OTIVM
SINE LITERIS
MORS EST
Seneca

Ex Libris Joannis Nencini
1874

M. TULLII
CICERONIS
OPERA.

TOMUS DECIMUS-QUARTUS.

HOC VOLUMINE

continentur

EPISTOLARUM AD ATTICUM LIBRI ſex poſteriores.

EPISTOLARUM AD ATTICUM *Ordo Manutianus, collatus cum vulgato.*

POEMATUM FRAGMENTA.

INDEX LATINUS.

M. TULLII CICERONIS OPERA.

Recensuit J. N. Lallemand.

TOMUS DECIMUS-QUARTUS.

PARISIIS,

Apud {Saillant, viâ S. Joannis Bellov. / Desaint, viâ Fœneâ. / Barbou, viâ Mathurinenſium.}

M DCC LXVIII.

EPISTOLÆ
AD ATTICUM.
LIBER UNDECIMUS.

SILENTUR menses ferè novem. Conscendit enim, ut ad Pompeium navigaret, III Id. Junii, Lentulo & Marcello coss. ut ex epistola 7 ad Terentiam cognosci potest; & ex eo tempore scriptæ litteræ, ad mensem Februarium, præter primas libri hujus, nullæ inveniuntur. Nam quum Cæsar, a colloquio illo Ciceronis, quo de penultimâ epistolâ libri noni agitur, Romam se contulisset, pecuniamque ex sanctiore ærario, nequidquam repugnante L. Metello tribuno plebis, abstulisset; rebus nonnullis ad suum arbitrium constitutis, Italiâque Antonio traditâ & commendatâ, ipse in Hispaniam, contra Pompeii legatos exercitum duxit: quo tempore Cicero in Macedoniam III Id. Junii, ut diximus, transmisit, unde priores quatuor epistolæ datæ sunt; sed C. Cæsare II & Servilio Isaurico coss. ante pugnam Pharsalicam, partim ex castris Pompeii, partim Dyrrhachio. Nam Cæsar, devictis legatis illis, Hispaniæque rebus compositis, Romam reversus, consulque cum

Iſaurico declaratus, exeunte anno, ut ait Dio, ut Plutarchus, prid. Non. Jan. jam exercitum in Epirum deportaverat. Reliquæ autem epiſtolæ Brundiſio, quò jam acie devicto & fugato Pompeio, Cicero ſe contulerat, datæ ſunt, niſi fallor, menſe Octobr. Nam ad Terentiam ſcribens, libro epiſtolarum ad ipſam, pridie Non. Nov. Quòd nos, *inquit*, in Italiam ſalvos veniſſe gaudes &c. *ut ante eas, Brundiſio aliæ datæ fuerint. Fuit autem Brundiſii menſes minimùm undecim, ab exitu, inquam, Octobris, ad VI Kal. Octobris, anni ſequentis: ut rectè ſubducenti menſes fluxerint plus minùs XXI, quo toto tempore Cæſar & cum Pompeio pugnavit, ipſumque in Ægyptum perſecutus eſt: & ibidem contra Ptolemæum bellum geſſit, in quo menſes novem conſumpſit, ut Appianus ait: & Romam rediens in itinere Pharnacem recepit. Quæ verò datæ ſunt ex Kal. Jan. uſque Kal. Septemb. C. Cæſare dictatore III, & M. Antonio mag. Eq. ſcriptæ ſunt. Nam, ut Dio ſcribit, populus Rom. auditâ cæde Pompeii, conſulatum abſenti Cæſari, in annos quinque, dictaturam in annum, tribunitiam poteſtatem in æternum mandavit. Qui dictaturam ſtatim iniit, quamvis anni exitu, Calenum & Vatinium, eodem auctore, ſubrogaverit in ternos noviſſimos menſes. Datæ ante pugnam Pharſalicam res ferè domeſticas continent: quæ poſt pugnam, querelam ſui conſilii, vel, ut ipſe vocat, amentiæ & temeritatis, quòd ſtatim ab ipſo conflictu, Pompeianorum causâ nondum planè deſperatâ, & poſtea in Africa propè reviveſcente, non exſpectato exitu, in Ita-*

liam venerit : quum neque id tutum , neque honorificum eſſet. Quædam inſunt etiam de remittendo nuntio uxori Terentiæ : de inopia Tulliæ : de ſcelere Dolabellæ , qui tribunus pleb. leges perniciosissimas de novis tabulis ferret , omniaque miſceret. Quædam etiam de Q. Q. contra ſe ſceleratè loquentibus. MALASPINA.

CICERO ATTICO SAL.

1. ACCEPI a te ſignatum libellum , quem Anteros attulerat ; ex quo nihil ſcire potui de noſtris domeſticis rebus : de quibus acerbiſſimè affligor , quòd , qui eas diſpenſavit , neque adeſt iſtic , neque ubi terrarum ſit ſcio : omnem autem ſpem habeo exiſtimationis , privatarumque rerum in tua erga me mihi perſpectiſſima benevolentia ; quam ſi his temporibus miſeris & extremis præſtiteris , hæc pericula , quæ mihi communia ſunt cum ceteris , fortiùs feram : idque ut facias , te obteſtor , atque obſecro. Ego in ciſtophoro in Aſia habeo ad H-S bis & vicies : hujus pecuniæ permutatione fidem noſtram facilè tuebere ; quam quidem ego niſi expeditam relinquere putaſſem , credens ei , cui tu ſcis jam pridem minimè credere , commoratus eſſem pauliſper , nec domeſticas res impeditas reliquiſſem : ob eamque cauſam ſeriùs ad te ſcribo , quòd ſerò intellexi , quid timendum eſſet. Te etiam atque etiam

oro, ut me totum tuendum suscipias; ut, si ii salvi erunt, quibuscum sum, unà cum iis possim incolumis esse, salutemque meam benevolentiæ tuæ acceptam referre.

CICERO ATTICO SAL.

2. LITTERAS tuas accepi pridie Nonas Febr. eoque ipso die ex testamento crevi hereditatem. Ex multis meis miserrimis curis est una levata, si, ut scribis, ista hereditas fidem, & famam meam tueri potest; quam quidem te intelligo, etiam sine hereditate, tuis opibus defensurum fuisse. De dote quod scribis, per omnes deos te obtestor, ut totam rem suscipias, & illam miseram meâ culpâ & negligentiâ tueare meis opibus, si quæ sunt; tuis, quibus tibi molestum non erit, facultatibus: cui quidem deesse omnia, quod scribis, obsecro te noli pati: in quos enim sumptus abeunt fructus prædiorum? Jam illa H-S LX quæ scribis, nemo mihi umquam dixit ex dote esse detracta; numquam enim essem passus: sed hæc minima est ex iis injuriis, quas accepi; de quibus ad te dolore & lacrymis scribere prohibeor. Ex ea pecunia, quæ fuit in Asia, partem dimidiam ferè exegi: tutiùs videbatur fore ibi, ubi est, quàm apud publicanos. Quòd me hortaris, ut firmo sim animo, vellem posses aliquid afferre,

quamobrem id facere possem : sed, si ad ceteras miserias accessit etiam id, quod mihi Chrysippus dixit parari (tu nihil significasti) de domo, quis me miserior uno jam fuit ? Oro, obsecro, ignosce : non possum plura scribere : quanto mœrore urgear, profectò vides : quod si mihi commune cum ceteris esset, qui videntur in eadem causa esse, minor mea culpa videretur, & eò tolerabilior esset : nunc nihil est, quod consoletur ; nisi quid tu efficis, si modò etiam nunc effici potest, ut ne quâ singulari afficiar calamitate, & injuriâ. Tardiùs ad te remisi tabellarium, quòd potestas mittendi non fuit. A tuis & nummorum accepi H-S LXX & vestimentorum quod opus fuit. Quibus tibi videbitur, velim des litteras meo nomine : nosti meos familiares : signum requirent, aut manum : dices iis, me propter custodias ea vitasse.

CICERO ATTICO SAL.

3. QUID hîc agatur, scire poteris ex eo, qui litteras attulit ; quem diutius tenui, quia quotidie aliquid novi exspectabamus : neque nunc mittendi tamen ulla causa fuit, præter eam, de qua tibi rescribi voluisti. Quod ad Kal. Quint. pertinet, quid vellem ; utrumque grave est, & tam gravi tempore, periculum tantæ

pecuniæ, &, dubio rerum exitu, iſta quam ſcribis abruptio: quare ut alia, sic hoc vel maximè tuæ fidei benevolentiæque permitto, & illius consilio & voluntati: cui miſeræ conſuluiſſem meliùs, si tecum olim coràm potiùs, quàm per litteras, de ſalute noſtra, fortuniſque deliberaviſſem. Quod negas præcipuum mihi ullum incommodum impendere, etsi iſta res nihil habet conſolationis, tamen etiam præcipua multa ſunt, quæ tu profectò vides, ut ſunt, & gravissima eſſe, & me facillimè vitare potuiſſe; ea tamen erunt minora, si, ut adhuc factum eſt, adminiſtratione diligentiâque tuâ levabuntur. Pecunia apud Egnatium eſt: sit a me, ut eſt: neque enim hoc quod agitur, videtur diuturnum eſſe poſſe; ut ſcire jam poſſim, quid maximè opus sit: etsi egeo rebus omnibus; quòd is quoque in anguſtiis eſt, quicum ſumus; cui magnam dedimus pecuniam mutuam, opinantes, nobis, conſtitutis rebus, eam rem etiam honori fore. Tu, ut antea feciſti, velim; si qui erunt, ad quos aliquid ſcribendum a me exiſtimes, ipſe conficias. Tuis ſalutem dic. Cura, ut valeas. In primis id, quod ſcribis, omnibus rebus cura & provide, ne quid ei desit, de qua ſcis me miſerrimum eſſe. Idibus Jun. ex caſtris.

CICERO ATTICO SAL.

4. ACCEPI ab Isidoro litteras, & poſtea datas binas. Ex proximis cognovi prædia non veniſſe : videbis ergo ut ſuſtentetur per te. De Frusinati, si modò futuri ſumus, erit mihi res opportuna. Meas litteras quòd requiris, impedior inopiâ rerum, quas nullas habeo litteris dignas; quippe cui nec quæ accidunt, nec, quæ aguntur, ullo modo probentur. Utinam coràm tecum olim potiùs, quàm per epiſtolas! Hìc tua, ut poſſum, tueor apud hos: cetera Celer. Ipſe fugi adhuc omne munus, eò magis, quòd ita nihil poterat agi, ut mihi & meis rebus aptum eſſet. Quid sit geſtum novi, quæris: ex Isidoro ſcire poteris: reliqua non videntur eſſe difficiliora. Tu id velim, quod ſcis me maximè velle, cures, ut ſcribis, ut facis. Me conficit ſollicitudo, ex qua etiam ſumma infirmitas corporis; quâ levatâ, ero unà cum eo qui negotium gerit, eſtque in ſpe magna. Brutus amicus in cauſa verſatur acriter. Hactenus fuit, quod cautè a me ſcribi poſſet. Vale. De pensione altera, oro te, omni curâ considera, quid faciendum sit, ut ſcripsi iis litteris, quas Pollex tulit.

CICERO ATTICO SAL.

5. QUÆ me causæ moverint, quàm acerbæ, quàm graves, quàm novæ, coëgerintque impetu magis quodam animi uti, quàm cogitatione, non possum ad te sine maximo dolore scribere: fuerunt quidem tantæ, ut id, quod vides, effecerint: itaque nec quid ad te scribam de meis rebus, nec quid a te petam, reperio: rem & summam negotii vides. Equidem ex tuis litteris intellexi, & iis, quas communiter cum aliis scripsisti, & iis, quas tuo nómine, quod etiam meâ sponte videbam, te subdebilitatum novas rationes tuendi mei quærere. Quod scribis placere, ut propiùs accedam, iterque per oppida noctu faciam; non sanè video, quemadmodum id fieri possit: neque enim ita apta habeo deversoria, ut tota tempora diurna in his possim consumere; neque ad id, quod quæris, multum interest, utrùm me homines in oppido videant, an in via: sed tamen hoc ipsum, sicut alia considerabo, quemadmodum commodissimè fieri posse videatur. Ego propter incredibilem & animi & corporis molestiam conficere plures litteras non potui: iis tantùm rescripsi, a quibus acceperam. Tu velim & Basilo, & quibus præterea videbitur, etiam Servilio conscribas, ut

tibi videbitur, meo nomine. Quòd tanto intervallo nihil omnino ad vos; profectò intelligis rem mihi deesse, de qua scribam, non voluntatem. Quod de Vatinio quæris; neque illius, neque cujusquam mihi præterea officium deesset, si reperire possent, qua in re me juvarent. Quintus aversissimo a me animo Patris fuit: eódem Corcyrâ filius venit: inde profectos eos unà cum ceteris arbitror.

CICERO ATTICO SAL.

6. SOLLICITUM esse te quum tuis communibusque fortunis, tum maximè de me, ac de dolore meo, sentio: qui quidem dolor meus non modò non minuitur, quum socium sibi adjungit dolorem tuum, sed etiam augetur. Omnino pro tua prudentia sentis, quâ consolatione levari maximè possim: probas enim meum consilium, negasque mihi quidquam tali tempore potiùs faciendum fuisse: addis etiam (quod etsi mihi levius est, quàm tuum judicium, tamen non est leve) ceteris quoque, id est, qui pondus habeant, factum nostrum probari. Id si ita putarem, leviùs dolerem. Crede, inquis, mihi. Credo equidem; sed scio, quàm cupias minui dolorem meum. Me discessisse ab armis numquam pœnituit: tanta erat in illis crudelitas, tanta cum barba-

ris gentibus conjunctio, ut non nominatim, sed generatim proscriptio esset informata; ut jam omnium judicio constitutum esset, omnium vestrûm bona prædam esse illius victoriæ, vestrûm, planè dico; numquam enim de te ipso nisi crudelissimè cogitatum est. Quare voluntatis me meæ numquam pœnitebit: consilii pœnitet: in oppido aliquo mallem resedisse, quoad arcesserer: minùs sermonis subiissem; minùs accepissem doloris: ipsum hoc me non angeret. Brundisii jacere in omnes partes est molestum: propiùs accedere, ut suades, quo modo sine lictoribus, quos populus dedit, possum? qui mihi incolumi adimi non possunt: quos ego modò paulisper cum bacillis in turbam conjeci ad oppidum accedens, ne quis impetus militum fieret: reliquo tempore me domo. Te nunc ad Balbum & Oppium: &, quoniam iis placeret modò propiùs accedere, ut hac de re considerarent: credo fore auctores; sic enim recipiunt, Cæsari non modò de conservanda, sed etiam de augenda mea dignitate curæ fore: meque hortantur, ut magno animo sim; ut omnia summa sperem: ea spondent, confirmant, quæ quidem mihi exploratiora essent, si remansissem. Sed ingero præterita. Vide, quæso, igitur ea, quæ restant, & explora cum istis; & si putabis

opus esse, & si istis placebit, quò magis factum nostrum Cæsar probet, quasi de suorum sententia factum. Adhibeantur Trebonius, Pansa, si qui alii; scribantque ad Cæsarem, me, quidquid fecerim, de sua sententia fecisse. Tulliæ meæ morbus, & imbecillitas corporis me exanimat; quam tibi intelligo magnæ curæ esse; quod est mihi gratissimum. De Pompeii exitu mihi dubium numquam fuit: tanta enim desperatio rerum ejus omnium regum & populorum animos occuparat, ut, quocumque venisset, hoc putarem futurum: non possum ejus casum non dolere; hominem enim integrum, & castum, & gravem cognovi. De Fannio consoler te? perniciosa loquebatur de mansione tua. L. verò Lentulus Hortensii domum sibi, & Cæsaris hortos, & Baias desponderat. Omnino hæc eodem modo ex hac parte fiunt; nisi quòd illud erat infinitum: omnes enim, qui in Italia manserant, hostium numero habebantur. Sed velim hæc aliquando solutiore animo. Quintum fratrem audio profectum in Asiam, ut deprecaretur: de filio nihil audivi: sed quære ex Diochare, Cæsaris liberto, quem ego non vidi, qui istas Alexandrinas litteras attulit: is dicitur vidisse, an euntem, an jam in Asia? Tuas litteras, prout res postulat, exspecto; quas velim cures quam-

primum ad me perferendas. IV Kal. Decembris.

CICERO ATTICO SAL.

7. GRATÆ tuæ mihi litteræ ſunt, quibus accuratè perſcripsiſti omnia, quæ ad me pertinere arbitratus es: factum igitur, ut ſcribis iſtis placere, iiſdem iſtis lictoribus me uti, quod conceſſum Sextio sit; cui non puto ſuos eſſe conceſſos, ſed ab ipſo datos: audio enim eum ea ſenatuſconſulta improbare, quæ poſt diſceſſum tribunorum facta ſunt: quare poterit, si volet sibi conſtare, noſtros lictores comprobare. Quamquam quid ego de lictoribus, qui pene ex Italia decedere sim juſſus? nam ad me misit Antonius exemplum Cæſaris ad ſe litterarum, in quibus erat, ſe audiſſe, Catonem, & L. Metellum in Italiam veniſſe, Romæ ut eſſent palam: id sibi non placere; ne qui motus ex eo fierent; prohiberique omnes Italiâ, nisi quorum ipſe cauſam cognoviſſet; deque eo vehementiùs erat ſcriptum: itaque Antonius petebat a me per litteras, ut sibi ignoſcerem: facere ſe non poſſe, quin iis litteris pareret. Tum ad eum misi L. Lamiam, qui demonſtraret, illum Dolabellæ dixiſſe, ut ad me ſcriberet, ut in Italiam quamprimum venirem: ejus me litteris veniſſe. Tum ille edixit

ita, ut me exciperet, & Lælium nominatim: quod sanè nollem: poterat enim, sine nomine, res ipsa excipi. O multas & graves offensiones! quas quidem tu das operam ut lenias; nec tamen nihil proficis: quin hoc ipso minuis dolorem meum, quòd, ut minuas, tam valde laboras; idque velim ne gravere quàm sæpissime facere: maximè autem assequere quod vis, si me adduxeris, ut existimem, me bonorum judicium non funditus perdidisse. Quamquam quid tu in eo potes? nihil scilicet: sed, si quid res dabit tibi facultatis, id me maximè consolari poterit, quod nunc quidem video non esse: sed si quid ex eventis; ut hoc nunc accidit. Dicebar debuisse cum Pompeio proficisci: exitus illius minuit ejus officii prætermissi reprehensionem: sed ex omnibus nihil magis tamen desideratur, quàm quòd in Africam non ierim: judicio hoc sum usus, non esse barbaris auxiliis fallacissimæ gentis rempublicam defendendam, præsertim contra exercitum sæpe victorem. Non probant fortasse: multos enim viros bonos in Africam venisse audio, & scio fuisse antea. Valde hoc loco urgeor: hîc quoque opus est casu: aliqui sint ex eis, aut, si potest, omnes, qui salutem anteponant: nam si perseverant & obtinent; quid nobis futurum sit vides. Dices, quid illis,

si victi erunt? honestior est plaga. Hæc me excruciant. Sulpicii autem consilium non scripsisti cur meo non anteponeres: quod etsi non tam gloriosum est quàm Catonis, tamen & periculo vacuum est, & dolore. Extremum est eorum, qui in Achaia sunt: ii tamen ipsi se hòc meliùs habent, quàm nos, quòd & multi sunt uno in loco; & quum in Italiam venerint, domum statim venerint. Hæc tu perge, ut facis, mitigare, & probare quàm plurimis. Quòd te excusas: ego verò & tuas causas nosco; & meâ interesse puto te istic esse, vel ut cum iis, quibus oportebit, agas, quæ erunt agenda de nobis, ut ea quæ egisti; in primisque hoc velim animadvertas. Multos esse arbitror, qui ad Cæsarem detulerint, delaturive sint, me aut pœnitere consilii mei, aut non probare, quæ fiant: quorum etsi utrumque verum est; tamen ab illis dicitur animo a me alienato; non quò ita perspexerint. Sed totum ut hoc Balbus sustineat, & Oppius, & eorum crebris litteris illius voluntas erga me confirmetur, & hoc planè ut fiat, diligentiam adhibebis. Alterum est, cur te nolim discedere, quod scribis te flagitari. O rem miseram! quid scribam? aut quid velim? breve faciam; lacrymæ enim se subitò profuderunt: tibi permitto: tu consule:

tantùm vide, ne hoc temporis tibi obesse aliquid possit. Ignosce, obsecro te: non possum præ fletu & dolore diutius in hoc loco commorari: tantùm dicam, nihil mihi gratius esse, quàm quòd eam diligis. Quòd litteras, quibus putas opus esse, curas dandas, facis commodè. Quintum filium vidi qui Sami vidisset, patrem Sicyone: quorum deprecatio est facilis: utinam illi, qui priùs illum viderint, me apud eum velint adjutum tantum, quantum ego illos vellem, si quid possem. Quòd rogas, ut in bonam partem accipiam, si qua sint in tuis litteris, quæ me mordeant: ego verò in optimam; teque rogo ut apertè, quemadmodum facis, scribas ad me omnia, idque facias quàm sæpissime. Vale. XIV Kal. Januar.

CICERO ATTICO SAL.

8. QUANTIS curis afficiar etsi profectò vides, tamen cognosces ex Lepta & Trebatio: maximas pœnas pendo temeritatis meæ; quam tu prudentiam mihi videri vis; neque te deterreo, quò minùs id disputes, scribasque ad me quàm sæpissime: nonnihil enim me levant tuæ litteræ hoc tempore. Per eos, qui nostrâ causâ volunt, valentque apud illum, diligentissimè contendas opus est, per Balbum & Oppium maximè, ut de me scri-

bant quàm diligentissimè : oppugnamur enim, ut audio, & a præſentibus quibuſdam, & per litteras: iis ita occurrendum, ut rei magnitudo poſtulat. Furnius eſt illic, mihi inimicissimus. Quintus miſit filium non ſolùm ſui deprecatorem, ſed etiam accuſatorem mei: dictitat ſe a me apud Cæſarem oppugnari; quod refellit Cæſar ipſe, omneſque ejus amici: neque verò desiſtit, ubicumque eſt, omnia in me maledicta conferre. Nihil mihi umquam tam incredibile accidit, nihil in his malis tam acerbum: qui ex ipſo audiſſent, quum Sicyone palam multis audientibus loqueretur, nefaria quædam ad me pertulerunt. Noſti genus; etiam expertus es fortaſſe: in me id eſt omne converſum. Sed augeo commemorando dolorem, & facio etiam tibi: quare ad illud redeo; cura, ut hujus rei causâ, deditâ operâ, mittat aliquem Balbus. Ad quos videbitur velim cures litteras meo nomine. Vale. VI Kal. Jan.

CICERO ATTICO SAL.

9. EGO verò & incautè, ut ſcribis, & celeriùs, quàm oportuit, feci; nec in ulla ſum ſpe, quippe qui exceptionibus edictorum retinear: quæ si non eſſent ſedulitate effectæ, & benevolentiâ tuâ, liceret mihi abire in ſolitudines aliquas: nunc

ne id quidem licet. Quid autem me juvat, quòd ante initum tribunatum veni, si ipſum, quòd veni, nihil juvat? jam quid ſperem ab eo, qui mihi amicus numquam fuit; quum jam lege etiam sim confectus & oppreſſus? Quotidie jam Balbi ad me litteræ languidiores; multæque multorum ad illum, fortaſſe contra me. Meo vitio pereo: nihil mihi mali caſus attulit: omnia culpâ contracta ſunt: ego enim, quum genus belli viderem, imparata & infirma omnia contra paratissimos, ſciveram, quid facerem; ceperamque conſilium non tam forte, quàm mihi præter ceteros concedendum. Ceſſi meis, vel potiùs parui; ex quibus unus quâ mente fuerit, is quem tu mihi commendas, cognoſces ex ipsius litteris, quas ad te & ad alios misit: quas ego numquam aperuiſſem, nisi res acta sic eſſet: delatus eſt ad me faſciculus: ſolvi, si quid ad me eſſet litterarum; nihil erat: epiſtola Vatinio, & Ligurio altera: juſſi ad eos deferri: illi ad me ſtatim ardentes dolore venerunt, ſcelus hominis clamantes: epiſtolas mihi legerunt plenas omnium in me probrorum. Hìc Ligurius furere; ſe enim *ſcire*, ſummo illum in odio fuiſſe Cæſari: illum tamen non modò faviſſe, ſed & tantam illi pecuniam dediſſe honoris mei causâ. Hoc ego dolore accepto, volui

ſcire quid ſcripsiſſet ad ceteros : ipsi enim illi putavi perniciosum fore, si ejus hoc tantum ſcelus percrebuiſſet: cognovi ejuſdem generis: ad te misi; quas si putabis illi ipsi utile eſſe reddi, reddes; nil me lædet: nam quòd resignatæ ſunt; habet, opinor, ejus signum Pomponia. Hac ille acerbitate initio navigationis quum uſus eſſet, tanto me dolore affecit, ut poſtea jacuerim; neque nunc tam pro ſe, quàm contra me laborare dicitur: ita omnibus rebus urgeor; quas ſuſtinere vix poſſum, vel planè nullo modo poſſum: quibus in miſeriis una eſt pro omnibus, quòd iſtam miſeram patre, patrimonio, fortunâ omni ſpoliatam relinquam. Quare te, ut polliceris, videre planè velim: alium enim, cui illam commendem, habeo neminem; quoniam matri quoque eadem intellexi eſſe parata, quæ mihi. Sed, si me non offendes, ſatis tamen habeto commendatam, patruumque in ea, quantum poteris, mitigato. Hæc ad te die natali meo ſcripsi; quo utinam ſuſceptus non eſſem, aut ne quid ex eadem matre poſtea natum eſſet. Plura ſcribere fletu prohibeor.

CICERO ATTICO SAL.

10. AD meas incredibiles ægritudines aliquid novi accedit ex iis quæ de Q. Q. ad me afferuntur. P. Terentius, meus ne-

cessarius, magnas operas in portu, & scriptura Asiæ pro magistro dedit: is Quintum filium Ephesi vidit VI Id. Decemb. eumque studiosè propter amicitiam nostram invitavit; quumque ex eo de me cunctaretur, eum sibi ita dixisse narrabat, se; mihi esse inimicissimum; volumenque sibi ostendisse orationis, quam apud Cæsarem contra me esset habiturus: multa a se dicta contra ejus amentiam; multa postea Patris consimili scelere secum Quintum patrem locutum: cujus furorem ex iis epistolis, quas ad te misi, perspicere potuisti. Hæc tibi dolori esse certè scio: me quidem excruciant, & eò magis, quòd mihi cum illis ne querendi quidem locum futurum puto. De Africanis rebus longè alia nobis, ac tu scripseras, nuntiantur; nihil enim firmius esse dicunt, nihil paratius: accedit Hispania, & alienata Italia; legionum nec vis eadem, nec voluntas; urbanæ res perditæ. Quid est, ubi acquiescam, nisi quàm diu tuas litteras lego? quæ essent profectò crebriores, si quid haberes, quo putares meam molestiam minui posse: sed tamen te rogo, ne intermittas scribere ad me, quidquid erit; eosque, qui mihi tam crudeliter inimici sunt, si odisse non potes, accuses tamen; non ut aliquid proficias, sed ut me tibi carum esse sentiant. Plura ad te

ſcribam, si mihi ad eas litteras, quas proximè ad te dedi, reſcripſeris. Vale. XII Kal. Febr.

CICERO ATTICO SAL.

II. CONFECTUS jam cruciatu maximorum dolorum, ne, si sit quidem, quod ad te debeam ſcribere, facilè id exſequi possim; hòc minùs, quòd res nulla eſt, quæ ſcribenda sit; quum præſertim ne ſpes quidem ulla oſtendatur fore meliùs. Ita jam ne tuas quidem litteras exſpecto; quamquam ſemper aliquid afferunt, quod velim: quare tu quidem ſcribito, quum erit cui des. Ego tuis proximis, quas tamen jam pridem accepi, nihil habeo quod reſcribam: longo enim intervallo video immutata eſſe omnia: illa eſſe firma quæ debeant; nos ſtultitiæ noſtræ gravissimas pœnas pendere. P. Salluſtio curanda ſunt H-S XXX, quæ accepi a Cn. Salluſtio: velim videas ut sine mora curentur: de ea re ſcripsi ad Terentiam: atque hoc ipſum jam propè conſumptum eſt: quare id quoque velim cum illa videas, ut sit quî utamur. Hîc fortaſſe potero ſumere, si ſciam iſtic paratum fore: ſed priùs quàm id ſcirem, nihil ſum auſus ſumere. Qui sit omnium rerum ſtatus noſter, vides: nihil eſt mali, quod non & ſuſtineam, & exſpectem: quarum rerum eò gravior

eſt dolor, quò culpa major. Ille in Achaia non ceſſat de nobis detrahere: nihil videlicet tuæ litteræ profecerunt. Vale. VIII Id. Mart.

CICERO ATTICO SAL.

12. CEPHALIO mihi a te litteras a. d. VIII Id. Mart. veſpere: eo autem die manè tabellarios miſeram, quibus ad te dederam litteras: tuis tamen lectis litteris putavi aliquid reſcribendum eſſe, maximè quòd oſtendis te pendere animi, quamnam rationem sim Cæſari allaturus profectionis meæ tum, quum ex Italia diſceſſerim. Nihil opus eſt mihi novâ ratione: ſæpe enim ad eum ſcripsi, multiſque mandavi, non potuiſſe, quum cupiiſſem, ſermones hominum ſuſtinere; multaque in eam ſententiam: nihil enim erat, quod minùs eum vellem exiſtimare, quàm me tanta de re non meo consilio uſum eſſe. Poſtea, quum mihi litteræ a Balbo Cornelio minore miſſæ eſſent, illum exiſtimare, Quintum fratrem lituum meæ profectionis fuiſſe (ita enim ſcripsit) qui nondum cognoſſem quæ de me Quintus ſcripsiſſet ad multos; etsi multa præſens in præſentem acerbè dixerat & fecerat; tamen Nilo meo his verbis ad Cæſarem ſcripsi.

De Quinto fratre meo non minùs labo-

ro, quàm de me ipso; sed eum tibi commendare hoc meo tempore non audeo: illud duntaxat tamen audebo petere abs te, quod te oro, ne quid existimes ab illo factum esse, quò minùs mea in te officia constarent, minúsve te diligerem, potiúsque semper illum auctorem nostræ conjunctionis fuisse, meique itineris comitem, non ducem. Quare ceteris in rebus tantum ei tribues, quantum humanitas tua, amicitiaque vestra postulat. Ego ei ne quid apud te obsim, id te vehementer etiam atque etiam rogo.

Quare si quis congressus fuerit mihi cum Cæsare (etsi non dubito, quin is lenis in illum futurus sit, idque jam declaraverit) ego tamen is ero, qui semper fui. Sed, ut video, multò magis est nobis laborandum de Africa; quam quidem tu scribis confirmari quotidie magis ad conditionis spem, quàm victoriæ: quod utinam ita esset. Sed longè aliter esse intelligo; teque ipsum ita existimare arbitror; aliter autem scribere, non fallendi, sed confirmandi mei causâ, præsertim quum adjungatur ad Africam etiam Hispania. Quòd me admones, ut scribam ad Antonium, & ad ceteros; si quid videbitur tibi opus esse, velim facias id, quod sæpe fecisti: nihil enim mihi venit in mentem, quod scribendum putem. Quòd me audis fractiorem esse animo; quid putas,

quum videas accessisse ad superiores ægritudines præclaras generi actiones? Tu tamen velim ne intermittas, quoad ejus facere poteris, scribere ad me, etiam si rem, de qua scribas, non habebis: semper enim afferunt aliquid mihi tuæ litteræ. Galeonis hereditatem crevi: puto enim cretionem simplicem fuisse, quoniam ad me nulla missa est. VIII Id. Mart.

CICERO ATTICO SAL.

13. A MURENÆ liberto nihil adhuc acceperam litterarum. P. Siser reddiderat eas, quibus rescribo. De Servii patris litteris quod scribis, item, Quintum in Syriam venisse quod ais esse qui nuntient; ne id quidem verum est. Quòd certiorem te vis fieri, quo quisque in me animo sit, aut fuerit eorum, qui huc venerunt; neminem alieno intellexi: sed quantum id meâ intersit, existimare te posse certè scio. Mihi quum omnia sunt intolerabilia ad dolorem, tum maximè quòd in eam caussam venisse me video, ut ea sola utilia mihi esse videantur, quæ semper nolui. P. Lentulum patrem Rhodi esse aiunt, Alexandriæ filium; Rhodoque Alexandriam C. Cassium profectum esse constat. Quintus mihi per litteras satisfacit, multò asperioribus verbis, quàm quum gravissimè accusabat: ait enim se ex litteris tuis

intelligere, tibi non placere, quòd ad multos de me asperiùs scripserit: itaque se pœnitere, quòd animum tuum offenderit; sed se jure fecisse: deinde perscribit spurcissimè, quas ob causas fecerit: sed neque hoc tempore, nec antea patefecisset odium suum in me, nisi omnibus rebus me esse oppressum videret. Atque utinam vel nocturnis, quemadmodum tu scripseras, itineribus propiùs te accessissem: nunc nec ubi, nec quando te sim visurus, possum suspicari. De coheredibus Fufidianis nihil fuit, quòd ad me scriberes: nam & æquum postulant; &, quidquid egisses, rectè esse actum putarem. De fundo Frusinati redimendo jam pridem intellexisti voluntatem meam: etsi tum meliore loco res erant nostræ, neque tum mihi desperatum ita videbatur; tamen in eadem sum voluntate: id quemadmodum fiat, tu videbis. Et velim, quoad poteris, consideres, ut sit, unde nobis suppeditentur sumptus necessarii. Si quas habuimus facultates, eas Pompeio tum, quum id videbamur sapienter facere, detulimus. Itaque tum & a tuo villico sumpsimus, & aliunde mutuati sumus, quum Quintus quereretur per litteras, sibi nos nihil dedisse; qui neque ab illo rogati sumus, neque ipsi eam pecuniam adspeximus. Sed velim videas quid sit quod confici possit, quidque

quidque mihi de omnibus des consilii : & causam nosti. Plura ne scribam dolore impedior. Si quid erit, quod ad quos scribendum meo nomine putes, velim, ut soles, facias : quotiesque habebis, cui des ad me litteras, nolim prætermittas. Vale.

CICERO ATTICO SAL.

14. NON me offendit veritas litterarum tuarum, quòd me, quum communibus, tum præcipuis malis oppressum, ne incipis quidem, ut solebas, consolari, faterisque id fieri jam non posse : nec enim ea sunt, quæ erant antea, quum, ut nihil aliud, comites me & socios habere putabam : omnes enim Achaici deprecatores, item qui in Asia, quibus non erat ignotum, etiam quibus erat, in Africam dicuntur navigaturi. Ita præter Lælium, neminem habeo culpæ socium : qui tamen hòc meliore in causa est, quòd jam est receptus. De me autem non dubito quin ad Balbum & ad Oppium scripserit; a quibus, si quid esset lætius, certior factus essem; tecum etiam essent locuti : quibuscum tu de hoc ipso colloquare velim, & ad me, quid tibi responderint, scribas : non quòd ab isto salus data quidquam habitura sit firmitudinis; sed tamen aliquid consuli & prospici poterit : etsi omnium conspectum horreo,

præſertim hoc genero ; tamen in tantis malis , quid aliud velim , non reperio. Quintus pergit, ut ad me & Panſa ſcripsit , & Hirtius ; iſque item Africam petere cum ceteris dicitur. Ad Minucium Tarentum ſcribam , & tuas litteras mittam : ad te ſcribam , num quid egerit. H-S xxx potuiſſe mirarer, nisi multa de Fufidianis prædiis : & id video tamen. Te exſpecto , quem videre , si ullo modo (poſcit enim res) pervellem. Jam extremum concluditur : ibi facile eſt , quid , quale sit gravius , exiſtimare. Vale.

CICERO ATTICO SAL.

15. QUONIAM juſtas cauſas affers, quòd te hoc tempore videre non possim ; quæſo , quid sit mihi faciendum. Ille enim ita videtur Alexandriam tenere , ut eum ſcribere etiam pudeat de illis rebus : ii autem ex Africa jam affuturi videntur ; Achæi , item ex Asia redituri ad eos , aut libero aliquo loco commoraturi. Quid mihi igitur putas agendum ? video difficile eſſe consilium ; ſum enim ſolus , aut cum altero , cui neque ad illos reditus sit , neque ab his ipsis quidquam ad ſpem oſtendatur. Sed tamen ſcire velim, quid cenſeas ; idque erat cum aliis , cur te , si fieri poſſet , cuperem videre. Minucium XII ſola curaſſe ſcripsi ad te antea : quod

ſupereſt, velim videas ut curetur. Quintus non modò non cum magna prece ad me, ſed acerbissimè ſcripsit; filius verò mirifico odio: nihil fingi poteſt mali, quo non urgear. Omnia tamen ſunt faciliora, quàm peccati dolor, qui & maximus eſt, & æternus; cujus peccati si ſocios eſſem habiturus ego, quos putavi, tamen eſſet conſolatio tenuis: ſed habet aliorum omnium ratio exitum, mea nullum: alii capti, alii interclusi non veniunt in dubium de voluntate, eò minùs ſcilicet, quum ſe expedierint, & unà eſſe cœperint: ii autem ipsi qui ſuâ voluntate ad Fufium venerunt, nihil poſſunt nisi timidi exiſtimari: multi autem ſunt, qui, quocumque modo ad illos ſe recipere volent, recipientur. Quò minùs debes mirari, non poſſe me tanto dolori resiſtere: ſolius enim meum peccatum corrigi non poteſt, & fortaſſe Lælii: ſed quid me id levat? nam C. quidem Cassium aiunt consilium Alexandriam eundi mutaviſſe. Hæc ad te ſcribo, non ut queas tu demere ſollicitudinem, ſed ut cognoſcam, ecquid tu ad ea afferas, quæ me conficiunt; ad quæ gener accedit, & cetera, quæ fletu reprimor ne ſcribam: quin etiam Æſopi filius me excruciat: prorſus nihil abeſt, quin sim miſerrimus. Sed ad primum revertor, quid putes faciendum; occultène aliquò

propiùs veniendum, an mare transeundum: nam hìc maneri diutius non potest. De Fusidianis quare nihil potuit confici? genus enim conditionis ejusmodi fuit, in quo non solet esse controversia; quum ea pars, quæ videtur esse minor, licitatione expleri posset. Hæc ego non sine causa quæro: suspicor enim coheredes dubiam nostram causam putare, & eò rem in integro esse. Vale. Pridie Idus Maii.

CICERO ATTICO SAL.

16. NON meo vitio fit, hoc quidem tempore (antè enim est peccatum) ut me ista epistola nihil consoletur: nam & exiguè scripta est, & suspiciones magnas habet non esse ab illo; quas animadvertisse te existimo. De obviam itione ita faciam, ut suades: neque enim ulla de adventu ejus opinio est; neque, si qui ex Asia veniunt, quidquam auditum esse dicunt de pace: cujus ego spe in hanc fraudem incidi. Nihil video, quod sperandum putem, nunc præsertim, quum ea plaga in Asia sit accepta, in Illyrico, in Cassiano negotio, in ipsa Alexandria, in urbe, in Italia. Ego verò, etiam si rediturus ille est, qui adhuc bellum gerere dicitur, tamen ante reditum ejus negotium confectum iri puto. Quod autem scribis, quamdam lætitiam bonorum esse commo-

tam, ut sit auditum de litteris; tu quidem nihil prætermittis, in quo putes aliquid solatii esse: sed ego non adducor, quemquam bonum ullam salutem putare mihi tanti fuisse, ut eam peterem ab illo, & eò minùs, quòd hujus consilii jam ne socium quidem habeo quemquam. Qui in Asia sunt, rerum exitum exspectant: Achaici etiam Fufio spem deprecationis afferunt: horum & timor idem fuit primò qui meus, & constitutum: mora Alexandrina causam illorum correxit, meam evertit. Quamobrem idem a te nunc peto, quod superioribus litteris, ut, si quid in perditis rebus dispiceres, quod mihi putares faciendum, me moneres. Si recipior ab his, quod vides non fieri; tamen, quoad bellum erit, quid agam, aut ubi sim non reperio: sin jactor, eò minùs. Itaque tuas litteras exspecto; easque ut ad me sine dubitatione scribas, rogo. Quòd suades, ut ad Quintum scribam de his litteris, facerem, si me quidquam istæ litteræ delectarent; etsi quidam scripsit ad me his verbis: *Ego ut in his malis, Patris sum non invitus: essem libentiùs, si frater tuus ea de te loqueretur, quæ ego audire vellem.* Quòd ais illum ad te scribere, me sibi nullas litteras remittere; semel ab ipso accepi: ad eas Cephalioni dedi, qui multos menses tempestatibus

retentus eſt. Quintum filium ad me acerbissimè ſcripſiſſe jam antè ad te ſcripsi. Extremum eſt quod te orem, si putas rectum eſſe, & a te ſuſcipi poſſe, cum Camillo communices, ut Terentiam moneatis de teſtamento. tempora monent ut videat, ut ſatisfaciat, quibus debeat: auditum ex Philotimo eſt, eam ſceleratè quædam facere: credibile vix eſt; ſed certè, si quid eſt, quod fieri possit, providendum eſt. De omnibus rebus velim ad me ſcribas, & maximè quid ſcribas de ea: in quo tuo consilio egeo, etiam si nihil excogitas: id enim mihi erit pro deſperato. III Non. Jun.

CICERO ATTICO SAL.

17. PROPERANTIBUS tabellariis alienis hanc epiſtolam dedi; eò brevior eſt; &, quòd eram miſſurus meos. Tullia mea venit ad me pridie Idus Jun. deque tua erga ſe obſervantia benevolentiaque mihi plurima expoſuit, litteraſque reddidit trinas. Ego autem ex ipsius virtute, humanitate, pietate non modò eam voluptatem non cepi, quam capere ex singulari filia debui; ſed etiam incredibili ſum dolore affectus, tale ingenium in tam miſera fortuna verſari, idque accidere nullo ipsius delicto, ſummâ culpâ meâ: itaque a te neque conſolationem jam, quâ cupere te

uti video, nec consilium, quod capi nullum poteſt, exſpecto; teque omnia quum ſuperioribus ſæpe litteris, tum proximis tentaſſe intelligo. Ego cum Salluſtio Ciceronem ad Cæſarem mittere cogitabam. Tulliam autem non videbam eſſe cauſam cur diutius mecum tanto in communi mœrore retinerem: itaque matri eam, quum primùm per ipſam liceret, eram remiſſurus. Pro ea, quam ad modum conſolantis ſcripsiſti, putato ea me ſcripsiſſe, quæ tu ipſe intelligis reſponderi potuiſſe. Quod Oppium tecum ſcribis locutum, non abhorret a mea ſuſpicione ejus oratio: ſed non dubito quin iſtis perſuaderi nullo modo poſſit, ea, quæ faciant, mihi probari poſſe; quoquo modo loquar: ego tamen utar moderatione, quâ potero: quamquam quid meâ interſit ut eorum odium ſubeam, non intelligo. Te juſtâ causâ impediri, quò minùs ad nos venias, video; idque mihi valde ſcilicet moleſtum eſt. Illum ab Alexandria diſcessiſſe nemo nuntiat; conſtatque, ne profectum quidem illim quemquam poſt Idus Martias; nec poſt Idus Decemb. ab illo datas ullas litteras: ex quo intelligis, illud de litteris a. d. v Id. Febr. datis (quod inane eſſet, etiam si verum eſſet) non verum eſſe. L. Terentium diſcessiſſe ex Africa ſcimus, Pæſtumque veniſſe: quid

is afferat, aut quo modo exierit, aut quid in Africa fiat, ſcire velim; dicitur enim per Nasidium emiſſus eſſe: id quale sit velim, si inveneris, ad me ſcribas. De H-S x, ut ſcribis, faciam. Vale. XVII Kal. Quint.

CICERO ATTICO SAL.

18. De illius Alexandriâ diſceſſu, nihil adhuc rumoris, contráque opinio, valde eſſe impeditum: itaque nec mitto, ut conſtitueram, Ciceronem, & te rogo ut me hinc expedias: quodvis enim ſupplicium levius eſt hac permansione: hac de re & ad Antonium ſcripsi, & ad Balbum, & ad Oppium. Sive enim bellum in Italia futurum eſt, sive classibus utetur, hîc eſſe me minimè convenit: quorum fortaſſe utrumque erit; alterum certè. Intellexi omnino ex Oppii ſermone, quem tu mihi ſcripsiſti, quæ iſtorum via eſſet; ſed ut eam flectas, te rogo. Nihil omnino jam exſpecto nisi miſerum; ſed hòc perditius, in quo nunc ſum, fieri nihil poteſt: quare & cum Antonio loquare velim, & cum iſtis; & rem, ut poteris, expedias; & mihi quamprimum de omnibus rebus reſcribas. Vale. XII Kal. Quint.

CICERO ATTICO SAL.

19. FACILE assentior tuis litteris, quibus exponis pluribus verbis nullum te habere consilium, quo a te possim juvari; consolatio certè nulla est, quæ levare possit dolorem meum: nihil est enim contractum casu; nam id esset ferendum: sed omnia fecimus iis erroribus, & miseriis & animi & corporis, quibus proximi utinam mederi maluissent. Quamobrem quoniam neque consilii tui, neque consolationis cujusquam spes ulla mihi ostenditur, non quæram hæc a te posthac: tantùm velim, ne intermittas; scribas ad me quidquid veniet tibi in mentem, quum habebis cui des, & dum erit ad quem des; quod longum non erit. Illum discessisse Alexandriâ rumor est non firmus, ortus ex Sulpicii litteris; quas cuncti postea nuntii confirmarunt: quod verum an *falsum sit*, quoniam meâ nihil interest, utrum malim nescio. Quod ad te jampridem de testamento scripsi, apud εὔπιστον illas velim: ut possint, advertas. Ego hujus miserrimâ facultate confectus conflictor: nihil umquam simile natum puto; cui si quâ re consulere aliquid possum, cupio a te admoneri. Video eamdem esse difficultatem, quam in consilio dando antè: tamen hoc me magis sollicitat, quàm

omnia. In pensione secunda cæci fuimus: alium mallem. Sed præteriit. Te oro ut impeditis rebus, si quid cogi, confici potest, quod sit in tuto, ex argento tibi quod satis, multa ex supellectile, dęs operam: jam enim mihi videtur adesse extremum, nec ulla fore conditio pacis, eaque, quæ sunt, etiam sine adversario peritura. Hæc etiam, si videbitur, cum Terentia loquare opportunè. Non queo omnia scribere. Vale. III Non. Quint.

Cicero Attico Sal.

20. Quod ad te scripseram, ut cum Camillo communicares, de eo Camillus mihi scripsit, te secum locutum. Tuas litteras exspectabam; nisi illud quidem mutari, si aliter est atque oportet, non video posse: sed quum ab Nilo accepissem litteras, desideravi tuas; & sic putabam, te certiorem factum non esse, modò valeres: scripseras enim te quodam valetudinis genere tentari. Acusius quidam Rhodo venerat VIII Id. Quint. is nuntiabat, Quintum filium ad Cæsarem profectum IV Kal. Junias: Philotimum Rhodum pridie eum diem venisse, habere ad me litteras: ipsum Acusium audies; sed tardiùs iter faciebat: eò feci ut celeriter eunti darem. Quid sit in iis litteris, nescio; sed mihi valde Quintus frater gratulatur. Equi-

dem in meo tanto peccato nihil ne cogitatione quidem aſſequi poſſum, quod mihi tolerabile possit eſſe. Te oro, ut de hac miſera cogites; & illud, de quo ad te proximè ſcripsi, ut aliquid conficiatur ad inopiam propulſandam, & etiam de ipſo teſtamento. Illud quoque vellem antea; ſed omnia timuimus: melius quidem in pessimis nihil fuit diſcidio: aliquid feciſſemus, ut vivi, vel tabularum novarum nomine, vel nocturnarum expugnationum, vel Metellæ, vel omnium malorum: nec res periiſſet; & videremur aliquid doloris virilis habuiſſe. Memini omnino tuas litteras; ſed & tempus illud: etsi quidvis præſtitit. Nunc quidem ipſe videtur denuntiare: audimus enim de ſtatu reipublicæ. O dii! generumne noſtrum potissimùm, ut hoc, vel tabulas novas? Placet mihi igitur, & idem tibi, nuntium remitti. Petet fortaſſe tertiam pensionem. Considera igitur, tumne quum ab ipſo naſcetur, an priùs ego. Si ullo modo potuero, vel nocturnis itineribus experiar, ut te videam. Tu & hæc, & si quid erit quod intersit me ſcire, ſcribas velim. Vale.

CICERO ATTICO SAL.

21. QUUM tuis dare poſſem litteras, non prætermisi; etsi quid ſcriberem, non ha-

bebam. Tu ad nos & rariùs ſcribis quàm ſolebas, & breviùs; credo quia nihil habes, quod me putes libenter legere, aut audire poſſe: verumtamen velim, si quid erit, qualecumque erit, ſcribas. Eſt autem unum quod mihi sit optandum, si quid agi de pace possit; quod nulla equidem habeo in ſpe: ſed quia tu leviter interdum significas, cogis me ſperare quod optandum vix eſt. Philotimus dicitur Idib. Sext. nihil habeo de illo amplius. Tu velim ad ea mihi reſcribas, quæ ad te antea ſcripsi. Mihi tantùm temporis ſatis eſt, dum in pessimis rebus aliquid caveam, qui nihil umquam cavi. Vale. XI Kal. Sext.

CICERO ATTICO SAL.

22. QUÆ dudum ad me, &, quæ etiam antè bis ad Tulliam de me ſcripsiſti, ea ſentio eſſe vera: eò ſum miſerior (etsi nihil videbatur addi poſſe) quòd mihi non modò iraſci gravissimâ injuriâ acceptâ, ſed ne dolere quidem impunè liceat. Quare iſtuc feramus: quod quum tulerimus, tamen eadem erunt perpetienda, quæ tu, ne accidant, ut caveamus mones. Ea enim eſt a nobis contracta culpa, ut omni ſtatu, omnique populo eumdem exitum habitura videatur. Sed ad meam manum redeo; ſunt enim hæc occultiùs agenda. Vide, quæſo, etiam nunc de teſtamento, quod

tum factum, quum illa quærere cœperat. Non credo te commorit; neque enim rogarit; ne me quidem. Sed quasi ita sit, quoniam in sermonem jam venisti, poteris eam monere, ut alicui committat, cujus extra periculum hujus belli fortuna sit. Equidem tibi potissimùm velim, si idem illa vellet: quam quidem celo miseram, me in hoc timere. De illo altero, scio equidem venire nunc nihil posse; sed seponi & occultari possunt, ut extra ruinam sint eam, quæ impendet. Nam quòd scribis, nobis nostra & tua Terentiæ fore parata: tua credo; nostra quæ poterunt esse? De Terentia autem (mitto cetera, quæ sunt innumerabilia) quid ad hoc addi potest? Scripseras, ut H-S XII permutaret; tantum esse reliquum de argento: misit illa CCIↃↃ mihi, & adscripsit, tantum esse reliquum: quum hoc tam parvum de parvo detraxerit, perspicis quid in maxima re fecerit? Philotimus non modò nullus venit, sed ne per litteras quidem, aut per nuntium certiorem facit me quid egerit. Epheso qui veniunt, ibi se eum de suis controversiis in jus adeuntem vidisse nuntiant: quæ quidem (ita enim verisimile est) in adventum Cæsaris fortasse rejiciuntur: ita aut nihil puto eum habere, quod putet ad me celeriùs perferendum, & eò me magis esse

despectum ; aut, etiam si quid habet, id nisi omnibus suis negotiis confectis ad me referre non curat: ex quo magnum equidem capio dolorem, sed non tantum, quantum videor debere: nihil enim meâ minùs interesse puto, quàm quid illinc afferatur: id quamobrem, te intelligere certè scio. Quòd me mones de vultu & oratione ad tempus accommodanda; etsi difficile est, tamen imperarem mihi, si meâ quidquam interesse putarem. Quòd scribis, litteris putare Africanum negotium confici posse, velim scriberes, cur ita putares: mihi quidem nihil in mentem venit, quare id putem fieri posse; tu tamen velim, si quid erit, quod consolationis aliquid habeat, scribas ad me: sin, ut perspicio, nihil erit, scribas idipsum. Ego ad te, si quid audiero citiùs, scribam. Vale. VIII Id. Sext.

CICERO ATTICO SAL.

23. SEPTIMO-DECIMO Kal. Sept. venerat die XXVIII Seleuciâ Pieriâ C. Trebonius, qui se Antiochiæ diceret apud Cæsarem vidisse Quintum filium cum Hirtio: eos de Quinto quæ voluissent, impetrasse nullo quidem negotio: quod ego magis gauderem, si ista nobis impetrata quidquam ad spem explorati haberent. Sed & alia timenda sunt, ab aliisque; & ab hoc ipso quæ

dantur, ut a domino, rursus in ejusdem sunt potestate. Etiam Sallustio ignovit. Omnino dicitur nemini negare: quod ipsum est suspectum, notionem ejus differri. M. Gallius, Q. filius, mancipia Sallustio reddidit: is venit ut legiones in Siciliam traduceret: eò protinus iturum Cæsarem Patris: quod si faciet, ego, quod antè mallem, aliquò propiùs accedam. Tuas litteras ad eas, quibus a te proximè consilium petivi, vehementer exspecto. Vale. XVI Kal. Septemb.

CICERO ATTICO SAL.

24. ACCEPI VI Kal. Sept. litteras a te, datas XII Kal. doloremque, quem ex Quinti scelere jampridem acceptum jam abjeceram, lectâ ejus epistolâ gravissimum cepi. Tu etsi non potuisti ullo modo facere, ut mihi illam epistolam non mitteres; tamen mallem non esse missam. Ad ea autem, quæ scribis de testamento, videbis quid, & quo modo. De nummis & illa sic scripsit, ut ego ad te antea; & nos, si quid opus erit, utemur ex eo, de quo scribis. Ille ad Kal. Sept. Athenis non videtur fore: multa eum in Asia dicuntur morari, maximè Pharnaces. Legio XII, ad quam primùm Sulla venit, lapidibus egisse hominem dicitur: nullam putant se commoturam. Illum arbitrantur

protinus Patris in Siciliam: ſed, ſi hoc ita eſt, huc veniat neceſſe eſt: ac mallem illum; aliquò enim hinc evaſiſſem: nunc metuo ne ſit exſpectandum; & cum reliquis etiam loci gravitas hìc miſerrimè perferenda. Quòd me mones ut ea videam quæ ad tempus accommodem; facerem, ſi res pateretur, & ſi ullo modo fieri poſſet: ſed in tantis noſtris peccatis, tantiſque noſtrorum injuriis, nihil eſt, quod aut facere dignum nobis, aut ſimulare poſſim. Sullana confers; in quibus omnia genere ipſo præclariſſima fuerunt, moderatione paulò minùs temperata: hæc autem ejuſmodi ſunt, ut obliviſcar mei; idque malim quod omnibus ſit melius, quorum utilitati meam junxi. Tu ad me tamen velim quàm ſæpiſſime ſcribas, eóque magis, quòd præterea nemo ſcribit; ac ſi omnes, tuas tamen maximè exſpectarem. Quòd ſcribis illum per me Quinto fore placatiorem; ſcripsi ad te antea, eum ſtatim Quinto filio omnia tribuiſſe; noſtri nullam mentionem. Vale.

CICERO ATTICO SAL.

25. DILIGENTER mihi faſciculum reddidit Balbi tabellarius: accepi enim a te litteras, quibus videris vereri, ut epiſtolas illas acceperim; quas quidem vellem mihi numquam redditas: auxerunt enim

mihi dolorem: nec si in aliquem incidiſſent, quidquam novi attuliſſent: quid enim tam pervulgatum, quàm illius in me odium, & genus hoc litterarum? quod ne Cæſar quidem ad iſtos videtur misiſſe, quasi quò illius improbitate offenderetur, ſed, credo, uti notiora noſtra mala eſſent. Nam quòd te vereri ſcribis, ne illi obsint, eique rei mederi; ne rogari quidem ſe paſſus eſt de illo: quod quidem mihi moleſtum non eſt; illud moleſtius, iſtas impetrationes noſtras nihil valere. Sulla, ut opinor, cras hìc erit cum Meſſalla: currunt ad illum pulsi a militibus; qui ſe negant uſquam, nisi acceperint. Ergo ille huc veniet; quod non putabant: tardè quidem; itinera enim ita facit, ut multos dies in oppidum ponat. Pharnaces autem, quoquo modo aget, afferet moram. Quid mihi igitur cenſes? jam enim corpore vix ſuſtineo gravitatem hujus cœli, quæ mihi laborem affert in dolore. An his illuc euntibus mandem, ut me excuſent, ipſe accedam propiùs? Quæſo, attende; & me, quod adhuc ſæpe rogatus non feciſti, conſilio juva: ſcio rem difficilem eſſe; ſed ut in malis. Etiam illud meâ magni intereſt, te ut videam: profectò aliquid profecero, si id acciderit. De teſtamento, ut ſcribis, animadvertes.

EPISTOLÆ
AD ATTICUM.
LIBER DUODECIMUS.

OMITTUNTUR sine litteris menſes non pauciores ſex : nempe ex Kal. Sept. in quibus deſinit liber proximus ſuperior , ad uſque tempus illud , quum jam bellum in Africa contra Scipionem & Jubam Cæſar gereret. Nam a bello Alexandrino & Ponti reverſus , conſulque III cum M. Æmilio Lepido creatus , ſummâ hieme , hoc eſt II Kal. Jan. conſcendit , exercitumque in Africam trajecit : quo tempore quatuor primæ epiſtolæ ſcriptæ ſunt. Quinta & ſexta datæ videntur , quum jam Cæſar vel appropinquaret , vel rediiſſet. Rediit autem a. d. XII Kal. Sext. auctore Hirtio. Reliquæ , quum in Hiſpania contra Pompeii liberos pugnaretur , eodem C. Cæſare dictatore III , deſignato IV , collegâ , & magiſtro Eq. M. Æmilio Lepido , quo tempore Tullia ex partu , ut Pedianus & Plutarchus aiunt , apud Lentulum deceſſit. Itaque quum ſe Cicero Aſturæ abdidiſſet , quotidianas pene litteras mittebat , gemitus luctuſque continentes : item preces contentionemque , ut horti ſibi ab Attico curarentur , in quibus filiæ fanum condere poſſet. Fluxere , dum hæ ſcribuntur , menſes plus minùs duodeviginti. Nam ex Kal. Jan. ejus anni , quo Cæſar in Afri-

cam transmisit, ad æstatis initium anni illius, quo quartam dictaturam in Hispania gessit, tot ferè numerantur. Æstatem porrò reliquam fuisse, scriptis libri hujus epistolis, ex prima tertii decimi cognosci licet. MALASPINA.

CICERO ATTICO SAL.

I. UNDECIMO die postquam a te discesseram, hoc litterularum exaravi, egrediens e villa ante lucem: atque eo die cogitabam in Anagnino, postero autem in Tusculano; ibi unum diem. v Kalendas igitur ad constitutum: atque utinam continuò ad complexum meæ Tulliæ, ad osculum Atticæ possim currere! quod quidem ipsum scribe, quæso, ad me; ut, dum consisto in Tusculano, sciam quid garriat; sin rusticatur, quid scribat ad te: eique interea aut scribes salutem, aut nuntiabis, itemque Piliæ: & tamen, etsi continuò congressuri sumus, scribes ad me, si quid habebis.

Quum complicarem hanc epistolam, noctuabundus ad me venit cum epistola tua tabellarius; quâ lectâ, de Atticæ febricula scilicet valde dolui: reliqua quæ exspectabam, ex tuis litteris cognovi omnia. Sed quod scribis igniculum matutinum; γεροντικώτερον est memoriolâ vacillare: ego enim IV Kal. Axio dederam, tibi III, Quinto, quo die venissem, id

eſt v Kal. Hoc igitur habebis : novi nihil. Quid ergo opus erat epiſtolâ ? Quid, quum coràm ſumus, & garrimus quidquid in buccam ? eſt profectò quiddam λέσχη, quæ habet, etiam si nihil ſubeſt, collocutione ipsâ ſuavitatem.

Cicero Attico Sal.

2. Hic rumor eſt tamen Murcum periiſſe naufragio, Asinium delatum vivum in manus militum, quinquaginta naves delatas in Uticam reflatu hoc, Pompeium non comparere, nec in Balearibus omnino fuiſſe, ut Patiæcus affirmat : ſed auctor nullius rei quiſquam. Habes quæ, dum tu abes, locuti ſunt. Ludi interea Præneſte : ibi Hirtius, & iſti omnes : & quidem ludi dies octo. Quæ cœnæ ? quæ deliciæ ? Res interea fortaſſe tranſacta eſt. O miros homines ! At Balbus ædificat : τί γὰρ αὐτῷ μέλει ? Verum si quæris, homini non recta, ſed voluptaria quærenti nonne βεβίωται ? Tu interea dormis : jam explicandum eſt πρόβλημα, si quid acturus es : si quæris quid putem, ego fructum puto. Sed quid multa ? jam te videbo ; & quidem, ut ſpero, de via rectà ad me : simul enim & diem Tyrannioni conſtituemus, & si quid aliud.

CICERO ATTICO SAL.

3. UNUM te puto minùs blandum esse, quàm me; &, si uterque nostrûm est aliquando adversùs aliquem, inter nos certè numquam sumus. Audi igitur me hoc ἀγοητεύτως dicentem: ne vivam, mi Attice, si mihi non modò Tusculanum, ubi ceteroqui sum libenter, sed μακάρων νῆσοι tanti sunt, ut sine te sim totos dies. Quare obduretur hoc triduum; ut te quoque ponam in eodem πάθει: quod ita est profectò. Sed velim scire, hodiene statim de auctione, aut quo die venias. Ego me interea cum libellis: ac molestè fero Vennonii me historiam non habere. Sed tamen ne nihil de re, nomen illud quod a Cæsare, tres habet conditiones, aut emptionem ab hasta (perdere malo; etsi, præter turpitudinem, hoc ipsum puto esse perdere) aut delegationem a mancipe, annuâ die (quis erit, cui credam? aut quando iste Metonis annus veniet?) aut Vecteni conditione semissem. σκέψαι igitur. Ac vereor, ne iste jam auctionem nullam faciat, sed ludis factis κτύπῳ subsidio currat, ne talis vir ἀλογηθῇ. Sed μελήσει.

CICERO ATTICO SAL.

4. O GRATAS tuas mihi jucundasque litteras! quid quæris? restitutus est mihi dies festus: angebar enim, quòd Tiro ἰνεξευθέστερον te sibi esse visum dixerat. Addam igitur, ut censes, unum diem. Sed de Catone πρόβλημα Ἀρχιμήδειον est. Non assequor ut scribam, quod tui convivæ non modò libenter, sed etiam æquo animo legere possint: quin etiam, si a sententiis ejus dictis, si ab omni voluntate, consiliisque, quæ de republica habuit, recedam, ψιλῶςque velim gravitatem, constantiamque ejus laudare; hoc ipsum tamen istis odiosum ἄκουσμα sit. Sed verè laudari ille vir non potest, nisi hæc ornata sint; quòd ille ea, quæ nunc sunt, & futura viderit, & ne fierent contenderit, &, facta ne videret, vitam reliquerit. Horum quid est, quod Aledio probare possimus? sed cura, obsecro, ut valeas, eamque, quam ad omnes res adhibes, in primis ad convalescendum adhibe prudentiam.

CICERO ATTICO SAL.

5. QUINTUS pater quartùm, vel potius millesimùm nihil sapit, qui lætetur Luperco filio & Statio, ut cernat duplici dedecore cumulatam domum: addo etiam

Philotimum tertium. O ſtultitiam, nisi mea major eſſet, singularem! Quod autem os in hanc rem ἔρανον a te? Fac non ad διψῶσαν κρήνην, ſed ad Πειρήνην eum veniſſe; ſed ἄμπνευμα σεμνὸν Ἀλφειοῦ in te κρήνην, ut ſcribis, haurire, in tantis ſuis præſertim anguſtiis, ποῖ ταῦτ' ἄρ' ἀποσκήψει? Sed ipſe viderit. Cato me quidem delectat, ſed etiam Baſſum Lucilium ſua. De Cœlio tu quæres, ut ſcribis: ego nihil novi: noſcenda eſt natura, non facultas modò. De Hortenſio & Virginio, tu si quid dubitabis: etsi quid magis placeat, ego quantum adſpicio, non facilè inveneris. Cum Muſtela, quemadmodum ſcribis, quum venerit Criſpus. Ad Aulum ſcripsi, ut ea, quæ bene noſſem de auro, Piſoni demonſtrarim: tibi enim ſanè aſſentior, & iſtud nimiùm diu duci, & omnia nunc undique contrahenda. Te quidem nihil agere, nihil cogitare aliud, nisi quod ad me pertineat, facilè perſpicio; meiſque negotiis impediri cupiditatem tuam ad me veniendi: ſed mecum eſſe te puto; non ſolùm quòd meam rem agis, verùm etiam quòd videre videor, quo modo agas: neque enim ulla hora tui mihi eſt operis ignota. Tubulum prætorem video L. Metello, Q. Maximo coſſ. nunc velim, P. Scævola pontifex maximus, quibus coſſ. tribunus plebis: equidem puto proximis,

Cæpione & Pompeio : prætor enim P. Furio, Sex. Atilio : dabis igitur tribunatum, &, si poteris, Tubulus quo crimine. Et vide, quæso, L. Libo, ille qui de Ser. Galba, Censorinone, & Manilio, an T. Quintio, M' Acilio coss. tribunus plebis fuerit : conturbat enim me epitome Bruti Fanniana, an Bruti epitoma Fanniorum ? scripsi quod erat in extremo ; idque ego secutus, hunc Fannium, qui scripsit historiam, generum esse scripseram Lælii : sed tu me γεωμετρικῶς refelleras ; te autem nunc Brutus & Fannius : ego tamen de bono auctore Hortensio sic acceperam, ut apud Brutum est. Hunc igitur locum expedies. Ego misi Tironem Dolabellæ obviam : is ad me Idibus revertetur. Te exspectabo postridie. De Tullia mea tibi antiquissimum esse video ; idque ita ut sit, te vehementer rogo : ergo & in integro omnia ; sic enim scribis. Mihi etsi Kalendæ vitandæ fuerunt, Nicasionumque ἀρχέτυπα fugienda, conficiendæque tabulæ ; nihil tamen tanti, ut a te abessem, fuit. Quum Romæ essem, & te jam jamque visurum me putarem ; quotidie tamen horæ, quibus exspectabam, longæ videbantur. Scis me minimè esse blandum : itaque minùs aliquantò dico, quàm sentio.

CICERO

CICERO ATTICO SAL.

6. DE Cœlio vide, quæso, ne qua lacuna sit in auro. Ego ista non novi: sed certè in collybo est detrimenti satis: huc aurum si accedit: sed quid loquor? tu videbis. Habes Hegesiæ genus, quod Varro laudat. Venio ad Tyrannionem. Ain' tu? verum hoc fuit sine me? At ego quoties, quum essem otiosus, sine te tamen nolui? quo modo hoc ergo lues? uno scilicet, si mihi librum miseris; quod ut facias, etiam atque etiam rogo: etsi me non magis liber ipse delectabit, quàm tua admiratio delectavit: amo enim πάντα φιλόδημον; teque istam tam tenuem θεωρίαν tam valde admiratum esse gaudeo. Etsi tua quidem sunt ejusmodi omnia: scire enim vis; quo uno animus alitur. Sed, quæso, quid ex ista acuta & gravi refertur ad τέλος? Sed longa oratio est, & tu occupatus in meo quidem fortasse aliquo negotio; & pro isto asso sole, quo tu abusus es in nostro pratulo, à te nitidum solem, unctumque repetemus. Sed ad prima redeo. Librum, si me amas, mitte: tuus est enim profectò, quoniam quidem est missus ad te. *Chreme, tantumne ab re tua est otii tibi*, ut etiam Oratorem legas? Macte virtute: mihi quidem gratum, & erit gratius, si non modò in libris tuis, sed etiam

in aliorum per librarios tuos *Aristophanem* reposueris pro *Eupoli.* Cæsar autem mihi irridere visus est *quæso* illud tuum, quod erat εὐπινὲς & urbanum : ita porrò te sine cura esse jussit, ut mihi quidem dubitationem omnem tolleret. Atticam doleo tam diu : sed quoniam jam sine horrore est, spero esse, ut volumus.

CICERO ATTICO SAL.

7. MALE mehercule de Athamante : tuus autem dolor humanus is quidem, sed magnopere moderandus : consolationum autem multæ viæ, sed illa rectissima : impetret ratio, quod dies impetratura est. Alexim verò curemus, imaginem Tironis, quem ægrum Romam remisi; &, si quid habet collis ἐπιδήμιον, ad me cum Tisameno transferamus. Tota domus superior vacat, ut scis. Hoc puto valde ad rem pertinere.

CICERO ATTICO SAL.

8. MALE de Sejo : sed omnia humana tolerabilia ducenda : ipsi enim quid sumus? aut quàm diu hæc curaturi sumus ? ea videamus, quæ ad nos magis pertinent, nec tamen multò, quid agamus de senatu. Et, ut ne quid prætermittam, Cæsonius ad me litteras misit, Postumiam Sulpicii domum ad se venisse. De Pompeii magni filia tibi

rescripsi nihil me hoc tempore cogitare. Alteram verò illam, quam tu scribis, puto nosti : nihil enim vidi fœdius. Sed adsum. Coràm igitur.

Obsignatâ epistolâ, accepi tuas. Atticæ hilaritatem libenter audio : commotiunculis συμπάσχω.

CICERO ATTICO SAL.

9. QUÆ desideras, omnia scripsi in codicillis, eosque Eroti dedi, breviter, sed etiam plura quàm quæris ; in iis de Cicerone : cujus quidem cogitationis initium tu mihi attulisti. Locutus sum cum eo liberalissimè ; quod ex ipso velim, si modò tibi erit commodum, sciscitere. Sed quid differo ? Exposui te ex me detulisse, ecquid vellet, ecquid requireret : velle Hispaniam, requirere liberalitatem. De liberalitate, dixi, quantum Publilius, quantum flamen Lentulus filio : de Hispania duo attuli : primùm idem, quod tibi, me vereri vituperationem : non satis esse si hæc arma reliquissemus ? etiam contraria ? deinde fore ut angeretur, quum a fratre familiaritate, & omni gratiâ vinceretur. Velim magis liberalitate uti meâ, quàm suâ libertate ; sed tamen permisi ; tibi enim intellexeram non nimis displicere : ego etiam atque etiam cogitabo, atque ut idem facias rogo. Magna res & simplex est ma-

nere ; illud anceps. Verùm videbimus. De Balbo & in codicillis ſcripſeram , & ita cogito , simul ac redierit : sin ille tardiùs , ego tamen triduum. Et , quod præterii , Dolabella etiam mecum.

CICERO ATTICO SAL.

10. TE tuis negotiis relictis nolo ad me venire ; ego potiùs accedam , si diutius impediere : etsi ne diſceſſiſſem quidem e conſpectu tuo , nisi me planè nihil ulla res adjuvaret : quòd si eſſet aliquod levamen , id eſſet in te uno ; & , quum primùm ab aliquo poterit eſſe , a te erit. Nunc tamen ipſum sine te eſſe non poſſum : ſed nec tuæ domi probabatur , nec meæ poteram ; nec , si propiùs eſſem uſpiam , tecum tamen eſſem : idem enim te impediret , quò minùs mecum eſſes , quod nunc etiam impedit. Mihi adhuc nihil prius fuit hac ſolitudine ; quam vereor ne Philippus tollat : heri enim veſperi venerat. Me ſcriptio & litteræ non leniunt , ſed obturbant.

CICERO ATTICO SAL.

11. NÆ ego eſſem hìc libenter , atque id quotidie magis , ni eſſet ea cauſa , quam tibi ſuperioribus litteris ſcripsi : nihil hac ſolitudine jucundius , nisi paulùm interpellaſſet Amyntæ filius : ὢ ἀπεραντολογίας ἀηδοῦς ! Cetera noli putare amabiliora fieri

posse villâ, littore, prospectu maris, tum his rebus omnibus. Sed neque hæc digna longioribus litteris; nec erat quod scriberem; & somnus urgebat.

CICERO ATTICO SAL.

12. DE dote tantò magis perpurga. Balbi regia conditio est delegandi. Quoquo modo confice: turpe est rem impeditam jacere. Insula Arpinas habere potest germanam ἀποθέωσιν; sed vereor ne minorem τιμὴν habere videatur: ἐκτρόπειμός est: igitur animus in hortis; quos tamen inspiciam, quum venero. De Epicuro ut voles; etsi μεθαρμόζομαι in posterum genus hoc personarum: incredibile est quàm ea quidam requirant: ad antiquos igitur; ἀνεμέσητον γάρ. Nihil habeo ad te quod perscribam: sed tamen institui quotidie mittere, ut eliciam tuas litteras; non quò aliquid ex his exspectem; sed nescio quo modo tamen exspecto. Quare sive habes quid, sive nihil habes, scribe tamen aliquid, teque cura.

CICERO ATTICO SAL.

13. COMMOVET me Attica; etsi assentior Cratero. Bruti litteræ, scriptæ & prudenter, & amicè, multas mihi tamèn lacrymas attulerunt. Me hæc solitudo minùs stimulat, quàm ista celebritas: te unum

desidero; ſed litteris non difficiliùs utor, quàm si domi eſſem. Ardor tamen ille idem urget & manet, non mehercule indulgente me, ſed tamen non repugnante. Quod ſcribis de Apuleio, nihil puto opus eſſe tuâ contentione, nec Balbo & Oppio; quibus quidem ille receperat, mihique etiam juſſerat nuntiari, ſe moleſtum omnino non futurum. Sed cura ut excuſer morbi causâ in dies singulos: Lænas hoc receperat. Prende C. Septimium, L. Statilium. Denique nemo negabit ſe juraturum, quem rogaris: quod si erit durius, veniam, & ipſe perpetuum morbum jurabo: quum enim mihi carendum sit conviviis, malo id lege videri facere, quàm dolore. Cocceium velim appelles; quod enim dixerat, non facit: ego autem volo aliquod emere latibulum, & perfugium doloris mei.

CICERO ATTICO SAL.

14. De me excuſando apud Apuleium dederam ad te pridie litteras: nihil eſſe negotii arbitror: quemcumque appellaris, nemo negabit: ſed Septimium vide, & Lænatem, & Statilium; tribus enim opus eſt: ſed mihi Lænas totum receperat. Quòd ſcribis a Junio te appellatum; omnino Cornificius locuples eſt: ſed tamen ſcire velim quando dicar ſpopondiſſe, & pro

patre, anne pro filio: neque eò minùs, ut ſcribis, procuratores Cornificii, & Apuleium prædiatorem videbis. Quòd me ab hoc mœrore recreari vis, facis, ut omnia; ſed me mihi non defuiſſe, tu teſtis es: nihil enim de mœrore minuendo ſcriptum ab ullo eſt, quod ego non domi tuæ legerim; ſed omnem conſolationem vincit dolor: quin etiam feci, quod profectò ante me nemo, ut ipſe me per litteras conſolarer: quem librum ad te mittam, ſi deſcripſerint librarii: affirmo tibi nullam conſolationem eſſe talem. Totos dies ſcribo; non quò proficiam quid; ſed tantiſper impedior, non equidem ſatis (vis enim urget) ſed relaxor tamen, omniaque nitor, non ad animum, ſed ad vultum ipſum, ſi queam, reficiendum; idque faciens interdum mihi peccare videor, interdum peccaturus eſſe, niſi faciam. Solitudo aliquid adjuvat, ſed multò plus proficeret, ſi tu tamen intereſſes; quæ mihi una cauſa eſt hinc diſcedendi: nam pro malis rectè habebat: quamquam ipſum doleo; non enim jam in me idem eſſe poteris: perierunt illa, quæ amabas. De Bruti ad me litteris ſcripſi ad te antea: prudenter ſcriptæ; ſed nihil quo me adjuvarent. Quòd ad te ſcripsit, id velle ut ipſe adeſſet; certè aliquid, quoniam me tam valde amat, adjuvaret. Quòd si quid

ſcies, ſcribas ad me velim; maximè autem, Panſa quando. De Attica, doleo: credo tamen Cratero. Piliam angi veta: ſatis ſolitus es mœrere pro omnibus.

CICERO ATTICO SAL.

15. APUD Apuleium, quoniam in perpetuum non placet, in dies ut excuſer videbis. In hac ſolitudine careo omnium colloquio; quumque manè me in silvam abſtruſi denſam & aſperam, non exeo inde ante veſperum. Secundùm te, nihil eſt mihi amicius ſolitudine: in ea mihi omnis ſermo eſt cum litteris: eum tamen interpellat fletus; cui repugno quoad poſſum: ſed adhuc pares non ſumus. Bruto, ut ſuades, reſcribam: eas litteras cras habebis: quum erit cui des, dabis.

CICERO ATTICO SAL.

16. DE Cicerone multis res placet: comes eſt idoneus: ſed de prima penſione antè videamus: adeſt enim dies, & ille currit. Scribe, quæſo, quid referat Celer egiſſe Cæſarem cum candidatis, utrùm ipſe in Fœnicularium, an in Martium campum cogitet: & ſcire id ſanè velim, numquid neceſſe ſit comitiis eſſe Romæ: nam & Piliæ ſatisfaciendum eſt, & utique Atticæ.

CICERO ATTICO SAL.

17. DUM recordationes fugio, quæ quasi morſu quodam dolorem efficiunt, refugio a te admonendo, quod velim mihi ignoſcas, cuicuimodi eſt: etenim habeo nonnullos ex iis, quos nunc lectito, auctores, qui dicant, fieri id oportere, quod ſæpe tecum egi, & quod a te approbari volo. De fano illo dico, de quo tantum, quantum me amas, velim cogites. Equidem neque de genere dubito; placet enim mihi Cluatii: neque de re; ſtatutum eſt enim: de loco nonnumquam. Velim igitur cogites. Ego, quantum his temporibus tam eruditis fieri poterit, profectò illam conſecrabo omni genere monumentorum, ab omnium ingeniis ſcriptorum, & Græcorum & Latinorum; quæ res forsitan sit refricatura vulnus meum: ſed jam quasi voto quodam, & promiſſo me teneri puto; longumque illud tempus, quum non ero, magis me movet, quàm hoc exiguum, quod mihi tamen nimiùm longum videtur: habeo enim nihil, tentatis rebus omnibus, in quo acquieſcam: nam, dum illud tractabam, de quo antea ſcripsi ad te, quasi fovebam dolores meos: nunc omnia reſpuo; nec quicquam habeo tolerabilius, quàm ſolitudinem; quam, quod eram veritus, non obturbavit Philippus:

nam, ut heri me ſalutavit, ſtatim Romam profectus eſt. Epiſtolam, quam ad Brutum, ut tibi placuerat, ſcripsi, misi ad te: curabis cum tua perferendam: ejus tamen misi ad te exemplum, ut, si minùs placeret, ne mitteres. Domeſtica quòd ais ordine adminiſtrari, ſcribes quæ sint ea: quædam enim exſpecto. Cocceius vide ne fruſtretur: nam Libo quod pollicetur, ut Eros ſcribit, non incertum puto. De forte mea Sulpicio confido, & Egnatio ſcilicet. De Apuleio quid eſt quòd labores, quum sit excuſatio facilis? Tibi ad me venire, ut oſtendis, vide, ne non sit facile; eſt enim longum iter, diſcedentemque te, quod celeriter tibi erit fortaſſe faciendum, non sine magno dolore dimittam; ſed omnia, ut voles: ego enim, quidquid feceris, id quum rectè, tum etiam meâ causâ factum putabo. Heri quum ex aliorum litteris cognoviſſem de Antonii adventu, admiratus ſum nihil eſſe in tuis; ſed erant pridie fortaſſe ſcriptæ, quàm datæ: neque iſta quidem curo; ſed tamen opinor propter prædes ſuos accucurriſſe. Quòd ſcribis Terentiam de obſignatoribus mei teſtamenti loqui, primùm tibi perſuade, me iſtæc non curare, neque eſſe quidquam aut parvæ curæ, aut novæ loci: ſed tamen quid simile? illa eos non adhibuit, quos exiſtimavit

quæsituros, nisi scissent quid esset: num id etiam mihi periculi fuit? Sed tamen faciat illa quod ego: dabo meum testamentum legendum cui voluerit: intelliget, non potuisse honorificentius a me fieri de nepote, quàm fecerim. Nam quòd non advocavi ad obsignandum; primùm mihi non venit in mentem; deinde eâ re non venit, quia nihil attinuit. Tute scis (si modò meministi) me tibi tum dixisse, ut de tuis aliquos adduceres: quid enim opus erat multis? equidem domesticos jusseram: tum tibi placuit, ut mitterem ad Silium; inde est natum, ut ad Publilium: sed necesse neutrum fuit. Hoc tu tractabis ut tibi videtur.

CICERO ATTICO SAL.

18. MARCIANUS ad me scripsit, me excusatum esse apud Apuleium a Laterensi, Nasone, Lænate, Torquato, Strabone: iis velim meo nomine reddendas litteras cures, gratum mihi eos fecisse. Quod pro Cornificio me abhinc amplius annis xxv spopondisse dicit Flavius; etsi reus locuples est, & Apuleius prædiator liberalis, tamen velim des operam, ut investiges ex consponsorum tabulis, sitne ita: mihi enim ante ædilitatem meam nihil erat cum Cornificio: potest tamen fieri; sed scire certum velim; & appelles pro-

curatores, si tibi videtur. Quamquam quid ad me? verumtamen. Panſæ profectionem ſcribes quum ſcies. Atticam ſalvere jube, & eam cura, obſecro, diligenter. Piliæ ſalutem.

CICERO ATTICO SAL.

19. EST hic quidem locus amœnus, & in mari ipſo, qui & Antio, & Circæis adſpici possit: ſed ineunda nobis ratio eſt, quemadmodum in omni mutatione dominorum, qui innumerabiles fieri poſſunt in infinita poſteritate (si modò hæc ſtabunt) illud, quasi conſecratum, remanere possit. Equidem jam nihil egeo vectigalibus, & parvo contentus eſſe poſſum. Cogito interdum trans Tiberim hortos aliquos parare, & quidem ob hanc cauſam maximè: nihil enim video, quod tam celebre eſſe possit; ſed quos, coràm videbimus; ita tamen, ut hac æſtate fanum abſolutum sit. Tu tamen cum Apella Chio confice de columnis. De Cocceio & Libone quæ ſcribis, approbo; maximè, quod de judicatu meo. De ſponſu si quid proſpexeris; & tamen quid procuratores Cornificii dicant, velim ſcire; ita ut in ea re te, quum tam occupatus sis, non multum operæ velim ponere. De Antonio quoque Balbus ad me cum Oppio conſcripsit, idque tibi placuiſſe, ne

perturbarer : illis egi gratias : te tamen, ut jam antè ad te ſcripsi, ſcire volo, me neque iſto nuntio eſſe perturbatum, nec jam ullo perturbatum iri. Panſa si hodie, ut putabas, profectus eſt, poſthac jam incipito ſcribere ad me, de Bruti adventu quid exſpectes, id eſt, quos ad dies : id, si ſcies ubi jam sit, facilè conjecturâ aſſequere. Quod ad Tironem de Terentia ſcribis, obſecro te, mi Attice, ſuſcipe totum negotium : vides & officium agi meum quoddam, cui tu es conſcius, & ut nonnulli putant, Ciceronis rem. Me quidem id multò magis movet, quod mihi eſt & ſanctius, & antiquius ; præſertim quum hoc alterum neque sincerum, neque firmum putem fore.

CICERO ATTICO SAL.

20. NONDUM videris perſpicere, quàm me nec Antonius commoverit, nec quidquam jam ejuſmodi poſſit commovere. De Terentia autem ſcripsi ad te iis litteris, quas dederam pridie. Quòd me hortaris, idque a ceteris desiderari ſcribis, ut diſſimulem me tam graviter dolere ; poſſumne magis, quàm quòd totos dies conſumo in litteris ? quod etsi non diſſimulationis, ſed potiùs leniendi, & ſanandi animi causâ facio ; tamen si mihi minùs proficio, simulatione certè facio ſa-

tis. Minùs multa ad te ſcripsi, quòd exſpectabam tuas litteras ad eas, quas ad te pridie dederam: exſpectabam autem maximè de fano, nònnihil etiam de Terentia. Velim me facias certiorem proximis litteris, Cn. Cæpio, Serviliæ Claudii pater, vivone patre ſuo naufragio perierit, an mortuo; item Rutilia vivone C. Cottâ, filio ſuo, mortua sit, an mortuo. Pertinent ad eum librum, quem de luctu minuendo ſcripsimus.

Cicero Attico Sal.

21. Legi Bruti epiſtolam, eamque tibi remisi, ſanè non pudenter reſcriptam ad ea, quæ requisieras: ſed ipſe viderit; quamquam illud turpiter ignorat. Catonem primum ſententiam putat de animadversione dixiſſe; quam omnes antè dixerant, præter Cæſarem: & quum ipsius Cæſaris tam ſevera fuerit, qui tum prætorio loco dixerit, conſularium putat leniores fuiſſe, Catuli, Servilii, Lucullorum, Curionis, Torquati, Lepidi, Gellii, Volcatii, Figuli, Cottæ, L. Cæſaris, C. Piſonis, etiam M' Glabrionis, Silani, Murenæ, designatorum conſulum. Cur ergo in ſententiam Catonis? quia verbis luculentioribus, & pluribus rem eamdem comprehenderat. Me autem hic laudat, quòd retulerim, non quòd patefecerim,

quòd cohortatus sim, quòd denique antè, quàm consulerem, ipse judicaverim: quæ omnia, quia Cato laudibus extulerat in cœlum, perscribendaque censuerat; idcirco in ejus sententiam est facta discessio. Hic autem se etiam tribuere multum mî putat, quòd scripserit, *optimum consulem* : quis enim jejuniùs dixit inimicus? Ad cetera verò tibi quemadmodum rescripsit? tantùm rogat de senatusconsulto ut corrigas: hoc quidem fecisset, etiamsi a Ranio admonitus esset: sed hæc iterum ipse viderit. De hortis, quoniam probas, effice aliquid: rationes meas nosti: si verò etiam a Faberio res cedit, nihil negotii est: sed etiam sine eo posse videor contendere. Venales certè sunt Drusi; fortasse & Lamiani & Cassiani: sed coràm. De Terentia non possum commodiùs scribere, quàm tu scribis: officium sit nobis antiquissimum: si quid nos fefellerit, illius malo me, quàm mei pœnitere. Oviæ C. Lollii curanda sunt H-S c. Negat Eros posse sine me; credo, quòd accipienda aliqua sit, & danda æstimatio: vellem tibi dixisset; si enim res est, ut mihi scribit, parata, nec in eo ipso mentitur, per te confici potuit: id cognoscas, & conficias velim. Quòd me in forum vocas; eò vocas, unde, etiam bonis meis rebus, fugiebam: quid enim mihi cum foro sine

judiciis, sine curia, in oculos incurrentibus iis, quos æquo animo videre non poſſum? Quòd autem homines a me poſtulare ſcribis, ut Romæ sim, neque mihi ut absim concedere, aut quatenus eos mihi concedere; jampridem ſcito eſſe, quum unum te pluris, quàm omnes illos, putem: ne me quidem contemno; meoque judicio multò ſtare malo, quàm omnium reliquorum. Neque tamen progredior longiùs, quàm mihi doctissimi homines concedunt; quorum ſcripta omnia, quæcumque ſunt in eam ſententiam, non legi ſolùm, quod ipſum erat fortis ægroti, accipere medicinam; ſed in mea etiam ſcripta tranſtuli; quod certè afflicti, & fracti animi non fuit. Ab his me remediis noli in iſtam turbam vocare, ne recidam.

CICERO ATTICO SAL.

22. De Terentia, quòd mihi omne onus imponis; non cognoſco tuam in me indulgentiam: iſta enim ſunt ipſa vulnera, quæ non poſſum tractare sine maximo gemitu: moderare igitur, quæſo, ut potes; neque enim a te plus, quàm potes, poſtulo: potes autem, quid veri sit, perſpicere tu unus. De Rutilia quoniam videris dubitare, ſcribes ad me, quum ſcies: ſed quàm primùm, num Clodia D. Bruto conſulari filio ſuo mortuo vixerit: id de

Marcello, aut certè de Postumia sciri potest; illud autem de M. Cotta, aut de Syro, aut de Satyro. De hortis etiam atque etiam te rogo: omnibus meis, eorumque, quos scio mihi non defuturos, facultatibus (sed potero meis) enitendum mihi est. Sunt etiam quæ vendere facilè possim; sed, ut non vendam, eique usuram pendam, a quo emero, non plus annum, possum assequi, quod volo, si tu me adjuvas. Paratissimi sunt Drusi; cupit enim vendere: proximos puto Lamiæ; sed abest: tu tamen, si quid potes, odorare: ne Silius quidem quidquam utitur, & is usuris facillimè sustentabitur. Habe tuum negotium; nec, quid res mea familiaris postulet, quam ego non curo, sed quid velim, & cur velim, existima.

CICERO ATTICO SAL.

23. PUTARAM te aliquid novi, quòd ejusmodi fuerat initium litterarum, quamvis non curarem quid in Hispania fieret, tamen te scripturum: sed videlicet meis litteris respondisti, ut de foro, & de curia. Sed domus est, ut ais, forum: quid ipsâ domo mihi opus est, carenti foro? Occidimus, occidimus, Attice, jam pridem nos quidem, sed nunc fatemur, postea quàm unum, quo tenebamur, amisimus: itaque solitudines sequor: & tamen,

si qua me res iſtò adduxerit, enitar, si quo modo potero (potero autem) ut præter me nemo dolorem meum ſentiat; si ullo modo poterit, ne tu quidem. Atque etiam illa cauſa eſt non veniendi: meminiſti, quid ex te Aledius quæsierit: quin etiam nunc moleſti ſunt: quid exiſtimas, si venero? De Terentia ita cura ut ſcribis; meque hac ad maximas ægritudines accessione nunc maximâ libera. Et ut ſcias me ita dolere, ut non jaceam, quibus conſulibus Carneades, & ea legatio Romam venerit, ſcriptum eſt in tuo annali: hæc nunc quæro, quæ cauſa fuerit: de Oropo, opinor; ſed certum neſcio: &, si ita eſt, quæ controversiæ: præterea, qui eo tempore nobilis Epicureus fuerit Athenis, qui præfuerit hortis; qui etiam Athenis πολιτικοὶ fuerint illuſtres: quæ te etiam ex Apollodori puto poſſe invenire. De Attica moleſtum; ſed quoniam leviter, rectè eſſe confido. De Gamala dubium mihi non erat: unde enim tam felix Ligus pater? nam quid de me dicam, cui ut omnia contingant, quæ volo, levari non poſſum? De Drusi hortis, quanti licuiſſe tu ſcribis, id ego quoque audieram, &, ut opinor, heri ad te ſcripſeram; ſed quanti quanti, bene emitur quod neceſſe eſt. Mihi, quoquo modo tu exiſtimas (ſcio enim ego ipſe, quid de me

existimem) levatio quædam est , si minùs doloris , at officii debiti. Ad Sicam scripsi , quòd utitur L. Cottâ : si nihil conficeretur de Transtiberinis , habet in Ostiensi Cotta celeberrimo loco , sed pusillum loci : ad hanc rem tamen plus etiam satis : id velim cogites , nec tamen ista pretia hortorum pertimueris. Nec mihi jam argento , nec veste opus est , nec quibusquam amœnis locis : hoc opus est. Video etiam , a quibus adjuvari possim. Sed loquere cum Silio ; nihil enim est melius : mandavi etiam Sicæ : rescripsit , constitutum se cum eo habere. Scribat igitur ad me , quid egerit , & , tu videbis.

CICERO ATTICO SAL.

24. BENE fecit A. Silius , qui transegerit ; neque enim ei deesse volebam , & , quid possem , timebam. De Ovia confice , ut scribis. De Cicerone tempus esse jam videtur : sed quæro , quod illi opus erit Athenis , permutarine possit , an ipsi ferendum sit ; de totaque re quemadmodum , & quando placeat , velim consideres. Publius iturusne sit in Africam , & quando , ex Aledio scire poteris : quæras , & ad me scribas velim. Et ut ad meas ineptias redeam , velim me certiorem facias P. Crassus , Venuleiæ filius , vivone P. Crasso consulari , patre suo , mortuus sit , ut ego

meminiſſe videor, an pòſt. Item quæro de Regillo, Lepidi filio, recténe meminerim, patre vivo mortuum. Ciſpiana explicabis, itemque Prætiana. De Attica optimè it: ei ſalutem dices, & Piliæ.

CICERO ATTICO SAL.

25. SCRIPSIT ad me diligenter Sica de Silio, ſeque ad te rem detuliſſe; quod tu idem ſcribis: mihi & res & conditio placet, ſed ita, ut numerato malim, quàm æſtimatione: voluptarias enim poſſeſſiones nolet Silius; vectigalibus autem ut his poſſum eſſe contentus, quæ habeo, ſic vix minoribus. Unde ergo numerato? H-S DC exprimes ab Hermogene, quum præſertim neceſſe erit; & domi video eſſe H-S DC: reliquæ pecuniæ vel uſuram Silio pendemus, dum a Faberio, vel ab aliquo, qui Faberio debet, repræſentabimus. Erit etiam aliquid alicunde: ſed totam rem tu gubernabis. Druſianis verò hos hortis multò antepono; neque ſunt umquam comparati. Mihi crede, una me cauſa movet, in qua ſcio me τετυφῶσθαι; ſed, ut facis, obſequere huic errori meo. Nam quod ſcribis ἐγγήραμα; actum jam de iſto eſt: alia magis quæro.

CICERO ATTICO SAL.

26. SICA, ut ſcribit, etiam ſi nihil confecerit cum A. Silio, tamen ſe ſcribit x

Kal. esse venturum. Tuis occupationibus ignosco; eæque mihi sunt notæ: de voluntate tua ut simul simus, vel studio potiùs & cupiditate, non dubito. De Nicia quod scribis, si ita me haberem, ut ejus humanitate frui possem, in primis vellem illum mecum habere; sed mihi solitudo & recessus provincia est: quod quia facilè ferebat Sica, eò magis illum desidero. Præterea nosti Niciæ nostri imbecillitatem, mollitiam, consuetudinem victûs: cur ego illi molestus velim, quum mihi ille jucundus esse non possit? voluntas tamen ejus mihi grata est. Unam rem ad me scripsisti, de qua decrevi nihil tibi rescribere; spero enim me a te impetrasse, ut privares me istâ molestiâ. Piliæ, & Atticæ salutem.

CICERO ATTICO SAL.

27. DE Siliano negotio, etsi mihi non est ignota conditio, tamen hodie me ex Sica arbitror omnia cogniturum. Cottæ quòd negas te nosse; ultra Silianam villam est, quam puto tibi notam esse: villula sordida, & valde pusilla: nihil agri: ad aliam rem loci nihil; satis ad eam, quam quæro: sequor celebritatem: sed, si perficitur de hortis Silii, hoc est, si perficis (est enim totum positum in te) nihil est scilicet, quod de Cotta cogitemus. De Cicerone, ut scribis, ita faciam: ipsi per-

mittam de tempore: nummorum quantum opus erit ut permutetur, tu videbis. Ex Aledio, quod ſcribis, si quid inveneris, ſcribes. Et ego ex tuis animadverto litteris, & profectò tu ex meis, nihil habere nos, quod ſcribamus: eadem quotidie, quæ jam, jamque ipſa contrita ſunt: tamen facere non poſſum, quin quotidie ad te mittam, ut tuas accipiam. De Bruto tamen, si quid habebis; ſcire enim jam puto, ubi Panſam exſpectet: si, ut conſuetudo eſt, in prima provincia, circiter Kal. affuturus videtur. Vellem tardiùs; valde enim urbem fugio multas ob cauſas. Itaque id ipſum dubito, an excuſationem aliquam ad illum parem; quod quidem video facile eſſe. Sed habemus ſatis temporis ad cogitandum. Piliæ, Atticæ ſalutem.

CICERO ATTICO SAL.

28. De Silio nihilò plura cognovi ex præſente Sica, quàm ex litteris ejus; ſcripſerat enim diligenter: si igitur tu illum conveneris, ſcribes ad me, si quid videbitur. De quo putas ad me miſſum eſſe, sit miſſum necne neſcio; dictum quidem mihi certè nihil eſt. Tu igitur, ut cœpiſti: &, si quid ita conficies (quod equidem non arbitror fieri poſſe) ut illi probetur, Ciceronem, si tibi placebit, adhi-

bebis : ejus aliquid intereſt , videri illius causâ voluiſſe : meâ quidem nihil, nisi id, quod tu ſcis ; quod ego magni æſtimo. Quòd me ad conſuetudinem revocas ; fuit meum quidem jam pridem rempublicam lugere ; quod faciebam, ſed mitiùs ; erat enim ubi acquieſcerem : nunc planè nec ego victum, nec vitam illam colere poſſum ; nec in ea re quid aliis videatur, mihi puto curandum : mea mihi conſcientia pluris eſt, quàm omnium ſermo. Quòd me ipſe per litteras conſolatus ſum, non pœnitet me quantum profecerim : mœrorem minui ; dolorem nec potui, nec, si poſſem, vellem. De Triario bene interpretaris voluntatem meam : tu verò nihil, nisi ut illi volent : amo illum mortuum : tutor ſum liberis : totam domum diligo. De Caſtriciano negotio, si Caſtricius pro mancipiis pecuniam accipere volet, eamque ei ſolvi, ut nunc ſolvitur; certè nihil eſt commodius : sin autem ita actum eſt, ut ipſa mancipia abduceret, non mihi videtur eſſe æquum : rogas enim me, ut tibi ſcribam, quid mihi videatur. Nolo enim negotii Quintum fratrem quidquam habere ; quod videor mihi intellexiſſe tibi idem videri. Publius, si æquinoctium exſpectat, ut ſcribis Aledium dicere, navigaturus videtur : mihi autem dixerat per Siciliam : utrùm, & quando, velim ſcire.

Et velim aliquando, quum erit tuum commodum, Lentulum puerum vifas, eique de mancipiis, quæ tibi videbitur, attribuas. Piliæ, Atticæ, falutem.

CICERO ATTICO SAL.

29. SILIUS, ut fcribis, hodie: cras igitur, vel potiùs quum poteris, fcribes, si quid erit, quum videris. Nec ego Brutum vito, nec tamen ab eo levationem ullam exfpecto: fed erant caufæ, cur hoc tempore iftic effe nollem: quæ si manebunt, quærenda erit excufatio ab Brutum; &, ut nunc eft, manfuræ videntur. De hortis, quæfo, explica. Caput illud eft, quod fcis: fequitur, ut etiam mihi ipsi quiddam opus sit; nec enim effe in turba poffum, nec a vobis abeffe. Huic meo consilio nihil reperio ifto loco aptius: & de hac re quid tui consilii sit, mihi perfuafum eft, & eò magis, quod idem intellexi tibi videri, me ab Oppio & Balbo valde diligi. Cum iis communices quanto opere & quare velim hortos; fed id ita poffe, si expediatur illud Faberianum: sintne igitur auctores futuri; si qua etiam jactura facienda sit in repræfentando, quoad poffunt adduci: totum enim illud defperatum: denique intelliges, ecquid inclinent ad hoc meum consilium adjuvandum. Si quid erit, magnum eft adjumentum:

mentum : si minùs, quacumque ratione contendamus. Vetus illud ἐſγήραμα, quemadmodum ſcripsiſti, vel ἐντάφιον putato. De illo Oſtiensi nihil eſt cogitandum. Si hoc non aſſequimur (a Lamia non puto poſſe) Damasippi experiendum eſt.

CICERO ATTICO SAL.

30. QUÆRO, quid ad te ſcribam ; ſed nihil eſt : eadem quotidie. Quòd Lentulum invisis, valde gratum : pueros attribue ei, quot, & quos videbitur. De Silii voluntate vendendi, & de eo quanti, tu vereri videris, primùm ne nolit, deinde ne tanti : Sica aliter ; ſed tibi aſſentior. Quare, ut ei placuit, ſcripsi ad Egnatium. Quòd Silius te cum Clodio loqui vult ; potes id meâ voluntate facere ; commodiuſque eſt, quàm, quod ille a me petit, me ipſum ſcribere ad Clodium. De mancipiis Caſtricianis, commodissimum eſſe credo, transigere Egnatium ; quod ſcribis te ita futurum putare. Cum Ovia, quæſo, vide ut conficiatur. Quoniam, ut ſcribis, nox erat, in hodierna epiſtola plura exſpecto.

CICERO ATTICO SAL.

31. SILIUM mutaſſe ſententiam Sica mirabatur : equidem magis miror, quòd, quum in filium cauſam conferret, quæ

mihi non injusta videtur (habet enim qualem vult) ais te putare, si addiderimus aliud, a quo refugiat, quum ab ipso id fuerit destinatum, venditurum. Quæris a me, quod summum pretium constituam, & quantum anteire istos hortos Drusi; accessi numquam: Coponianam villam & veterem & non magnam novi; silvam nobilem; fructum autem neutrius; quod tamen puto nos scire oportere: sed mihi utrivis istorum tempore magis meo, quàm ratione æstimandi sunt. Possim autem assequi necne, tu velim cogites. Si enim Faberianum venderem, explicare vel repræsentatione non dubitarem de Silianis, si modò adduceretur ut venderet: si venales non haberet, transirem ad Drusum, vel tanti, quanti Egnatius illum velle tibi dixit: magno etiam adjumento nobis Hermogenes potest esse in repræsentando. At tu concede mihi, quæso, ut eo animo sim, quo is debeat esse, qui emere cupiat; & tamen servio ita cupiditati & dolori meo, ut a te regi velim. Egnatius mihi scripsit: is si quid tecum locutus erit (commodissimè enim per eum agi potest) ad me scribes; & id agendum puto: nam cum Silio non video confici posse. Piliæ & Atticæ salutem. Hæc ad te meâ manu. Vide, quæso, quid agendum sit.

CICERO ATTICO SAL.

32. PUBLILIA ad me ſcripsit, matrem ſuam cum Publilio loqui ad me cum illo venturam, & ſe unà, si ego paterer: orat multis & ſupplicibus verbis ut liceat, & ut sibi reſcribam. Res quàm moleſta sit, vides: reſcripsi, me etiam graviùs eſſe affectum, quàm tum, quum illi dixiſſem, me ſolum eſſe velle; quare nolle me hoc tempore eam ad me venire. Putabam, si nihil reſcripsiſſem, illam cum matre venturam; nunc non puto: apparebat enim illas litteras non eſſe ipsius. Illud autem, quod fore video, ipſum volo vitare, ne illæ ad me veniant; & una eſt vitatio, ut ego nollem: ſed neceſſe eſt. Te hoc nunc rogo ut explores, ad quam diem hìc ita possim eſſe, ut ne opprimar. Ages, ut ſcribis, temperatè. Ciceroni velim hoc proponas, ita tamen, si tibi non iniquum videbitur, ut ſumptus hujus peregrinationis, quibus, si Romæ eſſet, domumque conduceret, quod facere cogitabat, facilè contentus futurus erat, accommodet ad mercedes Argileti, & Aventini: & quum ei propoſueris, ipſe velim reliqua moderere, quemadmodum ex iis mercedibus ſuppeditemus ei quod opus sit. Præſtabo, nec Bibulum, nec Acidinum, nec Meſſallam, quos Athenis futuros audio,

majores ſumptus facturos, quàm quod ex eis mercedibus recipietur. Itaque velim videas primùm, conductores qui sint, & quanti; deinde ut sit qui ad diem ſolvat; & quid viatici, quid inſtrumenti ſatis sit: jumento certè Athenis nihil opus eſt: quibus autem in via utatur, domi ſunt plura, quàm opus erat; quod etiam tu animadvertis.

CICERO ATTICO SAL.

33. Ego, ut heri ad te ſcripſi, si & Silius is fuerit, quem tu putas, nec Druſus facilem ſe præbuerit, Damasippum velim aggrediare: is, opinor, ita partes fecit in ripa neſcio quotenorum jugerum, ut certa pretia conſtitueret; quæ mihi nota non ſunt: ſcribes ad me igitur, quidquid egeris. Vehementer me ſollicitat Atticæ noſtræ valetudo; ut verear etiam ne qua culpa sit: ſed & pædagogi probitas, & medici assiduitas, & tota domus in omni genere diligens, me rurſus id ſuſpicari vetat. Cura igitur: plura enim non poſſum.

CICERO ATTICO SAL.

34. Ego hìc vel sine Sica (Tironi enim melius eſt) facillimè poſſem eſſe, ut in malis: ſed, quum ſcribas videndum mihi eſſe ne opprimar, ex quo intelligam, te certum diem illius profectionis non ha-

bere; putavi esse commodius, me istuc venire; quod idem video tibi placere. Cras igitur in Sicæ suburbano: inde, quemadmodum suades, puto me in Ficulensi fore. Quibus de rebus ad me scripsisti, quoniam ipse venio, coràm videbimus. Tuam quidem & in agendis nostris rebus, & in consiliis ineundis, mihique dandis, in ipsis litteris, quas mittis, benevolentiam, diligentiam, prudentiam mirificè diligo.

CICERO ATTICO SAL.

35. Tu tamen, si quid cum Silio, vel illo ipso die, quo ad Sicam venturus ero, certiorem me velim facias, & maximè cujus loci detractionem fieri velit; quod enim scribis, extremi, vide, ne is ipse locus sit, cujus causâ de tota re, ut scis, est a nobis cogitatum. Hirtii epistolam tibi misi, & recentem, & benevolè scriptam. Antè, quàm a te proximè discessi, numquam mihi venit in mentem, quo plus insumptum in monumentum esset, quàm nescio quid, quod lege conceditur, tantumdem populo dandum esse: quod non magnopere moveret, nisi nescio quomodo, ἀλόγως fortasse, nollem illud ullo nomine, nisi fani, appellari: quod si volumus, vereor ne assequi non possimus, nisi mutato loco. Hoc quale sit, quæso, considera: nam etsi minùs urgeor, me-

que ipſe propemodum collegi; tamen indigeo tui conſilii. Itaque te vehementer etiam atque etiam rogo, magis quàm a me vis, aut pateris te rogari, ut hanc cogitationem toto pectore amplectare.

CICERO ATTICO SAL.

36. FANUM fieri volo; neque hoc mihi erui poteſt: ſepulcri ſimilitudinem effugere non tam propter pœnam legis ſtudeo, quàm ut maximè aſſequar ἀποθέωσιν; quod poteram, si in ipſa villa facerem: ſed, ut ſæpe locuti ſumus, commutationes dominorum reformido: in agro ubicumque fecero, mihi videor aſſequi poſſe, ut poſteritas habeat religionem. Hæ meæ tibi ineptiæ (fateor enim) ferendæ ſunt: non habeo, ne me quidem ipſum, quicum tam audacter communicem, quàm te. Si tibi res, si locus, si inſtitutum placet, lege, quæſo, legem, mihique eam mitte: si quid in mentem veniet, quo modo eam effugere possimus, utemur. Ad Brutum si quid ſcribes, nisi alienum putabis, objurgato eum, quòd in Cumano eſſe noluerit propter eam cauſam, quam tibi dixit: cogitanti enim mihi nihil tam videtur potuiſſe facere ruſticè. Et, si tibi placebit sic agere de fano ut cœpimus, velim cohortere & exacuas Cluatium: nam, etiam si alio loco placebit,

illius nobis operâ consilioque utendum puto. Tu ad villam fortasse cras.

CICERO ATTICO SAL.

37. A TE heri duas epistolas accepi, alteram pridie datam Hilaro, alteram eodem die tabellario; accepique ab Ægypta liberto eodem die, Piliam & Atticam planè bellè se habere. Hæ litteræ mihi redditæ sunt tertio decimo die. Quòd mihi Bruti litteras, gratum; ad me quoque misit: eam ipsam ad te epistolam misi, & ad eam exemplum mearum litterarum. De fano, si nihil mihi hortorum invenis (qui quidem tibi inveniendi sunt, si me tanti facis, quanti certè facis) valdè probo rationem tuam de Tusculano: quamvis prudens ad cogitandum sis, sicut es, tamen, nisi magnæ curæ tibi esset, ut ego consequerer id, quod magnopere vellem, numquam ea res tibi tam bellè in mentem venire potuisset. Sed nescio quò pacto celebritatem requiro: itaque hortos mihi conficias, necesse est: maxima est in Scapulæ celebritas; propinquitas præterea ubi sis, ne totum diem in villam. Quare, antequam discedis, Othonem, si Romæ est, convenias pervelim. Si nihil erit, etsi tu meam stultitiam consuesti ferre, eò tamen progrediar, uti stomachere: Drusus enim certè

vendere vult. Si ergo aliud erit, non mea erit culpa, nisi emero; quâ in re ne labar, quæſo, provide: providendi autem una ratio eſt, si quid de Scapulanis poſſumus. Et velim me certiorem facias, quàm diu in ſuburbano sis futurus. Apud Terentiam gratiâ opus eſt nobis tuâ, tuâque auctoritate: ſed facies, ut videbitur: ſcio enim, si quid meâ intersit, tibi majori curæ ſolere eſſe, quàm mihi. Hirtius ad me ſcripsit, Sex. Pompeium Cordubâ exiſſe, & fugiſſe in Hiſpaniam citeriorem: Cnæum fugiſſe neſcio quò; neque enim curo. Nihil præterea novi. Litteras Narbone dedit XIV Kal. Maii. Tu mihi de Caninii naufragio, quasi dubia misiſti: ſcribas igitur, si quid erit certius. Quòd me a mœſtitia avocas, multum levâris, si locum fano dederis: multa mihi εἰς ἀποθέωσιν in mentem veniunt; ſed loco valde opus eſt: quare etiam Othonem vide.

CICERO ATTICO SAL.

38. NON dubito, quin occupatissimus fueris, qui ad me nihil litterarum: ſed homo nequam, qui tuum commodum non exſpectarit, quum ob eam unam cauſam miſſus eſſet. Nunc quidem, nisi quid te tenuit, ſuſpicor te eſſe in ſuburbano: at ego hìc ſcribendo dies totos nihil equidem levor, ſed tamen aberro. Asinius

Pollio ad me ſcripsit de impuro noſtro cognato : quod Balbus minor nuper ſatis planè, Dolabella obſcurè, hic apertissimè. Ferrem graviter, si novæ ægrimoniæ locus eſſet : ſed tamen ecquid impurius? O hominem cavendum! quamquam mihi quidem .... ſed tenendus dolor eſt. Tu, quoniam neceſſe nihil eſt, sic ſcribes aliquid, si vacabis. Quòd putas oportere pervideri jam animi mei firmitatem, graviúſque quoſdam ſcribis de me loqui, quàm aut te ſcribere, aut Brutum; si qui me fractum eſſe animo, & debilitatum putant, ſciant quid litterarum, & cujus generis conficiam; credo, si modò homines sint, exiſtiment me, sive ita levatus sim, ut animum vacuum ad res difficiles ſcribendas afferam, reprehendendum non eſſe; sive hanc aberrationem a dolore delegerim, quæ maximè liberalis una, doctoque homine dignissima, laudari me etiam oportere. Sed quum ego faciam omnia, quæ facere possim ad me adjuvandum; tu effice id, quod video te non minùs, quàm me, laborare : hoc mihi debere videor, neque levari poſſe, nisi ſolvero, aut videro me poſſe ſolvere, id eſt, locum, qualem volo, invenero. Heredes Scapulæ, si iſtos hortos, ut ſcribis tibi Othonem dixiſſe, partibus quatuor factis, liceri cogitant; nihil

eſt ſcilicet emptori loci : sin venibunt ; quid fieri possit, videbimus. Nam ille locus Publicianus, qui eſt Trebonii, & Cusinii, erat ad me allatus ; ſed ſcis aream eſſe : nullo pacto probo. Clodiæ ſanè placent ; ſed non puto eſſe venales. De Drusi hortis, quamvis ab iis abhorreas, ut ſcribis, tamen eò confugiam, nisi quid inveneris. Ædificatio me non movet : nihil enim aliud ædificabo, nisi id quod etiam si illos non habuero. Κῦρος δ', ι, mihi sic placuit, ut cetera Antiſthenis, hominis acuti magis, quàm eruditi.

CICERO ATTICO SAL.

39. TABELLARIUS ad me quum sine litteris tuis veniſſet, exiſtimavi tibi eam cauſam non ſcribendi fuiſſe, quòd pridie ſcripsiſſes ea ipſa, ad quæ reſcripsi hac epiſtolâ : exſpectaram tamen aliquid de litteris Asinii Pollionis ; ſed nimiùm ex meo otio tuum ſpecto : quamquam tibi remitto, nisi quid neceſſe erit, neceſſe ne habeas ſcribere, nisi eris valde otioſus. De tabellariis facerem quod ſuades, si eſſent ullæ neceſſariæ litteræ, ut erant olim, quum brevioribus diebus, tamen quotidie reſpondebant tempori tabellarii ; & erat aliquid, Silius, Druſus, alia quædam. Nunc, nisi Otho exſtitiſſet, quod ſcriberemus non erat. Id ipſum dilatum eſt :

tamen allevor, quum loquor tecum absens, & multò etiam magis, quum tuas litteras lego. Sed quoniam & abes (sic enim arbitror) & scribendi necessitas nulla est, conquiescent litteræ, nisi quid novi exstiterit.

CICERO ATTICO SAL.

40. QUALIS futura sit Cæsaris vituperatio contra laudationem meam perspexi, ex eo libro, quem Hirtius ad me misit, in quo colligit vitia Catonis, sed cum maximis laudibus meis. Itaque misi librum ad Muscam, ut tuis librariis daret: volo enim eum divulgari; quod quò faciliùs fiat, imperabis tuis. Συμβουλευτικὸν sæpe conor: nihil reperio; & quidem mecum habeo & Ἀριστοτέλους & Θεοπόμπου πρὸς Ἀλέξανδρον: sed quid simile? illi & quæ ipsis honesta essent scribebant, & grata Alexandro: ecquid tu ejusmodi reperis? mihi quidem nihil in mentem venit. Quòd scribis te vereri, ne & gratia & auctoritas nostra hoc meo mœrore minuatur; ego, quid homines aut reprehendant, aut postulent, nescio: ne doleam? qui potest? ne jaceam? quis umquam minùs? dum tua me domus levabat, quis a me exclusus? quis venit, qui offenderetur? Asturam sum a te profectus: legere isti læti, qui me reprehendunt, tam multa non possunt, quàm

ego ſcripsi : quàm bene, nihil ad rem; ſed genus ſcribendi id fuit, quod nemo abjecto animo facere poſſet. Triginta dies in hortis fui : quis aut congreſſum meum, aut facilitatem ſermonis desideravit? nunc ipſum, ea lego, ea ſcribo, ut ii, qui mecum ſunt, difficiliùs otium ferant, quàm ego laborem. Si quis requirit, cur Romæ non sim : quia diſceſſus eſt. Cur non sim in his meis prædiolis, quæ ſunt hujus temporis : quia frequentiam illam non facilè ferrem. Ibi ſum igitur, ubi is, qui optimas Baias habebat, quotannis hoc tempus conſumere ſolebat. Quum Romam venero, nec vultu, nec oratione reprehendar : illam hilaritatem, quâ hanc triſtitiam temporum condiebamus, in perpetuum amisi : conſtantia, & firmitas nec animi, nec orationis requiretur. De hortis Scapulanis hoc videtur effici poſſe, aliud tuâ gratiâ, aliud noſtrâ, ut præconi ſubjiciantur : id nisi fit, excludemur : sin ad tabulam venimus, vincemus facultates Othonis noſtrâ cupiditate. Nam quod ad me de Lentulo ſcribis, non eſt in eo. Faberiana modò res certa sit, tuque enitare, quod facis; quod volumus, conſequemur. Quòd quæris, quàm diu hîc : paucos dies; ſed certum non habeo : simul ac conſtituero, ad te ſcribam : & tu ad me, quàm diu in ſuburbano sis futurus.

Quo die ego ad te hæc misi, de Pilia, & Attica mihi quoque eadem, quæ ſcribis, & ſcribuntur, & nuntiantur.

CICERO ATTICO SAL.

41. NIHIL erat quod ſcriberem: ſcire tamen volebam, ubi eſſes; si abes, aut abſuturus es, quando rediturus eſſes: facies igitur me certiorem. Et quod tu ſcire volebas, ego quando ex loco; poſtridie Idus Lanuvii conſtitui manere: inde poſtridie in Tuſculano, aut Romæ: utrum sim facturus, eo ipſo die ſcies. Scis, quàm sit φιλαίτιον συμφορὰ, minimè in te quidem: ſed tamen avidè ſum affectus de fano; quod nisi, non dico, effectum erit, ſed fieri videro (audebo hoc dicere; & tu, ut ſoles, accipies) incurſabit in te dolor meus, non jure ille quidem; ſed tamen feres hoc ipſum, quod ſcribo, ut omnia mea fers, ac tuliſti. Omnes tuas conſolationes unam hanc in rem velim conferas. Si quæris, quid optem; primùm Scapulæ, deinde Clodiæ; poſtea, si Silius nolet, Druſus aget injuſtè, Cusinii & Trebonii: puto Terentium eſſe dominum; Rebilum fuiſſe certè ſcio. Sin autem tibi Tuſculanum placet, ut ſignificaſti quibuſdam litteris, tibi aſſentiar. Hoc quidem utique perficies, si me levari vis; quem jam etiam graviùs accuſas, quàm pa-

titur tua consuetudo ; sed facis summo amore, & victus fortasse vitio meo : sed tamen, si me levari vis, hæc est summa levatio, vel (si verum scire vis) una. Hirtii epistolam si legeris, quæ mihi quasi πρόπλασμα videtur ejus vituperationis, quam Cæsar scripsit de Catone ; facies me, quid tibi visum sit, si tibi erit commodum, certiorem. Redeo ad fanum : nisi hac æstate absolutum erit, quam vides integram restare, scelere me liberatum non putabo.

CICERO ATTICO SAL.

42. NULLUM a te desideravi diem litterarum : videbam enim quæ scribis ; & tamen suspicabar, vel potiùs intelligebam, nihil fuisse, quod scriberes : A. d. VI Id. verò abesse te putabam, & planè videbam nihil te habere. Ego tamen ad te ferè quotidie mittam : malo enim frustra, quàm te non habere, cui des, si quid fortè sit, quod putes me scire oportere. Itaque accepi VI Id. litteras tuas inanes : quid enim habebas, quod scriberes ? mî tamen illud, quidquid erat, non molestum fuit, nihil aliud scire me, novi te nihil habere. Scripsisti tamen nescio quid de Clodia. Ubi ergo ea est ? aut quando ventura ? placet mihi res sic, ut secundùm Othonem nihil magis : sed neque hanc vendituram puto ; delectatur enim, & copiosa est : & illud

alterum quàm sit difficile, te non fugit. Sed obſecro enitamur, ut aliquid ad id, quod cupio, excogitemus. Ego me hinc poſtridie exiturum puto, ſed aut in Tuſculanum, aut domum; inde fortaſſe Arpinum; quum certum ſciero, ſcribam ad te. Venerat mihi in mentem monere te, ut id ipſum, quod facis, faceres: putabam enim commodiùs te idem iſtud domi agere poſſe, interpellatione ſublatâ.

CICERO ATTICO SAL.

43. Ego poſtridie Idus, ut ſcripſi ad te antè, Lanuvii manere conſtitui; inde aut Romæ, aut in Tuſculano: ſcies antè utrumque. Quòd siles rectè mî illam rem fore levamento, bene facis; quum id eſſet, mihi crede, perinde, ut exiſtimare tu non poſſes. Res indicat, quanto opere id cupiam, quum tibi audeam confiteri; quem id non ita valde probare arbitrer: ſed ferendus tibi in hoc meus error: ferendus? immo verò etiam adjuvandus. De Othone, diffido; fortaſſe, quia cupio: ſed tamen major etiam res eſt, quàm facultates noſtræ, præſertim adverſario & cupido, & locuplete, & herede. Proximum eſt, ut velim Clodiæ. Sed, ſi iſta minùs confici poſſunt, effice quidvis. Ego me majore religione, quàm quiſquam fuit ullius voti, obſtrictum puto. Videbis etiam Trebonianos; etsi abſunt do-

mini. Sed ut ad te heri ſcripsi, conſiderabis etiam de Tuſculano, ne æſtas effluat; quod certè non eſt committendum.

CICERO ATTICO SAL.

44. ET Hirtium aliquid ad te συμπαθῶς de me ſcripsiſſe facilè patior (fecit enim humanè) & te ejus epiſtolam ad me non miſiſſe, multò faciliùs; tu enim etiam humaniùs. Illius librum, quem ad me misit de Catone, propterea volo divulgari a tuis, ut ex iſtorum vituperatione sit illius major laudatio. Quòd per Muſtellam agis, habes hominem valde idoneum, meique ſanè ſtudioſum jam inde a Pontiano. Perfice igitur aliquid: quid autem aliud, nisi ut aditus sit emptori? quod per quemvis heredem poteſt effici: ſed Muſtellam id perfecturum, si rogaris, puto. Mihi verò & locum, quem opto, ad id, quod volumus, dederis, & præterea ἐ[γ]γήραμα. Nam illa Silii, & Drusi non ſatis οἰκοδεσποτικὰ mihi videntur: quid enim ſedere totos dies in villa iſta? Igitur malim primùm Othonis, deinde Clodiæ. Si nihil fiet, aut Druſo ludus eſt ſuggerendus, aut utendum Tuſculano. Quòd domi te inclusiſti, ratione feciſti; ſed, quæſo, conſice, & te vacuum redde nobis. Ego hinc, ut ſcripsi antea, poſtridie Id. Lanuvium, deinde poſtridie in Tuſculano. Contudi enim ani-

mum, & fortaſſe vici, si modò permanſero: ſcies igitur fortaſſe cras, ſummùm perendie. Sed quid eſt, quæſo? Philotimus nec Carteiæ Pompeium teneri (qua de re litterarum ad Clodium Patavinum miſſarum exemplum mihi Oppius & Balbus miſerant, ſe id factum arbitrari) bellumque narrat reliquum ſatis magnum. Solet omnino eſſe Fulviaſter: ſed tamen, si quid habes. Volo etiam de naufragio Caniniano ſcire, quid sit.

CICERO ATTICO SAL.

45. EGO hìc duo magna συντάγματα abſolvi: nullo enim alio modo a miſeria quasi aberrare poſſum. Tu mihi, etiam si nihil erit, quod ſcribas (quod fore ita video) tamen idipſum ſcribas velim, te nihil habuiſſe, quod ſcriberes, dummodo ne his verbis. De Attica, optimè. Ἀκηδία tua me movet: etsi ſcribis nihil eſſe. In Tuſculano eò commodiùs ero, quòd & crebriùs tuas litteras accipiam, & te ipſum nonnumquam videbo: nam ceteroqui ἀνεκτότερα erant Aſturæ; nec hæc, quæ refricant, hìc me magis angunt: etsi tamen, ubicumque ſum, illa ſunt mecum. De Cæſare vicino ſcripſeram ad te, quia cognoram ex tuis litteris. Eum σύνναον Quirini malo, quàm Salutis. Tu verò pervulga Hirtium: id enim ipſum putaram,

quod scribis; ut, quum ingenium amici nostri probaretur, ὑπόθεσις vituperandi Catonis irrideretur.

CICERO ATTICO SAL.

46. VINCAM, opinor, animum, & Lanuvio pergam in Tusculanum: aut enim mihi in perpetuum fundo illo carendum est (nam dolor idem manebit, tantùm mediocriùs) aut nescio quid intersit, utrùm illuc nunc veniam, an ad decem annos: neque enim ista major admonitio, quàm quibus assiduè conficior, & dies & noctes. Quid ergo? inquies: nihil litteræ? In hac quidem re: vereor ne etiam contrà; nam essem fortasse durior: exculto enim animo nihil agreste, nihil inhumanum est.

CICERO ATTICO SAL.

47. TU igitur, ut scripsisti; nec id incommodo tuo: vel binæ enim poterunt litteræ: occurram etiam, si necesse erit. Ergo id quidem, ut poteris. De Mustella, ut scribis: etsi magnum opus est: eò magis delabor ad Clodiam: quamquam in utroque Faberianum nomen explorandum est; de quo, nihil nocuerit, si aliquid cum Balbo eris locutus; & quidem, ut res est, emere nos velle, nec posse sine isto nomine, nec audere re incertâ. Sed quando

Clodia Romæ futura eſt, & quia tanti rem æſtimas, eò prorſus ſpecto; non quin illud malim; ſed & magna res eſt, & difficile certamen cum cupido, cum locuplete, cum herede; etsi de cupiditate nemini concedam: ceteris rebus inferiores ſumus. Sed hæc coràm. Hirtii librum, ut facis, divulga. De Philotimo idem & ego arbitrabar. Domum tuam pluris video futuram vicino Cæſare. Tabellarium meum hodie exſpectamus: is nos de Pilia & Attica certiores faciet.

CICERO ATTICO SAL.

48. DOMI te libenter eſſe, facilè credo: ſed velim ſcire, quid tibi reſtet, aut jamne confeceris. Ego te in Tuſculano exſpecto, eóque magis, quòd Tironi ſtatim te venturum ſcripsiſti, & addidiſti, te putare opus eſſe. Sentiebam omnino, quantum mihi præſens prodeſſes; ſed multò magis poſt diſceſſum tuum ſentio. Quamobrem, ut antè ad te ſcripsi, aut ego ad te totus, aut tu ad me: quod licebit.

CICERO ATTICO SAL.

49. HERI non multò pòſt, quàm tu a me diſcessiſti, puto, quidam urbani, ut videbantur, ad me mandata & litteras attulerunt a C. Mario C. F. C. N. multis verbis agere mecum per cognationem,

quæ mihi ſecum eſſet, per eum Marium; quem ſcripsiſſem, per eloquentiam L. Craſſi, avi ſui, ut ſe defenderem: cauſamque ſuam mihi perſcripsit. Reſcripsi patrono illi nihil opus eſſe, quoniam Cæſaris, propinqui ejus, omnis poteſtas eſſet, viri optimi, & hominis liberalissimi: me tamen ei fauturum. O tempora! fore, quum dubitet Curtius conſulatum petere? ſed hæc hactenus. De Tirone, mihi curæ eſt: ſed jam ſciam, quid agat; heri enim misi, qui videret; cui etiam ad te litteras dedi. Epiſtolam ad Cæſarem tibi misi. Horti quam in diem proſcripti sint, velim ad me ſcribas.

CICERO ATTICO SAL.

50. UT me levarat tuus adventus, sic diſceſſus afflixit: quare quum poteris, id eſt, quum Sexti auctioni operam dederis, reviſes nos: vel unus dies mihi erit utilis; quid dicam, gratus? Ipſe Romam venirem, ut unà eſſemus, si ſatis consilium quadam de re haberem.

CICERO ATTICO SAL.

51. TIRONEM habeo citiùs, quàm verebar: venit etiam Nicias; & Valerium hodie audiebam eſſe venturum. Quamvis multi sint, magis tamen ero ſolus, quàm si unus eſſes: ſed exſpecto te, a Pedu-

ceo utique : tu autem significas aliquid etiam antè : verùm id quidem, ut poteris. De Virgilio, ut ſcribis : hoc tamen velim ſcire, quando auctio. Epiſtolam ad Cæſarem mitti video tibi placere : quid quæris ? mihi quoque hoc idem maximè placuit, & eò magis, quòd nihil eſt in ea, nisi optimi civis; ſed ita optimi, ut tempora, quibus parêre omnes πολιτικοὶ præcipiunt. Sed ſcis ita nobis eſſe viſum, ut iſti antè legerent : tu igitur id curabis. Sed, nisi planè iis intelliges placere, mittenda non eſt : id autem utrùm illi ſentiant, anne simulent, tu intelliges : mihi simulatio pro repudiatione fuerit. Τοῦτο δὲ μηλώσῃ. De Cærellia quid tibi placeret, Tiro mihi narravit : debere, non eſſe dignitatis meæ : perſcriptionem tibi placere : hoc metuère, alterum in metu non ponere. Sed & hæc, & multa alia coràm : ſuſtinenda tamen, si tibi videbitur, ſolutio eſt nominis Cærelliani, dum & de Metone, & de Faberio ſciamus.

CICERO ATTICO SAL.

52. LUCIUM Tullium Montanum noſti, qui cum Cicerone profectus eſt. Ab ejus ſororis viro litteras accepi, Montanum Planco debere, quòd præs pro Flaminio sit, H-S xxv : de ea re neſcio quid te a Montano rogatum. Sanè velim, sive Plan-

cus eſt rogandus, sive quâ re potes illum juvare, juves: pertinet ad noſtrum officium. Si res tibi fortè notior eſt, quàm mihi, aut si Plancum rogandum putas; ſcribas ad me velim, ut, quid rei sit, & quid rogandum, ſciam. De epiſtola ad Cæſarem quid egeris, exſpecto. De Silio non ita ſanè laboro: tu mî aut Scapulanos, aut Clodianos efficias neceſſe eſt: ſed neſcio quid videris dubitare de Clodia; utrùm quando veniat, an sintne venales? Sed quid eſt, quod audio, Spintherem feciſſe divortium? De lingua Latina ſecuri es animi, dices, qui talia conſcribis. Ἀπόγραφα ſunt: minore labore fiunt: verba tantùm affero, quibus abundo.

Cicero Attico Sal.

53. Ego, etsi nihil habeo, quod ad te ſcribam, ſcribo tamen, quia tecum loqui videor. Hìc nobiſcum ſunt Nicias & Valerius. Hodie tuas litteras exſpectabamus matutinas: erunt fortaſſe alteræ poſtmeridianæ, nisi te Epiroticæ litteræ impedient; quas ego non interpello. Misi ad te epiſtolas ad Marcianum, & ad Montanum: eas in eumdem faſciculum velim addas, nisi fortè jam dediſti.

EPISTOLÆ
AD ATTICUM.
LIBER TERTIUS-DECIMUS.

EXIGUUM tempus mutum fuit a litteris, inter hujus libri epistolas & superioris. Scriptæ autem & hæ sunt, dum Cæsar in Hispania contra Pompeii liberos bellum gereret, ipso eodem IV consule sine collega, ut Sigonio placet, belloque confecto rediret; spatio ferè mensium septem. Nam æstatis initio, ut ex epistolâ primâ colligitur, scribi cœptæ sunt, fingamus ex Kalendis Juniis; & mense Decembri desierunt. Namque tertiis Saturnalibus, quæ fuerant XII *Kal. Januarii, apud M. Tullium Cæsar cœnavit, ut est in epistola ultima libri hujus. Quamquam ultima illa videtur esse, cui est in hoc libro locus XLI assignatus, in qua de suo natali die agitur, qui fuit* III *Non. Jan. Argumentum illarum multiplex est, sed plurimùm in illis: De epistola ad Cæsarem missa: Quos in suos Dialogos includere debeat: De hereditatibus quibusdam: De Quinti filii improbitate, querela: De suo Catone, & Cæsaris Anticatone: & de domesticis suis rebus nonnullis.* MALASPINA.

CICERO ATTICO SAL.

1. DE Virgilii parte valde probo: sic ages igitur: & quidem id erit primum; proxi-

mum Clodiæ : quòd si neutrum, metuo ne turbem, & irruam in Drusum. Intemperans sum in ejus rei cupiditate, quam nosti : itaque revolvor identidem in Tusculanum ; quidvis enim potiùs, quàm ut non hac æstate absolvatur. Ego, ut tempus est nostrum, locum habeo nullum, ubi faciliùs esse possim, quàm Asturæ : sed quia qui mecum sunt (credo, quod mœstitiam meam non ferunt) domum properant ; etsi poteram remanere, tamen, ut scripsi tibi, proficiscar hinc, ne relictus videar. Quò autem? Lanuvium? Conor equidem in Tusculanum ; sed faciam te statim certiorem. Tu litteras conficies. Equidem, credibile non est, quantum scribam die, quin etiam noctibus : nihil enim somni. Heri etiam effeci epistolam ad Cæsarem ; tibi enim placebat : quam non fuit malum scribi, si fortè opus esse putares : ut quidem nunc est, nihil sanè est necesse mittere ; sed id quidem, ut tibi videbitur. Mittam tamen ad te exemplum fortasse Lanuvio, nisi fortè Romam. Sed cras scies.

CICERO ATTICO SAL.

2. AD Ciceronem ita scripsisti, ut neque severiùs, neque temperatiùs scribi po uerit, nec magis, quàm quemadmodum ego maximè vellem : prudentissimè etiam ad Tullios :

Tullios: quare aut iſta proficient, aut aliud agamus. De pecunia verò video a te omnem diligentiam adhiberi, vel potiùs jam adhibitam: quod si efficis, a te hortos habebo. Nec verò ullum genus poſſeſſionis eſt, quod malim, maximè ſcilicet ob eam cauſam, quæ ſuſcepta eſt; cujus feſtinationem mihi tollis, quoniam de æſtate polliceris, vel potiùs recipis: deinde etiam ad καταβίωσιν, mœſtitiamque minuendam nihil mihi reperiri poteſt aptius: cujus rei cupiditas impellit me interdum, ut te hortari velim: ſed me ipſe revoco; non enim dubito, quin, quod me valde velle putes, in eo tu me ipſum cupiditate vincas. Itaque iſtuc jam pro facto habeo. Exſpecto quid iſtis placeat de epiſtola ad Cæſarem. Nicias te, ut debet, amat, vehementerque tuâ ſui memoriâ delectatur. Ego verò Peduceum noſtrum vehementer diligo. Nam ecquanti patrem feci, totum in hunc: ipſum per ſe æquè amo, atque illum amavi: te verò plurimùm, qui hoc ab utroque noſtrûm fieri velis. Si hortos inſpexeris, & si de epiſtola certiorem me feceris, dederis mihi quod ad te ſcribam; sin minùs, ſcribam tamen aliquid: numquam enim deerit.

CICERO ATTICO SAL.

3. GRATIOR mihi celeritas tua, quàm ipsa res: quid enim indignius? sed jam ad ista obduruimus, & humanitatem omnem exsuimus. Tuas litteras hodie exspectabam, nihil equidem ut ex iis novi: quid enim? verumtamen. Oppio & Balbo epistolas deferri jubebis, & tamen Pisonem sicubi de auro. Faberius si venerit, videbis ut tantum attribuatur, si modò attribuetur, quantum debetur: accipies ab Erote. Ariarathes Ariobarzanis filius Romam venit: vult, opinor, regnum aliquod emere a Cæsare; nam, quo modo nunc est, pedem ubi ponat in suo non habet. Omnino eum Sextius noster parochus publicus occupavit; quod quidem facilè patior: verumtamen, quòd mihi, summo beneficio meo, magna cum fratribus illius necessitudo est, invito eum per litteras, ut apud me deversetur: ad eam rem quum mitterem Alexandrum, has ei dedi litteras. Cras igitur auctio Peducei: quum poteris ergo; etsi impediet fortasse Faberius: sed tamen, quum licebit. Dionysius noster graviter queritur, & tamen jure, a discipulis abesse tamdiu: multis verbis scripsit ad me, credo item ad te: mihi quidem videtur etiam diutius abfuturus: ac nollem; valde enim hominem desidero.

CICERO ATTICO SAL.

4. EPISTOLAM ad Cæſarem, nobis verò ſemper rectissimè placuit, ut iſti antè legerent : aliter enim fuiſſemus & in hos inofficiosi ; & in noſmetipſos, si illum offenſuri fuimus, pene periculosi. Iſti autem ingenuè ; mihique gratum, quòd, quid ſentirent, non reticuerunt : illud verò vel optimè, quòd ita multa mutari volunt, ut mihi de integro ſcribendi cauſa non sit : quamquam de Parthico bello quid ſpectare debui, nisi quod illum velle arbitrabar ? quod enim aliud argumentum epiſtolæ noſtræ, nisi κολακεία, fuit ? an, si ea, quæ optima putaram, ſuadere voluiſſem, oratio mihi defuiſſet ? Totis igitur litteris nihil opus eſt. Ubi enim ἐπίτευγμα magnum nullum fieri poſſit, ἀπότευγμα vel non magnum moleſtum futurum sit ; quid opus eſt παρακινδυνεύειν ? præſertim quum illud occurrat, illum, quum antea nihil ſcripſerim, exiſtimaturum, me, nisi toto bello confecto, nihil ſcripturum fuiſſe. Atque etiam vereor, ne putet, me hoc quasi Catonis μείλιγμα eſſe voluiſſe. Quid quæris ? valde me pœnitebat ; nec mihi in hac quidem re quidquam magis ut vellem accidere potuit, quàm quòd σπουδὴ noſtra non eſt probata : incidiſſemus etiam in illos ; in eis in cognatum tuum. Sed

redeo ad hortos. Planè illuc te ire, nisi tuo magno commodo, nolo; nihil enim urget: quidquid erit, operam in Faberio ponamus. De die tamen auctionis, si quid ſcies. Eum, qui e Cumano venerat, quòd & planè valere Atticam nuntiabat, & litteras ſe habere aiebat, ſtatim ad te miſi.

CICERO ATTICO SAL.

5. HORTOS quoniam hodie eras inſpecturus, quid viſum tibi ſit, cras ſcilicet: de Faberio autem, quum venerit. De epiſtola ad Cæſarem, jurato mihi crede, non poſſum; nec me turpitudo deterret; etsi maximè debeat: quàm enim turpis eſt aſſentatio, quum vivere ipſum turpe sit nobis? Sed ut cœpi, non me hoc turpe deterret; ac vellem quidem; eſſem enim qui eſſe debeam: ſed in mentem nihil venit. Nam, quæ ſunt ad Alexandrum hominum eloquentium, & doctorum ſuaſiones, vides quibus in rebus verſentur: adoleſcentem, incenſum cupiditate verissimæ gloriæ, cupientem sibi aliquid consilii dari, quod ad laudem ſempiternam valeret, cohortantur: ad decus non deeſt oratio: ego quid poſſum? Tamen neſcio quid e quercu exſculpſeram, quod videretur simile simulacri: in eo quia nonnulla erant paulò meliora, quàm ea, quæ fiunt & facta ſunt, reprehenduntur;

quod minimè pœnitet: si enim pervenisſent iſtæ litteræ, mihi crede, nos pœniteret. Quid? tu non vides ipſum illum Ariſtotelis diſcipulum, ſummo ingenio, ſummâ modeſtiâ, poſteaquam Rex appellatus ſit, ſuperbum, crudelem, immoderatum fuiſſe? quid? tu hunc de pompa, Quirini contubernalem, his noſtris moderatis epiſtolis lætaturum putas? ille verò potiùs non ſcripta desideret, quàm ſcripta non probet. Poſtremò, ut volet. Abiit illud, quod tum me ſtimulabat, quod tibi dabam, πρόβλημα ἀρχιμήδειον. Multò mehercule magis nunc opto caſum illum, quàm tum timebam, vel quem libebit. Nisi quid te aliud impediet, mî optatò veneris. Nicias a Dolabella magno opere arceſſitus (legi enim litteras) etsi invito me, tamen eodem me auctore profectus eſt. Hoc manu meâ.

CICERO ATTICO SAL.

6. QUUM quasi alias res quærerem de philologis e Nicia, incidimus in Talnam: ille de ingenio nihil nimis; modeſtum & frugi. Sed hoc mihi non placuit: ſe ſcire aiebat ab eo nuper petitam Cornificiam, Q. filiam, vetulam ſanè, & multarum nuptiarum: non eſſe probatum mulieribus, quòd ita reperirent, rem non majorem DCCC: hoc putavi te ſcire oportere.

De hortis ex tuis litteris cognovi, & Chrysippo : in villa, cujus insulsitatem bene noram, video nihil, aut pauca mutata : balnearia tamen laudat majora; de minoribus ait hiberna effici posse. Tecta igitur ambulatiuncula addenda est; quam ut tantam faciamus, quantam in Tusculano fecimus, prope dimidio minoris constabit isto loco. Ad id autem, quod volumus, ἀφίδρυμα, nihil aptius videtur, quàm lucus, quem ego noram : sed celebritatem nullam tum habebat; nunc audio maximam : nihil est, quod ego malim. In hoc τὸν τῦφον μου πρὸς θεῶν τροπόφορησον. Reliquum est, si Faberius nobis nomen illud explicat, noli quærere, quanti : Othonem vincas volo : nec tamen insaniturum illum puto; nosse enim mihi hominem videor : ita malè autem audio ipsum esse tractatum, ut mihi ille emptor non esse videatur : quid enim? pateretur? Sed quid argumentor? Si Faberianum explicas, emamus vel magno; sin minùs, ne parvo quidem possumus. Clodiam igitur, a qua ipsa ob eam causam sperare videor, quòd & multò minoris sunt, & Dolabellæ nomen jam expeditum videtur, ut etiam repræsentatione confidam. De hortis satis. Cras aut te, aut causam; quam quidem futuram Faberianam. Sed, si poteris.

CICERO ATTICO SAL.

7. CICERONIS epiſtolam tibi remisi. O te ferreum, qui illius periculis non moveris! me quoque accuſat. Eam tibi epiſtolam misiſſem: nam illam alteram de rebus geſtis eodem exemplo puto. In Cumanum hodie misi tabellarium: ei dedi tuas ad Veſtorium, quas Pharnaci dederas. Commodùm ad te miſeram Demeam, quum Eros ad me venit: ſed in ejus epiſtola nihil erat novi, nisi auctionem biduum. Ab ea igitur, ut ſcribis: & velim, confecto negotio Faberiano: quem quidem negat Eros hodie: cras manè putat. A te colendus eſt: iſtæ autem κολακεῖαι longè abſunt a ſcelere. Te, ut ſpero, perendie. Sicunde potes eruere, qui decem legati Mummio fuerint. Polybius non nominat. Ego memini Albinum conſularem, & Sp. Mummium. Videor audiſſe ex Hortensio, Tuditanum: ſed in Libonis annali, XIV annis pòſt prætor eſt factus Tuditanus, quàm conſul Mummius: non ſanè quadrat. Volo aliquem Olympiæ, aut ubi viſum, πολιτικὸν σύλλογον, more Dicæarchi, familiaris tui.

CICERO ATTICO SAL.

8. QUINTO Kal. manè accepi a Demea litteras pridie datas, ex quibus aut

hodie, aut cras te exſpectare deberem: ſed, ut opinor, idem ego, qui exſpecto tuum adventum, morabor te: non enim puto tam expeditum Faberianum negotium futurum, etiam si eſt futurum, ut non habeat aliquid moræ: quum poteris igitur, quoniam etiamdum abes. Dicæarchi, quos ſcribis, libros ſanè velim mihi mittas: addas etiam καταβάσεως. De epiſtola ad Cæſarem, κέκρικα: atque idipſum, quod iſti aiunt illum ſcribere, ſe, nisi conſtitutis rebus, non iturum in Parthos, idem ego ſuadebam in illa epiſtola: sin, utrum liberet, facere poſſe, auctore me: hoc enim ille exſpectat videlicet, neque eſt facturus quidquam, nisi de meo consilio. Obſecro abjiciamus iſta, & ſemiliberi ſaltem simus; quod aſſequemur & tacendo, & latendo. Sed & aggredere Othonem, ut ſcribis: confice, mi Attice, iſtam rem: nihil enim aliud reperio, ubi & in foro non sim, & tecum eſſe possim: quanti autem, hoc mihi venit in mentem. C. Albanius proximus eſt vicinus; is CIↃ jugerum de M. Pilio emit, ut mea memoria eſt, H-S cxv. Omnia ſcilicet nunc minoris: ſed accedit cupiditas; in qua, præter Othonem, non puto nos ullum adverſarium habituros: ſed eum ipſum tu poteris movere; faciliùs etiam, si Canum haberes. O gulam inſulſam! pudet me patris. Reſcribes, si quid voles.

CICERO ATTICO SAL.

9. ALTERAM a te epiſtolam quum hodie accepiſſem, nolui te unâ meâ contentum. Tu verò age, quod ſcribis, de Faberio; in eo enim totum eſt poſitum id, quod cogitamus: quæ cogitatio si non incidiſſet (mihi crede iſtuc, ut cetera) non laborarem: quamobrem, ut facis (iſtuc enim addi nihil poteſt) urge, inſta, perfice. Dicæarchi περὶ ψυχῆς utroſque velim mittas, & καταβάσεως. Τριπολιτικὸν non invenio, & epiſtolam ejus, quam ad Ariſtoxenum misit: tres eos libros maximè nunc vellem; apti eſſent ad id, quod cogito. Torquatus Romæ eſt: jussi ut tibi daretur: Catulum & Lucullum, ut opinor, antea: his libris nova prooemia ſunt addita, quibus eorum uterque laudatur: eas litteras volo habeas; & ſunt quædam alia. Et, quod ad te de decem legatis ſcripsi, parum intellexti; credo, quia διὰ σημείων ſcripſeram. De C. Tuditano enim quærebam, quem ex Hortensio audieram fuiſſe in decem: eum video in Libonis prætorem P. Popilio, P. Rupilio conſulibus: annis XIV antè, quàm prætor factus eſt, legatus eſſe potuiſſet? nisi admodum ſerò quæſtor eſt factus; quod non arbitror: video enim curules magiſtratus eum legitimis annis perfacilè cepiſſe. Poſ-

tumium autem, cujus ſtatuam in Iſthmo meminiſſe te dicis, in iis ſciebam fuiſſe : is autem eſt, qui cum Lucullo fuit; quem tu mihi addidiſti, ſanè ad illum σύλλογον perſonam idoneam. Videbis igitur, si poteris, ceteros; ut possimus κομπεῦσαι καὶ τοῖς προσώποις.

CICERO ATTICO SAL.

10. NEGLIGENTIAM miram! ſemelne putas mihi dixiſſe Balbum, & Faberium, professionem relatam? quin etiam eorum juſſu miſeram, qui profiteretur; ita enim oportere dicebant: profeſſus eſt Philotimus libertus. Noſti credo librarium: ſed ſcribes, & quidem confeſtim. Ad Faberium, ut tibi placet, litteras misi: cum Balbo autem puto te aliquid feciſſe hodie in Capitolio. In Virgilio mihi nulla eſt δυσωπία: nec enim ejus causâ ſanè debeo; &, si emero, quid erit, quod poſtulet? ſed videbis, ne is quum sit in Africa, ut Cœlius. De nomine tu videbis cum Ciſpio: ſed, si Plancus deſtinat, tum habet res difficultatem. Te ad me venire uterque noſtrûm cupit; ſed iſta res nullo modo relinquenda eſt. Othonem quòd ſperas poſſe vinci, ſanè bene narras. De æſtimatione, ut ſcribis, quum agere cœperimus; etsi nihil ſcripsit, nisi de modo agri. Cum Piſone, si quid po-

teris. Dicæarchi librum accepi; & καταβάσεως exſpecto. Negotium dederis; reperiet ex eo libro, in quo ſunt ſenatuſconſulta Cn. Cornelio, L. Mummio coſſ. De Tuditano autem, quod putas, εὔλογον eſt, tum illum, quoniam fuit ad Corinthum (non enim temerè dixit Hortenſius) aut quæſtorem, aut tribunum militum; idque potiùs fuiſſe credo. Tu de Antiocho ſcire poteris. Vide etiam quo anno quæſtor, aut tribunus militum fuerit. Si neutrum quadret, in præfectis, an in contubernalibus fuerit, modò fuerit in eo bello. De Varrone lòquebamur; lupus in fabula: venit enim ad me, & quidem id temporis, ut retinendus eſſet: ſed ego ita egi, ut non ſcinderem penulam; memini enim tuum: & multi erant, noſque imparati. Quid refert? paulò pòſt C. Capito cum T. Carrinate: horùm ego vix attigi penulam; tamen remanſerunt; ceciditque bellè. Sed caſu ſermo a Capitone de urbe augenda. A ponte Milvio Tiberim duci ſecundùm montes Vaticanos; campum Martium coædificari; illum autem campum Vaticanum fieri, quaſi Martium campum. Quid ais? inquam; at ego ad tabulam, ut, si rectè poſſem, Scapulanos hortos. Cave facias, inquit; nam iſta lex perferetur: vult enim Cæſar. Audire me facilè paſſus ſum; fieri autem moleſtè fero.

Sed tu quid ais? quamquam quid quæro? nosti diligentiam Capitonis in rebus novis perquirendis; non concedit Camillo. Facies me igitur certiorem de Idibus: ista enim me res adducebat: eò adjunxeram ceteras; quas consequi tamen biduo, aut triduo pòst facilè potero. Te tamen in via confici minimè volo: quin etiam Dionysio ignosco. De Bruto quod scribis, feci ut ei liberum esset, quod ad me attineret; scripsi enim ad eum heri, Idib. Maii ejus operâ mihi nihil opus esse.

CICERO ATTICO SAL.

11. A te litteras exspectabam; nondum scilicet: nam has manè rescribebam. Ego verò ista nomina sic probo, ut nihil aliud me moveat, nisi quòd tu videris dubitare: illud enim non accipio in bonam partem; quòd ad me refers; qui si ipse negotium meum gererem, nihil gererem, nisi consilio tuo: sed tamen intelligo, magis te id facere diligentiâ, quâ semper uteris, quàm quòd dubites de nominibus istis. Etenim Cœlium non probas: plura non vis: utrumque laudo. His igitur utendum est. Præs aliquando factus esses, & in his quidem tabulis. A me igitur omnia. Quòd dies longior est (teneamus modò quod volumus) puto fore istam etiam a præcone diem, certè ab heredibus. De Cris-

po & Mustella videbis: & velim scire, quæ sit pars duorum. De Bruti adventu eram factus certior; attulerat enim ab eo Ægypta libertus litteras: misi ad te epistolam, quia commodè scripta erat.

CICERO ATTICO SAL.

12. HABEO munus a te elaboratum decem legatorum, & quidem puto; nam filius anno pòst quæstor fuit, quàm consul Mummius. Sed quoniam sæpius de nominibus quæris quid placeat; ego quoque tibi sæpius respondeo, placere. Si quid poteris cum Pisone, conficies: Avius enim videtur in officio futurus. Velim antè possis; si minùs, utique simul simus quum Brutus veniet in Tusculanum: magni interest meâ, unà nos esse: scies autem, qui dies is futurus sit, si puero negotium dederis, ut quærat.

CICERO ATTICO SAL.

13. SPURIUM Mummium putaram in decem legatis fuisse: sed videlicet. Etenim εὔγολον fratri fuisse: fuit enim ad Corinthum. Misi tibi Torquatum. Colloquere tu quidem cum Silio ut scribis, & urge: illam diem negabat esse mense Maio, ista non negabat: sed tu, ut omnia, istuc quoque ages diligenter. De Crispo & Mustella, scilicet quum quid egeris. Quoniam

ad Bruti adventum fore te nobiscum polliceris, satis est, præsertim quum hi tibi dies in magno nostro negotio consumantur.

CICERO ATTICO SAL.

14. DE aquæductu probè fecisti. Columnarium vide ne nullum debeamus: quamquam mihi videor audisse a Camillo, commutatam esse legem. Pisoni quid est quod honestius respondere possimus, quàm solitudinem Catonis? nec coheredibus solùm Herennianis, sed etiam, ut scis (tu enim mecum egisti) de puero Lucullo: quam pecuniam tutor (nam hoc quoque ad rem pertinet) in Achaia sumpserat. Sed agit liberaliter, quoniam negat se quidquam facturum contra nostram voluntatem. Coràm igitur, ut scribis, constituemus, quemadmodum rem explicemus. Quòd reliquos coheredes convenisti, planè bene fecisti. Quòd epistolam meam ad Brutum poscis, non habeo ejus exemplum, sed tamen salvum est, & ait Tiro te habere oportere; &, ut recordor, unà cum illius objurgatoria tibi meam quoque, quam ad eum rescripseram, misi. Judiciali molestiâ ut caream, videbis. Tuditanum istum, proavum Hortensii, planè non noram; & filium, qui tum non potuerat esse legatus, fuisse putaram. Mum-

mium fuiſſe ad Corinthum pro certo habeo: ſæpe enim hic Spurius, qui nuper eſt, epiſtolas mihi pronuntiabat versiculis facetis, ad familiares miſſas a Corintho: ſed non dubito quin fratri fuerit legatus, non in decem. Atque hoc etiam accepi, non ſolitos majores noſtros legare in decem, qui eſſent imperatorum neceſſarii, ut nos ignari pulcherrimorum inſtitutorum, aut negligentes potiùs, M. Lucullum, & L. Murenam, & ceteros conjunctiſſimos ad L. Lucullum misimus: illudque εὐλογώτατον, illum fratri in primis ejus legatis fuiſſe. Operam tuam multam! qui & hæc cures, & mea expedias, & sis in tuis multò minùs diligens, quàm in meis.

CICERO ATTICO SAL.

15. SEXTIUS apud me fuit, & Theopompus pridie: veniſſe a Cæſare narrabat litteras; hoc ſcribere, sibi certum eſſe Romæ manere; cauſamque eam adſcribere, quæ erat in epiſtola noſtra, ne ſe abſente leges ſuæ negligerentur, sicut eſſet neglecta ſumptuaria. Eſt εὔλογον: idque eram ſuſpicatus: ſed iſtis mos gerendus eſt; nisi placet hanc ipſam ſententiam nos perſequi. Et Lentulum cum Metella certè feciſſe divortium. Hæc omnia tu meliùs. Reſcribes igitur quidquid vo-

les, dum modò quid: jam enim non reperio, quid te reſcripturum putem, nisi fortè de Muſtella, aut si Silium videris. Brutus heri venit in Tuſculanum poſt horam decimam: hodie igitur me videbit: ac vellem tum tu adeſſes. Misi equidem ei nuntiari, te, quoad potuiſſes, exſpectaſſe ejus adventum, venturumque, si audiſſes, meque, ut facio, continuò te certiorem eſſe facturum.

CICERO ATTICO SAL.

16. PLANE nihil erat, quod ad te ſcriberem: modò enim diſceſſeras, & paulò pòſt triplices remiſeras. Velim cures faſciculum ad Veſtorium deferendum: & alicui des negotium, qui quærat, Q. Faberii fundus num quis in Pompeiano, Nolanove venalis sit. Epitomen Bruti Cœlianorum velim mihi mittas, & a Philoxeno Παναιτίου περὶ προνοίας. Te Idib. videbo cum tuis.

CICERO ATTICO SAL.

17. COMMODUM diſceſſeras heri, quum Trebatius venit, paulò pòſt Curtius; hic ſalutandi causâ: ſed mansit invitatus. Trebatium nobiſcum habemus: hodie manè Dolabella: multus ſermo ad multum diem: nihil poſſum dicere ἐκτενέστερον, nihil φιλοστοργότερον. Ventum eſt tamen ad Quin-

tùm : multa ἄφατα, ἀδιήγητα : ſed unum ejuſmodi, quod nisi exercitus ſciret, non modo Tironi dictare, ſed ne ipſe quidem auderem ſcribere. Sed hactenus. Εὐκαίρως ad me venit, quum haberem Dolabellam, Torquatus; humanissiméque Dolabella, quibus verbis ſecum egiſſem, expoſuit : commodùm enim egeram diligentissimè; quæ diligentia grata eſt viſa Torquato. A te exſpecto, si quid de Bruto : quamquam Nicias confectum putabat; ſed divórtium non probari: quò etiam magis laboro idem, quod tu : si quid eſt enim offensionis, hæc res mederi poteſt. Mihi Arpinum eundum eſt : nam & opus eſt conſtitui a nobis illa prædiola; & vereor ne exeundi poteſtas non sit, quum Cæſar venerit; de cujus adventu eam opinionem Dolabella habet, quam tu conjecturam faciebas ex litteris Meſſallæ. Quum illuc venero, intellexeroque quid negotii sit; tum, ad quos dies rediturus sim, ſcribam ad te.

CICERO ATTICO SAL.

18. MINIME miror te & graviter ferre de Marcello, & plura vereri periculi genera: quis enim hoc timeret, quod neque acciderat antea, nec videbatur natura ferre, ut accidere poſſet? Omnia igitur metuenda : ſed illud παρὰ τὴν ἱστορίαν, tu

præsertim; me reliquum consularem. Quid? tibi Servius quid videtur? quamquam hoc nullam ad partem valet scilicet, mihi præsertim, qui non minùs bene actum cum illis putem: quid enim sumus? aut quid esse possumus? domine, an foris? quòd nisi mihi hoc venisset in mentem, scribere ista nescio quæ; quò verterem me, non haberem. Ad Dolabellam, ut scribis, ita puto faciendum, κοινότερα quædam, & πολιτικώτερα: faciendum certè aliquid est; valde enim desiderat. Brutus si quid egerit, curabis ut sciam; cui quidem quamprimum agendum puto, præsertim si statuit: sermunculum enim omnem aut restinxerit, aut sedarit: sunt enim qui loquantur etiam mecum. Sed hæc ipse optimè, præsertim si etiam tecum loquetur. Mihi est in animo proficisci XI Kalendas: hîc enim nihil habeo quod agam, ne hercule illic quidem, nec usquam; sed tamen aliquid illic. Hodie Spintherem exspecto: misit enim Brutus ad me: per litteras purgat Cæsarem de interitu Marcelli; in quem, ne si insidiis quidem ille interfectus esset, caderet ulla suspicio: nunc verò, quum de Magio constet, nonne furor ejus causam omnem sustinet? planè quid sit non intelligo; explanabis igitur: quamquam nihil habeo quod dubitem, nisi, ipsi Magio quæ fuerit causa

amentiæ; pro quo quidem etiam ſponſor Sunii factus eſt. Nimirum id fuit; ſolvendo enim non erat: credo eum petiiſſe a Marcello aliquid, & illum, ut erat, conſtantiùs reſpondiſſe. Οὐ ταυτὸν εἶδος.

CICERO ATTICO SAL.

19. CREDEBAM eſſe facile: totum eſt aliud, poſteaquam ſum a te dijunctior: ſed fuit faciendum, ut & conſtituerem mercedulas prædiorum, & ne magnum onus obſervantiæ Bruto noſtro imponerem. Poſthac enim poterimus commodiùs colere inter nos in Tuſculano: hoc autem tempore, quum ille me quotidie videre vellet, ego ad illum ire non poſſem, privabatur omni delectatione Tuſculani. Tu igitur, ſi Servilia venerit, ſi Brutus quid egerit, etiam ſi conſtituerit, quando obviam; quidquid denique erit quod ſcire me oporteat, ſcribes. Piſonem, ſi poteris, convenies: vides quàm máturum sit: ſed tamen, quod commodo tuo fiat.

CICERO ATTICO SAL.

20. VALDE me momorderunt epiſtolæ tuæ de Attica noſtra: eædem tamen ſanaverunt: quòd enim te ipſe conſolabare eiſdem litteris, id mihi erat ſatis firmum ad leniendam ægritudinem. Ligariana præ-

clarè vendidisti: posthac quidquid scripsero, tibi præconium deferam. Quod ad me de Varrone scribis, scis me antè orationes, aut aliquid id genus solitum scribere, ut Varronem nusquam possem intexere: postea autem quàm hæc cœpi φιλολογώτερα, jam Varro mihi denuntiaverat magnam sanè, & gravem προσφώνησιν. Biennium præteriit, quum ille Καλλιπίδης assiduo cursu cubitum nullum processerit. Ego autem me parabam ad id, quod ille mihi misisset, ut αὐτῷ τῷ μέτρῳ καὶ λώϊον, si modò potuissem: nam hoc etiam Hesiodus adscribit, αἴκε δύνηαι. Nunc illam περὶ τελῶν σύνταξιν, sanè mihi probatam, Bruto, ut tibi placuit, despondimus; idque tu eum non nolle mihi scripsisti. Ergo illam Ἀκαδημικὴν, in qua homines, nobiles illi quidem, sed nullo modo philologi, nimis acutè loquuntur, ad Varronem transferamus: etenim sunt Ἀντιόχεια, quæ iste valde probat: Catulo & Lucullo alibi reponemus; ita tamen, si tu hoc probas; deque eo mihi rescribas velim. De Brinniana auctione accepi a Vestorio litteras: ait, sine ulla controversia rem ad me esse collatam (Romæ videlicet, aut in Tusculano me fore putaverunt) a. d. VIII Kal. Quintiles. Dices igitur vel amico tuo, Sp. Vectio coheredi meo, vel Labeoni nostro, pau-

ſum proferant auctionem; me circiter Nonas in Tuſculano fore. Cum Piſone Erotem habes. De Scapulanis hortis toto pectore cogitemus: dies adeſt.

CICERO ATTICO SAL.

21. COMMOTUS tuis litteris, quòd ad me de Varrone ſcripſeras, totam Academiam ab hominibus nobilissimis abſtuli, tranſtuli ad noſtrum ſodalem, & ex duobus libris contuli in quatuor: grandiores ſunt omnino, quàm erant illi; ſed tamen multa detracta. Tu autem mihi pervelim ſcribas, quî intellexeris illum velle: illud verò utique ſcire cupio, quem intellexeris ab eo ζηλοτυπεῖσθαι, nisi fortè Brutum: id hercle reſtabat: ſed tamen ſcire pervelim. Libri quidem ita exierunt (nisi fortè me communis φιλαυτία decipit) ut in tali genere ne apud Græcos quidem simile quidquam. Tu illam jacturam feres æquo animo, quòd illa, quæ habes de Academicis, fruſtra deſcripta ſunt: multò tamen hæc erunt ſplendidiora, breviora, meliora. Nunc autem ἀπορῶ, quò me vertam: volo Dolabellæ valde desideranti: non reperio quid; & simul αἰδέομαι Τρῶας: neque, si aliquid, quî potero μέμψιν effugere? Aut ceſſandum igitur, aut aliquid excogitandum. Sed quid hæc levia curamus? Attica mea, obſecro te, quid agit?

quæ me valde angit: ſed crebrò reguſto tuas litteras: in his acquieſco: tamen exſpecto novas.

CICERO ATTICO SAL.

22. BRINNII libertus, coheres noſter, ſcripsit ad me, velle, si mihi placeret, coheredes, ſe & Sabinum Albium ad me venire: id ego planè nolo: hereditas tanti non eſt: & tamen obire auctionis diem facilè poterunt (eſt enim III Id.) si me in Tuſculano poſtridie Nonas manè convenerint: quòd si laxiùs volent proferre diem, poterunt vel biduum, vel triduum, vel ut videbitur; nihil enim intereſt: quare, nisi jam profecti ſunt, retinebis homines. De Bruto, si quid erit: de Cæſare, si quid ſcies; si quid erit præterea, ſcribes. Illud etiam atque etiam consideres velim, placeatne tibi mitti ad Varronem quod ſcripsimus: etsi etiam ad te aliquid pertinet: nam ſcito, te ei dialogo adjunctum eſſe tertium. Opinor igitur consideremus; etsi nomina jam facta ſunt: ſed vel induci, vel mutari poſſunt.

CICERO ATTICO SAL.

23. QUID agit, obſecro te, Attica noſtra? nam triduo abs te nullas acceperam: nec mirum; nemo enim venerat; nec fortaſſe cauſa fuerat: itaque ipſe quid ſcribe-

rem, non habebam. Quo autem die has Valerio dabam, exſpectabam aliquem meorum; qui si veniſſet, & a te quid attuliſſet, videbam non defuturum quod ſcriberem.

CICERO ATTICO SAL.

24. Nos, quum flumina, & ſolitudines ſequeremur, quò faciliùs ſuſtentare nos poſſemus, pedem e villa adhuc egreſſi non ſumus; ita magnos, & aſſiduos imbres habebamus. Illam Academicen σύνταξιν totam ad Varronem traduximus: primò fuit Catuli, Luculli, Hortensii: deinde quia παρὰ τὸ πρέπον videbatur, quòd erat hominibus nota, non illa quidem ἀπαιδευσία, ſed in iis rebus ἀτριψία, ſimul ac veni ad villam, eoſdem illos ſermones ad Catonem, Brutumque tranſtuli. Ecce tuæ litteræ de Varrone: nemini viſa eſt aptior Ἀντιόχεια ratio. Sed tamen velim ſcribas ad me, primùm placeatne tibi aliquid ad illum; deinde, ſi placebit, hocne potiſsimum. Quid Servilia, jamne venit? Brutus ecquid agit, ecquando? de Cæſare quid auditur? Ego ad Nonas, quemadmodum dixi. Tu cum Piſone, ſi quid poteris.

CICERO ATTICO SAL.

25. QUINTO Kalend. exſpectabam Româ aliquid; non quò imperaſſem: igitur aliquid tuis. Nunc eadem illa, quid Brutus cogitet, aut si aliquid egit, ecquid a Cæſare. Sed quid iſta, quæ minùs curo? Attica noſtra quid agat, ſcire cupio: etsi tuæ litteræ (ſed jam nimis veteres ſunt) rectè ſperare jubent: tamen exſpecto recens aliquid.

CICERO ATTICO SAL.

26. VIDES propinquitas quid habeat. Nos verò conficiamus hortos: colloqui videbamur, in Tuſculano quum eſſem; tanta erat crebritas litterarum: ſed id quidem jam erit. Ego interea admonitu tuo perfeci ſanè argutulos libros ad Varronem: ſed tamen exſpecto, quid ad ea, quæ ſcripſi ad te; primùm, quî intellexeris eum deſiderare a me, quum ipſe homo πολυγραφώτατος numquam me laceſſiſſet: deinde, quem ζηλοτυπεῖν, nisi fortè Brutum: quem si non ζηλοτυπεῖ, multò Hortenſium minùs, aut eos qui de republica loquuntur. Planè hoc mihi explices velim; in primis, maneaſne in ſententia, ut mittam ad eum, quæ ſcripſi; an nihil neceſſe putes. Sed hæc coràm.

CICERO

CICERO ATTICO SAL.

27. COMMODUM discesserat Hilarus librarius IV Kal. cui dederam litteras ad te, quum venit tabellarius cum tuis litteris pridie datis; in quibus illud mihi gratissimum fuit, quòd Attica nostra rogat te, ne tristis sis, quódque tu ἀκίνδυνα esse scribis. Ligarianam, ut video, præclarè auctoritas tua commendavit: scripsit enim ad me Balbus, & Oppius, mirificè se probare; ob eamque causam ad Cæsarem eam se oratiunculam misisse: hoc igitur idem tu mihi antea scripseras. In Varrone ista causa me non moveret, ne viderer φιλένδοξος: sic enim constituebam, neminem includere in dialogos eorum, qui viverent: sed, quia scribis & desiderari a Varrone, & magni illum æstimare, eos confeci; & absolvi, nescio quàm bene, sed ita accuratè, ut nihil posset suprà, Academicam omnem quæstionem libris quatuor. In eis, quæ erant contra ἀκαταληψίαν præclarè collecta ab Antiocho, Varroni dedi: ad ea ipse respondeo: tu es tertius in sermone nostro. Si Cottam, & Varronem fecissem inter se disputantes, ut a te proximis litteris admoneor; meum κωφὸν πρόσωπον esset: hoc in antiquis personis suaviter fit, ut & Heraclides in multis, & nos sex de republica

libris fecimus. Sunt etiam de Oratore nostri tres, mihi vehementer probati: in eis quoque eæ personæ sunt, ut mihi tacendum fuerit: Crassus enim loquitur, Antonius, Catulus senex, C. Julius, frater Catuli, Cotta, Sulpicius: puero me hic sermo inducitur, ut nullæ esse possent partes meæ. Quæ autem his temporibus scripsi Ἀριστοτέλειον morem habent; in quo sermo ita inducitur ceterorum, ut penes ipsum sit principatus. Ita confeci quinque libros περὶ τελῶν, ut Epicurea L. Torquato, Stoica M. Catoni, περιπατητικὰ M. Pisoni darem. Ἀζηλοτύπητον id fore putaram, quòd omnes illi decesserant. Hæc Academica, ut scis, cum Catulo, Lucullo, Hortensio contuleram: sanè in personas non cadebant: erant enim λογικώτερα, quàm ut illi de iis somniasse umquam viderentur. Itaque, ut legi tuas de Varrone, tamquam ἕρμαιον arripui: aptius esse nihil potuit ad id philosophiæ genus, quo ille maximè mihi delectari videtur, easque partes, ut non sim consecutus, ut superior mea causa videatur: sunt enim vehementer πιθανὰ Antiochia; quæ diligenter a me expressa, acumen habent Antiochi, nitorem orationis nostrum; si modò is est aliquis in nobis. Sed tu, dandosne putes hos libros Varroni, etiam atque etiam videbis. Mihi quædam occurrunt: sed ea coràm.

CICERO ATTICO SAL.

28. A CÆSARE litteras accepi conſolatorias, datas prid. Kal. Maii Hiſpali. De urbe augenda quid ſit promulgatum, non intellexi : id ſanè ſcire velim. Torquato noſtra officia grata eſſe facilè patior; eaque augere non desinam. Ad Ligarianam de uxore Tuberonis, & privigna, neque poſſum jam addere; eſt enim res pervulgata; neque Tuberonem volo defendere : mirificè eſt enim φιλαίτιος : theatrum quidem ſanè bellum habuiſti. Ego, etsi hoc loco facillimè ſuſtentor, tamen te videre cupio : itaque, ut conſtitui, adero. Fratrem credo a te eſſe conventum ; ſcire igitur ſtudeo quid egeris. De fama nihil ſanè laboro ; etsi ſcripſeram ad te tunc ſtultè, *nihil meliùs* : curandum enim non eſt : atque hoc, *In omni vita ſua quemque a recta conſcientia tranſverſum unguem non oportet diſcedere.* Viden' quàm φιλοσόφως ? an tu nos fruſtra exiſtimas hæc in manibus habere ? Δεδῆχθαι te nollem, quod nihil erat: redeo enim rurſus eódem. Quidquam me putas curare in toto, nisi ut ei ne desim ? id ago ſcilicet ut judicia videar tenere. Μὴ γὰρ αὐτοῖς. Vellem tam domeſtica ferre poſſem, quàm iſta contemnere. Putas autem me voluiſſe aliquid, quod perfectum non sit ? Non licet ſcili-

cet ſententiam ſuam: ſed tamen quæ tum acta ſunt, non poſſum non probare; & tamen non curare pulchrè poſſum, sicuti facio. Sed nimiùm multa de nugis.

CICERO ATTICO SAL.

29. AD Hirtium dederam epiſtolam ſanè grandem, quam ſcripſeram proximè in Tuſculano. Huic, quam tum mihi misiſti, reſcribam aliàs; nunc aliis malo. Quid poſſum de Torquato, nisi aliquid a Dolabella? quod simul ac, continuò ſcietis: exſpectabam hodie, aut ſummùm cras ab eo tabellarios; qui simul ac venerint, mittentur ad te. A Quinto exſpecto: proficiſcens enim e Tuſculano VIII Kal. ut ſcis, misi ad eum tabellarios. Nunc, ad rem ut redeam, *inhibere* illud tuum, quod valde mihi arriſerat, vehementer diſplicet: eſt enim verbum totum nauticum: quamquam id quidem ſciebam; ſed arbitrabar ſuſtineri remos, quum inhibere eſſent remiges jussi: id non eſſe ejuſmodi didici heri, quum ad villam noſtram navis appelleretur: non enim ſuſtinent, ſed alio modo remigant: id ab ἐποχῇ remotissimum eſt: quare facies, ut ita sit in libro, quemadmodum fuit. Dices hoc idem Varroni, si fortè mutavit: nec eſt melius quidquam, quàm, ut Lucullus:

Sustineat currum, ut bonu' sæpe agitator, equosque;

ſemperque Carneades προβολὴν pugilis, & retentionem aurigæ, similem facit ἐποχῇ. Inhibitio autem remigum, motum habet, & vehementiorem quidem, remigationis navem convertentis ad puppim. Vides quantò hoc diligentiùs curem, quàm aut de rumore, aut de Pollione: de Panſa etiam, si quid certius; credo enim palam factum eſſe: de Critonio, si quid eſſet: certéne de Metello & Balbino? Dic mihi, placetne tibi primùm edere injuſſu meo? hoc ne Hermodorus quidem faciebat, is qui Platonis libros ſolitus eſt divulgare; ex quo λόγοισιν Ἑρμόδωρος. Quid illud? rectumne exiſtimas cuiquam antè, quàm Bruto? cui, te auctore, προσφωνῶ. Scripsit enim Balbus ad me, ſe a te quintum de finibus librum deſcripsiſſe; in quo non ſanè multa mutavi: ſed tamen quædam. Tu autem commodè feceris, si reliquos continueris, ne & ἀδιόρθωτα habeat Balbus, & ἕωλα Brutus. Sed hæc hactenus, ne videar περὶ μικρὰ σπουδάζειν: etsi nunc quidem maxima mihi ſunt hæc: quid eſt enim aliud? Varroni quidem quæ ſcripsi te auctore, ita propero mittere, ut jam Romam miſerim deſcribenda: ea si voles, ſtatim habebis: ſcripsi enim ad librarios, ut fieret tuis, si tu velles, deſcri-

bendi poteſtas. Ea verò continebis, quoad ipſe te videam ; quod diligentissimè facere ſoles, quum a me tibi dictum eſt : quum autem fugit me tibi dicere ; mirificè Cærellia, ſtudio videlicet philoſophiæ flagrans, deſcribit a tuis : iſtos ipſos *de finibus* habet : ego autem tibi confirmo (poſſum falli, ut humanus) a meis eam non habere : numquam enim ab oculis meis abſuerunt : tantum porrò aberat ut binos ſcriberent ; vix ſingulos confecerunt. Tuorum tamen ego nullum delictum arbitror ; idemque te volo exiſtimare : a me enim prætermiſſum eſt, ut dicerem, me eos exire nondum velle. Hui quàm diu de nugis ? de re enim nihil habeo, quod loquar. De Dolabella tibi aſſentior. Coheredes, ut ſcribis, in Tuſculano. De Cæſaris adventu ſcripsit ad me Balbus, non ante Kal. Sext. De Attica optimè, quòd leviùs, ac leniùs, & quòd fert εὐκόλως. Quod autem de illa noſtra cogitatione ſcribis, in qua nihil tibi cedo ; ea, quæ novi, valde probo, hominem, domum, facultates : quod caput eſt, ipſum non novi ; ſed audio laudabilia de Scrofa : etiam proximè accedit, si quid hoc ad rem : εὐγενέστερος eſt etiam, quàm pater. Coràm igitur, & quidem propenſo animo ad probandum ; accedit enim, quòd patrem, ut ſcire te puto, plus etiam, quàm non mo-

dò tu, ſed quàm ipſe ſcit, amo, idque & meritò, & jam diu.

CICERO ATTICO SAL.

30. De Varrone non sine cauſa quid tibi placeat, tam diligenter exquiro: occurrunt mihi quædam; ſed ea coràm. Te autem ἀσμενιστα intexui, faciamque id crebriùs: proximis enim tuis litteris primùm te id non nolle cognovi. De Marcello, ſcripſerat ad me Caſſius antea: τὰ κατὰ μέρος Servius. O rem acerbam! ad prima redeo. Scripta noſtra nuſquam malo eſſe, quàm apud te; ſed ea tum foras dari, quum utrique noſtrûm videbitur. Ego & librarios tuos culpâ libero, neque te accuſo; & tamen aliud quiddam ad te ſcripſeram, Cærelliam quædam habere, quæ nisi a te non potuerit. Balbo quidem intelligebam ſat faciendum fuiſſe: tantùm nolebam, aut obſoletum Bruto, aut Balbo inchoatum dari. Varroni, simul ac te videro, si tibi videbitur, mittam: quid autem dubitarim, quum videro te, ſcies. Attributos quòd appellas, valde probè Te de prædio aviæ exerceri moleſtè fero. De Bruto noſtro perodioſum; ſed vita fert: mulieres autem vix ſatis humanè, quæ inimico animo ferant, quum utraque officio pareat. Tullium ſcribam nihil fuit quòd appellares; nam tibi man-

F iv

daſſem, si fuiſſet: nihil enim eſt apud eum poſitum nomine voti; ſed eſt quiddam apud illum meum: id ego in hanc rem ſtatui conferre. Itaque & ego rectè tibi dixi ubi eſſet; & tibi ille rectè negavit: ſed hoc quoque ipſum continuò adoriamur. Lucum hominibus non ſanè probo, quòd eſt deſertior; ſed habet εὐλογίαν. Verùm hoc quoque, ut cenſueris; quippe qui omnia. Ego, ut conſtitui, adero; atque utinam tu quoque eodem die: sin quid (multa enim) utique poſtridie: etenim coheredes; a quis sine te opprimi malitia eſt. Alteris jam litteris nihil ad me de Attica; ſed id quidem in optima ſpe pono: illud accuſo, non te, ſed illam, ne ſalutem quidem. At tu & illi, & Piliæ plurimam; nec me tamen iraſci indicaris. Epiſtolam Cæſaris miſi, si minùs legiſſes.

CICERO ATTICO SAL.

31. ANTEMERIDIANIS tuis litteris heri ſtatim reſcripsi; nunc reſpondeo veſpertinis. Brutus mallem me arceſſeret; nam & æquius erat; quum illi iter inſtaret & ſubitum, & longum: & mehercule nunc, quum ita simus affecti, ut non poſſimus planè simul vivere (intelligis enim profectò, in quo maximè poſita sit συμβίωσις) facilè patiebar nos potiùs Romæ unà eſſe, quàm in Tuſculano. Libri ad Varronem

non morabantur : sunt enim desecti, ut vidisti : tantùm librariorum menda tolluntur : de quibus libris scis me dubitasse : sed tu videris. Item, quos Bruto mittimus, in manibus habent librarii. Mea mandata, ut scribis, explica; quamquam istâ retentione omnes ait uti Trebatius : quid tu istos putas? nosti domum : quare confice ἐναζάγως. Incredibile est, quàm ego ista non curem : omni tibi asseveratione affirmo, quod mihi credas velim, mihi majori offensioni esse, quàm delectationi, possessiunculas meas : magis enim doleo, me non habere cui tradam, quàm habere quî utar. Atque illud Trebatius se tibi dixisse narrabat; tu autem veritus es fortasse, ne ego invitus audirem : fuit id quidem humanitatis; sed, mihi crede, jam ista non curo. Quare da te in sermonem, & perseca, & confice, excita, compella, loquere, ut te cum illo Scæva loqui putes : ne existimes eos, qui non debita consectari soleant, quod debeatur, remissuros. De die tantùm videto, & id ipsum bono modo.

CICERO ATTICO SAL.

32. QUID est, quod Hermogenes mihi Clodius, Andromenem sibi dixisse, se Ciceronem vidisse Corcyræ? ego enim audita tibi putaram. Nil igitur ne ei qui-

dem litterarum? an non vidit? facies ergo ut sciam. Quid tibi ego de Varrone rescribam? quatuor διφθέραι sunt in tua potestate: quod egeris, id probabo. Nec tamen αἰδέομαι Τρῶας: quid enim? sed ipsi quàm res illa probaretur, magis verebar. Sed quoniam tu suscipis, in alteram aurem.

CICERO ATTICO SAL.

33. De retentione rescripsi ad tuas accuratè scriptas litteras: conficies igitur, & quidem sine ulla dubitatione, aut retrectatione: hoc fieri & oportet, & opus est. De Andromene ut scribis, ita putaram: scisses enim; mihique dixisses. Tu tamen ita mihi de Bruto scribis, ut de te nihil: quando autem illum putas? nam ego Romam pridie Idus. Bruto ita volui scribere (sed quoniam tu te legisse scribis, fui fortasse ἀσαφέστερος) me ex tuis litteris intellexisse, nolle eum, me quasi prosequendi sui causâ Romam nunc venire. Sed quoniam jam adest meus adventus, fac quæso, ne quid eum Idus impediant, quò minùs suo commodo in Tusculano sit: nec enim ad tabulam eum desideraturus eram; in tali enim negotio cur tu unus non satis es? sed ad testamentum volebam; quod jam malo alio die; ne ob eam causam Romam venisse videar. Scripsi igitur ad Brutum, jam illud, quod putassem, Idib.

nihil opus eſſe: velim ergo totum hoc ita gubernes, ut ne minimâ quidem re ullâ Bruti commodum impediamus. Sed quid eſt tandem, quod perhorreſcas, quia tuo periculo jubeam libros dari Varroni? etiam nunc si dubitas, fac ut ſciamus: nihil eſt enim illis elegantius. Volo Varronem, præſertim quum ille desideret: ſed eſt, ut ſcis,

Δεινὸς ἀνήρ· τάχα κεν καὶ ἀναίτιον αἰτιόῳτο.

Ita mihi ſæpe occurrit vultus ejus, querentis fortaſſe vel hoc, meas partes in iis libris copiosiùs defenſas eſſe, quàm ſuas; quod mehercule non eſſe intelliges, si quando in Epirum veneris: nam nunc Alexionis epiſtolis cedimus. Sed tamen ego non deſpero probatum iri Varroni; & id, quoniam impenſam fecimus in macrocolla, facilè patior teneri. Sed etiam atque etiam dico, tuo periculo fiet: quare, si addubitas, ad Brutum tranſeamus: eſt enim is quoque Antiochius. O Academiam volaticam, & ſui similem, modò huc, modò illuc. Sed, quæſo, epiſtola mea ad Varronem valdene tibi placuit? malè mî sit, si umquam quidquam tam enitar ἔργον. At ego ne Tironi quidem dictavi, qui totas περιοχὰς perſequi ſolet, ſed Spintharo ſyllabatim.

CICERO ATTICO SAL.

34. O REM indignam! gentilis tuus urbem auget, quam hoc biennio primùm vidit; & ei parum magna visa est, quæ etiam ipsum capere potuerit: hac de re igitur exspecto litteras tuas. Varroni, scribis, te simul ac venerit: dati igitur jam sunt; nec tibi integrum est: hui, si scias quanto periculo tuo: aut fortasse litteræ meæ te retardarunt: sed eas nondum legeras, quum has proximas scripsisti. Scire igitur aveo, quo modo res se habeat.

CICERO ATTICO SAL.

35. ASTURAM veni VIII Kal. vitandi enim caloris causâ, Lanuvii III horas acquieveram. Tu, velim, si grave non erit, efficias, ne ante Nonas mihi illuc veniendum sit: id potes per Egnatium Maximum. Illud in primis, ut cum Publilio, me pene absente, conficias; de quo quæ fama sit scribes: *id populus curat scilicet*: non mehercule arbitror; etenim hæc decantata erat fabula: sed complere paginam volui. Quid plura? ipse enim adsum, nisi quid tu prorogas. Scripsi enim ad te de hortis.

CICERO ATTICO SAL.

36. DE Bruti amore, vestraque ambulatione, etsi mihi nihil novi affers, sed idem, quod sæpe; tamen hòc audio libentiùs, quò sæpius: eóque mihi jucundius est, quòd tu eo lætaris; certiusque eò est, quòd a te dicitur.

CICERO ATTICO SAL.

37. HAS alteras hodie litteras. De Xenonis nomine, & de Epiroticis XL, nihil potest fieri nec commodius, nec aptius, quàm ut scribis. Id erat locutus mecum eodem modo Balbus minor: novi nihil sanè, nisi Hirtium cum Quinto acerrimè pro me litigasse: omnibus eum locis facere, maximéque in conviviis: quum multa de me, tum redire ad patrem: nihil autem ab eo tam ἀξιοπίστως dici, quàm alienissimos nos esse a Cæsare fidem nobis habendam non esse: me verò etiam cavendum (φοβερὸν ἦν, nisi viderem scire regem, me animi nihil habere) Ciceronem verò meum vexari. Sed id quidem arbitratu suo. Laudationem Porciæ gaudeo me antè dedisse Leptæ tabellario, quàm tuas acceperim litteras: eam tu igitur, si me amas, curabis, si modò mittetur, isto modo mittendam Domitio & Bruto. De gladiatoribus, de ceteris quæ

ſcribis ἀνεμοφόρητα, facies me quotidie certiorem. Velim, ſi tibi videtur, appelles Balbum, & Offilium de auctione proſcribenda: equidem locutus ſum cum Balbo: placebat. Puto conſcripta habere Offilium omnia; habet & Balbus: ſed Balbo placebat, propinquum diem; & Romæ: ſi Cæſar moraretur, poſſe diem differri: ſed is quidem adeſſe videtur. Totum igitur conſidera: placet enim Veſtorio.

CICERO ATTICO SAL.

38. ANTE lucem quum ſcriberem contra Epicureos, de eodem oleo & operâ exaravi neſcio quid ad te, & ante lucem dedi: deinde quum, ſomno repetito, ſimul cum ſole experrectus eſſem, datur mî epiſtola a ſororis tuæ filio, quam ipſam tibi misi; cujus eſt principium non ſine maxima contumelia: ſed fortaſſe οὐκ ἐπίστησιν. Eſt autem ſic: *Ego enim non probo quidquid non bellè in te dici poteſt.* Poſſe vult in me multa dici non bellè, ſed ea ſe negat approbare: hòc quidquam pote impurius? Jam cetera leges; misi enim ad te; judicabiſque, Bruti noſtri quotidianis aſſiduiſque laudibus, quas ab eo de nobis haberi permulti mihi renuntiaverunt, commotum iſtum aliquando, ſcripsiſſe aliquid ad me: credo & ad te; idque ut ſciam, facies: nam, ad patrem

de me quid ſcripſerit, neſcio: de matre quàm piè? *Volueram, inquit, ut quàm plurimùm tecum eſſem, conduci mihi domum; & id ad te ſcripſeram: neglexiſti. Ita minùs multùm unà erimus: nam ego iſtam domum videre non poſſum: qua de cauſa, ſcis.* Hanc autem cauſam pater odium matris eſſe dicebat. Nunc me juva, mi Attice, consilio, *πότερον δίκας τεῖχος ὕψιον*, id eſt, utrùm apertè hominem aſperner, & reſpuam, *ἢ σκολιαῖς ἀπάταις*. Ut enim Pindaro, sic *δίχα μοι νόος, ἀτρέκειαν εἰπεῖν*. Omnino moribus meis illud aptius, ſed hoc fortaſſe temporibus: tu autem, quod ipſe tibi ſuaſeris, idem mihi perſuaſum putato. Equidem vereor maximè, ne in Tuſculano opprimar: in turba hæc eſſent faciliora. Utrùm igitur Aſturæ? Quid, si Cæſar ſubitò? Juva me, quæſo, consilio: utar eo, quod tu decreveris.

CICERO ATTICO SAL.

39. O CREDIBILEM vanitatem! ad patrem, domo sibi carendum propter matrem! plena pietatis! Hic autem jam langueſcit, & ait sibi illum jure iratum. Sed utar tuo consilio: *σκολιὰ* enim tibi video placere. Romam, ut cenſes, veniam, ſed invitus; valde enim in ſcribendo hæreo. Brutum, inquis, eâdem ſcilicet: ſed nisi hoc eſſet, res me iſta non cogeret: nec

enim inde venit, unde mallem; neque diu abfuit; neque ullam litteram ad me: fed tamen fcire aveo, qualis ei totius itineris fumma fuerit. Libros mihi, de quibus ad te antea fcripsi, velim mittas, & maximè Φαίδρυ περισσῶν, & Ἑλλάδος.

CICERO ATTICO SAL.

40. ITANE nuntiat Brutus, illum ad bonos viros εὐαγγέλια? fed ubi eos? nisi fortè fe fufpendit. Hîc autem ut fultum eft? ubi igitur φιλοτέχνημα illud tuum, quod vidi in Parthenone, Ahalam, & Brutum? fed quid faciat? illud optimè, *fed ne is quidem qui omnium flagitiorum auctor, bene de nostro.* At ego verebar, ne etiam Brutus eum diligeret: ita enim significarat iis litteris, quas ad me. At vellem aliquid deguftaffe de fabulis: fed coràm, ut fcribis. Etsi, quid mî auctor es? Advolone, an maneo? Equidem & in libris hæreo, & illum hîc excipere nolo; ad quem, ut audio, pater hodie ad Saxa Acronoma: mirum quàm inimicus ibat; ut ego objurgarem. Sed ego ipfe κεκαφῶμαι. Itaque pofthac. Tu tamen vide, quid de adventu meo cenfeas; & τὰ ὅλα, cras si perfpici potuerint, manè ftatim ut fciam.

CICERO ATTICO SAL.

41. EGO vero Quinto epiſtolam ad ſororem misi. Quum ille quereretur filio cum matre bellum, & ſe ob eam cauſam domo ceſſurum filio diceret; dixi illum commodas ad matrem litteras, ad te nullas: ille alterum mirabatur; de te autem ſuam culpam, quòd ſæpe graviter ad filium ſcripsiſſet de tua in illum injuria. Quòd autem relanguiſſe ſe dicit; ego ei, tuis litteris lectis σκολιᾶς ἀπάτας, significavi me non fore. Tum enim mentio Canæ. Omnino, si id consilium placeret, eſſet neceſſe. Sed, ut ſcribis, ratio eſt habenda gravitatis; & utriuſque noſtrûm idem consilium eſſe debet: etsi in me graviores injuriæ, & certè notiores. Si verò etiam Brutus aliquid afferet, nulla dubitatio eſt. Sed coràm: magna enim res, & multæ cautionis. Cras igitur; nisi quid a te commeatûs.

CICERO ATTICO SAL.

42. VENIT ille ad me, καὶ μάλα κατηφής; & ego, σὺ δὲ δὴ τί σύννους; Rogas? inquit, quoi iter inſtet, & iter ad bellum, idque quum periculoſum, tum etiam turpe. Quæ vis igitur, inquam? Æs, inquit, alienum: & tamen ne viaticum quidem. Hoc loco ego ſumpsi quiddam de tua elo-

quentia : nam tacui. At ille : ſed me maximè angit avunculus. Quidnam ? inquam. Quòd mihi, inquit, iratus eſt. Cur pateris ? inquam : malo enim ita dicere, quàm cur committis. Non patiar, inquit ; cauſam enim tollam. Et ego, rectiſſimè quidem. Sed si grave non eſt, velim ſcire quid sit cauſæ. Quia, dum dubitabam quam ducerem, non ſatisfaciebam matri, ita ne illi quidem : nunc nihil mihi tanti eſt ; faciam quod volunt. Feliciter velim, inquam, teque laudo. Sed quando ? Nihil ad me, inquit, de tempore, quoniam rem probo. At ego, inquam, cenſeo, priuſquam proficiſcaris : ita patri quoque morem geſſeris. Faciam, inquit, ut cenſes. Hic dialogus sic concluſus eſt. Sed heus tu, diem meum ſcis eſſe III Non. Jan. Aderis igitur. Scripſeram jam : ecce tibi, orat Lepidus ut veniam. Opinor Augures nil habere ad templum effandum. Eatur μιᾶς χόρδυ. Videbimus te igitur.

CICERO ATTICO SAL.

43. EGO verò utar prorogatione diei : tuque humaniſſimè feciſti, qui me certiorem feceris, atque ita, ut eo tempore acciperem litteras, quo non exſpectarem ; tuque ut ab ludis ſcriberes. Sunt omnino mihi quædam agenda Romæ : ſed conſequemur biduo pòſt.

CICERO ATTICO SAL.

44. SUAVES tuas litteras! etsi acerba pompa. Verumtamen ſcire omnia non acerbum eſt, vel de Cotta: populum verò præclarum, quòd propter malum vicinum, ne Victoriæ quidem plauditur. Brutus apud me fuit; cui quidem valde placebat, me aliquid ad Cæſarem. Annueram; ſed pompam videret. Tu tamen auſus es Varroni dare? Exſpecto quid judicet: quando autem perleget? De Attica probo. Eſt quiddam etiam animum levari quum ſpectatione, tum etiam religionis opinione, & famâ. Cottam mihi velim mittas: Libonem mecum habeo, & habueram antè Caſcam. Brutus mihi T. Ligarii verbis nuntiavit, quòd appelletur L. Curfidius in oratione Ligariana, erratum eſſe meum; ſed, ut aiunt, μνημονικὸν ἁμάρτημα. Sciebam Curfidium pernecessarium Ligariorum; ſed eum video antè eſſe mortuum: da igitur, quæſo, negotium Pharnaci, Antæo, Salvio, ut id nomen ex omnibus libris tollatur.

CICERO ATTICO SAL.

45. FUIT apud me Lamia poſt diſceſſum tuum; epiſtolamque ad me attulit miſſam ſibi a Cæſare; quæ quamquam antè data erat, quàm illæ Diocharinæ, tamen planè

declarabat illum ante ludos Romanos esse venturum: in qua extrema scriptum erat, ut ad ludos omnia pararet, neve committeret, ut frustra ipse properasset. Prorsus ex his litteris non videbatur esse dubium, quin ante eam diem venturus esset; idemque Balbo, quum eam epistolam legisset, videri Lamia dicebat. Dies feriarum mihi additos video; sed quàm multos fac, si me amas, sciam: de Bæbio poteris, & de altero vicino Egnatio. Quòd me hortaris, ut eos dies consumam in philosophia explicanda; currentem tu quidem: sed cum Dolabella vivendum esse istis diebus vides: quòd nisi me Torquati causa teneret, satis erat dierum, ut Puteolos excurrere possem, & ad tempus redire. Lamia quidem a Balbo (ut videbatur) audiverat, multos nummos domi esse numeratos, quos oporteret quamprimum dividi: magnum pondus argenti, præter prædia: auctionem primo quoque tempore fieri oportere. Scribas ad me velim quid tibi placeat: equidem, si ex omnibus esset eligendum, nec diligentiorem, nec officiosiorem, nec nostri studiosiorem facilè delegissem Vestorio; ad quem accuratissimas litteras dedi, quod idem te fecisse arbitror. Mihi quidem hoc satis videtur: tu quid dicis? unum enim pungit, ne negligentiores esse videamur. Exspectabo igitur tuas litteras.

CICERO ATTICO SAL.

46. POLLEX quidem, ut dixerat, ad Idus Sext. ita mihi Lanuvii pridie Idus præstò fuit; sed planè pollex, non index: cognosces igitur ex ipso. Balbum conveni: Lepta enim de sua vi in curatione laborans, me ad eum perduxerat. In eo autem Lanuvino, quod Lepido tradidit, ex eo hoc primum: *Paulò antè acceperam eas litteras, in quibus magnopere confirmat, ante ludos Romanos.* Legi epistolam: multa de meo Catone, quo sæpissime legendo se dicit copiosiorem factum: Bruti Catone lecto, se sibi visum disertum. Ex eo cognovi cretionem Cluvii (ô Vestorium negligentem!) liberam cretionem, testibus præsentibus, sexaginta diebus. Metuebam ne ille arcendus esset: nunc mittendum est, ut meo jussu cernat: idem igitur Pollex. Etiam de hortis Cluvianis egi cum Balbo: liberaliùs: se enim statim ad Cæsarem scripturum: Cluvium autem a Tito Hordeonio legare, & Terentiæ H-S ıɔɔɔ, & sepulcro, multisque rebus; nihil a nobis. Subaccusa, quæso, Vestorium: quid minùs probandum, quàm Plotium unguentarium per suos pueros omnia tantò antè Balbo, illum mî ne per meos quidem? De Cossinio doleo; dilexi hominem. Quinto delegabo, si quid æri meo

alieno ſuperabit, & emptionibus; ex quibus mî etiam æs alienum faciendum puto. De domo Arpini nihil ſcio.

Veſtorium nihil eſt quod accuſes. Jam enim obsignatâ hac epiſtolâ, noctu tabellarius noſter venit, & ab eo litteras diligenter ſcriptas attulit, & exemplum teſtamenti.

CICERO ATTICO SAL.

47. POSTEAQUAM *abs te Agamemno*, non *ut venirem* (nam id quoque feciſſem, nisi Torquatus eſſet) ſed ut ſcriberem, *tetigit;* omisi ea, quæ in manibus habebam, abjeci; quod juſſeras, edolavi. Tu velim e Pollice cognoſcas rationes noſtras ſumptuarias: turpe eſt enim nobis illum, qualiſcumque eſt, hoc primo anno egere; pòſt moderabimur diligentiùs. Idem Pollex remittendus eſt, ut ille cernat. Planè Puteolos non fuit eundum, quum ob ea quæ ad te ſcripsi, tum quòd Cæſar adeſt. Dolabella ſcribit ſe ad me poſtridie Idus. O magiſtrum moleſtum! Lepidus ad me heri veſperi litteras misit Antio; nam ibi erat: habet enim domum, quam nos vendidimus: rogat magnopere ut sim Kal. in ſenatu; me & sibi, & Cæſari vehementer gratum eſſe facturum. Puto equidem nihil eſſe; dixiſſet enim tibi fortaſſe aliquid Oppius;

quoniam Balbus eſt æger : ſed tamen malim venire fruſtra, quàm desiderari, si opus eſſet : moleſtè ferrem poſtea. Itaque hodie Antii ; cras ante meridiem domi. Tu velim, nisi te impediviſti, apud nos pridie Kal. cum Pilia. Te ſpero cum Publilio confeciſſe. Equidem Kal. in Tuſculanum recurram ; me enim abſente omnia cum illis transigi malo. Q. Fratris epiſtolam ad te misi, non ſatis humanè illam quidem reſpondentem meis litteris, ſed tamen quod tibi ſatis sit, ut equidem exiſtimo. Tu videbis.

CICERO ATTICO SAL.

48. HERI neſcio quid in ſtrepitu videor exaudiſſe, quum diceres te in Tuſculanum venturum : quod utinam ; iterum utinam ; tuo tamen commodo. Lepta me rogat, ut, si quid sibi opus sit, accurram : mortuus enim Babullius : Cæſar, opinor, ex uncia ; etsi nihil adhuc : ſed Lepta ex triente. Veretur autem ne non liceat tenere hereditatem, ἀλόγως omnino ; ſed veretur tamen : is igitur si acciverit, accurram ; sin minùs, haud antequam neceſſe erit. Tu Pollicem, quum poteris. Laudationem Porciæ tibi misi correctam ; at eò properavi, ut si fortè aut Domitio filio, aut Bruto mitteretur, hæc mitteretur : id si tibi erit commodum, ma-

gnopere cures velim. Et velim M. Varronis, & Lollii mittas laudationem; Lollii utique: nam illam legi: volo tamen regustare; quædam enim vix mihi credo legisse me.

CICERO ATTICO SAL.

49. ATTICÆ primùm salutem, quam equidem ruri esse arbitror. Multam igitur salutem & Piliæ. De Tigellio, si quid novi: qui quidem, ut mihi Gallus Fabius scripsit, μέμψιν ἀναφέρει mihi quamdam iniquissimam, me Phameæ defuisse, quum ejus causam recepissem: quam quidem receperam contra pueros Octavios Cn. filios non libenter; sed & Phameæ causâ volebam: erat enim, si meministi, in consulatûs petitione per te mihi pollicitus, si quid opus esset: quod ego perinde tuebar, ac si usus essem. Is ad me venit, dixitque judicem operam dare sibi constituisse eo die ipso, quo de Sextio nostro lege Pompeiâ in consilium iri necesse erat: scis enim dies illorum judiciorum præstitutos fuisse. Respondi, non ignorare eum, quid ego deberem Sextio: quem vellet, alium diem si sumpsisset, me ei non defuturum: ita tum ille discessit iratus: puto me tibi narrasse. Non laboravi scilicet, nec hominis alieni injustissimam iracundiam mihi curandam putavi.

tavi. Gallo autem narravi, quum proximè Romæ fui, quid audissem; neque nominavi Balbum minorem. Habuit suum negotium Gallus, ut scribit: ait illum, me animi conscientiâ, quòd Phameam destituissem, de se suspicari. Quare tibi hactenus mando, de illo nostro, si quid poteris, exquiras; de me ne quid labores. Est bellum, aliquem libenter odisse; est; quemadmodum non omnibus servire: etsi mehercule, ut tu intelligis, magis mihi isti serviunt, si observare, servire est.

CICERO ATTICO SAL.

50. ADMONITUS quibusdam tuis litteris, ut ad Cæsarem uberiores litteras mittere instituerem, quum mihi Balbus nuper in Lanuvino dixisset, se & Oppium scripsisse ad Cæsarem, me legisse libros contra Catonem, & vehementer probasse, conscripsi de his ipsis libris epistolam Cæsari, quæ deferretur ad Dolabellam: sed ejus exemplum misi ad Oppium, & Balbum; scripsique ad eos, ut tum deferri ad Dolabellam juberent meas litteras, si ipsi exemplum probassent: ita mihi rescripserunt, nihil umquam se legisse melius, epistolamque meam jusserunt dari Dolabellæ. Vestorius ad me scripsit, ut juberem mancipio dari servo suo, pro mea parte, Hetereio cuidam fundum Brinnia-

num ; ut ipſe ei Puteolis rectè mancipio dare poſſet : eum ſervum, ſi tibi videbitur, ad me mittes ; opinor enim ad te etiam ſcripsiſſe Veſtorium. De adventu Cæſaris idem, quod a te, mihi ſcriptum eſt ab Oppio, & Balbo. Miror te nihildum cum Tigellio, vel ut hoc ipſum, quantum acceperit : prorſus aveo ſcire, nec tamen flocci facio. Quæris quid cogitem de obviam itione : quid cenſes, niſi Alsium ? & quidem ad Murenam de hoſpitio ſcripſeram ; ſed opinor cum Matio profectum : Salluſtius igitur urgebitur.

Scripto jam ſuperiore verſiculo, Eros mihi dixit, ſibi Murenam liberaliſſimè reſpondiſſe : eo igitur utamur : nam Silius culcitras non habet ; Dida autem, opinor, hoſpitibus totam villam conceſſit.

Cicero Attico Sal.

51. Ad Cæſarem quam miſi epiſtolam, ejus exemplum fugit me tum tibi mittere ; nec id fuit quod ſuſpicaris, ut me puderet tui, ne ridiculè Micillus : nec mehercule ſcripſi aliter, ac si πρὸς ἴσον ὁμοίωνque ſcriberem : bene enim exiſtimo de illis libris, ut tibi coràm : itáque ſcripſi, & ἀκολακεύτως, & tamen sic, ut nihil eum exiſtimem lecturum libentiùs. De Attica nunc demum mihi eſt exploratum : itaque ei de integro gratulare. Tigellium totum

mihi, & quidem quamprimum: nam pendeo animi. Narro tibi, Quintus cras: sed ad me, an ad te nescio: mi scripsit Romam VIII Kal. sed misi, qui invitaret: etsi hercle jam Romam veniendum est, ne ille antè advolet.

CICERO ATTICO SAL.

52. O HOSPITEM mihi tam gravem! ἀμεταμέλητον: fuit enim perjucundè: sed quum secundis Saturnalibus ad Philippum vesperi venisset, villa ita completa militibus est, ut vix triclinium, ubi cœnaturus ipse Cæsar esset, vacaret: quippe hominum CIↃ CIↃ. Sanè sum commotus, quid futurum esset postridie: ac mihi Barba Cassius subvenit: custodes dedit. Castra in agro: villa defensa est. Ille tertiis Saturnalibus apud Philippum ad horam VII, nec quemquam admisit. Rationes opinor cum Balbo. Inde ambulavit in littore. Post horam VIII, in balneum: tum audivit de Mamurra: vultum non mutavit. Unctus est; accubuit, ἐμετικὴν agebat: itaque & edit, & bibit ἀδεῶς, & jucundè; opiparè sanè, & apparatè: nec id solùm, *sed bene cocto, & Condito sermone bono, & si quæri', libenter.* Præterea tribus tricliniis accepti οἱ περὶ αὐτὸν valde copiosè: libertis minùs lautis, servisque nihil defuit; nam lautiores eleganter accepti.

Quid multa? homines viſi ſumus. Hoſpes tamen non is, cui diceres, Amabo te, eódem ad me quum revertêre: ſemel ſatis eſt. Σπουδαῖον οὐδὲν in ſermone: φιλόλογα multa. Quid quæris? delectatus eſt, & libenter fuit. Puteolis ſe aiebat unum diem fore, alterum ad Baias. Habes hoſpitium, ſive ἐπισταθμίαν odioſam, mihi, dixi, non moleſtam. Ego pauliſper hîc, deinde in Tuſculanum. Dolabellæ villam quum præteriret, omnis armatorum copia, dextrâ ſiniſtrâ ad equum, nec uſquam alibi. Hoc ex Nicia.

EPISTOLÆ
AD ATTICUM.
LIBER DECIMUS-QUARTUS.

TRES amplius menses nullæ exstant scriptæ litteræ, ex tertiis videlicet Saturnalibus, quæ fuerunt XII Kal. Jan. ad post Id. Martias, quo die Cæsar occisus est. Occisus est autem, ut Velleius ait, quum quinque menses post reditum ex Hispania Romæ fuisset. Scriptæ sunt autem hæ M. Antonio, & P. Cornelio Dolabellâ coss. Nam is, interfecto Cæsare, fasces statim, ut ait Paterculus, & insignia consulatûs sibi arripuit, antea designatus ab illo, quem sibi substitueret, in Parthos proficiscens. Continent verò potissimum reip. tempestates, quæ, illo caso, consecutæ sunt. Cicero quidem primis illis diebus, quum senatum in suam sententiam perduxisset, ut communis concordiæ causâ, injuriarum memoria sempiternâ oblivione tolleretur; Româ egressus est in suas villas, unde dedit has litteras, modò spei, modò desperationis plenas. Privatim verò continent querelam de ementitis actis Cæsaris: factum Dolabellæ: de Amatio humillimæ sortis homine, qui ausus fuerat in C. Marii nomen invadere, seque pro nepote illius gerere: & domestica quædam privatiùs. Datæ sunt post Id. Mart. ad XVI circiter Kal. Jun. MALASPINA.

CICERO ATTICO SAL.

1. DEVERTI ad illum, de quo tecum manè. Nihil perditius: explicari rem non posse; etenim si ille tali ingenio exitum non reperiebat, quis nunc reperiet? Quid quæris? periisse omnia aiebat, quod haud scio an ita sit: verùm ille gaudens; affirmabatque minùs diebus xx tumultum Gallicum: in sermonem se post Idus Mart. præterquam Lepidi, venisse neminis: ad summam, non posse isthæc sic abire. O prudentem Oppium, qui nihilò minùs illum desiderat; sed loquitur nihil, quod quemquam bonum offendat. Sed hæc hactenus. Tu, quæso, quidquid novi (multa autem exspecto) scribere ne pigrere: in his, de Sexto satisne certum; maximè autem de Bruto nostro; de quo quidem ille, ad quem deverti, Cæsarem solitum dicere, *Magni refert hic quid velit: sed quidquid volet, valde volet:* idque eum animadvertisse, quum pro Dejotaro Niceæ dixerit, valde vehementer eum visum, & liberè dicere: atque etiam (ut enim quidque succurrit, libet scribere) proximè quum Sextii rogatu apud eum fuissem, exspectaremque sedens quoad vocarer, dixisse eum, *Ego dubitem quin summo in odio sim, quum M. Cicero sedeat, nec suo commodo me convenire possit? Atqui si*

quisquam est facilis, hic est: tamen non dubito, quin me male oderit. Hæc, & ejusmodi multa. Sed ad propositum. Quidquid erit non modò magnum, sed etiam parvum, scribes: equidem nihil intermittam.

CICERO ATTICO SAL.

2. DUAS a te accepi epistolas heri: ex priore theatrum, Publiumque cognovi; bona signa consentientis multitudinis: plausus verò L. Cassio datus, etiam facetus mihi quidem visus est. Altera epistola de Madaro scripta, apud quem nullum φαλάκρωμα, ut putas: processi enim, sed minùs; diutius sermone enim sum retentus. Quod autem ad te scripseram, obscurè fortasse, id ejusmodi est: aiebat Cæsarem secum, quo tempore Sextii rogatu veni ad eum, quum exspectarem sedens, dixisse: *Ego nunc tam sim stultus, ut hunc ipsum facilem hominem, putem mihi esse amicum, quum tamdiu sedens meum commodum exspectet?* Habes igitur φαλάκρωμα inimicissimum otii, id est, Bruti. In Tusculanum hodie; Lanuvii cras; inde Asturæ cogitabam. Piliæ paratum est hospitium: sed vellem Atticam (verùm tibi ignosco) quarum utrique salutem.

CICERO ATTICO SAL.

3. TRANQUILLÆ tuæ quidem litteræ; quod utinam diutius: nam Matius posse negabat. Ecce autem structores nostri ad frumentum profecti, quum inanes rediissent, rumorem afferunt magnum, Romæ domum ad Antonium frumentum omne portari: πανικὸν certè; scripsisses enim. Corumbus Balbi nullus adhuc; & mihi notum nomen: bellus enim esse dicitur architectus. Ad obsignandum tu adhibitus non sine causa videris: volunt enim nos ita putare; nescio cur non animo quoque sentiant: sed quid hæc ad nos? Odorare tamen Antonii διάθεσιν: quem quidem ego epularum magis arbitror rationem habere, quàm quidquam mali cogitare. Tu, si quid *pragmaticon* habes, scribe; sin minùs, populi ἐπισημασίαν, & mimorum dicta perscribito. Piliæ, & Atticæ salutem.

CICERO ATTICO SAL.

4. NUNC quid putas me Lanuvii? at ego te istic quotidie aliquid novi suspicor: tument negotia: nam quum Matius, quid censes ceteros? Equidem doleo, quod numquam in ulla civitate accidit, non unà cum libertate rempublicam recuperatam. Horribile est quæ loquantur, quæ minitentur: ac vereor Gallica etiam bella;

ipſe Sextus quò evadat. Sed omnia licet concurrant, Idus Martiæ conſolantur. Noſtri autem ἥρωες, quod per ipſos confici potuit, gloriosissimè & magnificentissimè confecerunt : reliquæ res, opes & copias desiderant, quas nullas habemus. Hæc ego ad te, ut si quid novi (nam quotidie aliquid exſpecto) confeſtim ad me; &, si novi nihil, noſtro more tamen ne patiamur intermitti litterulas : equidem non committam.

CICERO ATTICO SAL.

5. SPERO tibi jam eſſe ut volumus; quoniam quidem ἠσίτησας, quum leviter commotus eſſes : ſed tamen velim ſcire quid agas. Signa bella, quòd Calvena moleſtè fert, ſe ſuſpectum eſſe Bruto : illa signa non bona, si cum signis legiones veniunt e Gallia. Quid tu illas putas, quæ fuerunt in Hiſpania, nonne idem poſtulaturas? quid, quas Annius tranſportavit? Caninium volui, ſed μνημονικὸν ἁμάρτημα. Ab aleatore φυρμὸς πολύς. Nam iſta quidem Cæſaris libertorum conjuratio facilè opprimeretur, si recta ſaperet Antonius. Meam ſtultam verecundiam, qui legari noluerim ante res prolatas, ne deſerere viderer hunc rerum tumorem; cui certè si poſſem mederi, deeſſe non deberem : ſed vides magiſtratus, si quidem illi magiſtra-

tus: vides tamen tyranni satellites in imperiis; vides ejusdem exercitus in latere veteranos; quæ sunt σφάλματα omnia; eos autem qui orbis terræ custodiis non modò septi, verùm etiam magni esse debebant, tantùm non laudari, atque amari, sed parietibus contineri: atque illi quoquo modo beati; civitas misera. Sed velim scire quid adventus Octavii; num qui concursus ad eum, num quæ νεωτερισμοῦ suspicio. Non puto equidem: sed tamen quidquid est, scire cupio. Hæc scripsi ad te proficiscens Asturâ III Idus.

CICERO ATTICO SAL.

6. PRIDIE Idus Fundis accepi tuas litteras cœnans. Primùm igitur meliùs esse: deinde meliora te nuntiare: odiosa illa enim fuerant, legiones venire. Nam de Octavio susque deque. Exspecto quid de Mario; quem quidem ego sublatum rebar a Cæsare. Antonii colloquium cum heroibus nostris pro re nata non incommodum: sed tamen adhuc me nihil delectat præter Idus Mart. Nam, quoniam Fundis sum cum Ligure nostro, discrucior, Sextilii fundum a verberone Curtilio possideri: quod quum dico, de toto genere dico; quid enim miserius, quàm ea nos tueri, propter quæ illum oderamus? Etiamne consules & tribunos plebis

in biennium, quos ille voluit? Nullo modo reperio quemadmodum possim πολιτεύεσθαι: nihil enim tam σόλοικον, quàm τυραννοκτόνους in cœlo esse, tyranni facta defendi. Sed vides consules, vides reliquos magistratus, si isti magistratus: vides languorem bonorum. Exsultant lætitiâ in municipiis: dici enim non potest quanto opere gaudeant, ut ad me concurrant, ut audire cupiant verba mea ea de re: nec ulla interea decreta: sic enim πεπολιτεύμεθα, ut victos metueremus. Hæc ad te scripsi appositâ secundâ mensâ: plura, & πολιτικώτερα postea: & tu, quid agas, quidque agatur.

CICERO ATTICO SAL.

7. POSTRIDIE Idus Paulum in Cajeta vidi; is mihi de Mario, & de republica alia quædam sanè pessima. A te scilicet nihil; nemo enim meorum: sed Brutum nostrum audio visum sub Lanuvio. Ubi tandem est futurus? nam quum reliqua, tum de hoc scire aveo omnia. Ego e Formiano exiens XVII Kal. ut inde altero die in Puteolanum, scripsi hæc. A Cicerone mihi litteræ sanè πεπινωμέναι, & bene longæ: cetera autem vel fingi possunt; πῖνος litterarum significat doctiorem. Nunc magnopere a te peto, de quo sum nuper tecum locutus, ut videas ne quid ei de-

sit : id quum ad officium nostrum pertinet, tum ad existimationem, & dignitatem; quod idem intellexi tibi videri omnino. Si ergo est, volo mense Quintili in Græciam : sint omnia faciliora : sed quum sint ea tempora, ut certi nihil esse possit, quid honestum mihi sit, quid liceat, quid expediat; quæso da operam, ut illum quàm honestissimè copiosissiméque tueamur. Hæc & cetera, quæ ad nos pertinebunt, ut soles, cogitabis; ad meque aut quod ad rem pertineat, aut, si nihil erit, quod in buccam venerit, scribes.

Cicero Attico Sal.

8. Tu me jam rebare, quum scribebas, in actis esse nostris: & ego accepi XVII Kal. in deversoriolo Sinuessano tuas litteras. De Mario probè; etsi doleo L. Crassi nepotem. Optimè tam etiam Bruto nostro probari Antonium. Nam quòd Juniam scribis moderatè, & amicè scriptas litteras attulisse; mihi Paulus dedit ad se a fratre missas, quibus in extremis erat, sibi insidias fieri; se id certis auctoribus comperisse : hoc nec mihi placebat, & multò illi minùs. Reginæ fuga mihi non molesta : sed Clodia quid egerit, scribas ad me velim. De Byzantiis curabis, ut cetera; & Pelopem ad te arcesses. Ego, ut postulas, Baiana negotia, chorumque

illum, de quo ſcire vis; quum perſpexero, tum ſcribam, ne quid ignores. Quid Galli, quid Hiſpani, quid Sextus agat, vehementer exſpecto: ea ſcilicet tu declarabis, qui cetera. Nauſeolam tibi tum cauſam otii dediſſe facilè patiebar; videbare enim mihi legenti tuas litteras requieſſe paulifper. De Bruto ſemper ad me omnia perſcribito, ubi ſit, quid cogitet; quem quidem ego ſpero jam tutò vel ſolum, totâ urbe vagari poſſe. Verumtamen.

CICERO ATTICO SAL.

9. De republica multa cognovi ex tuis litteris, quas quidem multijuges accepi uno tempore a Veſtorii liberto: ad ea autem quæ requiris, brevi reſpondebo. Primùm vehementer me Cluviana delectant. Sed quod quæris quid arcessierim Chryſippum; tabernæ mihi duæ corruerunt, reliquæque rimas agunt: itaque non ſolùm inquilini, ſed mures etiam migraverunt. Hanc ceteri calamitatem vocant; ego ne incommodum quidem. O Socrates, & Socratici viri! numquam vobis gratiam referam. Dii immortales, quàm mihi iſta pro nihilo! Sed tamen ea ratio ædificandi initur, conſiliario quidem, & auctore Veſtorio, ut hoc damnum quæſtuoſum ſit. Hìc turba magna eſt, eritque, ut audio, major: duo quidem quaſi de-

signati consules. O Dii boni! vivit tyrannis, tyrannus occidit! ejus interfecti morte lætamur, cujus facta defendimus! Itaque quàm severè nos M. Curtius accusat; ut pudeat vivere: neque injuriâ: nam mori millies præstitit, quàm hæc pati, quæ mihi videntur habitura etiam vetustatem. Et Balbus hîc est, multumque mecum; ad quem a Vetere litteræ datæ pridie Kal. Januar. quum a se Cæcilius circumsederetur, & jam teneretur; venisse cum maximis copiis Pacorum Parthum: ita sibi esse eum ereptum, multis suis amissis: in qua re accusat Volcatium. Ita mihi videtur bellum illud instare: sed Dolabella, & Nicias viderint. Idem Balbus meliora de Gallia XXI die litteras habebat; Germanos, illasque nationes re auditâ de Cæsare, legatos misisse ad Aurelium, qui est præpositus ab Hirtio, se, quod imperatum esset, esse facturos. Quid quæris? omnia plena pacis, aliter ac mihi Calvena dixerat.

Cicero Attico Sal.

10. Itane verò? hoc meus, & tuus Brutus egit, ut Lanuvii esset, ut Trebonius itineribus deviis proficisceretur in provinciam? ut omnia facta, scripta, dicta, promissa, cogitata Cæsaris plus valerent, quàm si ipse viveret? Meministi me cla-

mare, illo ipso primo Capitolino die, senatum in Capitolium a prætoribus vocari? Dii immortales, quæ tum opera effici potuerunt, lætantibus omnibus bonis, etiam sat bonis, fractis latronibus? Liberalia tu accusas: quid fieri tum potuit? jam pridem perieramus. Meministine te clamare, causam periisse, si funere elatus esset? at ille etiam in foro combustus, laudatusque miserabiliter; servique, & egentes in tecta nostra cum facibus immissi. Quæ deinde? ut audeant dicere, Tune contra Cæsaris nutum? Hæc & alia ferre non possum: itaque γῆν πρὸ γῆς cogito: tua tamen ὑπηνέμιος. Nausea jamne planè abiit? mihi quidem ex tuis litteris conjectanti ita videbatur. Redeo ad Thebassos, Scævas, Frangones: hos tu existimas confidere se illa habituros, stantibus nobis? in quibus plus virtutis putarunt, quàm experti sunt: pacis isti scilicet amatores, & non latrocinii auctores? At ego quum tibi de Curtilio scripsi, Sextilianoque fundo, scripsi de Censorino, de Messalla, de Planco, de Postumio, de genere toto: melius fuit periisse illo interfecto, quod numquam accidisset, quàm hæc videre. Octavius Neapolim venit XIV Kalendas: ibi eum Balbus manè postridie; eodemque die mecum in Cumano illum hereditatem aditurum: sed, ut scribis, ῥιζόθεμιν ma-

gnam cum Antonio. Buthrotia mihi tua res est, ut debet, eritque curæ. Quòd quæris, jamne ad centena Cluvianum; adventare videtur: sed primo anno LXXX detersimus. Quintus pater ad me gravia de filio, maximè quòd matri nunc indulgeat, cui antea bene merenti fuerit inimicus: ardentes in eum litteras ad me misit. Ille autem quid agat, si scis, neque dum Româ es profectus, scribas ad me velim; &, hercule, si quid aliud. Vehementer delector tuis litteris.

CICERO ATTICO SAL.

II. NUDIUS tertius dedi ad te epistolam longiorem: nunc ad ea, quæ proximè. Velim mehercule, Asturæ Brutus. Ἀκολασίαν istorum scribis: an censebas aliter? equidem etiam majora exspecto. Quum equidem concionem lego, *de tanto viro, de clarissimo civi*, ferre non queo; etsi ista jam ad risum. Sed memento: sic alitur consuetudo perditarum concionum; ut nostri illi, non heroes, sed dii, futuri quidem in gloria sempiterna sint, sed non sine invidia, ne sine periculo quidem. Verùm illis magna consolatio, conscientia maximi & clarissimi facti; nobis quæ, qui interfecto rege liberi non sumus? Sed hæc fortuna viderit, quoniam ratio non gubernat. De Cicerone, quæ scribis, ju-

cuncta mihi sunt; velim sint prospera: quòd verò curæ tibi est, ut ei suppeditetur ad usum & cultum copiosè, per mihi gratum est; idque ut facias, te etiam rogo. De Buthrotiis & tu rectè cogitas, & ego non dimitto istam curam: suscipiam omnem etiam actionem; quam video quotidie faciliorem. De Cluviano, quoniam in re mea me ipsum diligentiâ vincis, res ad centena perducitur: ruina rem non fecit deteriorem, haud scio an jam fructuosiorem. Hîc mecùm Balbus, Hirtius, Pansa. Modò venit Octavius, & quidem in proximam villam Philippi, mihi totus deditus. Lentulus Spinther hodie apud me; cras manè vadit.

CICERO ATTICO SAL.

12. O MI Attice, vereor, ne nobis Idus Mart. nihil dederint præter lætitiam, & odii pœnam ac doloris. Quæ mihi istinc afferuntur? quæ hîc video? Ὢ πράξεως καλῆς μὲν, ἀτελοῦς δέ. Scis quàm diligam Siculos, & quàm illam clientelam honestam judicem: multa illis Cæsar, neque me invito; etsi Latinitas erat non ferenda: verumtamen. Ecce autem Antonius, acceptâ grandi pecuniâ, fixit legem, a dictatore comitiis latam, quâ Siculi cives Romani: cujus rei, vivo illo, mentio nulla. Quid? Dejotari nostri causa non

similis ? dignus ille quidem omni regno ; sed non per Fulviam. Sexcenta similia. Verùm illuc referor : tam claram tamque testatam rem, tamque justam Buthrotiam non tenebimus aliqua ex parte ? & eò quidem magis, quò iste plura ? Nobiscum hîc perhonorificè, & amicè Octavius : quem quidem sui Cæsarem salutabant, Philippus non ; itaque ne nos quidem : quem nego posse bonum civem, ita multi circumstant, qui quidem nostris mortem minitantur, Negant hæc ferri posse : quid censes, quum Romam puer venerit, ubi nostri liberatores tuti esse non possunt ? qui quidem semper erunt clari ; conscientiâ verò facti sui etiam beati ; sed nos, nisi me fallit, jacebimus. Itaque exire aveo, ubi *nec Pelopidarum*, inquit. Haud amo vel hos designatos, qui etiam declamare me coëgerunt ; ut ne apud aquas quidem acquiescere liceret : sed hoc meæ nimiæ facilitatis : nam id erat quondam quasi necesse ; nunc, quoquo modo se res habet, non est item. Quàm dudum nihil habeo, quod ad te scribam : scribo tamen, non ut delectem his litteris, sed ut eliciam tuas. Tu, si quid erit de ceteris ; de Bruto utique, quidquid. Hæc conscripsi X Kal. accubans apud Vestorium, hominem remotum a dialecticis, in arithmeticis satis exercitatum.

CICERO ATTICO SAL.

13. SEPTIMO denique die litteræ mihi redditæ sunt, quæ erant a te XIII Kal. datæ: quibus quæris, atque etiam me ipsum nescire arbitraris, utrùm magis tumulis prospectuque, an ambulatione ἀλιτενεῖ delecter. Est mehercule, ut dicis, utriusque loci tanta amœnitas, ut dubitem, utra anteponenda sit:

> Ἀλλ' ὐ δαιτὸς ἐπηράτυ ἔργα μέμηλεν.
> Ἀλλὰ λίην μέγα πῆμα, διοτρεφὲς, εἰσορόωντες
> Δείδιμεν· ἐν δοιῇ δὲ σαώσεμεν, ἢ ἀπολέσθαι.

Quamvis enim tu magna, & mihi jucunda scripseris de D. Bruti adventu ad suas legiones, in quo spem maximam video; tamen, si est bellum civile futurum, quod certè erit, si Sextus in armis permanebit, quem permansurum esse certè scio, quid nobis faciendum est, ignoro. Neque enim jam licebit, quod Cæsaris bello licuit, neque huc, neque illuc: quemcumque enim hæc pars perditorum lætatum morte Cæsaris putabit (lætitiam autem apertissimè tulimus omnes) hunc in hostium numero habebit: quæ res ad cædem maximam spectat. Restat, ut in castra Sexti, aut, si fortè, Bruti nos conferamus: res odiosa, & aliena nostris ætatibus, & incerto exitu belli; & nescio

quo pacto tibi ego possum, mihi tu dicere.

Τέκνον ἐμὸν οὔ τοι δέδοται πολεμήϊα ἔργα,
Ἀλλὰ σύγ' ἱμερόεντα μετέρχεο ἔργα λόγοιο.

Sed hæc fors viderit, ea, quæ talibus in rebus plus, quàm ratio, poteſt: nos autem id videamus, quod in nobis ipsis eſſe debet, ut, quidquid acciderit, fortiter & ſapienter feramus, & accidiſſe hominibus meminerimus; noſque quum multum litteræ, tum non minimum Idus quoque Mart. conſolentur. Suſcipe nunc meam deliberationem, quâ ſollicitor: ita multa veniunt in mentem in utramque partem. Proficiſcor, ut conſtitueram, legatus in Græciam? cædis impendentis periculum nonnihil vitare videor, ſed caſurus in aliquam vituperationem, quòd reipublicæ defuerim tam gravi tempore. Sin autem manſero, fore me quidem video in diſcrimine; ſed accidere poſſe ſuſpicor, ut prodeſſe possim reipublicæ. Jam illa consilia privata ſunt, quòd ſentio valde eſſe utile ad confirmationem Ciceronis, me illuc venire; nec alia cauſa profectionis mihi ulla fuit tum, quum consilium cepi legari ab Cæſare. Tota igitur hac de re, ut ſoles, si quid ad me pertinere putas, cogitabis. Redeo nunc ad epiſtolam tuam. Scribis enim eſſe rumores, me, ad lacum quod

habeo, venditurum; minuſculam verò villam utique Quinto traditurum, vel impenſo pretio, quò introducatur, ut tibi filius dixerit, dotata Aquilia. Ego verò de venditione nihil cogito, nisi quid, quod magis me delectet, invenero: Quintus autem de emendo nihil curat hoc tempore: ſatis enim torquetur debitione dotis; in qua mirificas Egnatio gratias agit: a ducenda autem uxore sic abhorret, ut libero lectulo neget eſſe quidquam jucundius. Sed hæc quoque hactenus. Redeo enim ad miſeram, ſeu nullam potiùs rempublicam. M. Antonius ad me ſcripsit de reſtitutione Sex. Clodii: quàm honorificè, quod ad me attinet, ex ipsius litteris cognoſces (misi enim tibi exemplum) quàm diſſolutè, quàm turpiter, quámque ita perniciosè, ut nonnumquam Cæſar desiderandus eſſe videatur, facilè exiſtimabis: quæ enim Cæſar numquam neque feciſſet, neque paſſus eſſet, ea nunc ex falsis ejus commentariis proferuntur. Ego autem Antonio facillimum me præbui: etenim ille, quoniam ſemel induxit animum sibi licere quod vellet, feciſſet nihilò minùs me invito. Itaque mearum quoque litterarum misi tibi exemplum.

ANTONIUS CONSUL S. D. M. CICERONI.

OCCUPATIONIBUS *est factum meis, & subitâ tuâ profectione, ne tecum coràm de hac re agerem: quam ob causam vereor, ne absentia mea levior sit apud te. Quòd si bonitas tua responderit judicio meo, quod semper habui de te, gaudebo. A Cæsare petii, ut Sex. Clodium restitueret: impetravi. Erat mihi in animo etiam tum sic uti beneficio ejus, si tu concessisses: quò magis laboro, ut tuâ voluntate id per me facere nunc liceat. Quòd si duriorem te ejus miseræ, & afflictæ fortunæ præbes, non contendam ego adversùs te; quamquam videor debere tueri commentarium Cæsaris: sed mehercule, si humaniter, & sapienter, & amabiliter in me cogitare vis, facilem profectò te præbebis; & voles P. Clodium, in optima spe puerum repositum, existimare, non te insectatum esse, quum potueris, amicos paternos. Patere, obsecro te, pro republica videri gessisse simultatem cum patre ejus: non contempseris hanc familiam: honestiùs enim, & libentiùs deponimus inimicitias reipublicæ nomine susceptas, quàm contumaciæ. Me deinde sine ad hanc opinionem jam nunc dirigere puerum, & tenero animo ejus persuadere, non esse tradendas posteris inimicitias. Quamquam tuam fortunam, Cicero, ab omni periculo abesse*

certum habeo; tamen arbitror malle te quietam senectutem, & honorificam potiùs agere, quàm sollicitam. Postremò meo jure te hoc beneficium rogo: nihil enim non tuâ causâ feci. Quòd si non impetro, per me Clodio daturus non sum; ut intelligas, quanti apud me auctoritas tua sit, atque eò te placabiliorem præbeas.

CICERO ANTONIO COS. S.

QUOD mecum per litteras agis, unam ob causam mallem coràm egisse: non enim solùm ex oratione, sed etiam ex vultu, & oculis, & fronte (ut aiunt) meum erga te amorem perspicere potuisses. Nam quum te semper amavi, primùm tuo studio, pòst etiam beneficio provocatus; tum his temporibus respublica te mihi ita commendavit, ut cariorem habeam neminem. Litteræ verò tuæ, quum amantissimè, tum honorificentissimè scriptæ sic me affecerunt, ut non dare tibi beneficium viderer, sed accipere a te, ita petente, ut inimicum meum, necessarium tuum, me invito servare nolles, quum id nullo negotio facere posses. Ego verò tibi istuc, mi Antoni, remitto; atque ita, ut me a te, quum his verbis scripseris, liberalissimè atque honorificentissimè tractatum existimem: idque quum totum, quoquo modo se res haberet,

tibi dandum putarem; tum do etiam humanitati & naturæ meæ: nihil enim umquam non modò acerbum in me fuit, sed ne paulò quidem triſtius, aut ſeverius, quàm necessitas reipublicæ poſtulavit. Accedit, ut ne in ipſum quidem Clodium meum insigne odium fuerit umquam; ſemperque ita ſtatui, non eſſe inſectandos inimicorum amicos, præſertim humiliores, nec his præsidiis noſmetipſos eſſe ſpoliandos. Nam de puero Clodio tuas partes eſſe arbitror, ut ejus animum tenerum, quemadmodum ſcribis, his opinionibus imbuas, ut ne quas inimicitias residere in familiis noſtris arbitretur. Contendi cum P. Clodio, quum ego publicam cauſam, ille ſuam defenderet: noſtras concertationes reſpublica dijudicavit: si viveret, mihi cum illo nulla contentio jam maneret. Quare, quoniam hoc a me sic petis, ut, quæ tua poteſtas eſt, eâ neges te me invito uſurum; puero quoque hoc a me dabis, si tibi videbitur: non quò aut ætas noſtra ab illius ætate quidquam debeat periculi ſuſpicari, aut dignitas mea ullam contentionem extimeſcat; ſed ut noſmetipsi inter nos conjunctiores simus, quàm adhuc fuimus: interpellantibus enim his inimicitiis animus tuus mihi magis patuit, quàm domus. Sed hæc hactenus. Illud extremum; ego, quæ

te

te velle, quæque ad te pertinere arbitrabor, ſemper ſine ulla dubitatione ſummo ſtudio faciam: hoc velim tibi penitus perſuadeas.

CICERO ATTICO SAL.

14. ITERADUM eadem iſta mihi: coronatus Quintus noſter Parilibus? Parilibus? ſoluſne? etsi addis Lamiam; quod demiror equidem: ſed ſcire cupio, qui fuerint alii; quamquam ſatis ſcio, niſi improbum neminem: explanabis igitur hoc diligentiùs. Ego autem caſu quum dediſſem ad te litteras VI Kalend. ſatis multis verbis, tribus ferè horis pòſt accepi tuas, & magni quidem ponderis. Itaque joca tua plena facetiarum, de hæresi Veſtoriana, & de Phetriorum more Puteolano, riſiſſe me ſatis, nihil eſt neceſſe ſcribere: πολιτικώτερα illa videamus. Ita Brutos Caſſiumque defendis, quaſi eos ego reprehendam, quos ſatis laudare non poſſum. Rerum ego vitia collegi, non hominum: ſublato enim tyranno, tyrannida manere video: nam quæ ille facturus non fuit, ea fiunt, ut de Clodio; de quo mihi exploratum eſt, illum non modò non facturum, ſed etiam ne paſſurum quidem fuiſſe. Sequetur Rufio Veſtorianus, Victor numquam ſcriptus, ceteri, quis non? Cui ſervire ipſi non potuimus, ejus libellis paremus. Nam

Liberalibus quis potuit in ſenatum non venire? fac id potuiſſe aliquo modo; num, etiam quum veniſſemus, liberè potuimus ſententiam dicere? nonne omni ratione veterani, qui armati aderant, quum præsidii nos nihil haberemus, defendendi fuerunt? illam ſeſſionem Capitolinam mihi non placuiſſe, tu teſtis es. Quid ergo? iſta culpa Brutorum? minimè illorum quidem, ſed aliorum brutorum, qui ſe cautos, ac ſapientes putant; quibus ſatis fuit lætari; nonnullis etiam, gratulari; nullis, permanere. Sed præterita omittamus: iſtos omni curâ præſidioque tueamur; & quemadmodum tu præcipis, contenti Idibus Mart. ſimus: quæ quidem noſtris amicis, divinis viris, aditum ad cœlum dederunt; libertatem populo R. non dederunt. Recordare tua: nonne meminiſti clamare te, omnia periiſſe, ſi ille funere elatus eſſet? ſapienter id quidem: itaque ex eo quæ manarint vides. Quæ ſcribis Kal. Juniis Antonium de provinciis relaturum, ut & ipſe Gallias habeat, & utriſque dies prorogetur; licebitne decerni liberè? ſi licuerit; libertatem eſſe recuperatam lætabor: ſi non licuerit, quid mihi attulerit iſta domini mutatio præter lætitiam, quam oculis cepi juſto interitu tyranni? Rapinas ſcribis ad Opis fieri; quas nos quoque tum videbamus. Næ nos & libe-

rati ab egregiis viris, nec liberi ſumus: ita laus illorum eſt, culpa noſtra. Et hortaris me, ut hiſtorias ſcribam? ut colligam tanta eorum ſcelera, a quibus etiam nunc obsidemur? poterone eos ipſos non laudare, qui te obsignatorem adhibuerunt? Nec mehercule me raudusculum movet; ſed homines benevolos, qualeſcumque ſunt, grave eſt inſequi contumeliâ. Sed de omnibus meis conſiliis, ut ſcribis, exiſtimo exploratiùs nos ad Kalendas Junias ſtatuere poſſe; ad quas adero, & omni ope, atque operâ enitar, adjuvante me ſcilicet auctoritate tuâ, & gratiâ, & ſummâ æquitate cauſæ, ut de Buthrotiis ſenatusconſultum quale ſcribis, fiat. Quod me cogitare jubes, cogitabo equidem; etsi tibi dederam ſuperiore epiſtolâ cogitandum. Tu autem, quasi jam recuperatâ republicâ, vicinis tuis Massiliensibus ſua reddis: hæc armis, quæ, quàm firma habeamus ignoro, reſtitui fortaſſe poſſunt, auctoritate non poſſunt.

CICERO ATTICO SAL.

15. EPISTOLA brevis, quæ poſtea a te ſcripta eſt, ſanè mihi fuit jucunda. De Bruti ad Antonium, & de ejuſdem ad te litteris, poſſe videntur eſſe meliora, quàm adhuc fuerunt: ſed nobis ubi ſimus, & quò jam nunc nos conferamus,

providendum eſt. O mirificum Dolabellam meum! jam enim dico meum; antea, crede mihi, ſubdubitabam. Magnam ἀναθεώρησιν res habet: de ſaxo; in crucem; columnam tollere; locum illum ſternendum locare. Quid quæris? heroica: ſuſtuliſſe mihi videtur simulationem desiderii, adhuc quæ ſerpebat in dies, & inveterata, verebar, ne periculoſa noſtris tyrannoctonis eſſet. Nunc prorſus aſſentior tuis litteris, ſperoque meliora: quamquam iſtos ferre non poſſum, qui, dum ſe pacem velle simulant, acta nefaria defendunt. Sed non poſſunt omnia simul: incipit res meliùs ire, quàm putaram: nec verò diſcedam, nisi quum tu me id honeſtè putabis facere poſſe. Bruto certè meo nullo loco deero; idque etiam si mihi cum illo nihil fuiſſet, facerem propter ejus singularem, incredibilemque virtutem. Piliæ noſtræ villam totam, quæque in villa ſunt, trado, in Pompeianum ipſe proficiſcens Kalend. Maiis. Quàm velim Bruto perſuadeas, ut Aſturæ sit.

CICERO ATTICO SAL.

16. QUINTO Non. conſcendens ab hortis Cluvianis in phaſelum epicopum has dedi litteras, quum Piliæ noſtræ villam ad Lucrinum, villicoſque, & procuratores tradidiſſem. Ipſe autem eo die in Pæti

noſtri tyrotarichum imminebam ; perpaucis diebus in Pompeianum : pòſt in hæc Puteolana , & Cumana regna renavigaro. O loca ceteroqui valde expetenda , interpellantium autem multitudine pene fugienda ! Sed ad rem ut veniam, ô Dolabellæ noſtri magnam ἀριστείαν ! quanta eſt ἀναθεώρησις ? Equidem laudare eum & hortari non deſiſto. Rectè tu omnibus epiſtolis significas , quid de re , quid de viro ſentias. Mihi quidem videtur Brutus noſter jam vel coronam auream per forum ferre poſſe : quis enim audeat violare , propoſitâ cruce , aut ſaxo ? præſertim tantis plauſibus , tantâ approbatione infimorum ? Nunc , mi Attice , me fac ut expedias. Cupio , quum Bruto noſtro affatim ſatisfecerim , excurrere in Græciam : magni intereſt Ciceronis , vel meâ potiùs , vel mehercule utriuſque , me intervenire diſcenti : nam epiſtola Leonidæ , quam ad me miſiſti , quid habet , quæſo , in quo magnopere lætemur ? Numquam ille mihi ſatis laudari videbitur , quum ita laudabitur , *quomodo nunc eſt :* non fidentis hoc teſtimonium , ſed potiùs timentis. Herodi autem mandaram , ut mihi κατὰ μίτον ſcriberet : a quo adhuc nulla littera eſt : vereor , ne nihil habuerit , quod mihi , quum cognoſſem , jucundùm putaret fore. Quòd ad Xenonem ſcripsiſti , valde mihi

gratum est; nihil enim deesse Ciceroni, quum ad officium, tum ad existimationem meam pertinet. Flammam Flaminium audio Romæ esse: ad eum scripsi, me tibi mandasse per litteras, ut de Montani negotio cum eo loquerere: & velim cures epistolam, quam ad eum misi, reddendam; & ipse, quod commodo tuo fiat, cum eo colloquare: puto, si quid in homine pudoris est, præstaturum eum, ne pro se quodam modo dependatur. De Attica pergratum mihi fecisti, quòd curasti, ut antè scirem rectè esse, quàm non bellè fuisse.

Cicero Attico Sal.

17. In Pompeianum veni v Nonas Maii, quum pridie, ut antea ad te scripsi, Piliam in Cumano collocavissem. Ibi mihi cœnanti litteræ tuæ sunt redditæ, quas dederas Demetrio liberto prid. Kal. in quibus multa sapienter, sed tamen talia, quemadmodum tute scribebas, ut omne consilium in fortuna positum videretur: itaque his de rebus ex tempore, & coràm. De Buthrotio negotio, utinam quidem Antonium conveniam: multum profectò proficiam: sed non arbitrantur eum a Capua declinaturum; quò quidem, metuo, ne magno reipublicæ malo venerit: quod idem L. Cæsari videbatur, quem pridie Neapoli affectum graviter videram. Quam-

obrem ista nobis ad Kal. Jun. tractanda & perficienda sunt : sed hactenus. Q. filius ad patrem acerbissimas litteras misit ; quæ sunt ei redditæ, quum venissemus in Pompeianum : quarum tamen erat caput, *Aquiliam novercam non esse laturum.* Sed hoc tolerabile fortasse ; illud verò ? *Se ab Cæsare habuisse omnia, nihil a patre, reliqua sperare ab Antonio.* O perditum hominem! sed μελήσει. Ad Brutum nostrum, ad Cassium, ad Dolabellam epistolas scripsi : earum exempla tibi misi, non ut deliberarem reddendæne essent (planè enim judico esse reddendas) sed quòd non dubito, quin tu idem existimaturus sis. Ciceroni meo, mi Attice, suppeditabis quantum videbitur, meque hoc tibi onus imponere patiere : quæ adhuc fecisti, mihi sunt gratissima. Librum meum illum ἀνέκδοτον nondum, ut volui, perpolivi : ista verò, quæ tu contexi vis, aliud quoddam separatum volumen exspectant. Ego autem (credas mihi velim) minore periculo existimo contra illas nefarias partes, vivo tyranno, dici potuisse, quàm mortuo : ille enim nescio quo pacto ferebat me quidem mirabiliter ; nunc, quacumque nos commovimus, ad Cæsaris non modò acta, verùm etiam cogitata revocamur. De Montano, quoniam Flamma venit, videbis : puto rem meliore loco esse debere.

CICERO DOLABELLÆ COS. SUO S.

ETSI contentus eram, mi Dolabella, tuâ gloriâ, ſatiſque ex ea magnam lætitiam voluptatemque capiebam: tamen non poſſum non confiteri, cumulari me maximo gaudio, quòd vulgò hominum opinio ſocium me adſcribat tuis laudibus. Neminem conveni (convenio autem quotidie plurimos: ſunt enim permulti optimi viri, qui valetudinis causâ in his locis conveniunt; præterea ex municipiis frequentes neceſſarii mei) quin omnes, quum te ſummis laudibus ad cœlum extulerunt, mihi continuò maximas gratias agant: negant enim ſe dubitare, quin tu meis præceptis, & consiliis obtemperans, præſtantiſſimum te civem, & singularem conſulem præbeas. Quibus ego quamquam veriſſimè poſſum reſpondere, te, quæ facias, tuo judicio, & tuâ ſponte facere, nec cujuſquam egere consilio; tamen neque planè aſſentior, ne imminuam tuam laudem, si omnis a meis consiliis profecta videatur; neque valde nego. Sum enim avidior, etiam quàm ſatis eſt, gloriæ. Et tamen non alienum dignitate tuâ, quod ipsi Agamemnoni, regum regi, fuit honeſtum, habere aliquem in consiliis capiendis Neſtorem: mihi verò glorioſum, te juvenem conſulem florere laudibus,

quasi alumnum disciplinæ meæ. L. quidem Cæsar, quum ad eum ægrotum Neapolim venissem, quamquam erat oppressus totius corporis doloribus, tamen antè, quàm me planè salutavit, O mi Cicero, inquit, gratulor tibi, quum tantum vales apud Dolabellam, quantum si ego apud sororis filium valerem, jam salvi esse possemus: Dolabellæ verò tuo & gratulor, & gratias ago; quem quidem, post te consulem, solum possumus verè consulem dicere. Dein multa de facto, ac de re gesta: tum nihil magnificentius, nihil præclarius actum umquam, nihil reipublicæ salutarius: atque hæc una vox omnium est. A te autem peto, uti me hanc quasi falsam hereditatem alienæ gloriæ sinas cernere, meque aliqua ex parte in societatem tuarum laudum venire patiare. Quamquam, mi Dolabella (hæc enim jocatus sum) libentiùs omnes meas, si modò sunt aliquæ meæ laudes, ad te transfuderim, quàm aliquam partem exhauserim ex tuis: nam quum te semper tantum dilexerim, quantum tu intelligere potuisti; tum his tuis factis sic incensus sum, ut nihil umquam in amore fuerit ardentius. Nihil est enim, mihi crede, virtute formosius, nihil pulchrius, nihil amabilius. Semper amavi, ut scis, M. Brutum, propter ejus summum ingenium, suavissimos mores, sin-

gularem probitatem atque constantiam; tamen Idibus Mart. tantum accessit ad amorem, ut mirarer locum fuisse augendi in eo, quod mihi jampridem cumulatum etiam videbatur. Quis erat, qui putaret ad eum amorem, quem erga te habebam, posse aliquid accedere? tantum accessit, ut mihi nunc denique amare videar, antea dilexisse. Quare quid est, quòd ego te horter, ut dignitati & gloriæ servias? proponam tibi claros viros, quod facere solent, qui hortantur? neminem habeo clariorem, quàm te ipsum. Te imitere oportet, tecum ipse certes: ne licet quidem tibi jam, tantis rebus gestis, non tui similem esse. Quod quum ita sit, hortatio non est necessaria; gratulatione magis utendum est. Contigit enim tibi, quod haud scio an nemini, ut summa severitas animadversionis non modò non invidiosa, sed etiam popularis esset, & quum bonis omnibus, tum infimo cuique gratissima. Hoc si tibi fortunâ quadam contigisset, gratularer felicitati tuæ: sed contigit magnitudine quum animi, tum etiam ingenii, atque consilii. Legi enim concionem tuam: nihil illâ sapientius: ita pedetentim & gradatim tum accessus a te ad causam facti, tum recessus, ut res ipsa maturitatem tibi animadvertendi omnium concessu daret. Liberasti igitur & urbem periculo, & civitatem metu; ne-

que solùm ad tempus maximam utilitatem attulisti, sed etiam ad exemplum facti. Intelligere debes, in te positam esse remp. tibique non modò tuendos, sed etiam ornandos illos viros, a quibus initium libertatis profectum est. Sed his de rebus coràm plura propediem, ut spero. Tu, quoniam remp. nosque conservas, fac ut diligentissimè te ipsum, mi Dolabella, custodias.

Cicero Attico Sal.

18. Sæpius me jam agitas, quòd rem gestam Dolabellæ nimis in cœlum videar efferre: ego autem, quamquam sanè probo factum, tamen ut tantopere laudarem, adductus sum tuis unis, & alteris litteris. Sed totum se a te abalienavit Dolabella, eâ de causâ, quâ me quoque sibi inimicissimum reddidit. O hominem pudentem! Kalend. Jan. debuit; adhuc non solvit, præsertim quum se maximo ære alieno Faberii manu liberarit, & opem ab eo petierit: licet enim jocari, ne me valde conturbatum putes. Atque ego ad eum VIII Idus litteras dederam bene manè: eodem autem die tuas litteras vesperi acceperam in Pompeiano, sanè celeriter, tertio abs te die. Sed, ut ad te eo ipso die scripseram, satis aculeatas ad Dolabellam litteras dedi; quæ si nihil profecerint, puto

fore, ut me præsentem non sustineat. Albianum te confecisse arbitror. De Patulciano nomine, quòd mihi suppeditatus es, gratissimum est, & simile tuorum omnium: sed ego Erotem ad ista expedienda factum mihi videbar reliquisse; cujus non sine magna culpa vacillarunt: sed cum ipso videro. De Montano, ut sæpe ad te scripsi, erit tibi tota res curæ. Servius proficiscens, quòd desperanter tecum locutus est, minimè miror; neque ei quidquam in desperatione concedo. Brutus noster, singularis vir, si in senatum non est Kal. Juniis venturus, quid facturus sit in foro, nescio: sed hoc ipse meliùs. Ego ex his, quæ parari video, non multum Idibus Martiis profectum judico: itaque de Græcia quotidie magis & magis cogito: nec enim Bruto meo, exsilium, ut scribis ipse, meditanti, video quid prodesse possim. Leonidæ me litteræ non satis delectarunt. De Herode tibi assentior. Saufeii legisse vellem. Ego ex Pompeiano VI Idus Mai. cogitabam.

CICERO ATTICO SAL.

19. NON. Mai. quum essem in Pompeiano, accepi binas a te litteras, alteras sexto die, alteras quarto: ad superiores igitur priùs. Quàm mihi jucundum, opportunè tibi Barnæum litteras reddidisse! Tu verò cum Cassio, ut cetera. Quàm commo-

dè autem, quòd id ipſum quod me mones, quatriduo antè ad eum ſcripſeram, exemplumque mearum litterarum ad te miſeram! Sed quum Dolabellæ ἀτισία (sic enim tu ad me ſcripſeras) magnâ deſperatione affectus eſſem; ecce tibi & Bruti, & tuæ litteræ: ille exsilium meditari. Nos autem alium portum propiorem huic ætati videbamus; in quem mallem equidem pervehi florente Bruto noſtro, conſtitutâque republicâ: ſed nunc quidem, ut ſcribis, non utrumvis: aſſentiris enim mihi, noſtram ætatem a caſtris, præſertim civilibus, abhorrere. Antonius ad me tantùm de Clodio reſcripsit, meam lenitatem & clementiam & sibi eſſe gratam, & mihi voluptati magnæ fore. Sed Panſa furere videtur de Clodio, itemque de Dejotaro; & loquitur ſeverè, si velis credere: illud tamen nòn bellè, ut mihi quidem videtur, quòd factum Dolabellæ vehementer improbat. De coronatis, quum ſororis tuæ filius a patre accuſatus eſſet, reſcripsit ſe coronam habuiſſe honoris Cæſaris causâ; poſuiſſe luctûs gratiâ: poſtremò, ſe libenter vituperationem ſubire, quòd amaret etiam mortuum Cæſarem. Ad Dolabellam, quemadmodum tibi dicis placere, ſcripsi diligenter: ergo etiam ad Sicam: tibi hoc oneris non impono: nolo te illum iratum habere. Servii orationem

cognoſco ; in qua plus timoris video, quàm consilii : ſed quoniam perterriti omnes ſumus, aſſentior Servio. Publilius tecum tricatus eſt : huc enim Cærellia miſſa ab iſtis eſt legata ad me ; cui facilè perſuasi, mihi id, quod rogaret, ne licere quidem, non modò non lubere. Antonium si videro, accuratè agam de Buthroto. Venio ad recentiores litteras : quamquam de Servio jam reſcripsi, me facere magnam πρᾶξιν Dolabellæ. Mihi mehercule ita videtur, non potuiſſe major tali re, talique tempore ; ſed tamen, quidquid ei tribuo, tribuo ex tuis litteris : tibi verò aſſentior, majorem πρᾶξιν ejus fore, si mihi, quod debuit, diſſolverit. Brutus, velim, sit Aſturæ. Quòd autem laudas me, quòd nihil antè de profectione conſtituam, quàm, iſta quò evaſura sint, videro, muto ſententiam ; neque quidquam tamen antè, quàm te videro. Atticam meam gratias mihi agere de matre gaudeo : cui quidem ego totam villam, cellamque tradidi ; eamque cogitabam V Idus videre. Tu Atticæ ſalutem dices : nos Piliam diligenter tuebimur.

CICERO ATTICO SAL.

20. E POMPEIANO navi advectus ſum in Luculli noſtri hoſpitium VI Idus, horâ ferè tertiâ : egreſſus autem e navi, accepi

tuas litteras, quas tuus tabellarius in Cumanum attulisse dicebatur, Nonis Mai. datas; a Lucullo postridie eâdem ferè horâ, quâ veni, VII Idus Lanuvio datas: audi igitur ad omnes. Primùm, quæ de re mea gesta & in solutione, & in Albiano negotio, grata. De tuo autem Buthroto, quum in Pompeiano essem, Misenum venit Antonius: inde antè discessit, quàm illum venisse audissem: a quo in Samnium: vide, quid speres. Romæ igitur de Buthroto. L. Antonii horribilis concio, Dolabellæ præclara: jam vel sibi habeat nummos, modò numeret Idibus. Tertullæ nollem abortum: tam enim Cassii sunt jam, quàm Bruti serendi. De regina velim, atque etiam de Cæsare illo. Persolvi primæ epistolæ: venio ad secundam. De quintis, Buthroto, quum venero, ut scribis. Quòd Ciceroni suppeditas, gratum. Quòd errare me putas, qui rempublicam putem pendere e Bruto; sic se res habet: aut nulla erit, aut ab isto istisve servabitur. Quòd me hortaris, ut scriptam concionem mittam; accipe a me, mi Attice, καθολικὸν θεώρημα earum rerum, in quibus satis exercitati sumus. Nemo umquam neque poeta, neque orator fuit, qui quemquam meliorem quàm se arbitraretur: hoc etiam malis contingit: quid tu Bruto putas, & ingenioso, & erudito? de quo

etiam experti ſumus nuper in edicto. Scripſeram rogatu tuo : meum mihi placebat, illi ſuum. Quin etiam, quum ipsius precibus pene adductus ſcripsiſſem ad eum de optimo genere dicendi, non modò mihi, ſed etiam tibi ſcripsit, sibi illud, quod mihi placeret, non probari. Quare sine, quæſo, sibi quemque ſcribere. *Suam cuique ſponſam, mihi meam; ſuum cuique amorem, mihi meum.* Non ſcitè; hoc enim Attilius, poeta durissimus. Atque utinam liceat iſti concionari; cui si eſſe in urbe tuto licebit, vicimus : ducem enim novi belli civilis aut nemo ſequetur, aut ii ſequentur, qui facilè vincantur. Venio ad tertiam. Gratas fuiſſe meas litteras Bruto, & Cassio gaudeo : itaque iis reſcripsi. Quòd Hirtium per me meliorem fieri volunt; do equidem operam; & ille optimè loquitur : ſed vivit, habitatque cum Balbo, qui item bene loquitur : quid credas, videris. Dolabellam valde placere tibi video; mihi quidem egregiè. Cum Panſa vixi in Pompeiano : is planè mihi probabat ſe bene ſentire, & cupere pacem. Cauſam armorum quæri planè video. Edictum Bruti & Cassii probo. Quæris, ut ſuſcipiam cogitationem, quidnam iſtis agendum putem : consilia temporum ſunt; quæ in horas commutari vides. Dolabellæ & prima illa actio, & hæc contra Antonium concio

mihi profecisse permultum videtur. Prorsus ibat res : nunc autem videmur habituri ducem ; quod unum municipia bonique desiderant. Epicuri mentionem facis, & audes dicere, μὴ πολιτεύεσθαι? non te Bruti nostri vulticulus ab ista oratione deterret? Q. filius, ut scribis, Antonii est dextella : per eum igitur, quod volemus, facilè auferemus. Exspecto, si, ut putas, L. Antonius produxit Octavium, qualis concio fuerit. Hæc scripsi citatim ; statim enim Cassii tabellarius. Eram continuò Piliam salutaturus : deinde ad epulas Vestorii, naviculâ. Atticæ plurimam salutem.

CICERO ATTICO SAL.

21. QUUM paulò antè dedissem ad te Cassii tabellario litteras, v Idus venit noster tabellarius, & quidem portenti simile, sine tuis litteris : sed citò conjeci Lanuvii te fuisse : Eros autem festinavit, ut ad me litteræ Dolabellæ perferrentur, non de re mea (nondum enim meas acceperat) sed rescripsit ad eas, quarum exemplum tibi miseram, sanè luculentè. Ad me autem, quum Cassii tabellarium dimisissem, statim Balbus. O dii boni, quàm facilè perspiceres timere otium ! & nosti vultum, quàm tectus : sed tamen Antonii consilia narrabat ; illum circumire veteranos, ut acta Cæsaris sancirent ; id-

que ſe facturos eſſe jurarent, ut rata omnes haberent; eaque Duumviri omnibus mensibus inſpicerent. Queſtus eſt etiam de ſua invidia; eaque omnis ejus oratio fuit, ut amare videretur Antonium. Quid quæris? nihil sinceri. Mihi autem non eſt dubium, quin res ſpectet ad caſtra. Acta enim illa res eſt animo virili, consilio puerili. Quis enim hoc non vidit, regni heredem relictum? quid autem abſurdius, *Hoc metuere, alterum in metu non ponere?* Quin etiam hoc ipſo tempore multa ὑποσόλοικα: Pontii Neapolitanum a matre tyrannoctoni possideri? Legendus mihi ſæpius eſt Cato major, ad te miſſus: amariorem enim me ſenectus facit: ſtomachor omnia. Sed mihi quidem βεβίωται: viderint juvenes. Tu mea curabis, ut curas. Hæc ſcripsi, ſeu dictavi, appoſitâ ſecundâ menſâ apud Veſtorium. Poſtridie apud Hirtium cogitabam: & quidem πεντέλοιπον. Sic hominem traducere ad optimates paro. Λῆρος πολύς. Nemo eſt iſtorum, qui otium non timeat. Quare talaria videamus: quidvis enim potiùs, quàm caſtra. Atticæ ſalutem plurimam velim dicas. Exſpecto Octavii concionem, &, si quid aliud; maximè autem ecquid Dolabella tinniat; an in meo nomine tabulas novas fecerit.

CICERO ATTICO SAL.

22. CERTIOR a Pilia factus, mitti ad te Idibus tabellarios, statim hoc nescio quid exaravi. Primùm igitur scire te volui, me hinc Arpinum XVI Kalend. Jun. eò igitur mittes, si quid erit posthac; quamquam ipse jam jamque adero: cupio enim antè, quàm Romam venio, odorari diligentiùs, quid futurum sit. Quamquam vereor, ne nihil conjecturâ aberrem; minimè enim obscurum est, quid isti moliantur (meus verò discipulus, qui hodie apud me cœnat, valde amat illum, quem Brutus noster sauciavit) &, si quæris (perspexi enim planè) timent otium: ὑπόθεσιν autem hanc habent, eamque præ se ferunt, virum clarissimum interfectum; totam rempublicam illius interitu perturbatam: irrita fore, quæ ille egisset, simul ac desistemus timere: clementiam illi malo fuisse; quâ si usus non esset, nihil ei tale accidere potuisse. Mihi autem venit in mentem, si Pompeius cum exercitu firmo veniat, quod est εὔλογον, certè fore bellum. Hæc me species cogitatioque perturbat: neque enim jam, quod tibi tum licuit, nobis nunc licebit; nam apertè lætati sumus: deinde habent in ore, nos ingratos. Nullo modo licebit, quod tum & tibi licuit, & multis. Φαινοπροσωπητέον er-

go, & ἰτέον in caſtra? millies mori melius, huic præſertim ætati. Itaque me Idus Mart. non tam conſolantur, quàm antea; magnum enim mendum continent. Etsi illi juvenes:

Ἄλλοις ἐν ἐσθλοῖς τὸν δ᾽ ἀπωθεῖται ψόγον.

Sed, si tu melius quippiam ſperas, quòd & plura audis, & interes consiliis; ſcribas ad me velim, simulque cogites, quid agendum nobis sit ſuper legatione votiva. Equidem in his locis moneor a multis, ne in ſenatu Kalend. dicuntur enim occultè milites ad eam diem comparati, & quidem in iſtos; qui mihi videntur ubivis tutiùs, quàm in ſenatu, fore.

EPISTOLÆ
AD ATTICUM.
LIBER DECIMUS QUINTUS.

NON valde differens est libri hujus argumentum a superioris sententiâ. Scriptæ enim epistolæ omnes sunt, quum adhuc Romæ negotia tumerent, Antoniusque & Octavius ita omnia miscerent, ut, quamvis neque planè bellum, neque pax esset, appareret tamen rem ad arma deductum iri. Quo quidem tempore Cicero sibi timens, simulque filium Athenis philosophiæ operam dantem, cupiens invisere; quum jus liberæ legationis a Dolabella, non autem provincialis, nempe Syriacæ, ut Plutarcho placèt, haberet (id enim ex his epistolis ac Philippicâ primâ cognoscitur) iter cœpit in Græciam, eo consilio, ut Kal. Jan. adesset, quod initium cogendi senatûs fore, Hirtio & Pansa consulatum ineuntibus, videbatur.. Dum spes verò aliqua meliorum rerum fuit, Brutusque & Cassius prætores urbani, quibus maximè recuperandæ reip. ratio nitebatur, si non Romæ, in proximis tamen locis, manebant; perque litteras & edicta cum Antonio populoque agebant; nusquam ille pedem. Cedentibus autem illis, & ipse consilium cepit abeundi. Hæc illorum temporum historia est. Privatim tamen in his epistolis plura continentur, quæ persequi longum esset. Scriptæ sunt ex ante XVI Kalend. Jun. ad Non. Quint. MALASPINA.

CICERO ATTICO SAL.

1. O FACTUM malè de Alexione! Incredibile eſt, quantâ me moleſtiâ affecerit; nec mehercule ex ea parte maximè, quòd plerique mecum: Ad quem igitur te medicum conferes? Quid mihi jam medico? aut si opus eſt, tanta inopia eſt? amorem erga me, humanitatem, ſuavitatemque desidero. Etiam illud; quid eſt, quod non pertimeſcendum sit; quum hominem temperantem, ſummum medicum, tantus improvisò morbus oppreſſerit? Sed ad hæc omnia una conſolatio eſt, quòd eâ conditione nati ſumus, ut nihil, quod homini accidere possit, recuſare debeamus. De Antonio, jam antea tibi ſcripsi, non eſſe eum a me conventum: venit enim Miſenum, quum ego eſſem in Pompeiano: inde antè profectus eſt, quàm ego eum veniſſe cognovi. Sed caſu, quum legerem tuas litteras, Hirtius erat apud me in Puteolano: ei legi; & egi: primum quod attinet, nihil mihi concedebat: deinde ad ſummam, arbitrum me ſtatuebat non modò hujus rei, ſed totius conſulatûs ſui. Cum Antonio autem sic agemus, ut perſpiciat, si in eo negotio nobis ſatisfecerit, totum me futurum ſuum. Dolabellam ſpero domi eſſe. Redeamus ad noſtros; de quibus tu bonam ſpem te significas

habere propter edictorum humanitatem: ego autem perspexi, quum a me XVII Kalend. de Puteolano Neapolim Pansæ conveniendi causâ proficisceretur Hirtius, omnem ejus sensum; seduxi enim, & ad pacem sum cohortatus. Non poterat scilicet negare, se velle pacem; sed non minùs se nostrorum arma timere, quàm Antonii: & tamen utrosque non sine caussa præsidium habere; se autem utraque arma metuere. Quid quæris? οὐδὲν ὑγιές. De Q. filio tibi assentior: patri quidem certè gratissimæ, & bellissimæ tuæ litteræ fuerunt. Cærelliæ verò facilè satisfeci; nec valde laborare mihi visa est; &, si illa, ego certè non laborarem. Istam verò, quam tibi molestam scribis esse, auditam a te esse omnino demiror: nam quòd eam collaudavi apud amicos; audientibus tribus filiis ejus, & filiâ, οὐ ταυτὸ ἐκ τοῦ αὐτοῦ. Quid est hoc? quid est autem, cur ego personatus ambulem? parumne fœda persona est ipsius senectutis? Quòd Brutus rogat, ut ante Kalendas, ad me quoque scripsit; & fortasse faciam: sed planè quid velit, nescio: quid enim illi afferre consilii possum, quum ipse egeam consilio? & quum ille suæ immortalitati meliùs, quàm nostro otio consuluerit? De regina rumor exstinguetur. De Flamma, obsecro te, si quid potes. Here dederam ad te litteras

exiens e Puteolano, deverteramque in Cumanum : ibi bene valentem videram Piliam : quin etiam Baulos Cumis eam vidi : venerat enim in funus ; cui funeri ego quoque operam dedi. Cn. Lucullus, familiaris noster, matrem efferebat. Mansi igitur eo die in Sinuessano ; atque inde manè postridie Arpinum proficiscens hanc epistolam exaravi. Erat autem nihil novi, quod aut scriberem, aut ex te quærerem ; nisi fortè hoc ad rem putas pertinere. Brutus noster misit ad me orationem suam, habitam in concione Capitolina ; petivitque a me, ut eam nec ambitiosè corrigerem antè, quàm ederet : est autem oratio scripta elegantissimè sententiis, verbis, ut nihil possit ultrà. Ego tamen, si illam caussam habuissem, scripsissem ardentiùs ὑποθέσεις. Vides, quæ sit persona dicentis. Itaque eam corrigere non potui : quo enim in genere Brutus noster esse vult, & quod judicium habet de optimo genere dicendi, id ita consecutus est in ea oratione, ut elegantius esse nihil possit : sed ego totus alius sum ; sive hoc rectè, sive non rectè. Tu tamen velim orationem legas, nisi fortè jam legisti, certioremque me facias, quid judices ipse. Quamquam vereor, ne cognomine tuo lapsus ὑπεραττικὸς sis in judicando : sed si recordabere Δημοσθένους fulmina, tum intelliges posse & ἀττικώτατα gravissimè

gravissimè dici : ſed hæc coràm. Nunc nec ſine epiſtola, nec cum inani epiſtola volui ad te Metrodorum venire.

CICERO ATTICO SAL.

2. QUINTO decimo Kalendas e Sinueſſano proficiſcens, quum dediſſem ad te litteras, devertiſſemque a Cumis in Veſciano, accepi a tabellario tuas litteras; in quibus nimis multa de Buthroto : non enim tibi ea res majori curæ aut eſt, aut erit, quàm mihi : ſic enim decet, te mea curare, tua me : quamobrem id quidem ſic ſuſceptum eſt mihi, ut nihil ſim habiturus antiquius. L. Antonium concionatum eſſe, cognovi tuis litteris & aliis, ſordidè; ſed, id quale fuerit, neſcio : nihil enim ſcripsiſti. De Menedemo probè. Quintus certè ea dictitat, quæ ſcribis. Conſilium meum a te probari, quòd ea non ſcribam, quæ tu a me poſtularis, facilè patior; multóque magis id probes, ſi orationem eam, de qua hodie ad te ſcripsi, legeris. Quæ de legionibus ſcribis, ea vera ſunt : ſed non ſatis hoc mihi videris tibi perſuasiſſe, qui de Buthrotiis noſtris per ſenatum ſperes confici poſſe. Quod puto (tantùm enim video) non videmur eſſe victuri : ſed, ſi etiam nos hoc fallat, de Buthroto te non fallet. De Octavii concione idem ſentio, quod tu; ludorumque

ejus apparatus, & Matius, ac Poſtumius mihi procuratores non placent. Saſerna collega dignus. Sed iſti omnes, quemadmodum ſentis, non minùs otium timent, quàm nos arma. Balbum levari invidiâ per nos velim; ſed ne ipſe quidem id fieri poſſe confidit: itaque alia cogitat. Quòd prima diſputatio Tuſculana te confirmat, ſanè gaudeo; neque enim ullum eſt perfugium aut melius, aut paratius. Flamma quòd bene loquitur, non moleſtè fero. Tyndaritanorum cauſa, de qua tam laboras, quæ ſit ignoro. Hos tamen. Πεντέλοιποι movere iſta videntur, in primis erogatio pecuniæ. De Alexione doleo; ſed, quoniam inciderat in ita gravem morbum, bene actum cum illo arbitror: quos tamen ſecundos heredes, ſcire vellem, & diem teſtamenti.

CICERO ATTICO SAL.

3. UNDECIMO Kalend. accepi in Atinati duas epiſtolas tuas, quibus duabus meis reſpondiſti: una erat XV Kal. altera XII data: ad ſuperiorem igitur priùs. Accurres in Tuſculanum, ut ſcribis: quò me VI Kal. venturum arbitrabar. Quòd ſcribis parendum victoribus: non mihi quidem, cui ſunt multa potiora. Nam illa, quæ recordaris Lentulo & Marcello coſſ. facta in æde Apollinis; nec cauſa eadem eſt,

nec simile tempus; præsertim quum Marcellum scribas, aliosque discedere. Erit igitur nobis coràm odorandum, & constituendum, tutóne Romæ esse possimus. Novi conventûs habitatores sanè movent; in magnis enim versamur angustiis: sed sint ista parvi: quin & majora contemnimus. Calvæ testamentum cognovi, hominis turpis ac sordidi. Tabula Demonici quòd tibi curæ est, gratum. De Mario scripsi jam pridem ad Dolabellam accuratissimè; modò redditæ litteræ sint: ejus causâ & cupio, & debeo. Venio ad propiorem. Cognovi de Alexione, quæ desiderabam. Hirtius est tuus. Antonio quàm est, volo pejus esse. De Quinto filio, ut scribis, ἰλιάς. De patre coràm agemus. Brutum omni re, quâ possum, cupio juvare; cujus de oratiuncula idem te, quod me, sentire video: sed parum intelligo, quid me velis scribere, quasi a Bruto habitâ oratione, quum ille ediderit: qui tandem convenit? an sic ut in tyrannum jure optimo cæsum? multa dicentur, multa scribentur a nobis; sed alio modo & tempore. De sella Cæsaris bene tribuni: præclaros etiam XIV ordines. Brutum apud me fuisse gaudeo; modò & libenter fuerit, & sat diu.

CICERO ATTICO SAL.

4. DECIMO Kalend. horâ VIII ferè a Q. Fufio venit tabellarius : neſcio quid ab eo litterularum, uti me sibi reſtituerem, ſanè inſulsè, ut ſolet ; nisi fortè, quæ non ames, omnia videntur inſulsè fieri : ſcripsi ita, ut te probaturum exiſtimem. Mihi duas a te epiſtolas reddidit, unam XI, alteram X : ad recentiorem priùs. Et legio ? rem laudo : si verò etiam Carſulenus, ἄνω ποταμῶν. Antonii consilia narras turbulenta : atque utinam potiùs per populum agat, quàm per ſenatum ! quod quidem ita credo. Sed mihi totum ejus consilium ad bellum ſpectare videtur, si quidem D. Bruto provincia eripitur : quoquo modo ego de illius nervis exiſtimo, non videtur fieri poſſe sine bello ; ſed non cupio, quoniam cavetur Buthrotiis. Rides ? At ego doleo, non meâ potiùs assiduitate, diligentiâ, gratiâ perfici. Quòd ſcribis te neſcire, quid noſtris faciendum sit ; jam pridem me illa ἀπορία ſollicitat. Itaque ſtulta jam Iduum Martiarum eſt conſolatio : animis enim usi ſumus virilibus ; consiliis, mihi crede, puerilibus : exciſa enim eſt arbor, non evulſa ; itaque quàm fruticetur, vides. Redeamus igitur, quoniam ſæpe uſurpas, ad Tuſculanas diſputationes. Saufeium per te celemus : ego numquam indicabo. Quòd

te a Bruto ſcribis, ut certior fieret, quo die in Tuſculanum eſſem venturus; ut ad te antè ſcripsi, VI Kal. & quidem ibi te quamprimum pervidere velim: puto enim nobis Lanuvium eundum, & quidem non sine multo ſermone: ſed μελήσει. Redeo ad ſuperiorem: ex qua prætereo illa prima de Buthrotiis, quæ mihi ſunt incluſa medullis; sit modò, ut ſcribis, locus agendi. De oratione Bruti prorſus contendis, quum iterum tam multis verbis agis: egone ut eam cauſam, quam is ſcripsit? ego ſcribam non rogatus ab eo? nulla παρεγχείρησις fieri poteſt contumeliosior. At, inquis, Ἡρακλείδειον aliquod: non recuſo id quidem; ſed & componendum argumentum eſt, & ſcribendi exſpectandum tempus maturius. Licet enim de me, ut libet, exiſtimes (velim quidem quàm optimè) si hæc ita manent, ut videntur (feres quod dicam) me Idus Martiæ non delectant: ille enim numquam revertiſſet: nos timor confirmare ejus acta non coëgiſſet: aut (ut in Saufeii eam, relinquamque Tuſculanas diſputationes, ad quas tu etiam Veſtorium hortaris) ita gratiosi eramus apud illum, quem dii mortuum perduint, ut noſtræ ætati, quoniam interfecto domino liberi non ſumus, non fuerit dominus ille fugiendus. Rubeo, mihi crede: ſed jam ſcripſeram; delere nolui. De Me-

nedemo, vellem verum fuisset. De regina, velim verum sit. Cetera coràm, & maximè, quid nostris faciendum sit; quid etiam nobis, si Antonius militibus obsessurus est senatum. Hanc epistolam si illius tabellario dedissem, veritus sum, ne solveret; itaque misi deditâ operâ; erat enim rescribendum tuis. Quàm vellem, Bruto studium tuum navare potuisses! ego igitur ad eum litteras. Ad Dolabellam Tironem misi cum mandatis, & litteris: eum ad te vocabis; &, si quid habebis, quod placeat, scribes. Ecce autem de traverso L. Cæsar, ut veniam ad se, rogat, in Nemus; aut scribam, quò se venire velim: Bruto enim placere, se a me conveniri. O rem odiosam & inexplicabilem! puto me ergo iturum, & inde Romam; nisi quid mutaro. Summatim adhuc ad te; nihil dum enim a Balbo: tuas igitur exspecto, nec actorum solùm, sed etiam futurorum.

CICERO ATTICO SAL.

5. POST tuum discessum binas a Balbo: nihil novi: itemque ab Hirtio; qui se scribit vehementer offensum esse veteranis. Exspectat animus, quidnam agant de Kal. misi igitur Tironem, & cum Tirone plures, quibus singulis, ut quidque accidisset, dares litteras: atque etiam scripsi ad Antonium de legatione; ne, si ad Do-

labellam ſolum ſcripsiſſem, iracundus homo commoveretur : quòd autem aditus ad eum difficilior eſſe dicitur ; ſcripſi ad Eutrapelum, ut is ei meas litteras redderet, legatione mihi opus eſſe. Honeſtior eſt votiva : ſed licet uti utrâque. De re, quæſo, etiam atque etiam vide : velim possis coràm; si minùs possis, litteris idem conſequemur. Græceius ad me ſcripsit, C. Cassium sibi ſcripsiſſe, homines comparari, qui armati in Tuſculanum mitterentur : id quidem mihi non videbatur ; ſed cavendum tamen, villæque plures videndæ. Sed aliquid craſtinus dies ad cogitandum nobis de ea re.

CICERO ATTICO SAL.

6. A BRUTO tabellarius rediit ; attulit & ab eo, & a Cassio. Consilium meum magnopere exquirunt ; Brutus quidem, utrum de duobus. O rem miſeram ! planè non habeo quid ſcribam : itaque silentio puto me uſurum ; nisi quid aliud tibi videtur : sin tibi quid venit in mentem, ſcribe, quæſo. Cassius verò vehementer orat ac petit, ut Hirtium quàm optimum faciam. Sanum putas? ὁ γναφεὺς ἀνθρακεύς. Epiſtolam tibi misi. Ut tu de provincia Bruti, & Cassii per ſenatusconſultum ; ita ſcribit & Balbus & Hirtius : qui quidem, ſe actutum ; etenim jam in Tuſculano eſt ; mihique, ut absim, vehementer auctor eſt :

& ille quidem periculi causâ, quod sibi etiam fuisse dicit; ego autem, etiam ut nullum periculum sit: tantum abest, ut Antonii suspicionem fugere nunc curem, ne videar ejus secundis rebus non delectari, ut mihi causa sit, cur Romam venire nolim, ne illum videam. Varro autem noster ad me epistolam misit, sibi a nescio quo missam (nomen enim delerat) in qua scriptum erat, veteranos eos, qui rejiciantur (nam partem esse dimissam) improbissimè loqui; ut magno periculo Romæ sint futuri, qui ab eorum partibus dissentire videantur. Qui porrò noster itus, reditus, vultus, incessus inter istos? Quòd si, ut scribis, L. Antonius in Decimum, reliqui in nostros; ego quid faciam? aut quo me pacto geram? Mihi verò deliberatum est, ut nunc quidem est, abesse ex ea urbe, in qua non modò florui cum summa, verùm etiam servivi cum aliqua dignitate; nec tam statui ex Italia exire, de quo tecum deliberabo, quàm istuc non venire.

CICERO ATTICO SAL.

7. QUUM ad me Brutus noster scripsisset & Cassius, ut Hirtium, quem adhuc bonum fuisse sciebant, neque eum confidebant fore, meâ auctoritate meliorem facerem (Antonio est enim fortasse iratior,

causæ verò amicissimus) tamen ad eum scripsi, eique dignitatem Bruti, & Cassii commendavi. Ille quid mihi rescripsisset, scire te volui; si fortè idem tu, quod ego, existimares, istos etiam nunc vereri, ne fortè ipsi nostri plus animi habeant, quàm habent.

HIRTIUS CICERONI SUO, S.

RURE *jam redierim, quæris; an ego, quum omnes caleant, ignaviter aliquid faciam. Etiam ex urbe sum profectus; utilius enim statui abesse. Has tibi litteras exiens in Tusculanum scripsi. Noli autem me tam strenuum putare, ut ad Nonas recurram: nihil enim jam video opus esse nostrâ curâ; quoniam præsidia sunt in tot annos provisa. Brutus, & Cassius utinam, quàm facilè a te de me impetrare possunt, ita per te exorentur, ne quod calidius ineant consilium! cedentes enim hæc ais scripsisse: quò? aut quare? Retine, obsecro te, Cicero, illos; & noli sinere hæc omnia perire, quæ funditus mediusfidius rapinis, incendiis, cædibus pervertuntur. Tantùm, si quid timent, caveant: nihil præterea moliantur. Non mediusfidius acerrimis consiliis plus, quàm etiam inertissimis, dum modò diligentibus, consequentur: hæc enim, quæ fluunt, per se diuturna non sunt; in contentione præsentes ad nocendum habent vires. Quid*

ſperes de illis, in Tuſculanum ad me ſcribe.

Habes Hirtii epiſtolam : cui reſcripsi, nil illos calidius cogitare, idque confirmavi. Hoc qualecumque eſſet, te ſcire volui. Obsignatâ jam epiſtolâ, Balbus ad me, Serviliam rediiſſe, confirmare non diſceſſuros. Nunc exſpecto a te litteras.

CICERO ATTICO SAL.

8. TERTIO Nonas veſperi a Balbo redditæ mihi litteræ, fore Nonis ſenatum, ut Brutus in Asia, Cassius in Sicilia frumentum emendum, & ad urbem mittendum curarent. O rem miſeram! primùm ullam ab iſtis; dein, si aliquam, hanc legatoriam provinciam : atque haud ſcio an melius sit, quàm ad Eurotam ſedere* : ſed hæc caſus gubernabit. Ait autem, eodem tempore decretum iri, ut iis, & reliquis prætoriis provinciæ decernantur. Hoc certè melius, quàm illa Persice porticus : nolo enim Lacedæmonem longinquam Lanuvium exiſtimari. Rides, inquies, in talibus rebus? quid faciam? plorando feſſus ſum. Dii immortales! quàm me conturbatum tenuit epiſtolæ tuæ prior pagina! quid autem iſte in domo tua caſus armorum? ſed hunc quidem nimbum citò transiiſſe lætor. Tu quid egeris tuâ quum triſti, tum etiam difficili ad consiliandum legatione, vehementer exſpecto : eſt enim

inexplicabilis : ita circumſedemur copiis omnibus. Me quidem Bruti litteræ, quas oſtendis a te lectas, ita perturbarunt, ut, quamquam antè egebam consilio, tamen animi dolore sim tardior. Sed plura, quum iſta cognôro. Hoc autem tempore, quod ſcriberem, nihil erat, eóque minùs, quòd dubitabam, tu has ipſas litteras eſſesne accepturus : erat enim incertum, viſuruſne te eſſet tabellarius. Ego tuas litteras vehementer exſpecto.

CICERO ATTICO SAL.

9. O BRUTI amanter ſcriptas litteras ! ô iniquum tuum tempus, qui ad eum ire non possis ! ego autem quid ſcribam ? ut beneficio iſtorum utantur ? quid turpius ? ut moliantur aliquid ? nec audent, nec jam poſſunt. Age, quieſcant auctoribus nobis ? quis incolumitatem præſtet : si verò aliquid de Decimo gravius ; quæ noſtris vita, etiam si nemo moleſtus sit ? Ludos verò non facere, quid fœdius ? Frumentum imponere, quæ eſt alia Dionis legatio ? aut quod munus in republica ſordidius ? Prorſus quidem consilia tali in re ne iis quidem tuta ſunt, qui dant : ſed possim id negligere proficiens ; fruſtra verò quid ingrediar ? Matris consilio quum utatur, vel etiam precibus, quid me interponam ? Sed tamen cogitabo, quo ge-

nere utar litterarum ; nam silere non possum. Statim igitur mittam vel Antium, vel Circæos.

Cicero Attico Sal.

10. Antium veni ante XI Kal. Bruto jucundus noster adventus : deinde, multis audientibus, Serviliâ, Tertullâ, Porciâ, quærere, quid placeret : aderat etiam Favonius. Ego, quod eram meditatus in via, suadere, ut uteretur Asiaticâ curatione frumenti ; nihil esse jam reliqui, quod ageremus, nisi ut salvos esse ; in eo etiam ipsi republicæ esse præsidium : quam orationem quum ingressus essem, Cassius intervenit. Ego eadem illa repetivi. Hoc loco, fortibus sanè oculis, Cassius (Martem spirare diceres) se in Siciliam non iturum. Egone, ut beneficium accepisse in contumeliam ? Quid ergo agis ? inquam. At ille, in Achaiam se iturum. Quid tu, inquam, Brute ? Romam, inquit, si tibi videtur. Mihi verò minimè ; tutò enim non eris. Quid si possem esse ? placeretne ? Atque ut omnino ; neque nunc, neque ex prætura in provinciam ires : sed auctor non sum, ut te urbi committas. Dicebam ea, quæ tibi profectò in mentem veniunt, cur non esset tutò futurus. Multo inde sermone querebantur, atque id quidem Cassius maximè, amissas oc-

casiones ; Decimumque graviter accusabat. Ego negabam oportere præterita : assentiebar tamen. Quumque ingressus essem dicere, quid oportuisset, nec verò quidquam novi, sed ea, quæ quotidie omnes ; nec tamen illum locum attingere, quemquam præterea oportuisse tangi ; sed senatum vocari, populum ardentem studio vehementiùs incitari, totam suscipere rempublicam : exclamat tua familiaris ? *Hoc verò neminem umquam audivi.* Ego repressi. Sed & Cassius mihi videbatur iturus (etenim Servilia pollicebatur se curaturam, ut illa frumenti curatio de senatusconsulto tolleretur) & noster citò dejectus est de illo inani sermone ; velle enim se dixerat. Constituit igitur, ut ludi, absente se, fierent suo nomine : proficisci autem mihi in Asiam videbatur ab Antio velle. Ne multa ; nihil me in illo itinere, præter conscientiam, delectavit : non enim fuit committendum, ut ille ex Italia priùs, quàm a me conventus esset, discederet : hoc dempto munere amoris atque officii, sequebatur, ut mecum ipse :

Ἡ δεῦρ' ὁδός σοι τί δύναται νῦν θεοπρόπε;

Prorsus dissolutum offendi navigium, vel potiùs dissipatum : nihil consilio, nihil ratione, nihil ordine. Itaque etsi ne antea quidem dubitavi, tamen nunc eò minùs,

evolare hinc, idque quamprimum, ubi

Nec Pelopidarum facta, neque famam audiam.

Sed heus tu, ne fortè sis nescius, Dolabella me sibi legavit a. d. IV Nonas: id mihi heri vesperi nuntiatum est. Votiva ne tibi quidem placebat: etenim erat absurdum, quæ, si stetisset respublica, vovissem, ea me, eversâ illâ, vota dissolvere: & habent, opinor, liberæ legationes definitum tempus lege Juliâ; nec facilè addi potest ad hoc genus legationis, ut, quum velis, introire, exire, liceat; quod nunc mihi additum est: bella est autem hujus juris quinquennii licentia. Quamquam quid de quinquennio cogitem? contrahi mihi negotium videtur. Sed βλάσφημα mittamus.

CICERO ATTICO SAL.

II. BENE mehercule de Buthroto: at ego Tironem ad Dolabellam cum litteris, quia jusseras, miseram: quid nocet? De nostris autem Antiatibus satis videbar planè scripsisse, ut non dubitares, essent quin otiosi futuri, usurique beneficio Antonii contumelioso. Cassius frumentariam rem aspernabatur: eam Servilia sublaturam ex senatusconsulto se esse dicebat. Noster verò καὶ μάλα σεμνὸς, in Asiam, postea quàm mihi est assensus tutò se Romæ esse non

poſſe : ludos enim abſens facere malebat: navigia colligebat : erat animus in curſu: interea in eiſdem locis erant futuri : Brutus quidem ſe aiebat Aſturæ. L. quidem Antonius liberaliter litteris sine cura me eſſe jubet : habeo unum beneficium ; alterum fortaſſe , ni in Tuſculanum venerit. O negotia non ferenda ! quæ feruntur tamen. Τῶν δ᾽ αἰτίαν τῶν βρούτων τίς εἶχεν ; Octaviano , ut perſpexi , ſatis ingenii , ſatis animi ; videbaturque erga noſtros ἥρωας ita fore , ut nos vellemus , animatus : ſed quid ætati credendum sit , quid nomini , quid hereditati , quid κατηχήσεως , magni consilii eſt : vitricus quidem nihil cenſebat ; quem Aſturæ vidimus. Sed tamen alendus eſt ; & ut nihil aliud , ab Antonio ſejungendus. Marcellus præclarè , si præcipit noſtro, noſtris ; cui quidem ille deditus mihi videbatur : Panſæ autem & Hirtio non nimis credebat. Bona indoles , ἐὰν διαμένῃ.

CICERO ATTICO SAL.

12. OCTAVO Kal. duas a te accepi epiſtolas : reſpondebo igitur priori priùs. Aſſentior tibi , ut nec duces simus , nec agmen cogamus ; faveamus tamen. Orationem tibi misi : ejus cuſtodiendæ , & proferendæ arbitrium tuum : ſed quando illum diem , quum tu edendam putes ? Inducias , quas ſcribis , non intelligo fieri

poſſe : melior eſt ἀναντιφωνησία , quâ me uſurum arbitror. Quòd ſcribis legiones duas Brundisium veniſſe , vos omnia priùs: ſcribes igitur , quidquid audieris. Varronis διάλογον exſpecto. Jam probo Ἡρακλείδιον , præſertim quum tu tantopere delectere : ſed quale velis , velim ſcire. Quod ad te antea , atque adeo *priùs* ſcripsi (sic enim me mavis dicere) tu verò ad ſcribendum feciſti me alacriorem ; ad tuum enim judicium , quod mihi erat notum , addidiſti Peducei auctoritatem , magnam quidem apud me , & in primis gravem : enitar igitur , ne desideres aut induſtriam meam , aut diligentiam. Vectenum , ut ſcribis , & Faberium foveo. Clœlium nihil arbitror malitiosè : quamquam..... Sed quid egerit ? De libertate retinenda , quâ certè nihil eſt dulcius , tibi aſſentior. Itane Gallo Caninio? hominem nequam ! quid enim dicam aliud ? Cautum Marcellum ; me sic , ſed non tamen cautissimum. Longiori epiſtolæ ſuperiorique reſpondi : nunc breviori propiorique quid reſpondeam , nisi eam fuiſſe dulcissimam? Res Hiſpanienſes valde bonæ ; modò Balbilium incolumem videam , ſubsidium noſtræ ſenectutis. De Anniano item , quòd me valde obſervat Viſellia : ſed hæc quidem humana. De Bruto te nihil ſcire dicis : ſed Selicia veniſſe M. Scaptium ; eumque non quâ pom-

pâ , ad ſe tamen clam venturum , ſciturumque me omnia ; quæ ego ſtatim. Interea narrat eadem Bassi ſervum veniſſe , qui nuntiaret , legiones Alexandrinas in armis eſſe , Baſſum arcessi , Cassium exſpectari. Quid quæris ? videtur reſpublica jus ſuum recuperatura , ſed ne quid antè : noſti horum exercitationem in latrocinio , & amentiam. Dolabella vir optimus : etsi , quum ſcribebam , ſecundâ menſâ appositâ , veniſſe eum ad Baias audiebam ; tamen ad me ex Formiano ſcripsit (quas litteras , quum e balineo exiiſſem , accepi) ſeſe de attributione omnia ſumma feciſſe : Vectenum accuſat : tricatur ſcilicet , ut homo talis : ſed ait totum negotium Sextium noſtrum ſuſcepiſſe , optimum quidem illum virum , noſtrique amantissimum : quæro autem , quid tandem Sextius in hac re facere possit , quod non quivis noſtrûm ? Sed si quid præter ſpem erit , facies ut ſciam : sin eſt , ut arbitror , negotium perditum , ſcribes tamen , neque iſta res commovebit. Nos hîc φιλοσοφοῦμεν : quid enim aliud ? & τὰ περὶ τοῦ καθήκοντος magnificè explicamus , προσφωνοῦμενque Ciceroni : qua de re enim potiùs pater filio ? deinde alia. Quid quæris ? exſtabit opera peregrinationis hujus. Varronem hodie , aut cras venturum putabant : ego autem in Pompeianum properabam ; non

quò hoc loco quidquam pulchrius ; ſed interpellatores illic minùs moleſti. Sed perſcribe quæſo , quæ cauſa ſit in Myrtilo (pœnas quidem illum pependiſſe audivi) & ſatiſne patet , unde corruptus. Hæc quum ſcriberem , tantùm quòd exiſtimabam ad te orationem eſſe perlatam : hui , quàm timeo , quid exiſtimes ! etsi quid ad me , quæ non ſit foras proditura , niſi republicâ recuperatâ ? de quo quid ſperem , non audeo ſcribere.

CICERO ATTICO SAL.

13. GRATUM , quòd mihi epiſtolas : quæ quidem me delectarunt , in primis Sexti noſtri. Dices , quia te laudat : puto mehercule id quoque eſſe cauſæ ; ſed tamen etiam antè , quàm ad eum locum veni , valde mihi placebat quum ſenſus ejus de republica , tum ſcribendi cura. Servius verò pacificator cum librariolo ſuo videtur obiiſſe legationem , & omnes captiunculas pertimeſcere. Debuerat autem , *non ex jure manu' conſertum ;* ſed quæ ſequuntur. Tu quoque ſcribes.

CICERO ATTICO SAL.

14. SEXTO Kal. accepi a Dolabella litteras , quarum exemplum tibi miſi ; in quibus erat , omnia ſe feciſſe , quæ tu velles. Statim ei reſcripsi , & multis verbis

gratias egi: ſed tamen, ne miraretur, cur idem iterum facerem, hoc cauſæ ſumpsi, quòd ex te ipſo coràm antea nihil potuiſſem cognoſcere. Sed quid multa? litteras hoc exemplo dedi.

CICERO DOLABELLÆ COS. SUO.

ANTEA quum per litteras Attici noſtri de tua ſumma liberalitate, ſummoque erga ſe beneficio certior factus eſſem; quumque tu ipſe etiam ad me ſcripsiſſes, te feciſſe ea, quæ nos voluiſſemus; egi tibi gratias per litteras iis verbis, ut intelligeres, nihil te mihi gratius facere potuiſſe. Poſtea verò quàm ipſe Atticus ad me venit in Tuſculanum hujus unius rei causâ, tibi ut apud me gratias ageret, cujus eximiam quamdam, & admirabilem in cauſa Buthrotia voluntatem, & singularem erga ſe amorem perſpexiſſet; teneri non potui, quin tibi apertiùs illud idem his litteris declararem. Ex omnibus enim, mi Dolabella, ſtudiis in me, & officiis, quæ ſumma ſunt, hoc ſcito mihi & amplissimum videri, & gratissimum eſſe, quod perfeceris, ut Atticus intelligeret, quantum ego te, quàm tu me amares. Quod reliquum eſt, Buthrotiam & cauſam, & civitatem, quamquam a te conſtituta eſt (beneficia autem noſtra tueri ſolemus) tamen velim, receptam in fidem tuam,

a meque etiam atque etiam tibi commendatam, auctoritate, & auxilio tuo tectam velis esse: satis erit in perpetuum Buthrotiis præsidii, magnâque curâ, & sollicitudine Atticum, & me liberaris, si hoc honoris mei causâ susceperis, ut eos semper a te defensos velis. Quod ut facias, te vehementer etiam atque etiam rogo.

His litteris scriptis, me ad συντάξεις dedi: quæ quidem, vereor, ne miniatâ cerulâ tuâ pluribus locis notandæ sint; ita sum μετέωρος, & magnis cogitationibus impeditus.

CICERO ATTICO SAL.

15. LUCIO Antonio malè sit, siquidem Buthrotiis molestus est. Ego testimonium composui, quod, quum voles, obsignabis. Tu nummos Arpinatum, si L. Fadius Ædilis petet, vel omnes reddito. Ego ad te aliâ epistolâ scripsi de H-S CX, quæ Statio curarentur. Si ergo petet Fadius, ei volo reddi; præter Fadium, nemini. Apud me item puto depositum: id, scripsi ad Erotem, ut redderet. Reginam odi: me jure facere scit sponsor promissorum ejus Ammonius; quæ quidem erant φιλόλογα, & dignitatis meæ; ut vel in concione dicere auderem. Saram autem præterquam quòd nefarium hominem cognovi, præterea in me contumacem: semel eum

omnino domi meæ vidi : quum φιλοφρόνως ex eo quærerem, quid opus esset, Atticum se dixit quærere. Superbiam autem ipsius reginæ, quum esset trans Tiberim in hortis, commemorare sine magno dolore non possum. Nihil igitur cum istis: nec tam animum me, quàm vix stomachum habere arbitrantur. Profectionem meam, ut video, Erotis dispensatio impedit : nam quum ex reliquis, quæ Nonis April. fecit, vel abundare debeam ; cogor mutuari : quodque ex istis fructuosis rebus receptum est, id ego ad illum fanum sepositum putabam. Sed hæc Tironi mandavi, quem ob eam causam Romam misi : te nolui impeditum impedire. Cicero noster quò modestior est, eò me magis commovet : ad me enim de hac re nihil scripsit, ad quem nimirum potissimum debuit : scripsit hoc autem ad Tironem, sibi post Kal. April. (sic enim annuum tempus confici) nihil datum esse : tibi pro tua natura semper placuisse, teque existimasse id etiam ad dignitatem meam pertinere, eum non modò perliberaliter a nobis, sed etiam ornatè cumulatéque tractari. Quare velim cures (nec tibi essem molestus, si per alium hoc agere possem) ut permutetur Athenas, quod sit in annuum sumptum ei : scilicet Eros numerabit : ejus rei causâ, Tironem mi-

si. Curabis igitur, & ad me, si quid tibi de eo videbitur, ſcribes.

CICERO ATTICO SAL.

16. TANDEM a Cicerone tabellarius; & mehercule litteræ πεπινωμένας ſcriptæ; quod ipſum προκοπὴν aliquam significaret: itemque ceteri præclara ſcribunt. Leonidas tamen retinet ſuum illud *adhuc*; ſummis verò laudibus Herodes. Quid quæris? vel verba mihi dari facilè patior in hoc, meque libenter præbeo credulum. Tu, velim, si quid tibi eſt a Statio ſcriptum, quod pertineat ad me, certiorem me facias. Narro tibi; hæc loca venuſta ſunt, abdita certè; &, si quid ſcribere velis, ab arbitris libera: ſed neſcio quo modo οἶκος φίλος. Itaque me referunt pedes in Tuſculanum. Et tamen hæc ῥωπογραφία ripulæ videtur habitura celerem ſatietatem. Equidem etiam pluvias metuo, si prognoſtica noſtra vera ſunt; ranæ enim ῥητορεύουσιν. Tu, quæſo, fac ſciam ubi Brutum noſtrum, & quo die videre poſſim.

CICERO ATTICO SAL.

17. DUAS accepi poſtridie Idus, alteram eo die datam, alteram Idibus: priùs igitur ſuperiori. De Bruto, quum ſcies. De conſulum ficto timore cognoveram: Sica enim φιλοστόργως ille quidem, ſed tumul-

tuosiùs ad me etiam illam ſuſpicionem pertulit. Quid tu autem, τὰ μὲν διδόμενα? nullum enim verbum a Siregio : non placet. De Plætorio vicino tuo permoleſtè tuli, quemquam priùs audiſſe, quàm me. De Syro prudenter. L. Antonium per M. fratrem, ut arbitror, facillimè deterrebis. Antroni vetui; ſed nondum acceperas litteras; nec cuiquam, niſi L. Fadio Ædili: aliter enim nec cautè, nec jure fieri poteſt. Quòd ſcribis tibi deeſſe H-S C, quæ Ciceroni curata ſint; velim ab Erote quæras, ubi ſit merces inſularum. Arabioni de Sitio nihil iraſcor. Ego de itinere, niſi explicato A, nihil cogito : quod idem tibi videri puto. Habes ad ſuperiorem; nunc audi ad alteram. Tu verò facis, ut omnia, quòd Serviliæ non dees, id eſt, Bruto. De regina gaudeo te non laborare; certè etiam tibi probari. Erotis rationes & ex Tirone cognovi, & vocavi ipſum. Gratiſſimum, quòd polliceris Ciceroni nihil defuturum : de quo mirabilia Meſſalla; qui, Lanuvio rediens ab illis, venit ad me : & mehercule ipſius litteræ sic & φιλοστόργως, & εὐπινῶς ſcriptæ, ut eas vel in acroasi audeam legere : quò magis illi indulgendum puto. De Buciliano Sextium puto non moleſtè ferre. Ego, ſi Tiro ad me, cogito in Tuſculanum. Tu verò, quidquid erit, quod me ſcire par ſit, ſtatim.

CICERO ATTICO SAL.

18. SEPTIMO decimo Kal. etsi ſatis videbar ſcripsiſſe ad te, quid mihi opus sit, & quid te facere vellem, si tibi commodum eſſet; tamen, quum profectus eſſem, & in lacu navigarem, Tironem ſtatui ad te eſſe mittendum, ut iis negotiis, quæ agerentur, intereſſet: atque etiam ſcripsi ad Dolabellam, me, si ei videretur, velle proficiſci; petiique ab eo de mulis vecturæ itineris. Ut in his (quoniam intelligo te diſtentissimum eſſe quà de Buthrotiis, quà de Bruto; cujus etiam ludorum ſeorſum curam, etiam adminiſtrationem ſuſpicor ex magna parte ad te pertinere) ut ergo in ejuſmodi re, tribues nobis paulùm operæ: nec enim multum opus eſt. Mihi res ad cædem, & eam quidem propinquam, ſpectare videtur: vides homines; vides arma: prorſus non mihi videor eſſe tutus. Sin tu aliter ſentis, velim ad me ſcribas: domi enim manere, si rectè poſſum, multò malo.

CICERO ATTICO SAL.

19. QUIDNAM eſt, quod audendum amplius de Buthrotiis? ſtetiſſe enim te fruſtra ſcribis. Quid autem ſe refert Brutus? Doleo mehercule te tam eſſe detentum; quod decem hominibus referendum eſt acceptum.

acceptum. Eſt illud quidem ἐργῶδες, ſed ἀνεκτὸν, mihique gratiſſimum. De armis, nihil. vidi apertius. Fugiamus igitur: at, ut ais, coràm. Theophanes quid velit, neſcio; ſcripſerat enim ad me: cui reſcripſi, ut potui: mihi autem ſcribit, venire ad me ſe velle, ut & de ſuis rebus, & quædam, quæ ad me pertinerent. Tuas litteras exſpecto. Vide, quæſo, ne quid temerè fiat: Statius ſcripſit ad me locutum ſecum eſſe Q. Ciceronem valde aſſeveranter, ſe hæc ferre non poſſe: certum ſibi eſſe ad Brutum & Caſſium transire. Hoc enim verò nunc diſcere aveo: hoc ego, quid ſit, interpretari non poſſum: poteſt aliquid iratus Antonio: poteſt gloriam novam quærere: poteſt totum eſſe σχεδίασμα: & nimirum ita eſt. Sed tamen & ego vereor, & pater conturbatus eſt: ſcit enim, quæ ille de hoc: mecum quidem ἄφατα olim: planè quid velit neſcio. A Dolabella mandata habebo, quæ mihi videbuntur, id eſt nihil. Dic mihi, C. Antonius voluitne fieri ſeptemvir? fuit certè dignus. De Menedemo eſt, ut ſcribis. Facies omnia mihi nota.

CICERO ATTICO SAL.

20. EGI gratias Veſteno; nihil enim potuit humanius. Dolabellæ mandata ſint

quælibet : mihi aliquid , vel quod Niciæ nuntiem : quis enim hæc , ut ſcribis , antè ? ne nunc dubitare quemquam prudentem, quin meus diſceſſus deſperationis sit , non legationis. Quòd ais , extrema quædam jam homines de republica loqui , & eos quidem viros bonos ; ego , quo die audivi illum tyrannum in concione *clarissimum virum* appellari , ſubdiffidere cœpi : poſtea verò quàm tecum Lanuvii vidi noſtros tantum ſpei habere ad vivendum , quantum accepiſſent ab Antonio , deſperavi. Itaque , mi Attice , fortiter hoc velim accipias , ut ego ſcribo : genus illud interitûs , quo caſurus es , fœdum duces, & quasi denuntiatum nobis ab Antonio. Ex hac naxa exire conſtitui , non ad fugam , ſed ad ſpem mortis melioris. Hæc omnis culpa Bruti. Pompeium Cartheiæ receptum ſcribis : jam igitur contra hunc exercitum. Utra ergo caſtra ? media enim tollit Antonius : illa infirma , hæc nefaria. Properemus igitur : ſed juva me consilio , Brundisione , an Puteolis ? Brutus quidem ſubitò ; ſed ſapienter. Πάσχω τι : quando enim illum ? ſed humana ferenda : tu ipſe eum videre non potes. Dii illi mortuo , qui umquam Buthrotum ! Sed acta miſſa ; videamus quæ agenda sint. Rationes Erotis , etsi ipſum nondum vidi , tamen & ex litteris ejus , & ex eo , quod

Tiro cognovit, propemodum cognitas habeo. Versuram scribis esse faciendam mensium quinque, id est, ad Kal. Novemb. H-S cc; in eam diem cadere nummos, qui a Quinto debentur. Velim igitur (quoniam Tiro negat tibi placere, me ejus rei causâ Romam venire) si te ea res nihil offendet, videas, unde nummi sint; mihi feras expensum: hoc video in præsentia opus esse. Reliqua diligentiùs ex hoc ipso exquiram; in his, de mercedibus dotalium prædiorum: quæ si fideliter Ciceroni curabuntur, quamquam volo laxiùs, tamen ei propemodum nihil deerit: equidem video mihi quoque opus esse viaticum: sed id ex prædiis, ut cadet, ita solvetur; mihi autem opus est universo quidem. Etsi mihi videtur iste, qui umbras timet, ad cædem spectare; tamen, nisi explicatâ solutione, non sum discessurus: sitne autem extricata, necne, tecum cognoscam. Hæc putavi meâ manu scribenda; itáque feci. De Fadio, ut scribis; utique alii nemini. Rescribas velim hodie.

CICERO ATTICO SAL.

21. NARRO tibi; Quintus pater exsultat lætitiâ: scripsit enim filius, se idcirco profugere ad Brutum voluisse, quòd, quum sibi negotium daret Antonius, ut eum dictatorem efficeret, præsidium occupa-

ret, id recusasset; recusasse autem se, ne patris animum offenderet: ex eo sibi illum hostem. Tum me, inquit, collegi, verens, ne quid, mihi ille iratus, tibi noceret: itaque eum placavi, & quidem CCCC certa: reliqua in spe. Scribit autem Statius, illum cum patre habitare velle: hoc verò mirum; & id gaudet. Ecquem tu illo certiorem nebulonem? ἐποχὴν vestram de re Cani deliberationis probo: nihil eram suspicatus de tabulis: ἀκεραίως restitutam arbitrabar. Quæ differs, ut mecum coràm, exspectabo. Tabellarios, quoad voles, tenebis; es enim occupatus. Quòd ad Xenonem, probè. Quod scribo, quum absolvero. Quinto scripsisti, te ad eum litteras: nemo attulerat. Tiro negat jam tibi placere Brundisium, & quidem dicere aliquid de militibus: at ego jam destinaram, Hydruntem quidem: movebant me tuæ quinque horæ: hìc autem quantus πλοῦς? sed videbimus. Nullas a te XI Kal. quippe: quid enim jam novi? quum primùm igitur poteris, venies. Ego propero, ne antè Sextus; quem adventare aiunt.

CICERO ATTICO SAL.

22. GRATULOR nobis Quintum filium exiisse: molestus non erit. Pansam bene loqui credo; semper enim conjunc-

tum esse cum Hirtio scio : amicissimum Bruto & Cassio puto , si expediet ; sed quando illos videbit ? inimicum Antonio ; quando , aut cur ? quousque ludemur ? Ego autem scripsi Sextum adventare , non quò jam adesset , sed quia certè id ageret , ab armisque nullus discederet : certè , si pergit , bellum paratum est. Hic autem noster Cytherius , nisi victorem , neminem victurum. Quid ad hæc Pansa ? cum utro erit , si bellum erit ? quod videtur fore. Sed & hæc , & alia coràm : hodie quidem , ut scribis , aut cras.

CICERO ATTICO SAL.

23. MIRIFICE torqueor , sine dolore tamen : sed permulta mihi de nostro itinere in utramque partem occurrunt. Quousque ? inquies : quoad erit integrum ; erit autem usque dum ad navem. Pansa si rescripserit , & meam tibi , & illius epistolam mittam. Silium exspectabam ; cui ὑπόμνημα compositum. Si quid novi. Ego litteras misi ad Brutum ; cujus de itinere etiam ex te velim , si quid scies , cognoscere.

CICERO ATTICO SAL.

24. TABELLARIUS quem ad Brutum miseram , ex itinere rediit VII Kalend. ei Servilia dixit , eo die Brutum horâ

quartâ profectum. Sanè dolui meas litteras redditas non esse. Silius ad me non venerat : causam composui ; eum libellum tibi misi. Te quo die exspectem, velim scire.

Cicero Attico Sal.

25. De meo itinere variæ sententiæ ; multi enim ad me : sed tu incumbe, quæso, in eam curam : magna res est. An probas, si ad Kal. Jan. cogitamus ? Meus animus est æquus ; sic tamen, ut nihil offensionis sit. Et tu etiam scitè ; *quo die olim piaculum* ; mysteria scilicet. Ut ut se res, casus consilium nostri itineris judicabit : dubitemus igitur ; est enim hiberna navigatio odiosa ; eóque ex te quæsieram mysteriorum diem. Brutum, ut scribis, visum iri a me puto. Ego hinc volo prid. Kal.

Cicero Attico Sal.

26. De Quinti negotio video a te omnia facta : ille tamen dolet, dubitans, utrùm morem gerat Leptæ, an fidem infirmet Silio. Inaudivi L. Pisonem velle exire legatum ψευδεπιγράφῳ senatusconsulto : velim scire quid sit. Tabellarius ille, quem tibi dixeram a me ad Brutum esse missum in Anagninum, ad me venit eâ nocte, quæ proxima ante Kal. fuit ; litte-

rasque ad me attulit ; in quibus unum alienum summâ suâ prudentiâ , idem illud ut spectem ludos suos. Rescripsi scilicet , primùm me jam profectum , ut non integrum sit ; dein , ἀτοπώτατον esse , me , qui Romam omnino post hæc arma non accesserim , neque id tam periculi mei causâ fecerim , quàm dignitatis , subitò ad ludos venire : tali enim tempore ludos facere illi honestum est , cui necesse est ; spectare mihi ut non est necesse , sic ne honestum quidem est. Equidem illos celebrari , & esse quàm gratissimos mirabiliter cupio ; idque ita futurum esse confido ; & tecum ago , ut jam ab ipsa commissione ad me , quemadmodum accipiantur , deinde omnino reliquorum dies singulos persequare. Sed de ludis hactenus. Reliqua pars epistolæ , est illa quidem in utramque partem : sed tamen nonnullos interdum jacit igniculos viriles ; quod quale tibi videretur , ut posses interpretari , misi ad te exemplum epistolæ : quamquam mihi tabellarius noster dixerat , tibi quoque se attulisse litteras a Bruto , easque ad te e Tusculano esse delatas. Ego itinera sic composueram , ut Nonis Quint. Puteolis essem : valde enim festino ; ita tamen, ut, quantum homo possit , quàm cautissimè navigem. M. Ælium curâ liberabis : is me paucos specus in extremo fundo , & eos

quidem ſubterraneos, ſervitutis apud ſe aliquid habiturum: id me jam nolle, neque mihi quidquam eſſe tanti; ſed, ut mihi dicebas, quàm leniſſimè: potiùs ut curâ liberetur, quàm ut me ſuccenſere aliquid ſuſpicetur. Idem de illo Tulliano capite liberè cum Caſcelio loquare: parva res eſt: ſed tu bene attendiſti; nimis callidè agebatur: ego autem, si mihi impoſuiſſet aliquid, quod pene fecit, nisi tua malitia affuiſſet, animo iniquo tuliſſem. Itaque, ut ut erit, rem impediri malo. Octavam partem tolli luminarium ædium ad ſtreniæ memineris: cui Cærellia, videris mancipio dare ad eam ſummam, quæ ſub præcone fuit maxima; id opinor eſſe CCCLXXX. Novi si quid erit, atque etiam si quid proſpicies, quod futurum putes, ſcribas ad me quàm ſæpiſſime velim. Varroni, quemadmodum tibi mandavi, memineris excuſare tarditatem litterarum mearum. Mundus iſtum. M. Ennius quid egerit ex teſtamento (curioſus enim) facias me velim certiorem. Ex Arpinati, VI Non.

CICERO ATTICO SAL.

27. GAUDEO id te mihi ſuadere, quod ego meâ ſponte pridie feceram: nam quum ad te VI Nonas darem, eidem tabellario dedi etiam ad Sextium, ſcriptas πάνυ φιλοσόργως. Ille autem, quòd Puteolos pro-

ſequitur, humanè; quòd queritur, injuſtè: non enim ego tam illum exſpectare, quum de Coſano rediret, debui, quàm ille aut non ire antè, quàm me vidiſſet, aut citiùs reverti: ſciebat enim me celeriter velle proficiſci, ſeſeque ad me in Tuſculanum ſcripſerat eſſe venturum. Te, ut a me diſceſſeris, lacrymaſſe moleſtè ferebam; quod ſi me præſente feciſſes, conſilium totius itineris fortaſſe mutaſſem: ſed illud præclarè, quòd te conſolata eſt ſpes brevi tempore congrediendi; quæ quidem exſpectatio me maximè ſuſtentat. Meæ tibi litteræ non deerunt. De Bruto ſcribam ad te omnia. Librum tibi celeriter mittam de Gloria. Excudam aliquid ἡρακλείδιον, quod lateat in theſauris tuis. De Planco memini. Attica jure queritur. Quòd me de Bacchide, de ſtatuarum coronis certiorem feciſti, valde gratum; nec quidquam poſthac non modò tantum, ſed ne tantulum quidem præterieris. Et de Herode & Mettio meminero, & de omnibus, quæ te velle ſuſpicabor modò. O turpem ſororis tuæ filium! quum hæc ſcriberem, adventabat βυλύσς, cœnantibus nobis.

CICERO ATTICO SAL.

28. EGO, ut ad te pridie ſcripſeram, Nonis conſtitueram venire in Puteolanum: ibi

igitur quotidie tuas litteras exſpectabo, & maximè de ludis; de quibus etiam ad Brutum tibi ſcribendum eſt: cujus epiſtolæ, quam interpretari ipſe vix poteram, exemplum pridie tibi miſeram. Atticæ meæ velim me ita excuſes, ut omnem culpam in te transferas, & ei tamen confirmes, me minimè totum amorem eò mecum attuliſſe.

CICERO ATTICO SAL.

29. BRUTI ad te epiſtolam misi. Dii boni, quanta ἀμηχανία! cognoſces, quum legeris. De celebratione ludorum Bruti, tibi aſſentior. Ad M. Ælium nullus tu quidem domum, ſed sicubi inciderit. De Tulliano ſemiſſe M. Axianum adhibebis, ut ſcribis. Quod cum Coſiano egiſti, optimè. Quòd non ſolùm mea, verùm etiam tua expedis, gratum. Legationem probari meam gaudeo. Quod promittis, dii faxint: quid enim mihi meis jucundius? ſed iſtam, quam tu excipis, metuo. Brutum quum convenero, perſcribam omnia. De Planco, & Decimo, ſanè velim. Sextum ſcutum abjicere nolebam. De Mundo, si quid ſcies. Reſcripsi ad omnia tua; nunc noſtra accipe. Quintus filius uſque Puteolos: mirus civis, ut tu Favonium, Asinium dicas: & quidem duas ob cauſas, & ut mecum; & σπείσασθαι vult cum

Bruto, & Cassio. Sed tu quid ais? ſcio enim te familiarem eſſe Othonum: ait hic ſibi Juliam ferre: conſtitutum enim eſſe diſcidium. Quæſivit ex me pater, qualis eſſet fama: dixi, nihil ſanè me audiſſe (neſciebam enim cur quæreret) niſi de ore, & patre. Sed quorſus, inquam? At ille, filium velle. Tum ego, etſi ἐξεδιελυτλόμην, tamen negavi putare me illa eſſe vera. Σκοπὸς (hoc eſt enim) huic noſtro nihil præbere. Illa autem οὐ παρὰ τοῦτο. Ego tamen ſuſpicor hunc, ut ſolet, allucinari. Sed velim quæras (facilè autem potes) & me certiorem.

Obſecro te, quid eſt hoc? Signatâ jam epiſtolâ, Formiani, qui apud me cœnabant, Plancum ſe aiebant, hunc Buthrotium, pridie, quàm hoc ſcribebam, id eſt, III Nonas, vidiſſe demiſſum ſine phaleris; ſervulos autem dicere, eum, & agripetas ejectos a Buthrotiis. Macte: ſed amabo te, perſcribe mihi totum negotium.

EPISTOLÆ
AD ATTICUM.
LIBER DECIMUS SEXTUS.

Male affectâ oppressâque civitate armis Antonii, reique publicæ salute desperatâ, quod adhuc C. Cæsare vivente cogitaverat, iter in Græciam est ingressus, re tamen priùs lentè deliberatâ, quòd & futuris de se hominum sermonibus moveretur, & ægrè a suis villulis Italiaque avelleretur. Ergo Puteolos primùm progressus, inque Neside Brutum allocutus, classem unà cum Cassio parantem, quâ ille in Macedoniam, hic in Syriam navigarent; Kalendis Sext. Rhegio conscendens, venit Syracusas. Unde quum transmittere vellet in Græciam, bisque ad Leucopetram, quod est agri Rhegini promontorium, Austro rejectus esset, profectionis consilium abjecit; eóque magis, quòd boni quidam nuntii eò Româ venerunt, fore ut Antonius esset in potestate senatûs, senatores in urbem redirent, res conveniret. Hac igitur spe commotus Romam rediit, urbemque ingressus est Kalendis Septembris; & IV Non. hoc est, postridie Kalendas, ut scribitur Philip. 5. eam dixit orationem, quæ est in Antonium prima. Fuit deinde partim Romæ, partim in suis prædiis: quæ omnia commemorantur sex primis epistolis. Reliquæ scriptæ sunt incertis

quidem diebus magna ex parte ; omnes tamen ante Kal. Jan. quo toto tempore , hæc gesta fuisse traduntur. Quum M. Antonius & Octavianus occultis potiùs odiis inter se , quàm apertâ vi certarent , alterque alterum insidiis prævertere conaretur ; Antonius ante diem VII Id. Octobr. Brundisium venit , profectus obviam legionibus Macedonicis quatuor , ut eas sibi pecuniâ conciliaret : quas tamen , quòd quidam ab Octaviano præmissi , multò plus obtulerant , attrahere ad se non potuit. Itaque & Martia & Quarta illum postea deseruerunt , & ad Octavianum transierunt : qui item Octavianus eo ipso tempore , quo Antonius Brundisii fuit , ipse in Campaniam pergens , magnum veteranorum numerum , ingenti spe , ingentique pecuniâ cepit , nimirum denariis , ut Cicero ait , CCCC. Idque initium fuit armorum inter ipsos , quum antea neque bellum gererent , neque pacem haberent. Et hoc tempus illud fuit , quum Cicero ab Octaviano , per speciem capessendæ reip. in Antonium sollicitatus est , nihil se , nisi de illius consilio , nec nisi per senatum facturum , pollicente. Scriptæ sunt omnes , Antonio & Dolabellâ coss. ex a. d. VII Id. Quint. ad Nonas circiter Decembris. Atque his quidem multa alia continentur , sed vel domestica , vel huc pertinentia. Malaspina.

Cicero Attico Sal.

1. Nonis Quint. veni in Puteolanum. Postridie iens ad Brutum in Nesidem hæc scripsi. Sed eo die , quo veneram , cœ-

nanti Eros tuas litteras. Itane ? Nonis *Juliis ?* Dii hercule iſtis. Sed ſtomachari totum diem licet. Quidquamne turpius, quàm Bruto, *Juliis* ? redeo ad meum igitur ἔλθωμεν. Nihil vidi. Sed quid eſt, quæſo, quòd agripetas Buthroti conciſos audio ? quid autem Plancus tam curſim (ita enim audiebam) diem, & noctem ? ſanè cupio ſcire quid ſit. Meam profectionem laudari gaudeo. Dymæos, agro pulſos, mare infeſtum habere, nil mirum. Videndum eſt, ut manſio laudetur. Ἐν ὁμοπλοίᾳ Bruti videtur aliquid præſidii eſſe ; ſed, opinor, minuta navigia : ſed jam ſciam, & ad te cras. De Ventidio, πανικὸν puto. De Sexto pro certo habebatur, haud arma : quod si verum eſt ; sine bello civili video ſerviendum. Quid ergo ? Kal. Jan. in Panſa ſpes ? λῆρος πολὺς in vino, & in ſomno iſtorum. De CCX, optimè Ciceronis rationes explicentur : Ovius enim recens ; is multa, quæ vellem ; in his ne hoc quidem malum, in mandatis, abundè H-S LXXII, ſatis eſſe, affatim prorſus ; ſed Xenonem perexiguè, & γλίσχρως præbere. Quo plus permutaſti, quàm ad fructum inſularum, id ille annus habeat, in quem itineris ſumptus acceſſit : hinc ex Kal. April. ad H-S LXXX accommodetur ; nunc enim inſulæ tantum : videndum enim eſt quid, quum Romæ erit : non enim puto

ſocrum illam ferendam. Pindaro de Cumano negaram. Nunc, cujus rei causâ tabellarium miſerim, accipe. Q. filius mihi pollicetur ſe Catonem: egit autem & pater, & filius, ut tibi ſponderem; ſed ita, ut tum crederes, quum ipſe cognoſſes. Huic ego litteras ipsius arbitratu dabo; eæ te ne moverint: has ſcripsi in eam partem, ne me motum putares. Dii faxint, ut faciat ea, quæ promittit: commune enim gaudium: ſed ego... Nihil dico amplius. Is hinc VII Idus: ait enim attributionem in Idus; ſe autem urgeri acriter. Tu ex meis litteris, quo modo reſpondeas, moderabere. Plura, quum & Brutum videro; & Erotem remittam. Atticæ meæ excuſationem accipio, eamque amo plurimùm: cui, & Piliæ ſalutem.

CICERO ATTICO SAL.

2. TUAS jam litteras Brutus exſpectabat; cui quidem ego novum attuleram de Tereo Accii: ille Brutum putabat. Sed tamen rumoris neſcio quid afflaverat, commissione Græcorum frequentiam non fuiſſe; quod quidem me minimè fefellit; ſcis enim, quid ego de Græcis ludis exiſtimem. Nunc audi quod pluris eſt, quàm omnia. Quintus fuit mecum dies complures; &, si ego cuperem, ille vel plures fuiſſet: ſed, quantum fuit, incredibile eſt,

quàm me in omni genere delectarit; in eoque maximè, in quo minimè satisfaciebat. Sic enim commutatus est totus & scriptis meis quibusdam, quæ in manibus habebam, & assiduitate orationis, & præceptis, ut tali animo in rempublicam, quali nos volumus, futurus sit. Hoc quum mihi non modò confirmasset, sed etiam persuasisset, egit mecum accuratè multis verbis, tibi ut sponderem, se dignum & te, & nobis futurum; neque se postulare, ut statim crederes: sed quum ipse perspexisses, tum ut se amares. Quòd nisi fidem mihi fecisset, judicassemque hoc, quod dico, firmum fore; non fecissem id, quod dicturus sum: duxi enim mecum adolescentem ad Brutum: sic ei probatum est, quod ad te scribo, ut ipse crediderit; me sponsorem accipere noluerit; eumque laudans amicissimè mentionem tui fecerit; complexus, osculatusque dimiserit. Quamobrem etsi magis est, quod gratuler tibi, quàm quod te rogem, tamen etiam rogo, ut, si quæ minùs antea propter infirmitatem ætatis constanter ab eo fieri videbantur, ea judices illum abjecisse; mihique credas, multum allaturam, vel plurimùm potiùs, ad illius judicium confirmandum, auctoritatem tuam. Bruto quum sæpe injecissem de ὁμοπλοίᾳ, non perinde, atque ego

putaram., arripere visus est : existimabam μετεωρότερον esse ; & hercule erat, & maximè de ludis : at mihi, quum ad villam redissem, Cn. Lucceius, qui multum utitur Bruto, narravit, illum valde morari, non tergiversantem, sed exspectantem, si qui fortè casus. Itaque dubito, an Venusiam tendam, & ibi exspectem de legionibus : si aberunt, ut quidam arbitrantur, Hydruntem; si neutrum erit ἀσφαλὲς, eódem revertar. Jocari me putas? moriar, si quisquam me tenet præter te. Etenim circumspice : sed antè erubesco. O dies in auspiciis Lepidi lepidè descriptos, & aptè ad consilium reditûs nostri! Magna ῥοπὴ ad proficiscendum tuis litteris : atque utinam te illic. Sed ut conducere putabis. Nepotis epistolam exspecto : cupidus ille meorum, qui ea, quibus maximè γαυριῶ, legenda non putet? & ais μετ' ἀμύμονα. Tu verò ἀμύμων : ille quidem ἄμβροτος. Mearum epistolarum nulla est συναγωγὴ : sed habet Tiro instar septuaginta ; & quidem sunt a te quædam sumendæ : eas ego, oportet, perspiciam, corrigam : tum denique edentur.

CICERO ATTICO SAL.

3. ITA ut heri tibi narravi, vel fortasse hodie (Quintus enim altero die se aiebat) in Nesida VIII Idus. Ibi Brutus. Quàm

ille doluit de Nonis *Juliis !* mirificè est conturbatus : itaque sese scripturum aiebat, ut venationem etiam, quæ postridie ludos Apollinares futura est, proscriberent, III Id. *Quint.* Libo intervenit : is Philonem, Pompeii libertum, & Hilarum suum libertum, venisse a Sexto cum litteris ad consules, sive quo alio nomine sunt : earum exemplum nobis legit. Dixi quid videretur : pauca παρὰ λέξιν : ceteroqui & satis graviter, & non contumaciter : tantùm addi placuit, quod erat, *coss.* solùm, ut esset, *prætt. tribb. pleb. senatui ;* ne illi non proferrent eas, quæ ad ipsos missæ essent. Sextum autem nuntiant cum una solùm legione fuisse Carthagine ; eique eo ipso die, quo oppidum Boream cepisset, nuntiatum esse de Cæsare : capto oppido, miram lætitiam, commutationemque animorum, concursumque undique : sed illum ad sex legiones, quas in ulteriore reliquisset, revertisse. Ad ipsum autem Libonem scripsit, nihil esse, nisi ad larem suum liceret : summa postulatorum, ut omnes exercitus dimittantur, qui ubique sint. Hæc ferè de Sexto. De Buthrotiis undique quærens nihil reperiebam : alii, concisos agripetas ; alii, Plancum, acceptis nummis, relictis illis, aufugisse : itaque non video sciturum me, quid ejus sit, ni statim aliquid litterarum.

Iter illud Brundisium, de quo dubitabam, sublatum videtur; legiones enim adventare dicuntur. Hæc autem navigatio habet quasdam suspiciones periculi: itaque constituebam uti ὁμοπλοΐᾳ. Paratiorem offendi Brutum, quàm audiebam: nam & ipse Domitius bona planè habet dicrota; suntque navigia præterea luculenta Sextii, Buciliani, ceterorum: nam Cassii classem, quæ planè bella est, non numero ultra fretum. Illud est mihi submolestum, quòd parùm Brutus properare videtur: primùm confectorum ludorum nuntios exspectat: deinde, quantum intelligo, tardè est navigaturus, consistens in locis pluribus: tamen arbitror esse commodius tardè navigare, quàm omnino non navigare. Et, si, quum processerimus, exploratiora videbuntur, Etesiis utemur.

CICERO ATTICO SAL.

4. SEXTO Idus duas epistolas accepi, unam a meo tabellario, alteram a Bruti. De Buthrotiis longè alia fama in his locis fuerat: sed cum aliis multis hoc ferendum. Erotem remisi citiùs, quàm constitueram, ut esset qui Hortensio; & quia equitibus quidem ait se Idibus constituisse. Hortensius verò impudenter: nihil enim debetur ei, nisi ex tertia pensione, quæ est Kal. Sext. ex qua pensione ipsa ma-

jor pars eſt ei ſoluta aliquantò ante diem. Sed hæc Eros videbit Idibus. De Publilio autem, quod perſcribi oportet, moram non puto eſſe faciendam : ſed quum videas, quantum de jure noſtro deceſſerimus, qui de reſiduis CCCC H-S, CC præſentia ſolverimus, reliqua reſcribamus; loqui cum eo, si videbitur, poteris, eum commodum noſtrum exſpectare debere, quum tanta sit a nobis jactura facta juris. Sed amabo te, mi Attice (videſne quàm blandè ?) omnia noſtra, quoad eris Romæ, ita gerito, gubernato, ut nihil a me exſpectes : quamquam enim reliqua ſatis apta ſunt ad ſolvendum; tamen fit ſæpe, ut ii, qui debent, non reſpondeant ad tempus. Si quid ejuſmodi acciderit, ne quid tibi sit famâ meâ potius : non modò verſurâ, verùm etiam venditione, si ita res coget, nos vindicabis. Bruto tuæ litteræ gratæ erant : fui enim apud illum multas horas in Neside, quum paulò antè tuas litteras accepiſſem. Delectari mihi Tereo videbatur, & habere majorem Accio, quàm Antonio, gratiam. Mihi autem quò lætiora ſunt, eò plus ſtomachi & moleſtiæ eſt, populum Romanum manus ſuas, non in defendenda republica, ſed in plaudendo conſumere. Mihi quidem videntur iſtorum animi incendi etiam ad repræſentandam improbitatem ſuam : ſed

tamen, dum modò doleant aliquid, doleant quodlibet. Consilium meum quòd ais quotidie magis laudari, non moleſtè fero; exſpectabamque, si quid de eo ad me ſcriberes: ego enim in varios ſermones incidebam. Quin etiam idcirco trahebam, ut quàm diutissimè integrum eſſet: ſed quoniam furcillâ extrudimur, Brundisium cogito: facilior enim, & exploratior devitatio legionum fore videtur, quàm piratarum, qui apparere dicuntur. Sextius VI Idus exſpectabatur, ſed non venerat, quod ſciam. Cassius cum classicula ſua venerat. Ego quum eum vidiſſem V Idus, in Pompeianum cogitabam, inde Æculanum. Noſti reliqua. De Tutia ita putaram. De Æbutio non credo: nec tamen curo plus, quàm tu. Planco & Oppio ſcripsi equidem, quoniam rogaras: ſed, si tibi videbitur, ne neceſſe habueris reddere: quum enim tuâ causâ fecerint omnia, vereor ne meas litteras ſupervacaneas arbitrentur; Oppio quidem utique, quem tibi amicissimum cognovi: verùm, ut voles. Tu, quoniam ſcribis hiematurum te in Epiro, feceris mihi gratum, si antè eò veneris, quàm mihi in Italiam te auctore veniendum sit. Litteras ad me quàm ſæpissime, si de rebus minùs neceſſariis aliquem nactus; sin autem erit quid majus, domo mittito.

Ἡρακλείδειον, si Brundisium ſalvi, adoriemur. De Gloria misi tibi : cuſtodies igitur, ut ſoles ; ſed notentur eclogarii, quos Salvius, bonos auditores nactus, in convivio duntaxat legat. Mihi valde placent: mallem tibi. Etiam atque etiam vale.

CICERO ATTICO SAL.

5. Tu verò ſapienter (nunc demum enim reſcribo his litteris, quas mihi misiſti) convento Antonio Tiburi : ſapienter igitur, quòd manus dediſti, quódque etiam ultro gratias egiſti : certè enim, ut ſcribis, deſeremur potiùs a republica, quàm a re familiari. Quòd verò ſcribis te magis & magis delectari, *ô Tite, si quid ego*, addis mihi ſcribendi alacritatem. Quòd Erotem non sine munuſculo exſpectare dicis; gaudeo non fefelliſſe eam rem opinionem tuam : ſed tamen idem σύνταγμα misi ad te retractatius, & quidem ἀρχέτυπον ipſum, crebris locis inculcatum & refectum : hunc tu tralatum in macrocolum lege arcanò convivis tuis ; ſed, si me amas, hilaris, & bene acceptis ; ne in me ſtomachum erumpant, quum sint tibi irati. De Cicerone velim ita sit ut audimus. De Xenone coràm cognoſcam ; quamquam nihil ab eo arbitror neque indiligenter, neque illiberaliter. De Herode faciam ut mandas ; & ea,

quæ ſcribis, ex Saufeio, & e Xenone cognoſcam. De Quinto filio, gaudeo tibi meas litteras priùs a tabellario meo, quàm ab ipſo, redditas; quamquam te nihil fefelliſſet: verumtamen. Sed exſpecto, quid ille tecum, quid tu vicissim; nec dubito, quin ſuo more uterque. Sed eas litteras Curium mihi ſpero redditurum; qui quidem, etsi per ſe eſt amabilis, a meque diligitur; tamen accedit magnus cumulus commendationis tuæ. Litteris tuis ſatis reſponſum eſt: nunc audi, quod, etsi intelligo ſcribi neceſſe non eſſe, ſcribo tamen. Multa me movent in diſceſſu, in primis mehercule, quòd disjungor a te. Movet etiam navigationis labor, alienus non ab ætate ſolùm noſtra, verùm etiam a dignitate; tempuſque diceſſûs ſubabſurdum: relinquimus enim pacem, ut ad bellum revertamur; quodque temporis in prædiolis noſtris, & bellè ædificatis, & ſatis amœnis conſumi potuit, in peregrinatione conſumimus. Conſolantur hæc: aut proderimus aliquid Ciceroni, aut, quantum profici possit, judicabimus: deinde tu jam, ut ſpero, & ut promittis, aderis; quod quidem si acciderit, omnia nobis erunt meliora. Maximè autem me angit ratio reliquorum meorum: quæ quamquam explicata ſunt; tamen, quòd & Dolabellæ nomen in iis eſt, & attribu-

tione mihi nomina ignota, conturbor; nec me ulla res magis angit ex omnibus. Itaque non mihi videor erraſſe, quòd ad Balbum ſcripsi apertiùs, ut, si quid tale accidiſſet, ut non concurrerent nomina, ſubveniret; meque tibi etiam mandaſſe, ut, si quid ejuſmodi accidiſſet, cum eo communicares: quod facies, si tibi videbitur, eóque magis, si proficiſceris in Epirum. Hæc ego conſcendens e Pompeiano tribus actuariolis, decem ſcalmis. Brutus erat in Neside etiam nunc, Neapoli Cassius. Ecquid amas Dejotarum, & non amas Hieram? qui, ut Bleſamius venit ad me, quum ei præſcriptum eſſet, ne quid sine Sexti noſtri ſententia ageret; neque ad illum, neque ad quemquam noſtrûm retulit. Atticam noſtram cupio abſentem ſuaviari; ita mihi dulcis ſalus viſa eſt, per te miſſa ab illa: referes igitur ei plurimam, itemque Piliæ dicas velim.

CICERO ATTICO SAL.

6. EGO adhuc (perveni enim Vibonem ad Sicam) magis commodè, quàm ſtrenuè navigavi: remis enim magnam partem; prodromi nulli. Illud ſatis opportunè: duo sinus fuerunt, quos tramitti oportet, Pæſtanus, & Vibonensis: utrumque pedibus æquis tranſmisimus. Veni igitur ad Sicam octavo die e Pompeiano, quum unum

unum diem Veliæ constitissem ; ubi quidem fui sanè libenter apud Thalnam nostrum ; nec potui accipi, illo absente præsertim, liberaliùs. IX Kal. igitur ad Sicam : ibi tamquam domi meæ scilicet : itaque obduxi posterum diem. Sed putabam, quum Rhegium venissem, fore, ut illic, δολιχὸν πλόον ὁρμαίνοντες, cogitaremus, corbitâne Patras, an actuariolis ad Leucopetram Tarentinorum, atque inde Corcyram; &, si onerariâ, statimne freto, an Syracusis. Hac super re scribam ad te Rhegio. Mehercule, mi Attice, sæpe mecum ἡ δεῦρ' ὁδός σοι τί δύναται; cur ego tecum non sum ? cur, ocellos Italiæ, villulas meas non video ? sed id satis superque. Tecum me non esse ? quid fugientem ? periculumne ? id nunc quidem, nisi fallor, nullum est : ad ipsum enim revocat me auctoritas tua : scribis enim in cœlum ferri profectionem meam, sed ita, si ante Kal. Jan. redeam : quod quidem certè enitar : malo enim vel cum timore domi esse, quàm sine timore Athenis tuis. Sed tamen prospice, quò ista vergant ; mihique aut scribe, aut, quod multò malim, affer ipse. Hæc hactenus. Illud velim in bonam partem accipias, me agere tecum, quod tibi majori curæ sciam esse, quàm ipsi mihi. Nomina mea, per deos, expedi, exsolve : bella reliqua reliqui : sed opus

eſt diligentiâ, coheredibus pro Cluviano Kal. Sext. perſolutum ut sit. Cum Publilio quo modo agendum sit, videbis: non debet urgere, quoniam jure non utimur; ſed tamen ei quoque ſatisfieri planè volo. Terentiæ verò quid ego dicam? etiam ante diem, si potes. Quin, si, ut ſpero, celeriter in Epirum; hoc, quod ſatiſdato debeo, peto a te, ut antè provideas, planéque expedias, & ſolutum relinquas. Sed de his ſatis, metuoque, ne tu nimium putes. Nunc negligentiam meam cognoſce. De Gloria librum ad te misi; at in eo procemium id eſt, quod in Academico tertio: id evenit ob eam rem, quòd habeo volumen procemiorum: ex eo eligere ſoleo, quum aliquod σύγγραμμα inſtitui. Itaque jam in Tuſculano, qui non meminiſſem me abuſum iſto procemio, conjeci id in eum librum, quem tibi misi: quum autem in navi legerem Academicos, agnovi erratum meum. Itaque ſtatim novum procemium exaravi; tibi misi: tu illud deſecabis, hoc agglutinabis. Piliæ ſalutem dices, & Atticæ, deliciis atque amoribus meis.

CICERO ATTICO SAL.

7. OCTAVO Id. Sext. quum a Leucopetra profectus (inde enim tramittebam) ſtadia circiter CCC processiſſem, rejectus

ſum auſtro vehementi ad eamdem Leucopetram. Ibi quum ventum exſpectarem (erat enim villa Valerii noſtri, ut familiariter eſſem, & libenter) Rhegini quidam, illuſtres homines, eò venerunt, Româ ſanè recentes; in iis Bruti noſtri hoſpes, qui Brutum Neapoli reliquiſſet. Hæc afferebant, edictum Bruti & Caſſii; & fore frequentem ſenatum Kalendis; à Bruto & Caſſio litteras miſſas ad conſulares, & prætorios; ut adeſſent, rogare. Summam ſpem nuntiabant, fore, ut Antonius cederet, res conveniret, noſtri Romam redirent: addebant etiam, me deſiderari, ſubaccuſari. Quæ quum audiſſem, ſine ulla dubitatione abjeci conſilium profectionis, quo mehercule ne antea quidem delectabar: lectis verò tuis litteris, admiratus equidem ſum, te tam vehementer ſententiam commutaſſe; ſed non ſine cauſa, arbitrabar. Etsi, quamvis non fueris ſuaſor & impulſor profectionis meæ, approbator certè fuiſti, dummodo Kal. Jan. Romæ eſſem: ita fiebat, ut, dum minus periculi videretur, abeſſem; in flammam ipſam venirem. Sed hæc, etiam ſi non prudenter, tamen ἀνεμέσητα ſunt; primùm, quòd de mea ſententia acta ſunt; deinde, etiam ſi te auctore, quid debet, qui conſilium dat, præſtare præter fidem? Illud admirari ſatis non

potui, quod ſcripsiſti his verbis : *Veni igitur tu, qui* εὐθανασίαν, *veni : relinques patriam ?* An ego relinquebam, aut tibi tum relinquere videbar ? tu id non modò non prohibebas, verùm etiam approbabas. Graviora, quæ reſtant. *Velim* σχόλιον *aliquod elimes ad me, oportuiſſe te iſtuc facere.* Itane, mi Attice, defensione eget meum factum, præſertim apud te, qui id mirabiliter approbaſti ? ego verò iſtum ἀπολογισμὸν συντάξομαι, ſed ad eorum aliquem, quibus invitis & diſſuadentibus profectus ſum : etsi quid jam opus eſt σχολίῳ ? si perſeveraſſem, opus fuiſſet. At hoc ipſum non conſtanter. Nemo doctus umquam (multa autem de hoc genere ſcripta ſunt) mutationem consilii inconſtantiam dixit eſſe. Deinceps igitur hæc : *Nam si a Phædro noſtro, expedita excuſatio eſſet : nunc quid reſpondemus ?* Ergo id erat meum factum, quod Catoni probare non possim, flagitii ſcilicet plenum, & dedecoris. Utinam a primo ita tibi eſſet viſum ! tu mihi, sicut eſſe ſoles, fuiſſes Cato. Extremum illud vel moleſtissimum : *Nam Brutus noſter silet ;* hoc eſt, non audet hominem id ætatis monere. Aliud nihil habeo, quod ex iis a te verbis significari putem ; & hercule ita eſt : nam XVI Kal. Sept. quum veniſſem Veliam, Brutus audivit ; erat enim cum ſuis navibus

apud Heletem fluvium citra Veliam millia passuum III. Pedibus ad me statim. Dii immortales, quàm valde ille reditu, vel potiùs reversione meâ lætatus? effudit illa omnia, quæ tacuerat; ut recordarer illud tuum, *nam Brutus noster silet.* Maximè autem dolebat, me Kal. Sext. in senatu non fuisse: Pisonem ferebat in cœlum; se autem lætari, quòd effugissem duas maximas vituperationes: unam, quam itinere faciendo me intelligebam suscipere, desperationis, ac relictionis reipublicæ (flentes mecum vulgò querebantur, quibus de meo celeri reditu non probabam) alteram, de qua Brutus, & qui unà erant (multi autem erant) lætabantur, quòd eam vituperationem effugissem, me existimari ad Olympia. Hòc verò nihil turpius quovis reipublicæ tempore; sed hoc, ἀναπολόγητον. Ego verò austro gratias miras, qui me a tanta infamia averterit. Reversionis has speciosas causas habes, justas illas quidem, & magnas; sed nulla justior, quàm quòd tu idem aliis litteris: *Provide, si cui quod debetur, ut sit, unde par pari respondeatur: mirifica enim δυσχρηστία est propter metum armorum.* In freto medio hanc epistolam legi, ut, quid possem providere, in mentem mihi non veniret, nisi ut præsens me ipse defenderem. Sed hæc hactenus: reliqua co-

ràm. Antonii edictum legi a Bruto, & horum contrà, scriptum præclarè : sed quid ista edicta valeant, aut quò spectent, planè non video ; nec ego nunc, ut Brutus censebat, istuc ad rempublicam capessendam venio. Quid enim fieri potest? num quis Pisoni est assensus? num rediit ipse postridie? Sed abesse hanc ætatem longè a sepulcro negant oportere. Sed obsecro te, quid est quod audivi de Bruto? Piliam πειράζεσθαι παραλύσει, te scripsisse aiebat. Valde sum commotus; etsi idem, te scribere, sperare meliùs : ita planè velim : ei dicas plurimam salutem, & suavissimæ Atticæ. Hæc scripsi navigans, quum Pompeianum accederem, XIV Kal.

CICERO ATTICO SAL.

8. QUUM sciam quo die venturus sim, faciam ut scias : impedimenta exspectanda sunt, quæ Anagniâ veniunt : & familia ægra est. Kal. vesperi litteræ mihi ab Octaviano : magna molitur : veteranos, quiqui Casilini, & Calatiæ sunt, perduxit ad suam sententiam; nec mirum; quingenos denarios dat : cogitat reliquas colonias obire : planè hoc spectat, ut se duce bellum geratur cum Antonio : itaque video paucis diebus nos in armis fore. Quem autem sequamur? vide nomen : vide ætatem. Atque a me postulat, primùm ut clam colloquatur mecum, vel Capuæ,

vel non longè a Capua. Puerile hoc quidem, si id putat clam fieri posse: docui per litteras, id nec opus esse, nec fieri posse. Misit ad me Cæcinam quemdam Volaterranum, familiarem suum, qui hæc pertulit, Antonium cum legione Alaudarum ad urbem pergere, pecunias municipiis imperare, legionem sub signis ducere. Consultabat, utrùm Romam cum cIↃ cIↃ cIↃ veteranorum proficisceretur, an Capuam teneret, & Antonium venientem excluderet; an iret ad tres legiones Macedonicas, quæ iter secundùm mare superum faciunt, quas sperat suas esse: eæ congiarium ab Antonio accipere noluerunt, ut hic quidem narrat, & ei convicium grave fecerunt, concionantemque reliquerunt. Quid quæris? ducem se profitetur, nec nos sibi putat deesse oportere. Equidem suasi, ut Romam pergeret: videtur enim mihi & plebeculam urbanam, &, si fidem fecerit, etiam bonos viros secum habiturus. O Brute, ubi es? quantam εὐκαιρίαν amittis? Non equidem hoc divinavi, sed aliquid tale putavi fore. Nunc tuum consilium exquiro: Romamne venio, an hìc maneo, an Arpinum (ἀσφάλειαν habet is locus) fugiam? Romam; ne desideremur, si quid actum videbitur. Hoc igitur explica: numquam in majore ἀπορίᾳ fui.

CICERO ATTICO SAL.

9. BINÆ uno die mihi litteræ ab Octaviano: nunc quidem, ut Romam statim veniam; velle se rem agere per senatum: cui ego, non posse senatum ante Kal. Jan. quod quidem ita credo. Ille autem addit, *consilio tuo*. Quid multa? ille urget: ego autem σκήπτομαι. Non confido ætati: ignoro, quo animo: nil sine Pansâ tuo volo. Vereor, ne valeat Antonius: nec a mari discedere libet, & metuo, ne quæ ἀριστεία me absente. Varroni quidem displicet consilium pueri; mihi non: firmas copias habet: Brutum habere potest: & rem gerit palam; centuriat Capuæ; dinumerat. Jam jamque video bellum. Ad hæc rescribe. Tabellarium meum Kalendis Româ profectum sine tuis litteris miror.

CICERO ATTICO SAL.

10. NONIS accepi a te duas epistolas; quarum alteram Kal. dederas, alteram pridie: igitur priùs ad superiorem. Nostrum opus tibi probari lætor; ex quo ἄνθη ipsa posuisti, quæ mihi florentiora sunt visa tuo judicio: cerulas enim tuas miniatulas illas extimescebam. De Sica ita est, ut scribis: ast, ægrè me tenui: itaque perstringam sine ulla contumelia Sicæ aut Septimiæ; tantùm, ut sciant παῖδες

παίδων sine vallo Luciliano , eum ex Q. Fadii filia liberos habuiſſe. Atque utinam eum diem videam , quum iſta oratio ita liberè vagetur , ut etiam in Sicæ domum introeat : ſed illo tempore opus eſt , *quò fuerint illi Triumviri.* Moriar , nisi facetè. Tu verò leges Sexto , ejuſque judicium mihi perſcribes. Εἷς ἐμοὶ μυρίοι. Caleni interventum , & Calvenæ cavebis. Quòd vereris ne ἀδόλεσχος : mihi tu ? quis minùs ? cui , ut Ariſtophani Archilochi iambus , sic epiſtola longissima quæque optima videtur. Quod me admones ; tu verò etiam si reprehenderes , non modò facilè paterer , ſed etiam lætarer ; quippe quum in reprehensione eſt prudentia cum εὐμενείᾳ. Ita libenter ea corrigam , quæ a te animadverſa ſunt , *eodem jure , quo Rubriana* ; potiùs , quàm *quo Scipionis* : & de laudibus Dolabellæ deruam cumulum. Attamen eſt illo loco bella , ut mihi videtur , εἰρωνεία, quòd eum ter contra cives in acie. Illud etiam malo , *indignissimum eſt hunc vivere* , quàm , *quid indignius ?* Πεπλογραφίαν Varronis tibi probari non moleſtè fero ; a quo adhuc Ἡρακλείδειον illud non abſtuli. Quòd me hortaris ad ſcribendum ; amicè tu quidem : ſed me ſcito agere nihil aliud. Gravedo tua mihi moleſta eſt : quæſo , adhibe , quam ſoles , diligentiam. *O Tite* ,

tibi prodesse lætor. Anagnini sunt, Mustella ταξιάρχης, & Laco, qui plurimùm bibit. Librum, quem rogas, perpoliam, & mittam. Hæc ad posteriorem. Τὰ περὶ τοῦ καθήκοντος, quatenus Panætius, absolvi duobus: illius tres sunt: sed quum initiò divisisset ita, tria genera exquirendi officii esse; unum, quum deliberemus, honestum, an turpe sit; alterum, utile an inutile; tertium, quum hæc inter se pugnare videantur, quo modo judicandum sit: qualis causa Reguli, redire honestum, manere utile: de duobus primis præclarè disseruit; de tertio pollicetur se deinceps: sed nihil scripsit. Eum locum Possidonius persecutus. Ego autem & ejus librum arcessivi, & ad Athenodorum Calvum scripsi, ut ad me τὰ κεφάλαια mitteret; quæ exspecto: quem velim cohortere, & roges, ut quamprimum. In eo est περὶ τοῦ κατὰ περίστασιν καθήκοντος. Quod de inscriptione quæris; non dubito quin καθῆκον *officium* sit, nisi quid tu aliud; sed inscriptio plenior, *de officiis*: προσφωνῶ autem Ciceroni filio: visum est non ἀνοίκειον. De Myrtilo, dilucidè. O qualis tu semper istos! Itane in D. Brutum? Dii istis. Ego me, ut scripseram, in Pompeianum non abdidi, primò tempestatibus, quibus nil tetrius: deinde ab Octaviano quotidie lit-

teræ, ut negotium ſuſciperem, Capuam venirem, iterum rempublicam ſervarem; Romam utique ſtatim.

Αἴδεσθεν μὲν ἀνήνασθαι, δεῖσαν δ' ὑποδέχθαι.

Is tamen egit ſanè ſtrenuè, & agit: Romam veniet cum manu magna: ſed eſt planè puer. Putat ſenatum ſtatim. Quis veniet? ſi venerit, quis incertis rebus offendet Antonium? Kalend. Jan. erit fortaſſe præsidio; aut quidem antè depugnabitur. Puero municipia mirè favent: iter enim faciens in Samnium venit Cales, manſit Theani: mirifica ἀπάντησις, & cohortatio. Hoc tu putares? Ob hoc ego citiùs Romam, quàm conſtitueram: ſimul ac conſtituero, ſcribam. Etſi nondum ſtipulationes legeram (nec enim Eros venerat) tamen rem pridie Idus velim conficias. Epiſtolas Catinam, Tauromenium, Syracuſas commodiùs mittere potero, ſi Valerius interpres ad me nomina gratioſorum ſcripſerit: alii enim ſunt aliàs, noſtrique familiares ferè demortui: publicè tamen ſcripsi, ſi uti vellet eis Valerius; aut mihi nomina mitteret. De Lepidianis feriis Balbus ad me uſque ad III Kalend. Exſpectabo tuas litteras: deque Torquati negotiolo ſciturum puto. Quinti litteras ad te miſi, ut ſcires quàm valdè eum amaret, quem dolet a te minùs amari.

Atticæ, quoniam, quod optimum in pueris eſt, hilarula eſt, meis verbis ſuavium des. Vale.

CICERO ATTICO SAL.

11. SEPTIMO Id. veni ad me in Sinueſſanum: eodem die vulgò loquebantur Antonium manſurum eſſe Caſilini: itaque mutavi consilium; ſtatueram enim rectà Appiâ Romam: facilè me ille eſſet aſſecutus: aiunt enim eum Cæſarinâ uti celeritate. Verti igitur me a Minturnis Arpinum versùs. Conſtitueram, ut v Idus aut Aquini manerem, aut in Arcano. Nunc, mi Attice, totâ mente incumbe in hanc curam: magna enim res eſt: tria ſunt autem; maneamne Arpini, an propiùs accedam, an veniam Romam. Quod cenſueris, faciam. Sed quamprimum: avidè exſpecto tuas litteras. VI Idus manè in Sinueſſano.

CICERO ATTICO SAL.

12. OPPII epiſtolæ, quia perhumana erat, tibi misi exemplum. De Ocella, dum tu muginaris, nec mihi quidquam reſcribis, cepi consilium domeſticum: itaque me pridie Idus arbitror Romæ futurum: commodius eſt viſum, fruſtra me iſtic eſſe, quum id non neceſſe eſſet, quàm, si opus eſſet, non adeſſe; & simul, ne in-

tercluderer, metuebam: ille enim jam adventare poteſt: etsi varii rumores; multique, quos cuperem veros. Nihil tamen certi. Ego verò, quidquid eſt, tecum potiùs, quàm animi pendeam, quum a te absim, & de te, & de me. Sed quid tibi dicam? bonum animum. De Ἡρακλειδείᾳ Varronis, negotia ſalſa: me quidem nihil umquam sic delectavit. Sed hæc, & alia majora coràm.

CICERO ATTICO SAL.

13. O CASUM mirificum! VI Idus quum ante lucem de Sinueſſano ſurrexiſſem, veniſſemque diluculo ad pontem Tirenum, qui eſt Minturnis, in quo flexus eſt ad iter Arpinas, obviam mihi fit tabellarius, qui me offendit δολιχὸν πλόον ὁρμαίνοντα. Ego ſtatim, Cedo, inquam, si quid ab Attico. Nondum legere poteramus: nam & lumina dimiſeramus; nec ſatis lucebat. Quum autem luceret, antè ſcripta epiſtola ex duabus tuis prior mihi legi cœpta eſt. Illa omnium quidem elegantissima: ne sim ſalvus, si aliter ſcribo, ac ſentio: nihil legi humanius. Itaque veniam, quò vocas, modò adjutore te. Sed nihil tam ἀπροσδιόνυσον mihi primò videbatur, quàm ad has litteras, quibus ego a te consilium petieram, te mihi iſta reſcribere. Ecce tibi altera, quâ hortaris παρ' ἠνεμόεντα Μίμαντα, Νήσου ἐπὶ Ψυρίης, Appiam ἐπ' ἀριστέρ' ἔχοντα.

Itaque eo die mansi Aquini : longulum sanè iter , & via inepta : inde postridie manè proficiscens has litteras dedi. Et quidem , ut a me dimitterem invitissimus , fecerunt Erotis litteræ. Rem tibi Tiro narrabit : tu quid faciendum sit videbis. Præterea , possimne propiùs accedere (malo enim esse in Tusculano, aut uspiam in suburbano) an etiam longiùs discedendum putas? Crebrò ad me velim scribas ; erit autem quotidie , cui des. Quod præterea consulis , quid tibi censeam faciendum , difficile est , quum absim : verumtamen , si pares æquè inter se , quiescendum : sin ; latiùs manabit , & quidem ad nos , deinde communiter. Avidè tuum consilium exspecto. Timeo , ne absim , quum adesse me sit honestius : venire non audeo. De Antonii itineribus nescio quid aliter audio , atque ad te scribebam. Omnia igitur velim explices , & ad me certa mittas. De reliquo quid tibi ego dicam? ardeo studio historiæ (incredibiliter enim me commovet tua cohortatio) quæ quidem nec institui , nec effici potest sine tua ope. Coràm igitur hoc quidem conferemus. In præsentia mihi velim scribas , quibus censoribus C. Fannius , M. filius , tribunus plebis fuerit : videor mihi audisse , P. Africano , L. Mummio : id igitur quæro. Tu mihi de iis rebus , quæ no-

vantur, omnia certa, clara. III Id. ex Arpinati.

CICERO ATTICO SAL.

14. NIHIL erat planè, quod scriberem: nam quum Puteolis essem, quotidie aliquid novi de Octaviano, multa etiam falsa de Antonio. Ad ea autem, quæ scripsisti (tres enim acceperam III Idus a te epistolas) valde tibi assentior, si multum possit Octavianus, multò firmiùs acta tyranni comprobatum iri, quàm in Telluris; atque id contra Brutum fore: sin autem vincitur, vides intolerabilem Antonium; ut, quem velis, nescias. O Sextii tabellarium, hominem nequam! postridie Puteolis Romæ se dixit fore. Quòd me mones, ut pedetentim; assentior; etsi aliter cogitabam: nec me Philippus, aut Marcellus movet: alia enim eorum ratio; & si non est, tamen videtur. Sed in isto juvene quamquam animi satis, auctoritatis parum est. Tamen vide, si fortè in Tusculano rectè esse possum, ne id melius sit (ero libentiùs; nihil enim ignorabo) an hoc, quum Antonius venerit. Sed, ut aliud ex alio, mihi non est dubium, quin, quod Græci καθῆκον, nos *officium*. Id autem, quid dubitas, quin etiam in rempublicam præclarè caderet? nonne dicimus, *consulum officium*, *senatûs officium*?

præclarè convenit; aut da melius. Malè narras de Nepotis filio : valde mehercule moveor, & molestè fero : nescieram omnino esse istum puerum. Caninium perdidi, hominem, quod ad me attinet, non ingratum. Athenodorum nihil est quòd hortere : misit enim satis bellum ὑπόμνημα. Gravedini, quæso, omni ratione subveni. Quintus avi tui pronepos, scribit ad patris mei nepotem, se ex Nonis iis, quibus nos magna gessimus, ædem Opis explicaturum, idque ad populum. Videbis igitur, & scribes. Sexti judicium exspecto.

CICERO ATTICO SAL.

15. NOLI putare pigritiâ me facere; quòd non meâ manu scribam : sed mehercule pigritiâ : nihil enim habeo aliud quod dicam; & tamen in tuis quoque epistolis Alexim videor agnoscere. Sed ad rem venio. Ego, si me non improbissimè Dolabella tractasset, dubitassem fortasse, utrùm remissior essem, an summo jure contenderem. Nunc verò etiam gaudeo mihi causam oblatam, in qua & ipse sentiat, & reliqui omnes me ab illo abalienatum; idque præ me feram, & quidem me meâ facere, & reipublicæ causâ, ut illum oderim, quòd quum eam me auctore defendere cœpisset, non modò defe-

ruerit, emptus pecuniâ, ſed etiam, quantum in ipſo fuit, everterit. Quòd autem quæris, quomodo agi placeat, quum dies venerit; primùm velim ejuſmodi sit, ut non alienum sit, me Romæ eſſe: de quo ut de ceteris, faciam, ut tu cenſueris. De ſumma autem agi prorſus vehementer & ſevĕrè volo. Etsi ſponſores appellare,, videtur habere quamdam δυσωπίαν: tamen hoc quale sit, consideres velim: poſſumus enim, ut ſponſores appellentur, procuratores introducere; neque enim illi litem conteſtabuntur: quo facto, non ſum neſcius ſponſores liberari. Sed & illi turpe arbitror, eo nomine, quod ſatiſdato debeat, procuratores ejus non diſſolvere; & noſtræ gravitatis, jus noſtrum sine ſumma illius ignominia perſequi. De hoc quid placeat, reſcribas velim: nec dubito quin hoc totum leniùs adminiſtraturus sis. Redeo ad rempublicam. Multa mehercule a te ſæpe ἐν πολιτικῷ genere prudenter; ſed his litteris nihil prudentius. *Quamquam enim poſt ea, in præſentia bellè iſte puer retundit Antonium, tamen exitum exſpectare debemus.* At, quæ concio? nam eſt miſſa mihi: jurat *ita sibi parentis honores conſequi liceat*: & simul dextram intendit ad ſtatuam. Μηδὲ σωθείην ὑπόγε τοιούτου. Sed, ut ſcribis, certissimum eſſe video diſcrimen Caſcæ noſtri tribu-

natum ; de quo quidem ipso dixi Oppio, quum me hortaretur, ut adolescentem, totamque causam, manumque veteranorum complecterer, me nullo modo facere posse, ni mihi exploratum esset, eum non modò non inimicum tyrannoctonis, verùm etiam amicum fore. Quum ille diceret, ita futurum : Quid igitur festinamus ? inquam : illi enim meâ operâ ante Kalend. Januar. nihil opus est : nos autem ejus voluntatem ante Idus Decemb. perspiciemus in Casca. Mihi valde assensus est. Quamobrem hæc quidem hactenus. Quod reliquum est, quotidie tabellarios habebis, &, ut ego arbitror, etiam quod scribas habebis quotidie. Leptæ litterarum exemplum tibi misi; ex quo mihi videtur στρατύλλαξ ille dejectus de gradu. Sed tu, quum legeris, existimabis.

Obsignatâ jam epistolâ, litteras a te, & a Sexto accepi. Nihil jucundius litteris Sexti, nihil amabilius : nam tuæ, breves : priores erant uberrimæ. Tu quidem & prudenter, & amicè suades, ut in his locis potissimùm sim, quoad audiamus, hæc, quæ commota sunt, quorsum evadant. Sed me, mi Attice, non sanè hoc quidem tempore movet respublica; non quò aut sit mihi quidquam carius, aut esse debeat : sed desperatis etiam Hippócrates vetat adhibere medicinam. Quare

ista valeant : me res familiaris movet : rem dico ? immo verò existimatio. Quum enim tanta reliqua sint, ne Terentiæ quidem adhuc, quod solvam, expeditum est. Terentiam dico ? scis nos pridem jam constituisse Montani nomine H-S xxv dissolvere : pudentissimè hoc Cicero petierat, ut fide suâ : liberalissimè, ut tibi quoque placuerat, promiseram ; Erotique dixeram, ut sepositum haberet. Non modò : sed iniquissimo fœnore versuram facere Aurelius coactus est. Nam de Terentiæ nomine Tiro ad me scripsit, te dicere, nummos a Dolabella fore : malè eum credo intellexisse, si quisquam malè intelligit; potiùs, nihil intellexisse : tu enim ad me scripsisti Coccei responsum, & iisdem pene verbis Eros. Veniendum est igitur vel in ipsam flammam : turpius est enim privatim cadere, quàm publicè. Itaque ceteris de rebus, quas ad me suavissimè scripsisti, perturbato animo, non potui, ut consueram, rescribere. Consenti in hac cura, ubi sum, ut me expediam : quibus autem rebus, venit quidem mihi in mentem ; sed certè constituere nihil possum, priùs quàm te videro. Quî minùs autem ego istic rectè esse possim, quàm est Marcellus ? Sed non id agitur ; neque id maximè curo : quid curem, vides : adsum igitur.

CICERO ATTICO SAL.

16. JUCUNDISSIMAS tuas legi litteras. Ad Plancum ſcripsi; habes exemplum. Cum Tirone quid sit locutus, cognoſcam ex ipſo. Cum ſorore ages attentiùs, si te occupatione iſtâ relaxaris.

M. CICERO CN. PLANCO PRÆT. DES. S.

ATTICI noſtri te valde ſtudioſum eſſe cognovi, mei verò ita cupidum, ut mehercule paucos æquè obſervantes, atque amantes me habere exiſtimem : ad paternas enim magnas, & veteres, & juſtas necessitudines magnam attulit accessionem tua voluntas erga me, meaque erga te, par atque mutua. Buthrotia tibi cauſa ignota non eſt : egi enim ſæpe de ea re tecum, tibique totam rem demonſtravi; quæ eſt acta hoc modo. Ut primùm Buthrotium agrum proſcriptum vidimus, commotus Atticus libellum compoſuit : eum mihi dedit, ut darem Cæſari; eram enim cœnaturus apud eum illo die. Eum libellum Cæſari dedi : probavit cauſam; reſcripsit Attico, æqua eum poſtulare : admonuit tamen, ut pecuniam reliquam Buthrotii ad diem ſolverent. Atticus, qui civitatem conſervatam cuperet, pecuniam numeravit de ſuo. Quod quum eſſet factum, adivimus ad Cæſarem, verba feci-

mus pro Buthrotiis, liberalissimum decretum abſtulimus; quod eſt obsignatum ab amplissimis viris. Quæ quum eſſent acta, mirari quidem ſolebam, pati Cæſarem convenire eos, qui agrum Buthrotium concupiſſent; neque ſolùm pati, ſed etiam ei negotio te præficere. Itaque & ego cum illo locutus ſum, & ſæpius quidem, ut etiam accuſarer ab eo, quòd parum conſtantiæ ſuæ confiderem: & M. Meſſallæ, & ipsi Attico dixit, ut sine cura eſſent: apertéque oſtendebat, ſe præſentium animos (erat enim popularis, ut nôras) offendere nolle: quum mare transiſſent, curaturum ſe, ut in alium agrum deducerentur. Hæc illo vivo. Poſt interitum autem Cæſaris, ut primùm ex ſenatusconſulto cauſas conſules cognoſcere inſtituerunt, hæc, quæ ſuprà ſcripsi, ad eos delata ſunt: probaverunt cauſam sine ulla dubitatione, ſeque ad te litteras daturos eſſe dixerunt. Ego autem, mi Plance, etsi non dubitabam, quin & ſenatuſconſultum, & lex, & conſulum decretum, ac litteræ apud te plurimum auctoritatis haberent, teque ipsius Attici causâ velle intellexeram; tamen hoc pro conjunctione, & benevolentia noſtra mihi ſumpsi, ut id a te peterem, quod tua singularis humanitas, ſuavissimique mores a te eſſent impetraturi: id autem eſt, ut hoc,

quod te tuâ ſponte facturum eſſe certò ſcio, honoris noſtri causâ libenter, prolixè, celeriter facias. Mihi nemo eſt amicior, nec jucundior, nec carior Attico: cujus antea res ſolùm familiaris agebatur, eaque magna; nunc accessit etiam exiſtimatio, ut, quod conſecutus eſt magnâ & induſtriâ, & gratiâ, & vivo Cæſare, & mortuo, id, te adjuvante, obtineat. Quod si a te erit impetratum, sic velim exiſtimes, me de tua liberalitate ita interpretaturum, ut tuo ſummo beneficio me affectum judicem. Ego, quæ te velle, quæque ad te pertinere arbitrabor, ſtudiosè, diligenterque curabo. Da operam ut valeas.

CICERO PLANCO PRÆT. DES. S.

JAM antea petivi abs te per litteras, ut, quum cauſa Buthrotiorum probata a conſulibus eſſet, quibus & lege, & ſenatusconſulto permiſſum erat, ut de Cæſaris actis cognoſcerent, ſtatuerent, judicarent, eam rem tu adjuvares; Atticumque noſtrum, cujus te ſtudioſum cognovi, & me, qui non minùs laboro, moleſtiâ liberares. Omnibus enim rebus magnâ curâ, multâ operâ, & labore confectis, in te poſitum eſt, ut noſtræ ſollicitudinis finem quamprimum facere poſſimus: quamquam intelligimus eâ te eſſe prudentiâ, ut videas, si ea decreta conſulum, quæ de Cæſaris

actis interposita sunt, non serventur, magnam perturbationem rerum fore. Equidem, quum multa, quod necesse erat in tanta occupatione, non probentur, quæ Cæsar statuerit; tamen otii, pacisque causâ acerrimè illa soleo defendere: quod tibi idem magnopere faciendum censeo; quamquam hæc epistola non suasoris est, sed rogatoris. Igitur, mi Plance, rogo te, & etiam oro, sic medius fidius, ut majore studio, magisque ex animo agere non possim, ut totum hoc negotium ita agas, ita tractes, ita conficias, ut, quod sine ulla dubitatione apud consules obtinuimus propter summam bonitatem, & æquitatem causæ, id tu nos obtinuisse non modò facilè patiare, sed etiam gaudeas: quâ quidem voluntate te esse erga Atticum, sæpe præsens & illi ostendisti, & verò etiam mihi. Quod si feceris, me, quem voluntate, & paternâ necessitudine conjunctum semper habuisti, maximo beneficio devinctum habebis: idque ut facias te vehementer etiam atque etiam rogo.

CICERO CAPITONI SUO S.

NUMQUAM putavi fore, ut supplex ad te venirem: sed hercule facilè patior datum tempus, in quo amorem experirer tuum. Atticum quanti faciam, scis. Amabo te, da mihi & hoc: obliviscere meâ

causâ, illum aliquando ſuo familiari, adverſario tuo, voluiſſe conſultum, quum illius exiſtimatio ageretur. Hoc primùm ignoſcere eſt humanitatis tuæ; ſuos enim quiſque debet tueri : deinde, si me amas (omitte Atticum) Ciceroni tuo, quem quanti facias præ te ſoles ferre, totum hoc da, ut, quod ſemper exiſtimavi, nunc planè intelligam, me a te multum amari. Buthrotios quum Cæſar decreto ſuo, quod ego obsignavi cum multis amplissimis viris, liberaviſſet, oſtendiſſetque nobis, ſe, quum agrarii mare transiſſent, litteras miſſurum, quem in agrum deducerentur; accidit, ut ſubitò ille interiret. Deinde, quemadmodum tu ſcis (interfuiſti enim, quum conſules oporteret ex ſenatuſconſulto de actis Cæſaris cognoſcere) res ab iis in Kal. Jun. dilata eſt. Accessit ad ſenatuſconſultum lex, quæ lata eſt a. d. IV Non. Jun. quæ lex earum rerum quas Cæſar ſtatuiſſet, decreviſſet, egiſſet, conſulibus cognitionem dedit. Cauſa Buthrotiorum delata eſt ad conſules. Decretum Cæſaris recitatum eſt, & multi præterea libelli Cæſaris prolati. Conſules de consilii ſententia decreverunt ſecundùm Buthrotios; Plancum dederunt. Nunc, mi Capito (ſcio enim quantum ſemper apud eos, quibuſcum sis, poſſe ſoleas, eò plus apud hominem facillimum atque

atque humanissimum Plancum) enitere, elabora, vel potiùs eblandire, effice, ut Plancus, quem spero optimum esse, sit etiam melior, operâ tuâ. Omnino res hujusmodi videtur esse, ut sine cujusquam gratia Plancus ipse pro ingenio, & prudentia sua non sit dubitaturus, quin decretum consulum, quorum & lege, & senatusconsulto cognitio, & judicium fuit, conservet; præsertim quum, hoc genere cognitionum labefactato, acta Cæsaris in dubium ventura videantur; quæ non modò ii, quorum interest, sed etiam ii, qui illa non probant, otii causâ confirmare velint. Quod quum ita sit, tamen interest nostrâ, Plancum hoc animo libenti prolixoque facere: quod certè faciet, si tu nervulos tuos, mihi sæpe cognitos, suavitatemque, quâ nemo tibi par est, adhibueris. Quod ut facias, te vehementer rogo.

CICERO C. CUPIENNIO S.

PATREM tuum plurimi feci; meque ille mirificè & coluit, & amavit; nec mehercule umquam mihi dubium fuit, quin a te diligerer: ego quidem id facere non destiti. Quamobrem peto a te in majorem modum, ut civitatem Buthrotiam subleves, decretumque consulum, quod ii secundùm Buthrotios fecerunt, quum &

lege, & ſenatuſconſulto ſtatuendi poteſtatem haberent, des operam, ut Plancus noſter quamprimum confirmet & comprobet. Hoc te vehementer, mi Cupienni, etiam atque etiam rogo.

CICERO PLANCO PRÆT. DES. S.

IGNOSCE mihi, quòd quum antea accuratissimè de Buthrotiis ad te ſcripſerim, eadem de re ſæpius ſcribam. Non mehercule, mi Plance, facio, quò parum confidam aut liberalitati tuæ, aut noſtræ amicitiæ; ſed quum tanta res agatur Attici noſtri, nunc verò etiam exiſtimatio, ut id, quod probavit Cæſar, nobis teſtibus & obsignatoribus, qui & decretis & reſponsis Cæſaris interfueramus, videatur obtinere potuiſſe, præſertim quum tota poteſtas ejus rei tua sit, ut ea, quæ conſules decreverunt, ſecundùm Cæſaris decreta & reſponſa, non dicam comprobes, ſed ſtudiosè libenterque comprobes: id mihi sic erit gratum, ut nulla res gratior eſſe possit. Etsi jam ſperabam, quum has litteras accepiſſes, fore, ut ea, quæ ſuperioribus litteris a te petiiſſemus, impetrata eſſent; tamen non faciam finem rogandi, quoad nobis nuntiatum erit, te id feciſſe; quod magna cum ſpe exſpectamus: deinde enim confido fore, ut alio genere litterarum utamur; tibique pro tuo

ſummo beneficio gratias agamus. Quod si acciderit, velim sic exiſtimes, non tibi tam Atticum, cujus permagna res agitur, quàm me, qui non minùs laboro, quàm ille, obligatum fore. Vale.

CICERO CAPITONI S.

NON dubito, quin mirere, atque etiam ſtomachere, quòd tecum de eadem re agam ſæpius. Hominis familiarissimi, & mihi omnibus rebus conjunctissimi, permagna res agitur Attici. Cognovi ego tua ſtudia in amicos, etiam in te amicorum. Multum potes nos apud Plancum juvare. Novi humanitatem tuam : ſcio quàm sis amicis jucundus. Nemo nos in hac cauſa plus juvare poteſt, quàm tu. Et res ita eſt firma, ut debet eſſe, quam conſules de consilii ſententia decreverunt, quum & lege, & ſenatuſconſulto cognoſcerent. Tamen omnia posita putamus in Planci tui liberalitate; quem quidem arbitramur quum officii tui, & reipublicæ cauſâ decretum conſulum comprobaturum, tum libenter noſtrâ cauſâ eſſe facturum. Adjuvabis igitur, mi Capito : quod ut facias, vehementer etiam atque etiam rogo. Vale.

Epistolarum ad Atticum Manutianus ordo cum vulgato collatus.

Ann. ur. C.	Liber Primus.			
685	1		5	
	2		6	
	3		7	
686	4		8	
	5		9	
	6		10	
	7		11	
	8		3	
687	9		4	
688	10		1	
689	11		2	
692	12	17	12	17
693	18	20	18	20
	Liber Secundus.			
	1	2	1	2
694	3	9	3	9
	10		12	
	11		10	
	12		11	
	13	25	13	25
	Liber Tertius.			
695	1		3	
	2		2	
	3		4	
	4		1	
	5	12	5	12
	13		14	
	14		13	
	15	27	15	27

Ann. ur. C.	Liber Quartus.			
696	1	3	1	3
697	4	8	4	8
	9		10	
	10		9	
698	11	13	11	13
699	14	18	14	18
	Liber Quintus.			
702	1	20	1	20
703	21		21	
	Liber Sextus.			
	1	5	1	5
	6		7	
	7		6	
	8	9	8	9
	Liber Septimus.			
	1	8	1	8
704	9	26	9	26
	Liber Octavus.			
	1	16	1	16
	Liber Nonus.			
	1	19	1	19
	Liber Decimus.			
	1	18	1	18
	Liber Undecimus.			
705	1	8	1	8
706	9	18	9	18

Ann. ur. C.				
	19		25	
	20		23	
	21		19	
	22		24	
	23		20	
	24		21	
	25		22	

LIBER DUODECIMUS.

707	1	6	1	6
	7		10	
	8		11	
	9		7	
	10		16	
	11		9	
	12	15	12	15
	16		8	
	17		18	
	18		17	
	19	53	19	53

LIBER DECIMUS-TERTIUS.

708	1	26
	2	1
	3	2
	4	27
	5	28
	6	29
	7	30
	8	31
	9	32
	10	33
	11	3

Ann. ur. C.				
	12		4	
	13		5	
	14		6	
	15		7	
	16		8	
	17		9	
	18		10	
	19		11	
	20		12	
	21		13	
	22		14	
	23		15	
	24		16	
	25		17	
	26		18	
	27		19	
	28		20	
	29		21	
	30		22	
	31		23	
	32		24	
	33		25	
	34		35	
	35		34	
	36	52	36	52

Liber Decimus-quartus.

709	1	22	1	22

Liber Decimus-quintus.

	1	4	1	4
	5		8	
	6		5	

Ann. ur. C.			
7		6	
8		9	
9		10	
10		11	
11		12	
12		13	
13		7	
14	29	14	29

LIBER DECIMUS-SEXTUS.

1		1	
2		5	
3		4	
4		2	
5		3	
6	9	6	9
10		11	
11		10	
12	16	12	16

POEMATUM
FRAGMENTA.

PHÆNOMENON
EX ARATO,

Quæ supersunt M. T. Ciceronis Fragmenta.

Cum *Hugonis Grotii* Supplementis.

Ab Jove Musarum primordia : *semper in ore*
Plurimus ille hominum est, qui compita numine magno,
Conciliumque virûm complet, pelagusque profundum,
Et pelagi portus. Fruimur Jove, & utimur omnes.
Nos genus illius, nobis ille omine læto,
Dextera præsignat, populumque laboribus urget,
Consulat ut vitæ : quando sit terra ligoni
Aptior, aut bubus monet, & quo tempore par sit,
Aut serere, aut septas lymphis aspergere plantas.

Ipse etiam in magno defixit lumina mundo,
Ordine quæque suo, atque in totum providus annum
Astra dedit, quæ nos moneant, quâ quâlibet horâ
Apta geri, certâ nascantur ut omnia lege.
Idem ergo primus placatur, & ultimus idem.
Magne pater, magnum mortalibus incrementum,
Progenies prior, & dulces ante omnia Musæ,
Cuncti uni salvete mihi, & dum sidera canto,
Si jus fasque sinunt, longum deducite carmen.
Cetera labuntur celeri cœlestia motu,
Cum cœloque simul, noctesque diesque feruntur;
Axis at immotus numquam vestigia mutat,
Sed tenet æquali libratas pondere terras;
Quem circum magno se volvit turbine cœlum.
Extremusque adeo duplici de cardine vertex
Dicitur esse Polus, *quorum hic non cernitur, ille*
Ad Boream, Oceani superâ confinia tendit:
Quem cingunt Ursæ celebres cognomine Plaustri,
Quas nostri septem soliti vocitare Triones.
Alterius caput, alterius flammantia terga
Adspicit, inque vicem pronas rapit orbis in ipsos
Conversas humeros. Cretâ, si credere fas est,
Ad cœli nitidas arces venere relictâ:
Jupiter hoc voluit, quem sub bene olentibus herbis
Ludentem Dicti grato posuere sub antro,
Idæum ad montem, totumque aluere per annum,
Saturnum fallunt dum Dictæi Corybantes.
Ex his altera apud Graios Cynosura vocatur,
Altera dicitur esse Helice; *quâ monstrat Achivis*

In pelago navis quò sit vertenda, sed illâ
Se fidunt duce nocturnâ Phœnices in alto.
Sed prior illa magis stellis distincta refulget,
Et latè primâ confestim nocte videtur.
Hæc verò parva est, sed nautis usus in hac est:
Nam cursu interiore brevi convertitur orbe,
Signaque Sidoniis monstrat certissima nautis.
Has inter, veluti rapido cum gurgite flumen,
Torvu' Draco serpit, subter superáque revolvens
Sese, conficiensque sinus e corpore flexos,
Quos cani tangunt immunes gurgitis Arctoi.
Verùm hæc extremæ circumdatur agmine caudæ,
Quà spiræ sinus est involvitur altera cælo.
Nempe Helice extremæ circumdatur agmine caudæ,
Quà spiræ sinus est, caput est Cynosuridos Ursæ:
Quæ tamen usque pedes summo illum a vertice tangit.
Retrogrado hic iterum cursu convertitur anguis.
Huic non una modo caput ornans stella relucet,
Verùm tempora sunt duplici fulgore notata,
E trucibusque oculis duo fervida lumina flagrant,
Atque uno mentum radianti sidere lucet:
Obstipum caput, & tereti cervice reflexum,
Obtutum in caudam majoris figere dicas.
Opposita extremæ capitis sunt dextera caudæ.
Hoc caput hic paulùm sese, subitóque recondit,
Ortus ubi, atque obitus partem admiscentur in unam.
Attingens defessa velut mœrentis imago
Vertitur; *hanc nemo certò tibi dicere possit,*
Aut quisnam, quo sit fessus, labor: attamen illam

Engonasin vocitant, genibus quòd nixa feratur.
Illa petit binis manibus diversa locorum,
Atque humeros superà tensis dispenditur ulnis,
Et super ora cavis spirantia naribus ignem
Serpentis dextræ figit vestigia plantæ.
Hîc illa eximio posita est fulgore corona:
Hanc Ariadnæum Bacchus testatus amorem
Intulit in cœlum, quà Nixi terga fatiscunt.
Juxta humeros sertum est: propter caput Anguitenentis
Quem claro perhibent Ophiucum nomine Graii,
Est caput illius, summoque ex vertice Nixi
Perfacilè alterius candentia sidera nosces.
Huic superà duplices humeros affixa videtur
Stella, micans tali specie, talique nitore,
Fulgeat ut, pleno quum lumine Luna refulsit.
Non par est geminis manibus vigor, & licet illis
Nec nullus splendor, nec sit parvissima moles,
Attamen est tenuis disperso lumine fulgor.
Hic pressu duplici palmarum continet Anguem,
Ejus & ipse manet religatus corpore toto:
Namque virum medium serpens sub pectora cingit.
Ille tamen graviter nitens vestigia ponit,
Atque oculos urget pedibus pectusque Nepaï.
Hic pressus dextrâ, surgit, sed parte sinistrâ,
Sertaque supremæ tangunt Minoïa malæ.
Sub spira quæres immenso corpore chelas,
Quæ tamen haud magnum jactant pro mole nitorem.
Ipsam Helicen sequitur, non dispar forma bubulco,
Arctophylax, vulgò qui dicitur esse Bootes,

Quòd quasi temone adjunctam præ se quatit Arcton.
Clarus hic, & subter præcordia fixa tenetur
Stella micans radiis Arcturus nomine claro.
Hic se sub pedibus profert finita Booti
Spicum illustre tenens splendenti corpore Virgo.
Sive illi Astræus pater est, qui dicitur idem
Sideribus stellisque pater, seu quilibet alter,
Sit felix: sanè hæc narratur fabula vulgo.
Incoluit cœlo terras Astræa relicto,
Conventusque hominum non dedignata priorum:
Sed nec femineos spernens invisere cœtus,
Lethi expers generi mortali mixta resedit,
Nomine Justitiæ gaudens, senibusque coactis,
Sive foro in magno, seu latipatente plateâ,
Civiles populis dictabat sedula leges.
Nec mala lis fuerat, nec dum discordia nota,
Nec fera seditio furiarat mobile vulgus,
Sæva nec audaces fuerant freta passa carinas:
Sed bubus tracto sulcantes vomere terras,
Malebant tenui contenti vivere cultu,
Sufficiente Deâ justis pleno omnia cornu.
Hæc manet, in sanctis dum gens manet aurea terris.
Sed non argenti nimis est lætata metallo,
Moribus at versis prior est quoque versa voluntas,
Raraque pejori junxit sua numina genti:
Sola sed ex raucis descendens montibus ibat,
Sub noctem, nulli teneris blandita loquelis,
Sed simulac magnas hominum venisset ad urbes,
Improba terrificis sic ulta est crimina verbis:

Non ego me dignor posthac monstrare videndam,
Degener ô primæ proles nunc altera prolis,
Degeneres iterumque iterumque habitura nepotes:
Tunc fera bella hominum generi, cædesque nefandæ
Impendent, culpamque comes sua pœna sequetur.
Sic ait, & populos intenta etiam ora tenentes
Linquit, & ad montes sylvarumque avia tendit.
Hæc ætas vitam liquit, sobolemque reliquit.
Ferrea tum verò proles exorta repentè est,
Ausaque funestum prima est fabricarier ensem,
Et gustare manu victum, domitumque juvencum.
Tunc mortale exosa genus Dea in alta vo'avit,
Et Jovis in regno, cœlique in parte recepta est,
Illustrem sortita locum, quà nocte serenâ
Virgo conspicuo fulget vicina Bootæ.
Huic, humeros superà duplices convertitur alam
Ad dextram, Graio Protrygeter nomine dicta,
Stella micans, tali specie, talique nitore,
Qualis & immensæ sub cauda vo vitur Arcti.
Illa quidem flagrans: sed & huic flagrantia plura
Sidera, quæ parvo poteris reperire labore.
Quin etiam ante pedes magno fulgore notata
Stella nitet: dehinc prima humeros subit, altera lumbos,
Tertia sub caudam ad genus ipsum lumina pandit.
Cetera sed certo passim sine nomine fulgent.
Et natos Geminos invises sub caput Arcti.
Subjectus mediæ est Cancer, pedibusque tenetur
Magnu' Leo, tremulum quatiens e corpore flammam,
Explicat hic summos ardores semita Phœbi.

Tunc nullæ apparent per culta novalia spicæ,
Principióque adeo Solis per cærula cæli
Hoc motu radiantis, Etesiæ in vada ponti
Procumbunt glomerati, & longo flamine spirant.
Tunc mihi non remi placeat ratis indiga, verùm
Larga satis, rectoque ad venti commoda clavo.
Si cupis Aurigam; atque Aurigæ noscere stellas;
Ullaque fama tuas Capræ pervenit ad aures,
Hædorumque simul, quorum duo lumina cernunt
Sæpe per iratum jactata cadavera pontum:
Sub læva is Geminorum obductus parte feretur.
Adversum caput huic Helice truculenta tuetur.
At Capra lævum humerum clara obtinet: *illa putatur*
Ubera adhuc parvo lactenda dedisse Tonanti:
Hanc Jovis Oleniam capram dixere ministri.
Verùm hæc est magno atque illustri prædita signo;
Contrà Hædi exiguum jaciunt mortalibus ignem,
Aurigæ in manibus; cujus vestigia servans,
Corniger est valido connixus corpore Taurus;
Quem non difficili ratione agnoscere possis.
Namque illum exornant externi haud indiga signi
Sidera, quæ vivum caput olli utrimque figurant,
Inclyta per totam spargentia lumina frontem:
Has Græci stellas Hyadas vocitare suerunt.
Sed pes Aurigæ dexter, cornuque sinistrum
Tauri uno igne micant: pariterque feruntur uterque:
At prior Aurigâ latum petit oceanum Bos,
Quum tamen e placidis surgant simul æquoris undis.
Quin etiam Iasidæ domus antiquissima Cephei

Ærumnis est nota suis, quam Jupiter auctor
Progenii subitò præclaris intulit astris:
Namque ipsum ad tergum Cynosuræ vertitur Arcti
Iasides pansis distendens brachia palmis,
Tantaque ab extrema cauda disterminat Arcti
Regula utrumque pedem, quantâ pes a pede distat.
Quòd si a Cephæo paulùm tua lumina balteo
Dimoveas, versus sævi agmina prima Draconis,
Hîc erit, haud plenâ poteris quam cernere lunâ,
Obscurâ specie stellarum Cassiopea:
Nam non crebræ illi stellæ, neque sidera juncta
Egregium ex variis componunt ignibus ignem:
Sed quali portas firmatas objice clavi
Occludit vectis bifori vis obdita valvæ,
Talia & hanc etiam privè disposta figurant
Sidera; & ipsa adeo passis distenditur ulnis,
Non secus ac sortem natæ miseretur iniquam:
Hanc namque illustri versatur corpore proptèr
Andromeda, effugiens conspectum mœsta parentis:
Quam non sollicitus noctu labor inquirundi;
Tàm clarum caput est, tam magno sidere flagrant
Ambo humeri, summique pedes, vestesque fluentes.
Hæc etiam in varias distendit brachia partes,
Utque priùs, sic nunc in magno vincula mundo
Non relevant duro defessas pondere palmas.
Huic Equus ille jubam quatiens fulgore micanti
Summâ contingit caput alvo, stellaque jungens
Una tenet duplices communi lumine formas,
Æternum ex astris cupiens connectere nodum.

Sed latus, atque armos depingunt terna caballi,
Æquali a sese spatio, quæ sidera, distant,
Eximio fulgore, quibus par nec caput altum
Nec longa est cervix: flagrantis at ultima malæ
Quatuor his aliis non cedat stella nitore,
Fulgentes inter stellas media ipsa refulgens.
Non equidem hic quadrupes, verùm media tenus alvo
Conspicuus profert sonipes venerabilis ora.
Hunc fama est olim propter juga summa Heliconis,
Hippocrenæum nobis donasse liquorem:
Tunc nondum Aonii maduêre virentia montis
Fecundo latice: ut generosi prima caballi
Ungula humum feriit, simul ingens prosiliit sons,
Unde caballinum primi vocitâre bubulci.
Ille quidem stillans e saxis irrigat agros
Thespia terra tuos: sed Equus pro munere tanto
Exornat magni penetralia lucida cœli.
Exin contortis Aries cum cornibus hæret,
Ille quidem æternùm longos agitatus in orbes
Segnior haud currit signo Cynosurides Arcti,
Languidus obscurusque tamen, ceu luna retundat
Flammæ aciem, Andromedæ se proptèr cingula volvit:
Cominus hanc subter possis cognoscere fulcum.
Jam cœli mediam partem terit, ut priùs illæ
Chelæ. Tum pectus quà cernitur Orionis,
Et propè conspicies parvum sub pectore claro
Andromedæ signum, Deltôton dicere Graii
Quod soliti, simili quia formâ littera claret:
Huic spatio ductum simili latus exstat utrumque.

At non tertia pars lateris : namque eſt minor illis,
Sed ſtellis longè densis, præclara relucet.
Inferior paulò eſt Aries, & flamen ad Auſtri
Inclinatior, atque etiam vehementiùs illo
Piſces, quorum alter paulò prælabitur antè,
Et magis horriſonis Aquilonis tangitur alis :
Atque horum e caudis duplices velut eſſe catenæ
Dicuntur : ſua diverſæ per lumina ſerpunt,
Atque una tandem in ſtella communiter hærent,
Quam veteres ſoliti cœleſtem dicere Nodum.
Andromedæ lævo ex humero si quærere perges,
Appositum poteris ſuperà cognoſcere piſcem.
E pedibus, natum ſummo Jove Perſea viſes,
Quos humeris retinet defixo corpore Perſeus ;
Quem ſumma ab regione Aquilonis flamina pulſant.
Hic dextram ad ſedes intendit Cassiopeæ,
Diverſoſque pedes, vinctos talaribus aptis,
Pulverulentus uti de terra lapſu' repentè
In cœlum victor magnum ſub culmine portat.
At proptèr lævum genus omni ex parte locatas
Parvas Vergilias tenui cum luce videbis.
Hæ ſeptem vulgò perhibentur more vetuſtò
Stellæ, cernuntur verò ſex undique parvæ.
At non interiiſſe putari convenit unam :
Sed fruſtra temerè a vulgo ratione sine ulla
Septem dicier, ut veteres ſtatuêre Poëtæ,
Æterno cunctas ævo qui nomine dignant.
Alcyone, Meropeque, Celæno, Taygeteque,
Electra, Steropeque, simul ſanctissima Maia.

Hæ tenues parvo labentes lumine lucent:
At magnum nomen signi, clarumque vocatur,
Propterea quòd & æstatis primordia clarat,
Et pòst hiberni præpandens temporis ortus,
Admonet, ut mandent mortales semina terris,
Inde Fides leviter posita & connexa videtur,
Mercurius parvis manibus quam dicitur olim
In cunis fabricatus in alta sede locasse;
Quæ genus ad lævum Nixi delapsa resedit,
Atque inter flexum genus, & caput Alitis hæsit.
Namque est Ales avis, lato sub tegmine cœli
Quæ volat, & serpens geminis secat aëra pennis.
Altera pars huic obscura est, & luminis expers:
Altera nec parvis, nec claris lucibus ardet,
Sed mediocre jacit quatiens e corpore lumen.
Hæc dextram Cephei dextro pede pellere palmam
Gestit: jam verò clinata est ungula vehemens
Fortis Equi, proptèr pennati corporis alam.
Ipse autem labens mutis Equus ille tenetur
Piscibus: huic cervix dextrâ mulcetur Aquari.
Seriùs hæc obitus terraï visit Equi vis,
Quàm gelidum valido de corpore frigus anhelans
Corpore semifero magno Capricornus in orbe:
Quem quum perpetuo vestivit lumine Titan,
Brumali flectens quum torquet tempore cursum;
Hoc cave te pontò studeas committere mense:
Nam non longinquum spatium labêre diurnum;
Non hiberna citò volvetur curriculo nox:
Humida non sese vestris aurora querelis

Ocyus oſtendet, clari prænuntia ſolis:
At validis æquor pulſabit viribus Auſter:
Tum fixum tremulo quatietur frigore corpus.
Sed tamen anni jam labuntur tempore toto,
Nec cui signorum cedunt, neque flamina vitant,
Nec metuunt canos minitanti murmure fluctus:
At nautæ fulicæ similes, mergoque natanti,
Anxia per totum jactantes lumina pontum,
Nequicquam nuſquam parentia littora quærunt,
Dum tenuis nigro tabula hos diſtinguit ab Orco.
Atque etiam ſupero, navi pelagoque vagatus,
Menſe, Sagittipotens ſolis quum ſuſtinet orbem,
Non multò leviora putes inſtare pericla,
Antè nigras cautus tenebras ſubducere puppim.
Nam jam quum minùs exiguo lux tempore præſtò eſt,
Hoc signum veniens poterunt prænoſcere nautæ:
Jam propè præcipitante licebit viſere nocte,
Ut ſeſe oſtendens emergit Scorpius altè,
Poſteriore trahens flexum vi corporis arcum.
Sed Nepa non multùm prior, at prior exit ab undis.
Jam ſuperà cernes Arcti caput eſſe minoris,
Et magis erectum ad ſummum verſarier orbem.
Tum ſeſe Orion toto jam corpore condit
Extremâ propè nocte, & Cepheus conditur antè
Lumborum tenus, a palma depulſus ad undas.
Hîc miſſore vacans fulgens jacet una ſagitta,
Quam proptèr nitens pennâ convolvitur Ales;
Et clinata magis paulò eſt Aquilonis ad auras.
At proptèr ſe Aquila ardenti cum corpore portat,

Igniferum mulcens tremebundis æthera pennis,
Non minùs ingenti cum corpore, sed grave mœstis
Ostendit nautis perturbans æquora signum.
Tum magni curvus Capricorni cornua proptèr
Delphinus jacet, haud nimio lustratu' nitore,
Præter quadruplices stellas in fronte locatas,
Quas intervallum binas disterminat unum:
Cetera pars latet, ac tenui cum lumine serpit.
Illæ quæ fulgent luces ex ore corusco,
Sunt inter partes gelidas Aquilone locatæ,
Atque inter spatium & læti vestigia solis.
At pars inferior Delphini fusca videtur
Inter solis iter, simul inter flamina venti,
Viribus erumpit quà summi spiritus Austri.
Exinde Orion obliquo corpore nitens,
Inferiora tenet truculenti corpora Tauri:
Quem qui suspiciens in cœlum nocte serenâ,
Latè dispersum non viderit, haud ita verò
Cetera se speret cognoscere signa potesse.
Namque pedes subter rutilo cum lumine claret
Fervidus ille Canis stellarum luce refulgens;
Hunc tegit obscurus subter præcordia venter:
Nec toto spirans rapido de corpore flammam
Æstiferos validis erumpit flatibus ignes:
Totus ab ore micans jacitur mortalibus ardor,
Sirion hunc Græci præclaro nomine dicunt.
Hic ubi se pariter cum sole in culmina cœli
Extulit, haud patitur foliorum tegmine frustra
Suspensos animos arbusta ornata tenere:

Nam quorum ſtirpes tellus amplexa prehendit,
Hæc augens animâ, vitali flamine mulcet:
At quorum nequeunt radices findere terras,
Denudat foliis ramos & cortice truncos.
Tendentem occiduas etiam hunc ſentimus ad oras:
Cetera signandis ſunt languida sidera membris.
Hunc proptèr, ſubterque pedes, quos diximus antè,
Orioni' jacet levipes Lepus. Hic fugit ictus
Horrificos metuens roſtri tremebundus acuti.
Nam Canis infeſto ſequitur veſtigia curſu
Præcipitantem agitans, orientem denique paulùm,
Curriculum numquam defeſſo corpore ſedans.
At Canis ad caudam ſerpens prælabitur Argo,
Converſam præ ſe portans cum lumine puppim:
Non aliæ naves ut in alto ponere proras
Antè ſolent roſtro Neptunia prata ſecantes;
Sed converſa retro cœli ſe per loca portat.
Sicut quum cœptant tutos contingere portus,
Obvertunt navem magno cum pondere nautæ,
Averſamque trahunt optata ad littora puppim,
Sic converſa vetus ſuper æthera labitur Argo,
Atque uſque a prora ad celſum sine lumine malum,
A malo ad puppim clara cum luce videtur.
Inde gubernaclum diſperſo lumine fulgens,
Clari poſteriora Canis veſtigia tangit.
Exin ſemotam procul, in tutoque locatam
Andromedam tamen explorans fera quærere Piſtrix
Pergit, & uſque sitam validas Aquilonis ad auras
Cœrula veſtigat finita in partibus Auſtri.

Hanc Aries tegit, & ſquamoſi corpore Piſces,
Fluminis illuſtri tangentem corpore ripas.
Namque etiam Eridanum cernes in parte locatum
Cœli, funeſtum magnis cum viribus amnem,
Quem lacrymis mœſtæ Phaetontis ſæpe ſorores
Sparſerunt, lethum mœrenti voce canentes.
Hunc Orionis ſub læva cernere planta
Serpentem poteris, proceraque vincla videbis,
Quæ retinent Piſces, caudarum parte locata,
Flumine mixta retro ad Piſtricis terga reverti.
Hic unâ ſtellâ nectuntur, quam jacit ex ſe
Piſtricis ſpinæ valida cum luce refulgens.
Exinde exiguæ tenui cum lumine multæ,
Inter Piſtricem fuſæ ſparſæque videntur,
Atque gubernaclum ſtellæ, quas contegit omnes
Formidans acrem morſum Lepus; his neque nomen,
Nec formam veteres certam ſtatuiſſe videntur.
Nam quæ ſideribus claris natura polivit,
Et vario pinxit diſtinguens lumine formas,
Hæc ille aſtrorum cuſtos ratione notavit,
Signaque ſignavit cœleſtia nomine vero:
Has autem quæ ſunt parvo cum lumine fuſæ
Conſimili ſpecie ſtellas, parilique nitore,
Non potuit nobis notâ clarare figurâ.
Exinde auſtralem ſoliti quem dicere Piſcem,
Volvitur inferior Capricorno verſus ad Auſtrum,
Piſtricem obſervans, procul illis Piſcibus hærens.
At propè conſpicies expertes nominis omnes,

Inter Piſtricem, & Piſcem quem diximus Auſtri,
Stellas ſub pedibus ſtratas radiantis Aquarî:
Proptèr Aquarius obſcurum dextrâ rigat amnem,
Exiguo qui ſtellarum candore niteſcit.
E multis tamen his duo latè lumina fulgent:
Unum ſub magnis pedibus cernetur Aquarî:
Quod ſupereſt gelido delapſum flumine fontis
Spiniferam ſubter caudam Piſtricis adhæsit:
Et tenues ſtellæ perhibentur nomine aquaï.
Hîc aliæ volitant parvo cum lumine claræ,
Atque priora pedum ſubeunt veſtigia magni
Arcitenentis, & obſcuræ ſine nomine cedunt.
Inde Nepæ cernes proptèr fulgentis acumen
Aram, quam flatu permulcet ſpiritus Auſtri,
Exiguo ſuperûm quæ limina tempore tranat:
Nam procul Arcturo eſt adversâ parte locata:
Arcturo magnum ſpatio ſuperà dedit orbem
Jupiter, huic parvum inferiore in parte locavit.
Hæc tamen æterno inviſens loca curriculo nox,
Signa dedit nautis, cuncti quæ noſcere poſſent,
Commiſerans hominum metuendos undique caſus.
Nam quum fulgentem cernes sine nubibus atris
Aram ſub media cœli regione locatam,
A ſumma parte obſcurâ caligine tectam,
Tum validis fugito devitans viribus Auſtrum:
Quem si proſpiciens vitaveris, omnia cautè
Armamenta locans, tutò labère per undas.
Sin gravis inciderit vehementi flamine ventus

Perfringet

Perfringet celfos defixo robore malos,
Ut res nulla feras possit mulcere procellas;
Ni parte ex Aquilonis opacam pellere nubem
Cœperit, & fubitis auris diduxerit Ara.
Sin humeros medio in cœlo Centaurus habebit,
Ipfeque cœruleâ conteҁtus nube feretur,
Atque Aram tenui caligans veftiet umbrâ,
Ad signorum obitum vis eft metuenda Favonî.
Ille autem Centaurus in alta fede locatus,
Quà fefe clarum collucens Scorpius infert,
Hæc fubter partem præportans ipfe virilem
Cedit, Equi partes properans conjungere Chelis.
Hic dextram porgens, quadrupes quà vafta tenetur,
Quam nemo certo donavit nomine Graiûm,
Tendit, & illuftrem truculentus cedit ad Aram.
Hîc fefe infernis de partibus erigit Hydra
Præcipiti lapfu, flexo cum corpore ferpens.
Hæc caput atque oculos torquens ad terga Nepaï,
Convexoque sinu fubiens inferna Leonis,
Centaurum leni contingit lubrica caudâ:
In medioque sinu fulgens Cratera relucet.
Extremum nitens plumato corpore Corvus
Roftro tundit; & hîc Geminis eft ille fub ipsis
Antecanis, Graio Procyon qui nomine fertur.
Hæc funt, quæ vifens noҁturno tempore signa,
Æternumque volens mundi pernofcere motum,
Legitimo cernes cœlum luftrantia curfu.
Nam quæ per bis fex signorum labier orbem

Quinque folent ftellæ, simili ratione notari
Non poffunt; quia quæ faciunt veftigia curfu,
Non eadem femper fpatio portata teruntur:
Sed malunt errare vagæ per nubila cœli,
Atque fuos vario motu metirier orbes.
Hæc faciunt magnos longinqui temporis annos,
Quum redeunt ad idem cœli fub tegmine signum:
Quarum ego nunc nequeo totos evolvere curfus.
Verùm hæc, quæ femper certo volvuntur in orbe
Fixa simul, magnos edicam gentibus orbes.
Quatuor æterno luftrantes lumine mundum,
Orbes ftelligeri portantes signa feruntur,
Amplexi terram cœli fub tegmine fulti:
E quibus annorum volitantia limina nofces,
Quæ densis diftincta libebit cernere signis.
Tum multos orbes magno cum lumine latos,
Vinctos inter fe, & nodis cœleftibus aptos,
Atque pari fpatio duo cernes effe duobus.
Nam sic nocturno cognofcens tempore cœlum,
Quum neque caligans deterfit sidera nubes,
Nec pleno ftellas fuperarit lumine Luna,
Vidifti magnum candentem ferpere circum:
Lacteus hic nimiq fulgens candore vocatur:
Is non perpetuum detexens conficit orbem:
Quatuor huic simili nitentes mole feruntur:
Sed fpatio multum fupereft: præftare duobus
Dicitur, & latè cœli luftrare cavernas.
Quorum alter tangens Aquilonis vertitur auras,

Ora petens Geminorum illuſtria : tum genus ardens
In ſeſe retinens Aurigæ portat utrumque.
Hunc ſurâ lævâ Perſeus humeroque ſiniſtro
Tangit : at Andromedæ hic dextra de parte tenetur,
Cui manus ad Boream, cubitus cui ſpectat ad Auſtrum,
Imponitque pedes duplices Equus : & ſimul Ales
Ponit avis caput, & clinato corpore tergum.
Anguitenens humeris connititur : illa recedens
Auſtrum conſequitur devitans corpore Virgo.
At verò totum ſpatium conveſtit, & orbis
Magnu' Leo, & claro collucens lumine Cancer,
In quo consiſtens convertit curriculum Sol
Æſtivus, medio diſtinguens corpore curſus.
Hic totus medius circo disjungitur ipſo :
Subter teſtatum cava tegmina, & intus & extrà,
Lumen habens, ſævi ſed vis horrenda Leonis
Pectoribus validis, atque alvo possidet orbem.
Hunc octo in partes diviſum noſcere circum
Si potes, invenies ſupero convertier orbe
Quinque, pari ſpatio partes tres eſſe relictas,
Tempore nocturno quas vis inferna frequentet.
Ille quidem a Boreæ cancro connectitur *auris*,
Alter ab infernis *contrà connititur* auſtris:
Diſtribuens medium ſubter ſecat hic Capricornum,
Atque pedes gelidum rivum fundentis Aquarî,
Cœruleæque feram caudam Piſtricis, & illum
Fulgentem Leporem, inde pedes Canis, & simul amplam
Argolicam retinet crebro cum lumine Navem :

Tergaque Centauri, atque Nepaï portat acumen:
Inde Sagittari defixum possidet arcum.
Hunc a clarifonis auris Aquilonis ad Auftrum
Cedens poftremum tangit rota fervida Solis;
Exinde in fuperas brumali tempore flexu
Se recipit fedes: huic orbi quinque tributæ
Nocturnæ partes, fuperâ tres luce dicantur.
Hafce inter mediam in partem retinere videtur
Tantus quantus erit collucens Lacteus orbis,
In quo autumnali, atque iterum Sol lumine verno
Exæquat fpatium lucis cum tempore noctis.
Hunc retinens Aries fublucet corpore totus,
Atque genu flexo Taurus connititur ingens:
Orion claro contingens corpore fertur:
Hydra tenet flexu Crateram, Corvus adhæret:
Et paucæ e Chelis ftellæ: simul Anguitenentis
Sunt genua, & fummi Jovis Ales nuntius inftat:
Proptèr Equus capite & cervicum lumine tangit.
Hofce æquo fpatio devinctos fuftinet axis,
Per medios fummo cœli de vertice tranans.
Ille autem claro quartus cum lumine circus
Partibus extremis extremos continet orbes,
Et simul a medio media de parte fecatur,
Atque obliquus in his nitens cum lumine fertur:
Ut nemo, cui fancta manu doctissima Pallas
Solertem ipfa dedit fabricæ rationibus artem,
Tam tornare catè contortos possiet orbes,
Quàm funt in cœlo divino numine flexi,

Terram cingentes, ornantes lumine mundum,
Culmine transverſo retinentes ſidera fulta.
Quatuor hi motu cuncti volvuntur eodem;
Sed tantum ſuperà terras ſemper tenet ille
Curriculum, obliquè implexus tribus orbibus unus,
Quanto eſt diviſus Cancer ſpatio a Capricorno,
Ac ſubter terras ſpatium par eſſe neceſſe eſt.
Et quantos radios jacimus de lumine noſtro,
Queis hunc convexum cœli contingimus orbem,
Sex tantæ poterunt ſub eum ſuccedere partes,
Bina pari ſpatio cœleſtia ſigna tenentes.
Zodiacum hunc Græci vocitant, noſtrique Latini
Orbem ſigniferum perhibebunt nomine vero:
Nam gerit hic volvens bis ſex ardentia ſigna.
Æſtifer eſt pandens ferventia ſidera Cancer:
Hunc ſubter fulgens cedit vis torva Leonis:
Quem rutilo ſequitur collucens corpore Virgo:
Exin projectæ claro cum lumine Chelæ:
Ipſaque conſequitur lucens vis magna Nepaï:
Inde Sagittipotens dextrâ flexum tenet arcum:
Poſt hunc ore fero Capricornus vadere pergit:
Humidus inde loci collucet Aquarius orbi:
Exin ſquamifero ſerpentes ſidere Piſces:
Queis comes eſt Aries obſcuro lumine labens,
Inflexoque genu projecto corpore Taurus,
Et Gemini clarum jactantes lucibus ignem.
Hæc Sol æterno conveſtit lumine luſtrans,
Annua conficiens vertenti tempora curſu.

Hic quantus terris confectus pellitur orbis,
Tantumdem ille patens ſuperà mortalibus edit.
Sex omni ſemper cedunt labentia nocte,
Tot cœlum rurſus fulgentia signa reviſunt.
Hoc ſpatium tranans cæcis nox conficit umbris,
Quod ſuperà terras prima de nocte relictum eſt,
Signifero ex orbe, & signorum ex ordine fultum.
Quòd si Solis aves certos cognoſcere curſus,
Ortus signorum nocturno tempore viſes:
Nam ſemper signum exoriens Titan trahit unum.
Sin autem officiens signis mons obſtruet altus,
Aut adiment lucem cæcâ caligine nubes;
Certas ipſe notas cœli de tegmine ſumens,
Ortus atque obitus omnes cognoſcere possis.
Quæ simul exsiſtant, cernes; quæ tempore eodem
Præcipitent, obitum nocturno tempore noſces.
Jam simul ut ſuperà ſe toto lumine Cancer
Extulit, extemplo cedit delapſa Corona,
Et loca convisit caudâ tenus infera Piſcis.
Dimidiam retinens ſtellis diſtincta Corona
Partem etiam ſuperà, atque alia de parte repulſa eſt:
Quam tamen inſequitur Piſcis, nec totus ad umbras
Tractus, ſed ſupero contectus corpore cedit,
Atque humeros uſque a genibus, clarumque recondit
Anguitenens validis magnum a cervicibus Anguem.
Jam verò Arctophylax non æquâ parte ſecatur.
Nam brevior clara cœli de parte videtur,
Amplior infernas depulſus possidet umbras.

Quatuor hic obiens secum deducere signa
Signifero solet ex orbi, tum seriùs ille,
Quum superà sese satiavit luce, recedit,
Post mediam labens claro cum corpore noctem.
Hæc obscura tenens convestit sidera tellus.
At parte ex alia claris cum lucibus errat
Orion, humeris & lato pectore fulgens,
Et dextrâ retinens non cassum luminis ensem.
Sed quum de terris vis est patefacta Leonis,
Omnia, quæ Cancer præclaro detulit ortu,
Cedunt obscurata; simul vis magna Aquilaï
Pellitur, ac flexo considens corpore Nixus
Jam supero fermè depulsus lumine cedit:
Sed lævum genus, atque illustrem linquit in altum
Plantam; tum contrà exoritur clarum caput Hydræ,
Et Lepus, & Procyon, qui sese fervidus infert
Ante Canem; inde Canis vestigia prima videntur.
Non pauca e cœlo depellens signa repentè
Exoritur candens illustri lumine Virgo.
Cedit clara Fides Cyllenia, mergitur undâ
Delphinus, simul obtegitur depulsa Sagitta,
Atque Avis ad summam caudam, primasque recedit
Pinnas, & magnus pariter delabitur Amnis.
Hîc Equus a capite, & longâ cervice latescit:
Longiùs exoritur jam claro corpore Serpens,
Crateraque tenus lucet mortalibus Hydra:
Inde pedes Canis ostendit jam posteriores,
Et pòst ipse trahit claro cum lumine Puppim:

nfequitur labens per cœli limina Navis.
Et quum jam toto processit corpore Virgo,
Hæc medium oftendit radiato ftipite Malum.
At quum procedunt obfcuro corpore Chelæ,
Exsiftit pariter larga cum luce Bootes,
Cujus in adverfo eft Arcturus corpore fixus,
Totaque jam fuperà fulgens prolabitur Argo,
Hydraque quòd latè cœlo difperfa tenetur,
Nondum tota patet, nam caudam contegit umbra.
Anguitenens autem renovatâ luce refulget.
Jam dextrum genus, & decoratam lumine furam
Erigit ille vacans vulgato nomine Nixus,
Qui Fidis Arcadicæ femper confinia tangit:
Quem nocte exftinctum atque exortum vidimus unà,
Perfæpe ut parvum tranans geminaverit orbem.
Hic genus, & furam cum Chelis erigit altè;
Ipfe autem præceps obfcurâ nocte tenetur,
Dum Nepa, & Arcitenens invifant lumina cœli:
Nam fecum medium pandet Nepa, tollere verò
In cœlum totum exoriens conabitur Arcus.
Hic tribus elatus cum signis corpore toto
Lucet; at exoritur mediâ de parte Corona,
Caudaque Centauri extremo candore refulget.
Hìc fe jam totum cæcas Equus abdit in umbras,
Quem rutilâ fulgens plumâ prætervolat Ales.
Occidit Andromedæ clarum caput, & fera Piftrix
Labitur, horribiles epulas funefta requirens:
Hanc contra Cepheus non ceffat tendere palmas:

Illa usque ad spinam mergens se cœrula condit.
At Cepheus caput, atque humeros, palmasque reclinat.
Quum verò vis est vehemens exorta Nepaï,
Latè fusa volans in terras labitur unda;
Orionque metu perculsus conditur unà.
Pace hujus liceat causam explicuisse timoris,
Virgo, tuâ; mihi, quæso, veni placata Diana.
Hæc fama est hominum, hæc per terras fama vagatur;
Ut quondam Orion manibus violasse Dianam
Dicitur, excelsis errans in collibus amens,
Quos tenet Ægæo defixa in gurgite Chius
Bacchica, quam viridi convestit tegmine vitis.
Ille feras vecors amenti corde necabat,
Œnopionis avens epulas ornare nitentes.
At verò pedibus subitò perculsa Dianæ
Insula discessit, disjectaque saxa revellens
Perculit, & cæcas lustravit luce lacunas:
E quibus ingenti exsistit cum corpore præ se
Scorpius infestus, præportans flebile acumen.
Hic valido cupidè venantem perculit ictu,
Mortiferum in venas figens per vulnera virus:
Ille gravi moriens constravit corpore terram.
Quare quum magnis sese Nepa lucibus effert,
Orion fugiens commendat corpora terris.
Tum verò fugit Andromeda, & Neptunia Pistrix
Tota latet; cedit converso corpore Cepheus,
Extremas medio contingens corpore terras.
Hic caput, & superas potis est demergere partes:

Infera lumborum numquam conveſtiet umbrâ :
Nam retinent Arcti luſtrantes lumine ſuras.
Labitur illa simul gnatam lacrymoſa requirens
Cassiopea , neque ex cœlo depulſa decorè
Fertur : nam verſo contingens vertice primùm
Terras , pòſt humeris , eversâ ſede, refertur.
Hanc illi tribuunt pœnam Nereides almæ,
Cum quibus , ut perhibent, auſa eſt contendere formâ.
Hæc obit inclinata : at pars exorta Coronæ eſt
Altera , cum caudaque omnis jam panditur Hydra.
At caput , & totum ſeſe Centaurus opacis
Eripit e tenebris linquens veſtigia parva
Antepedum contecta : simul tum lumina pandit :
Ipſe feram dextrâ retinet , *ſed cetera magni*
Exſpectant Arcûs ortum. Prolabitur inde
Anguitenens capite , & manibus ; profert simul Anguis
Jam caput , & ſummum flexo de corpore lumen.
Hic ille exoritur converſo corpore Nixus,
Alvum , crura , humeros , simul & præcordia luſtrans,
Et dextrâ radios læto cum lumine jactans.
Inde Sagittipotens ſuperas conviſere luces
Inſtat , & emergit Nixi caput , & simul effert
Seſe clara Fides , & promit pectore Cepheus.
Fervidus ille Canis toto tum corpore cedit.
Abditur Orion , obit & Lepus abditus umbrâ ,
Inferiora cadunt Aurigæ lumina lapſu.
Inde obiens Capricornus ab alto culmine pellit
Aurigam , inſtantemque Capram , parvos simul Hœdos,

Et magnam antiquo depellit nomine Navem.
Obruitur Procyon. Emergunt alite lapſu
E terris volucres. Exsiſtit clarà Sagitta.
Crus dextrumque pedem linquens obit infera Perſeus
In loca, tum cedens a puppi linquitur Argo.
At poſtquam ſuperum convisit Aquarius orbem,
Auſtraliſque Aræ ſurgit ſanctissima ſedes,
Seque humero, & pedibus primis Equus exerit altè;
Centauri oppositam devolvit ad infera caudam
Nox, caput, & latos humeros, & pectora magna
Non potis obſcurare, & Hydræ quæ proxima collo eſt,
Subducit Spiram, rutilantiaque ora recondit:
Cetera ſed longum radianti lumine perſtant,
Nec priùs a ſuperis cedunt cum ſemifero oris
Omnia, quàm ſurgant geminato corpore Piſces:
Surgit & Ægoceri vicinus ab æquore piſcis,
Parte aliâ exſpectans inſtantis sideris ortum:
Sic humeri Andromedæ, & cum lassis inclyta palmis
Crura bipartito signorum tempore ſurgunt.
Quum primùm planis Piſces orientur ab undis,
Andromedes dextras dabitur tibi cernere partes;
At lævas Aries, linquens inferna locorum,
Oſtendit terris. Illo ſub tempore fermè
Heſperii ſervantem Aram confinia ponti,
Perſeaque uſque humeros Eoa in parte videbis.
Hoc dubium eſt, ceſſanſne Aries præcordia Perſei
Attrahat, an Taurus: Tauro simul æthera luſtrat.
Sed non desinere hæc Tauro exoriente putarim:

N vj

Nam vicina illis Aurigæ sidera fulgent,
Quem tamen haud totum dias in luminis oras
Taurus agit, Geminis ſed enim completur in ipsis.
Sed duplices Hædi, & cum planta Capra siniſtra
Cum bove ſe tollunt, tunc terga immania Piſtrix
Erigit, & cæli ſplendentem in fornice caudam.
Occidit ipſe etiam primâ jam parte Bootes:
Quatuor hunc late vix condunt sidera ponto,
Lævaque in occiduæ conſtans ſubvolvitur Urſæ.
Ambo pedes uſque ad geminum genus Anguitenentis
Cedentes cælo, atque immenſa ſub æquora lapsi,
Surgentes alibi poterunt monſtrare Gemellos.
Jam lateri Piſtrix nulli vicina videtur,
Mox viſenda tamen, quum jam Fluvii agmina prima
In medio venient nautæ cernenda profundo,
Qui signum exſpectans magnum manet Oriona,
Nempe iter ut ratis, & noctis menſura pateſcat,
Qualia plura hominum generi Dî signa dederunt.

PROGNOSTICA.

PRISC. *lib.* VI.] Caprigeni pecoris cuſtos de gurgite vaſto.

IDEM, *lib.* VII.] Navibus amissis fluitantia quærere apluſtra.

IDEM, *lib.* X.] Quem neque tempeſtas perimet, neque longa vetuſtas
Interimet, ſtinguens præclara insignia cœli.

IDEM, *ibid.*] Ut quum Luna means Hyperionis officit orbi,

Stinguuntur radii cæcâ caligine tecti.

IDEM, *lib.* XVI.] Aſt autem tenui quæ candent lumine Phatnæ.

CIC. I. *Divin.*] Atque etiam ventos præmonſtrat ſæpe futuros
Inflatum mare, quum ſubitò, penituſque tumeſcit,
Saxaque cana, ſalis niveo ſpumata liquore,
Triſtificas certant Neptuno reddere voces:
Aut denſus ſtridor quum celſo e vertice montis
Ortus, adaugeſcit ſcopulorum ſæpe repulſu.

Rava fulix itidem fugiens e gurgite ponti,
Nuntiat horribiles clamans inſtare procellas,
Haud modicos tremulo fundens e gutture cantus.
Sæpe etiam pertriſte canit de pectore carmen,
Et matutinis acredula vocibus inſtat,
Vocibus inſtat, & aſſiduas jacit ore querelas,
Quum primùm gelidos rores Aurora remittit.
Fuſcaque nonnumquam curſans per littora cornix,
Demersit caput, & fluctum cervice recepit.
Vos quoque signa videtis, aquaï dulcis alumnæ,
Quum clamore paratis inanes fundere voces,
Abſurdoque ſono fontes & ſtagna cietis.

Mollipedeſque boves ſpectantes lumina cœli,
Naribus humiferum duxere ex aëre ſuccum.

Jam verò ſemper viridis, ſemperque gravata,
Lentiſcus triplici ſolita grandeſcere fœtu,
Ter fruges fundens, tria tempora monſtrat arandi.

ALCYONES.

NON.] ... Hunc genuit claris delapſus ab aſtris
Prævius Auroræ, Solis, Noctiſque ſatelles.

LIMON.

NON.] Tu quoque, qui ſolus lecto ſermone, Terenti,
Converſum, expreſſumque Latinâ voce Menandrum
In medio populi ſedatis vocibus effers,
Quidquid come loquens, atque omnia dulcia liquens.

MARIUS.

CIC. *Leg.* I. 1.] Nuntia fulva Jovis, mirandâ viſa figurâ.

CIC. *Divin.* I. 47.] Hic Jovis altiſoni ſubitò pinnata ſatelles,
Arboris e trunco, ſerpentis ſaucia morſu,
Ipſa feris ſubigit transfigens unguibus anguem
Semanimum, & variâ graviter cervice micantem:
Quem ſe intorquentem lanians, roſtroque cruentans,
Jam ſatiata animos, jam duros ulta dolores,
Abjicit efflantem, & laceratum affligit in undas,
Seque obitu a Solis nitidos convertit ad ortus.
Hanc ubi præpetibus pennis, lapſuque volantem
Conſpexit Marius, divini numinis augur,
Fauſtaque signa ſuæ laudis, reditûſque notavit;
Partibus intonuit cœli pater ipſe siniſtris.
Sic aquilæ clarum firmavit Jupiter omen.

ISID.] Tunc ſe fluctigero tradit, mandatque paroni.

De suo Consulatu. Lib. II.

Cic. *Divin.* l. 11.] Principiò ætherio flammatus Jupiter igni
Vertitur, & totum collustrat lumine mundum,
Menteque divinâ cœlum terrasque petissit:
Quæ penitus sensus hominum, vitasque retentat,
Ætheris æterni septa, atque inclusa cavernis.
Et, si stellarum motus cursusque vagantes
Nosse velis, quæ sint signorum in sede locatæ,
Quæ verbo, & falsis Graiorum vocibus errant,
Re verâ certo lapsu spatioque feruntur;
Omnia jam cernes divinâ mente notata.
Nam primùm astrorum volucres, te consule, motus,
Concursusque graves stellarum ardore micantes,
Tu quoque, quum tumulos Albano in monte nivales
Lustrasti, & læto mactasti lacte Latinas,
Vidisti & claro tremulos ardore cometas,
Multaque misceri nocturnâ strage putasti:
Quod fermè dirum in tempus cecinêre Latinæ,
Quum claram speciem concreto lumine Luna
Abdidit, & subitò stellanti nocte perempta est.

Quid verò Phœbi fax tristis nuntia belli,
Quæ magnum ad culmen flammato ardore volabat,
Præcipites cœli partes, obitusque petisset:
Aut quum terribili perculsus fulmine civis,
Luce serenanti vitaï lumina liquit:
Aut quum se gravido tremefecit corpore tellus.

Jam verò variæ nocturno tempore visæ
Terribiles formæ bellum, motusque monebant:
Multaque per terras vates oracla furenti
Pectore fundebant tristes minitantia casus.
Atque ea, quæ lapsu tandem cecidere vetusto,
Hæc fore perpetuis signis, clarisque frequentans
Ipse Deûm genitor cœlo, terrisque canebat.
Nunc ea, Torquato quæ quondam, & consule Cottâ
Lydius ediderat Tyrrhenæ gentis aruspex,
Omnia fixa tuus glomerans determinat annus.
Nam pater altitonans stellanti nixus Olympo,
Ipse suos quondam tumulos ac templa petivit,
Et Capitolinis injecit sedibus ignes;
Tum species ex ære vetus, generataque Nattæ
Concidit, elapsæque vetusto numine leges:
Et divûm simulacra peremit fulminis ardor.
Hic silvestris erat, Romani nominis altrix,
Martia, quæ parvos Mavortis semine natos
Uberibus gravidis vitali rore rigabat:
Quæ tum cum pueris flammato fulminis ictu
Concidit, atque avulsa pedum vestigia liquit.
Tum quis non artis scripta ac monumenta volutans,
Voces tristificas chartis promebat Etruscis?
Omnes civili & generosâ stirpe profectam
Vitare ingentem cladem, pestemque monebant:
Vel legum exitium constanti voce ferebant,
Templa deumque adeo flammis, urbesque jubebant
Eripere, & stragem horribilem, cædemque vereri:

Atque hæc fixa gravi fato, ac fundata teneri,
Ni pòſt excifum ad columen formata decorè
Sancta Jovis ſpecies claros ſpectaret in ortus:
Tum fore, ut occultos populus, ſanctuſque ſenatus
Cernere conatus poſſet, si Solis ad ortum
Converſa, inde patrum ſedes, populique videret.
Hæc tardata diu ſpecies, multumque morata,
Conſule te tandem celſa eſt in ſede locata:
Atque unâ fixi ac ſignati temporis horâ,
Jupiter ex celſa clarabat ſceptra columna,
Ac clades patriæ flammâ ferroque parata,
Vocibus Allobrogum patribus populoque patebat.
Ritè igitur veteres, quorum monumenta tenetis,
Qui populos, urbeſque modo ac virtute regebant;
Ritè etiam veſtri, quorum pietaſque fideſque
Præſtitit, ac longè vicit ſapientia cunctos,
Præcipuè ingenti coluerunt numine divos.
Hæc adeo penitus curâ videre ſagaci,
Otia qui ſtudiis læti tenuere decoris,
Inque Academia umbrifera, nitidoque Lyceo
Fuderunt claras fecundi pectoris artes.
E quibus ereptum primò jam a flore juventæ,
Te patria in media virtutum mole locavit.
Tu tamen anxiferas curas requiete relaxas,
Quòd patriæ voces ſtudiis nobiſque ſacraſti.

Non.] Atque animo pendens noctis eventa timebat.

LIB. III.

CIC. *Att.* II. 3.] Interea cursus, quos prima a parte juventæ,
Quosque adeo consul virtute, animoque petisti,
Hos retine, atque auge famam, laudemquè bonorum.

De suis Temporibus.

CIC. *Off.* I. 22.] Cedant arma togæ : concedat laurea laudi.

QUINCT.]O fortunatam natam me consule Romam!

Tamelastis.

Elegia.

SERVIUS.] Jam mare Tyrrhenum longè penitusque palumbes
Relliquit.

Versa ex Homero.

AUG. *Civit.* V. 8.] Tales sunt hominum mentes, quali pater ipse
Jupiter auctiferas lustravit lumine terras.

Jocularis Libellus.

QUINCT. VIII. 6.] Fundum Varro vocat, quem possim mittere fundâ,
Ni tamen exciderit, quà cava funda patet.

NOTANDA ET CORRIGENDA.

Inserta eſt vocum Græcarum Latina interpretatio.

Prior numerus paginam, alter lineam indicat.

P. 3. l. 12. *Qui eas diſpenſavit.* Philotimus, uxoris Terentiæ libertus, de quo lib. 6. epp. 4 & 5.

Ibid. 14. *Exiſtimationis.* Quæ læditur, niſi ſatisfiat iis, quibus debeo.

Ibid. 22. *Seſtertium bis & vicies.* Libell. Tur. 275000, quam pecuniam ex adminiſtratione annua Ciliciæ collectam, apud publicanos reliquit, mox partem ejus ferè dimidiam ad Egnatium argentarium tranſtulit.

4, 7. *Crevi hereditatem.* Adhibitis cretionis ſolennibus verbis, *quum me... heredem inſtituerit, eam hereditatem adeo cernoque.* Porrò nihil intererat utrùm quis præſens aut per epiſtolam cerneret.

Ibid. 9. *Levata.* Ita Boſius e tribus mſſ. nam regii mendosè *enata*, ut edidere Victorius, Manutius, & Lambinus.

Ibid. 13. *De dote.* De ſecunda penſione dotis Tulliæ, cujus dies inſtabat, proximis Kalendis Quintilibus, utrùm ea pecunia Dolabellæ marito, profuſis ſumptibus & flagitiis infami, numeranda eſſet, an potiùs Tulliæ, facto divortio, ſervanda.

Ibid. 22. *Detracta.* De prima penſione detraxerat uxor Terentia, inſcio Cicerone, qui tum in Cilicia proconſul erat.

5. 3. *Parari.* Ut Ciceroni, quòd esset cum Pompeio, domus sua, quam in Palatio magnificam habebat, auferretur.

Ibid. 15. *A tuis.* Qui res Attici Epiroticas procurabant.

6. 2. *Abruptio.* Subitum divortium Tulliæ cum Dolabella.

Ibid. 9. *Etsi ista res nihil habet consolationis.* Lambinus post Corradum & Malaspinam censet libris etiam invitis legendum, *etsi ista res nonnihil habet consolationis.*

7, 5. *De Frusinati.* Quem fundum Cicero vendiderat eâ lege, ut sibi liceret redimere.

Ibid. 17. *Reliqua non videntur esse difficiliora.* Magna fiducia Pompeianis accesserat ex prœlio nuper facto ad Dyrrhachium.

8, 7. *Ut id, quod vides, effecerint.* Post pugnam Pharsalicam, Pompeiani, qui Dyrrhachii erant, imperium deferebant ad Ciceronem, quem detrectantem occidissent, nisi Cato obstitisset: quo periculo territus, relictis partibus, Brundisium venit.

9, 9. *Profectos.* Ad Cæsarem.

10, 19. *Reliquo tempore me domo.* Supple contineo abditum. *Te nunc ad Balbum & Oppium.* Supple delego. *Et quoniam iis placeret modò propiùs accedere, ut hac de re considerarent.* Ita regii codices. Vulgati, omissis vocibus *& quoniam*, habent *considerarem.*

13, 3. *Res ipsa excipi.* Ita rectè codices regii. Vulgo editur *re ipsâ excipi.*

14, 28. *Flagitari.* Nempe a Tullia, ut sibi a Dolabella destitutæ, nomine patris Ciceronis opem ferret.

15, 10. *Qui priùs illum viderint.* Ita regii

codices, ut voluit Manutius, pro vulgato *viderunt.*

16, 4. *Furnius.* Is ante, & post bellum, Ciceroni amicissimus. Itaque hic cum Manutio & Popma legendum videtur *Fufius*, ut intelligatur Fufius Calenus, jam inde a Clodianis temporibus Ciceronis inimicus, & postea Antonii fautor acerrimus, de quo in Philippicis.

17, 2. *Ante initum tribunatum.* A Dolabella genero.

Ibid. 13. *Sciveram.* h. e decreveram, statueram *quid facerem*, nempe abesse a bello. Ita cum Grævio regii codices, pro vulgato *quieveram* aut *siveram* a verbo *sino.*

Ibid. 23. *Jussi ad eos deferri.* Mendosè in quibusdam editis *referri.*

18, 14. *Quòd istam miseram patre.* Vitiosè scribitur in regiis *parte*, in Baliolensi *per te*, pro *patre*, ut voluit Grævius. Vox in vulgatis omittitur.

Ibid. 29. *De Q. Q.* h. e. de Q. fratre, & de Q. ejus filio.

19. 2. *Pro magistro.* Nempe societatis Asiaticæ publicanorum.

20, 17. *Illa esse firma.* Partes scil. Pompeianorum in Africa.

Ibid. 25. *Quî utamur.* Pecunia, quâ utamur. *Quî* ablativi modo tam plurali quam singulari numero veteres ponebant.

21, 6. *Cephalio mihi a te litteras.* Addunt vulgati *reddidit*, quam vocem ignorant plerique codices, & alter e regiis.

Ibid. 28. *Tamen Nilo meo.* Per Nilum libertum meum, qui appellatur infrà ep. 20. Ita ex Decurtato Bosius, & favent regii, in quibus

fcribitur *L. meo*. Alii aliter reponunt *ftilo meo*, vel *ultro*, vel *nihilò minùs*.

23, 2. *Præclaras generi actiones*. Dolabellæ, qui tribunus plebis hoc anno, promulgatis Romæ perniciosis legibus, omnia mifcebat.

Ibid. 8. *Cretionem simplicem fuiffe*. Cretio simplex, quum e pluribus heredibus fcriptis, unus cum cretione inftituitur, reliqui sine cretione.

Ibid. 24. *Quæ femper nolui*. Nempe rerum potiri Cæfarem.

24, 18. *Neque tum mihi defperatum ita videbatur*. Ita Frid. Gronovius & Grævius proximè ad codices, in quibus plerifque fcribitur, *neque tum mihi defperaturi ita videbamur*. Bosius dedit, *neque tam mihi defperatum iri videbantur*, quæ eft vulgata lectio.

25, 16. *Quibus non erat ignotum*. Quibus venia nondum erat a Cæfare data.

26, 1. *Præfertim hoc genero*. Dolabellâ. Vide fuprà ep. 12.

Ibid. 5. *Ad Minutium Tarentum fcribam*. Ita Frid. Gronovius, & eò ducunt regii codices, in quibus fcribitur, *ad Minutium parentum*, unde vulgati fecere *parentem*.

Ibid. 8. *Potuiffe mirarer*. Supple cogi, confici.

Ibid. 10. *Quem videre, si ullo modo (pofcit enim res) pervellem*. Ita Grævius, & firmant regii codices. Vulgo editur, *quem videre, si ullo modo potes venire*.

Ibid. 12. *Ibi facile eft*. Lege cum Grævio, *tibi facile eft*.

27, 16. *Multi autem funt, qui, quocumque funt modo ad illos fe recipere volent*. Ita duo regii codices. Verbum *funt*, malè ex præceden-

tibus iteratum, delevimus. Vulgò editur, *multi autem sunt, qui, quicumque sunt, modò ad illos &c.*

Ibid 22. *Nam C. quidem Cassium.* Primam vocem addidimus ex duobus regiis.

Ibid. 28. *Æsopi filius.* De quo Horatius Satir. 2, 3. Hic in amore Metellæ, in flagitiis, & profusis sumptibus cum genero Ciceronis Dolabella bene compositus.

28, 16. *Non esse ab illo.* A Cæsare.

29, 9. *Spem... afferunt* Frid. Gronovius mallet *differunt*, eodem sensu: ita se deprecandi causâ ad Cæsarem ituros ostendunt, ut nusquam progrediantur.

30, 12. *Et maximè quid scribas.* Ultimam vocem ab oscitante librario iteratam dele.

Ibid. 14. *Pro desperato.* Ita cum Bosio regii codices. Grævius maluit *pro explorato.*

31, 10. *Quam.... scripsisti, putato &c.* Corrupti codices habent *pro tanta tato*: unde Bosius dedit, *quam... scripsisti* πραότατα pro πραοτάτως, lenissimè; Gronovius autem, *quam... scripsisti,* ὦ τὰν, *putato &c.*

Ibid. 19. *Ut eorum odium subeam.* Negationem inserit Frid. Gronovius, *ut eorum odium non subeam.*

Ibid. 22. *Valde scilicet molestum.* Mediam vocem addidimus ex utroque regio.

32, 20. *Quæ istorum via esset.* Scil. de mea Brundisii permansione.

33, 10. *Mederi maluissent. Quamobrem quoniam.* Ita cum Grævio regii codices, pro vulgato, *mederi maluissent, quam obesse. Quoniam &c.*

Ibid. 23. *Apud* ἔνπιστον. Apud virum aliquem spectatæ fidei. Ita Bosius ex conjectura. Men-

dosè codices habent *apud epistolas*, nullo sensu.

34, 1. *In pensione secunda.* Tulliæ dotis, quam Dolabellæ solutam non oportuit.

Ibid. 2. *Te oro, ut impeditis rebus, si quid cogi... potest... ex argento tibi quod satis, multa ex supellectile &c.* Ita regii codices, idque visum est præstare vulgato, *te oro, ut in perditis rebus, si quid cogi... potest... ex argento, neque satis multa ex supellectile &c.*

Ibid. 16. *Nisi illud quidem mutari.* Agitur de testamento uxoris Terentiæ.

Ibid. 18. *Ab Nilo.* Qui Ciceronis libertus. Ita veteres editi. Codices scribunt *a Nillo.* Grævius dedit *ab illo.*

35, 7. *Illud quoque vellem.* Factum esse Tulliæ divortium cum Dolabella.

Ibid. 10. *Ut vivi.* Ita cum Grævio & vetustioribus editis codices regii. Malebat Pantagathus, *ut viri*, Bosius, *ut vini*, h. e. vinolentiæ Dolabellæ. *Tabularum novarum*, quam legem ferre instituerat Dolabella.

36, 10. *Philotimus dicitur.* Affuturus cum Cæsaris ad me litteris.

Ibid. 21. *Injuriâ acceptâ.* Ab Dolabella Tulliam uxorem aspernante.

37, 1. *Quod tum factum, quum illa quærere cœperat.* In his & sequentibus Bosium sequimur. Sed locus Grævio & Mongaltio videtur comploratus.

Ibid. 9. *De illo altero.* Ut scil. aliquid seponatur, quod sit in tuto, ad inopiam Tulliæ propulsandam. Vide suprà ep. 19.

Ibid. 13. *Terentiæ.* Rectè Bosius censet reponendum esse *Tulliæ.*

38, 30.

38, 30. *Ab aliisque.* Nempe a Pompeianis, qui in Africa erant.

39, 7. *Eò protinus iturum.* Vulgò *& protinus iturum.* Correximus ex regiis mss.

40, 2. *Ac mallem illum.* Huc nempe venire, ut cum eo collocutus, hinc discederem.

Ibid. 28. *Epistolas illas.* Q. Ciceronis ad Cæsarem contra M. fratrem.

41, 18. *Pharnaces... moram afferet.* Nullam attulit, de quo Cæsar ad senatum scripsit *Veni, vidi, vici.*

43, 27. *Igniculum matutinum.* Supple γεροντικὸν, senile: scripserat Atticus senis esse igne matutino uti hoc tempore: cui Cicero respondet, magis senile est memoriolâ vacillare.

44, 1. *Id est v Kalendas.* Ita rectè regii mss. Mendosè plures editi, *id est II Kalendas.*

Ibid. 4. Confabulatio.

Ibid. 19. Quid enim illi curæ est? 21. Vita feliciter acta est. 22. Quæstio.

Ibid. 23. *Fructum.* h. e. voluptatis & rerum præsentium usum.

45, 5. Sincerè, sine præstigiis & fuco. 7. Beatorum insulæ. 10. Affectu, animi motu.

Ibid. 16. *Nomen illud, quod a Cæsare.* Ciceroni pecuniam debebat aliquis eorum, quorum bona sub hasta venibant: permittente autem Cæsare poterat ad nummos pervenire, si aut ipse bona emeret, aut delegationem acciperet ab eo, qui emisset, *aut Vecteni conditione semissem*, h. e. debiti parte dimidiâ contentus esset, quâ conditione Vecteno satisfiebat. Ita locum exhibent regii codices, ut voluit Frid. Gronovius. Vulgò, *aut Vecteni conditionem semisse.*

Ibid. 22. *Metonis annus.* Qui constabat annis

ſolaribus octodecim. Dicitur de longissima dilatione.

Ibid. 23. Considera. 25. Plauſui. 26. Negligatur. *Sed* curæ erit.

46, 5. Rubicundiorem. 7. Quæſtio Archimedea. 13. Tenuiter. 15. Auditio.

Ibid. 28. *Luperco filio.* Hunc in Julianos lupercos adſcribi paſſus erat pater cum duobus domeſticis libertis, Statio ſuo, & Philotimo Terentiæ. Vide Phil. 2, 34.

47, 3. Stipem. 4. Siticuloſum fontem, *ſed ad* Pirenem. 5. Reſpirationem venerandam Alphæi *in te* fontem. 7. Quorſum hæc tandem erumpent?

Ibid. 8. *Cato.* Liber de Catonis laudibus.

Ibid. 10. *De Cœlio.* Cœlius hic, ut & Hortensius, Virginius, Piſo, qui appellantur infrà, videntur argentarii fuiſſe, cumque iis egiſſe Ciceronem de auro argentove facto vel infacto, cum alio signato commutando. Bosius.

Ibid. 15. *Muſtela... Criſpus.* Hi videntur coheredes fuiſſe.

Ibid. 18. *Piſoni demonſtrarim.* Ita regii codices. Vulgò *demonſtrarem* aut *demonſtraret.*

48, 7. *Conturbat enim me epitome Bruti Fanniana, an epitoma Bruti Fannianorum? ſcripsi &c.* Ita cum pleriſque mſſ. regii, pro vulgato, *conturbat enim me in Bruti epitoma Fannianorum ſcriptum &c.* Sermo eſt de libris annalibus C. Fannii, quos in epitomen Brutus contraxerat.

Ibid. 12. Argumentis geometricis. 23. Primigeniæ tabulæ, ex quibus *Nicasiones*, fœneratores, Kalendis cujuſque mensis pecunias exigebant a debitoribus. *Conficiendæque tabulæ*, acceptorum & expenſorum.

49, 6. *Hegesiæ.* Qui de arte grammatica, ac fortè de accentibus *acuto* & *gravi* ſcripſerat eo ſtilo, qui eſſet fractus & velut in particulas inciſus.

Ibid. 14. Omnem popularem, qui ſcil. vulgaria non temnit. 15. Commentationem. 19. *Ex iſta acuta & gravi*, ſcil. commentatione, *refertur ad* finem bonorum & malorum, quos libros tunc in manibus habebat Cicero.

Ibid. 22. *Pro iſto aſſo ſole...* Solebant veteres, curandi corporis causâ, in ſole vel ſicci, vel perfuſi oleo ſedere, aut ambulare. Hinc quum Atticus ſcripſiſſet ſe *aſſo* ſeu ſicco ſole Ciceronis (dialogo nempe de claris oratoribus, quem vide n. 24.) delectatum eſſe, reponit Cicero ſe pro his ſuis vulgaribus, *nitidum ſolem unctumque*, h. e. utiliora longè & præſtantiora interrogando repetiturum eſſe ab Attico ad libros de Finibus bonorum & malorum. Ita locum difficilem ſanè Mongaltius & poſt eum Olivetus interpretantur.

Ibid. 27. *Chreme, tantumne &c.* Ex Terentii Heautontimoroumeno. *Oratorem.* Librum, quem de perfecto oratore miſit ad Brutum.

50, 4. Elegans. 7. Morbi popularis.

51, 1. *Hoc tempore.* Dimiſsâ Terentiâ, Cicero de alia uxore ducenda cogitabat.

Ibid. 7. Unà afficior.

52, 19. *Hac ſolitudine.* Villâ ſuâ Cumanâ, quò confugerat poſt mortem Tulliæ.

Ibid. 28. *Amyntæ filius.* Philippus, de quo ep. ſuperiori. Ibid. O infinitam & inſuavem loquacitatem!

53, 6. *De dote.* Quam ſibi a Dolabella reſtitui nolebat per delegationem a Balbo. Hanc con-

ditionem Cicero vocat *regiam*, h. e. duram, iniquam, quia vix pecunia poterat exigi a Balbo Cæfaris familiarissimo.

Ibid. 10. Confecrationem, relationem in deos. 11. Honorem, celebritatem. *Ibid.* A via remotior. 14. Commuto, ad alias perfonas transfero. 17. Non enim invidiofum eft.

54, 2. *Ardor.* Dolor ex morte Tulliæ.

Ibid. 5. *Quod fcribis de Apuleio.* Qui cooptatus in collegium augurum, cœnam parabat auguralem, cui intereffe debebant augures, nisi si morbum per fe aut per alios jurarent.

Ibid. 17. *Cocceium velim appelles.* De pecunia, quam is mihi debet.

55, 24. *Ipfum doleo.* Id ipfum doleo, quòd hinc mihi difcedendum sit.

Ibid. 29. *Id velle ut ipfe adeffet.* Ita regii codices cum duobus Grævianis, pro vulgato, *id vellem ut ipfe adeffet.*

56, 2. *Panfa quando.* Nempe Româ profecturus sit in Galliam, Bruti fucceffor.

Ibid. 19. *De Cicerone.* Athenas ftudiorum causâ mittendo. Hæc epiftola, & poftremæ duæ hujus libri pertinent ad annum u. 708, ac proinde ad librum, qui proximè fequitur.

Ibid. 20. *De prima pensione.* Tulliæ dotis a Dolabella exigendæ.

Ibid. 23. *Utrùm ipfe... cogitet.* Utrùm ipfe honorem sit a Cæfare petiturus in campo Fœniculario, qui fuit in Hifpania, an Romæ in campo Martio.

57, 3. *Refugio a te admonendo, quod velim mihi ignofcas, cuicuimodi eft.* Ita locum exhibent & diftinguunt regii codices. Fanum intelligit, quod erigere mortuæ filiæ cogitabat.

Ibid. 12. *Cluatii.* Placet fanum eâ formâ, quam Cluatius defcripsit.

Ibid. 30. *Quod eram veritus.* Vide fuprà epp. 10 & 11.

58, 21. *De Antonii adventu.* Vide Phil. 2, 30, 31 &c.

59, 5. *De nepote.* De puero Lentulo, Dolabellæ & Tulliæ filio.

60, 24. *De judicatu meo.* De meo officio judicandi, ne propter id Romæ me effe neceffe sit.

61, 16. *Hoc alterum.* Quod nempe dicat Terentia fe de re filii cogitare.

62, 14. *Non pudenter.* Non fatis modeftè. Ita e codice Baliolensi Grævius & Mongaltius. Alii *non prudenter.*

63, 11. *A Ranio.* Quem fcribam volunt fuiffe.

Ibid. 15. *Res cedit.* Pecunia debita folvitur. Ita Manutius pro vulgato *recedit*, in quo mendum agnofcunt Victorius, Lambinus, Lipsius &c.

64. 5. *Aut quatenus eos mihi concedere.* Hæc verba insititia & delenda cenfet Grævius.

Ibid. 28. *Scribes ad me, quum fcies : fed quàm primùm, num Clodia &c.* Ita locus fcribitur & diftinguitur in regiis codicibus.

65, 9. *Non plus annum.* Mallet Grævius, *non plus annuâ.*

66, 2. *Ut præter me.* Manutio & Lipsio magis arridet, *ut præter te*, idque vulgato aptius & concinnius videtur.

Ibid. 7. *Molefti funt.* Nempe Cæfariani, qui me in fenatum vocant, & intereffe volunt fuis consiliis de republica.

Ibid. 19. Viri tractandæ reipublicæ periti. *Ex Apollodori.* Scil. libris.

67, 15. *Et, tu videbis.* Vulgò *& ut tu vide-*

bis. Voculam incommodam non agnoſcit unus e regiis : alter verò mendosè ſcribit, *& cui videbis.* Grævius reponit, *at quanti tu videbis.*

68, 3. *Ciſpiana.* Nempe nomina; pecuniam, quam mihi debent Ciſpius & Prætius.

Ibid. 10. *Numeratò.* Emere præſenti pecuniâ, potiùs quàm dare rem aliquam æſtimatam, ex lege Julia.

Ibid. 24. Gloriolæ ſtudio duci. 25. Oblectamentum ſenectutis, *ſupple* maximum eſſe reip. tractationem. Vide infrà epp. 29 & 44.

69, 14. *Unam rem.* De Terentia ſcil. de qua ſuprà, epp. 22 & 23.

Ibid. 24. *Ad aliam rem loci nihil ; ſatis ad eam, quam quæro.* Ita Manutius emendavit locum in mſſ. corruptum, *ad ullam rem loci ſatis ; nihil ad eam, quam quæro.* Bosius dedit, *ad ſuillam rem loci ſatis ; nihil &c.*

70, 25. *Ad me miſſum eſſe.* A Terentia.

71, 2. *Niſi id.* Scil. officiùm, de quo ſuprà ep. 19.

Ibid. 13. *Mœrorem... dolorem.* Quid differant habes Tuſc. 4, 8.

Ibid. 28. *Publius.* Editi veteres habent *Publilius*, & ita legendum videtur.

72, 2. *Lentulum puerum.* Ciceronis nepotem, de quo ſuprà ep. 17.

73, 2. Senectutis oblectamentum. Vide ſuprà ep. 25.

Ibid. 3. Funeris ornamentum.

Ibid. 27. *Mirabatur.* Ita codices & plerique editi, non *mirabitur.*

74, 2. *Si addiderimus aliud.* Si unà emere velimus alium locum, quem cupit abjicere.

75, 2. *Publilia.* Quam Cicero, dimiſsâ Te-

ṙentiâ, duxit uxorem; at cum ea mox fecit divortium, quòd visa esset lætari morte Tulliæ.

Ibid. 3. *Cum Publilio loqui.* Alii *locutam; eam &c.* Regii codices *loqueretur.* Bosius ex decurtato dedit, *cum Publilio loqui retur*, & verba includit parenthesi.

Ibid. 16. *Ut ego nollem.* Invitus enim hinc discedam, quæ *una est vitatio.*

77, 23. *Lege.* Juliâ de sumptu funerum minuendo.

Ibid. 26. Sine ratione, temerè.

78, 10. Consecrationem.

80, 1. *Si ergo aliud erit, non mea erit culpa, nisi emero.* Si quidem emere cupio, sed tua, qui non curas invenire, quod emere possim. Ita Corradus. Frid. Gron. legit, *si ergo aliud nihil erit*, & locum concludit interrogatione. Grævius autem existimat negationem excidisse suo loco, reponitque, *si ergo aliud non erit, mea erit culpa, nisi emero.*

Ibid. 19. Ad consecrationem.

81, 20. *Quæ maximè liberalis una.* Ita Jac. Gronovius pro vulgato, *quæ maximè liberalissima*: quæ quidem locutio nonnullis defenditur exemplis, sed non Tullianis.

82, 3. *Publicianus.* Qui fuerit Publicii cujusdam, antequam deveniret ad Trebonium & Cusinium. Ita Bosius ex duobus mss. Alii *publicanus* aut *publicatus*, sensu perquam obscuro.

Ibid. 11. Cyrus ex quarto & quinto tomo Antisthenis.

83, 15. Scriptum aliquod consilii plenum & ad deliberationem aptum. 17. Aristotelis & Theopompi *libros* ad Alexandrum.

84, 5. *Nunc ipsum.* Hoc ipso temporis puncto.

Ibid. 23. *Ad tabulam.* Ad auctionem, quià tabula auctionis signum.

85, 13. Querula res calamitas.

86, 6. Specimen, ex quo de toto opere, quale futurum sit, judicari potest.

Ibid. 25. *Novi te nihil habere.* Frid. Gronovius mavult, *nisi novi te nihil habere.*

87, 7. *Ut id ipsum... faceres.* Ut domi te includeres rationum causâ.

Ibid. 15. *Illam rem.* Illam fani ædificationem.

88, 5. Cum significatione amoris mutui. 20. Senectutis oblectamentum. 21. Patris familiâs officio convenientia.

89, 9. *Fulviaster.* Fulvio similis.

Ibid. 13. Volumina. 19. Torpedo cum mœstitia. 24. Tolerabiliora 28. Contubernalem.

90, 2. Argumentum.

Ibid. 11. *Ista admonitio.* Fortè, inquit Victorius, Tullia diem suum obierat, quum esset apud patrem in Tusculano.

92, 29. *A Peduceo.* A sexti Peducei auctione.

93, 9. Reipublicæ moderatores, qui de republica scripserunt. 15. Hoc verò attentè perscrutaberis.

Ibid. 19. *Hoc metuere, alterum in metu non ponere.* Supple absurdum esse. Proverbium cujus sensum ipse Cicero aperit lib. 14. ep. 21.

94, 14. Descripta ex aliorum libris. Sic appellat libros suos de philosophia e Græcis haustos ac pene descriptos.

95, 27. *De Virgilii parte.* Is unus erat ex coheredibus Scapulanis.

96, 2. *Ne turbem.* Nempe rationes. Ne contraham æs alienum, & decoquam.

Ibid. 27. *Ulli ut neque severiùs.* Primam vo-

cem, quam ignorant regii codices, delevimus.

97, 1. *Ad Tullios.* Montanum & Mattianum, qui cum Cicerone filio Athenas profecti erant.

Ibid. 10. Decursum reliquum vitæ.

Ibid. 21. *Totum in hunc.* Effudi scil. & contuli. i. e. tanti Peduceum facio, quanti umquam patrem feci: ipsum verò Peduceum per se & suo merito non minùs amo, quàm patrem. Eum ergo alterum tantum amo, quàm umquam patrem amavi. Bosius.

98, 16. *Parochus publicus.* Qui lautia præbebat legatis exterarum nationum.

99, 2. *Epistolam ad Cæsarem.* Ita codex regius uterque, pro vulgato, *de epistola ad Cæsarem.*

Ibid. 14. Assentatio. 17. Felix successus. 18. Infelix successus. 20. Temerè se periculo offerre. 26. Lenimentum. 28. Studium.

101, 7. *Quid tu hunc de pompa.* Ex decreto senatûs eburnea Cæsaris statua inter imagines deorum in pompa circensi gestabatur.

Ibid. 13. Quæstio Archimedea.

102, 10. Sacellum, fanum. 14. Insolenti & vanæ ambitioni meæ, per deos, indulge.

103, 15. Assentationes. *Non longè absunt a scelere.* Negantem particulam cum Frid. Gronovio delevimus, ut sensus postulat.

Ibid. 17. *Sicunde potes eruere.* Ita regii codices & veteres editi; & sic solet Tullius. Recentiores, a manu, ut videtur, emendatrice, *mí secunde potes, erues.*

Ibid. 25. Conventum & sermonem de ratione reip. gerendæ.

104, 9. De descensu, *supple* in antrum Trophonii. 10. Decrevi. Est a Bosio κεκύβικα, in

O v

cubi & tesseræ modum me conformavi, & decreto meo firmiter sto. Eodem sensu.

Ibid. 24. *Mille jugerum.* Mendum est in numero, quem tamen & codices & editi retinent.

Ibid. 30. *Pudet me patris.* Ita cum Victorio, Manutio, & Lambino codices regii, rectè, si hæc verba intelliges de Q. Cicerone filio. At si, ut suspicatur Mongaltius, ea referenda sint ad ipsius Marci filium, qui tum Athenis vitam vivebat a patris vita multùm degenerem, legendum erit, *pudetne patris?* Gruteri & Grævii lectio, *putetne patris*, quid sibi velit, nescimus.

105. 10. De anima *libros*. 11. De descensu *in antrum Trophonii.* Tripoliticum, *seu* tractatum de rebus publicis Atheniensium, Corinthiorum, & Pellenæorum.

Ibid. 15. *Torquatus.* Liber 1. de Finibus. *Catulum, Lucullum.* Libros Academicos, quos primùm scripserat.

Ibid. 21. Per notas.

106, 4. Conventum & sermonem. 6. Magnis personis inducendis sermoni dignitatem & ornatum addere.

Ibid. 11. *Professionem relatam.* Si quid, condito lustro, accederet ad possessiones, id in tabulas publicas referri debebat.

Ibid. 19. Verecundia.... *Ne is quum sit in Africa, ut Cælius.* Ne Pompeianas partes exsuscitet in Africa, ut olim Cœlius in Italia Marianas.

107, 1. De descensu, *Supple* in antrum Trophonii. 5. Probabile.

108, 29. *Fore istam etiam a præcone diem.* Præconem in tam longam diem, quàm illa nostrorum nominum sit, solutionem dilaturum.

109, 23. Probabile *fratri fuiſſe.* Nempè legatum, non verò in decem legatis, rebus provinciæ componendis.

Ibid. 24. *Torquatum.* Librum 1. de Finibus bonorum.

111, 2. *Qui nuper eſt.* Addunt editi quidam *mortuus*, quam vocem ignorant codices, ſolitam ab antiquis ſupprimi, euphemiæ causâ.

Ibid. 13. Maximè probabile. 25. Probabile.

112, 3. *Aut ſi Silium videris.* Conjunctionem *ſi* omittunt vulgati, quam ſervant regii codices. Iidem paulò pòſt, *ac vellem tum tu adeſſes :* ubi vulgati, *ac vellem, quum adeſſes* : & infrà, *miſi equidem ei nuntiari*, pro vulgato, *juſſi equidem &c.*

Ibid. 20. Panætii de Providentia *librum.* 28. Prolixius, amantius.

113, 1. Non dicenda, non narranda. 4. Opportunè.

Ibid. 12. *Divortium.* Quod fecit cum Clodia, Appii filia, ut Porciam duceret Catonis Uticensis filiam.

Ibid. 26. *De Marcello.* De quo vide Fam. 4, 12.

Ibid. 30. Præter hiſtoriam, contra veritatem.

114, 10. Magis communia.... & magis ad remp. adminiſtrandam accommodata.

Ibid. 12. *Brutus ſi quid egerit.* De nova uxore ducenda. Ultimam vocem omittunt vulgati, quam ſervant regii codices cum aliis.

115, 5. Non eadem facies. *Supple* ex Euripidis Ione, apparet, quum res procul ſunt, & quum propè cernuntur. Hæc verba transfert Caſaubonus ad initium epiſtolæ ſequentis. Nihil, inquit, hòc certius, nihil verius.

Ibid. 19. *Quando obviam.* Iturus sit Cæsari.

116, 1. *Præclarè vendidisti.* Ducta similitudo a præconibus res venales in auctione laudantibus, ut emptores alliciant.

Ibid. 7. Eruditiora. 8. Nuncupationem, libri alicujus destinationem. 9. Callipides, qui fuit in stadio nobilis cursor. 12. Eadem mensurâ, & meliùs... si modò possis. 15. De Finibus commentationem. 18. Academicam *commentationem.* 21. Antiochi sententiam continentia.

Ibid. 27. *Rem ad me esse delatam.* Me constitutum fuisse magistrum auctionis.

117, 15. Invideri, quòd in libris meis loquens inducatur. 18. Amor sui ipsius. 24. Dubito. 26. Vereor Trojanos. 27. Reprehensionem.

119, 11. Commentationem. 14. Præter decorum. 16. ignorantia, *sed* nullus usus. 20. Antiochia ratio.

120, 20. Plurima scribens. 21. Invidè ferre. 22. Invidè fert.

121, 7. Periculo carentia. 15. Cupidus gloriæ. 23. Opinionem eorum, qui nihil comprehendi posse dicunt. 28. Muta persona.

122. 8. Aristotelicum *morem.* 12. De Finibus. 13. Peripatetica. 14. Non invidiosum. 18. Subtiliora. 21. Lucrum insperatum. 25. Probabilia.

123. 11. Querulus, accusandi seu criminandi cupidus. *Theatrum... bèllum habuisti.* Hæc intelligenda videntur de jurgio quodam Tuberonem inter & uxorem ac privignam, præsente Attico.

Ibid. 19. *Atque hoc.* Nempe curandum est.

Ibid. 21. Philosophicè. 23. Morsum esse. 27. Neque enim illis *delector.*

124. 25. Assensionis retentione.

Ibid. 29. *Quàm ut Lucullus.* Loquitur scil.

in libris Academicis. Quidam reponunt *Lucilius*, sed invitis codicibus.

125, 2. Statum jam jam dimicaturi. 3. Assensionis retentioni. 15. Libris Hermodorus *mercaturam facit*. 17. Dico, nuncupo. 22. Non emendata. 23. Obsoleta. 24. In parvis rebus studii multum ponere.

126, 21. Placidè. 28. Nobilior, generosior.

127, 7. Libentissimè. 10. Singula quæque particulatim.

128, 8. Probabilem convenientiam. 28. convictus.

129, 1. *Desicti*, aut *defecti*. h. e. absoluti. Ita codices. Frid. Gronovius mavult *adfecti*, i. e. tantùm non perfecti. Lambinus *detexti*, Ernestus verò *descripti*.

Ibid. 7. *Retentione*. Ex lege Cæsaris licebat debitoribus solvere æstimatione, & deducere de sorte, quod in usuras solutum erat, ita ut quarta pars debiti periret.

Ibid. 9. Quâ commodissimâ ratione.

130, 3. Pelliti libri, quia membranis & pellibus conteguntur. 5. Vereor Trojanos.

Ibid. 7. *In alteram aurem*. Supple dormio, i. e. securi animi sum.

Ibid. 19. Obscurior.

131, 9. Vehemens vir, & qui vel insontem accusare audeat. Ili. λ' 653.

Ibid. 26. Opus. 27. Verborum comprehensiones, periodos.

132, 2. *Gentilis tuus*. Ex cognomento Attici *gentilem* ipsius appellat Græcum aliquem architectum, cujus consilio & operâ Cæsar urbem augebat, prolato pomœrio.

Ibid. 19. *Cum Publilio... conficias*. De sororis

dote, quæ reddenda erat post divortium, *de quo quæ fama sit &c.*

133, 12. *Quàm ut scribis.* Ut nimirum illâ pecuniâ utatur Athenis Cicero filius.

Ibid. 18. Fide dignum. 21. Formidabile erat.

134, 1. Digna, quæ ventis portanda tradantur. 19. Non advertit, non satis cogitanter scripsit.

Ibid. 23. *Hòc quidquam pote impurius?* Ita constanter codices. Manutius tamen & Lambinus maluerunt *potest esse.*

135, 9. Utrùm justitiæ murum celsum... an versutæ fraudis, *supple* scandens... Ambigit enim animus ad verum dicendum.

Ibid. 22. *O credibilem vanitatem.* Ita quidem editi recentiores: at vetustiores rectè, ut videtur, *ô incredibilem vanitatem*, & sic dare voluimus, ut habent regii codices.

Ibid. 26. Obliqua, tortuosa, i. e. fraudes, simulationes.

136, 1. *Nec enim inde venit.* Veniebat a Cæsare, cui ex Hispania redeunti obviam longè processerat.

Ibid. 6. De iis quæ redundant in Phædro Platonis, & de Græciæ vita. Videntur his verbis significari libri duo Dicæarchi, quorum primo multa e Phædro Platonis resecanda esse docuerat, ut superflua, altero virorum Græciæ illustrium vitam conscripserat. Bosius.

Ibid. 9. Bonos seu lætos nuntios. 11. Opus studiosè elaboratum, *quod vidi* in ea parte ædium tuarum, cui nomen *Parthenon*, quasi Minervæ sacrarium. Intelligit stemma Bruti ab Attico compositum, in quo M. Brutus a L. Bruto, qui Tarquinium expulit, & Servilio Ahala, qui Sp. Mæ-

lium occidit, deducebatur, quasi a duobus tyrannicidis. Frid. Gronovius.

Ibid. 16. *Ita enim significarat iis litteris, quas ad me.* Sic habet e regiis mſſ. alter, ut voluit Frid. Gronovius. Vulgò, *ita enim significarat iis, quas ad meas.*

Ibid. 25. Animo ſuſpenſus huc illuc impellor. 26. Omnia.

137, 11. Verſutæ fraudis. *Supple* murum tibi placere. Vide ſuprà ep. 38. *Significavi me non fore.* Supple iratum.

Ibid. 23. Et valde triſtis. 24. Tu verò quid cogitabundus? Probat Mongaltius hanc epiſtolam referri ad annum u. 707. ſcriptamque eſſe antequam Q. Cicero filius ad Hiſpanienſe bellum proficiſceretur.

138, 18. *Diem meum.* Natalem.

Ibid. 22. Eatur *μιᾶς κόρδυ.* Hæc corrupta. Odinus, teſte Oliveto, emendabat, *Eatur. μιᾶς ὁδοῦ*, eadem viâ *te videbimus igitur.*

139, 2. *Acerba pompa.* Circenſis, in qua ſignum Cæſaris inter imagines deorum geſtatum eſt.

Ibid. 14. *Cottam.* Librum a Cotta compoſitum. *Libonem.* Ejus annales. *Caſcam.* Librum Caſcæ.

Ibid. 19. Memoriæ lapſum.

Ibid. 29. *Illæ Diocharinæ.* A Diochare Cæſaris liberto ſcriptæ.

141, 18. *Ne ille arcendus eſſet.* Quidam codices, quos inter duo regii, alio ſenſu, *ne ille arceſſendus eſſet.*

142, 23. *Magiſtrum.* Nempe cœnandi. Vide Fam. 9, 16.

143, 23. Temerè, ſine cauſa.

144, 11. Accuſationem intendit.

145 , 7. *De illo nostro... exquiras.* Quo scil. animo sit Tigellius in Q. Ciceronem filium, cui nocere poterat apud Cæsarem.

146 , 8. *Quantum acceperit.* Quatenus se mihi placatum præbuerit.

Ibid. 23. *Ne ridiculè micillus.* Ita mendosè codices. Nihil melius occurrit conjecturâ Odini, qui, teste Oliveto, reponebat vocem Græcam μικκύλος, parvulus, humilis.

Ibid. 24. Ad æqualem similemque. 27. Sine adulatione.

147 , 9. Non pœnitendum. 23. Curationem per vomitum. 24. Fidenter, sine periculi metu, largè, copiosè. 28. Qui circa illum, familiares.

148 , 4. Serium nihil.... erudita. 8. Hospitii procurationem.

150 , 2. *Deverti ad illum.* Matium, quem ficto nomine *madarum* aut *calvenam* appellat, quòd erat calvus. Hujus ad Ciceronem epistolam vide Fam. 11 , 28.

Ibid. 17. *De Sexto.* Pompeii magni filio, qui in armis erat in Hispania.

Ibid. 20. *Quidquid volet, valde volet.* Ita regii codices, pro vulgato *vult* aut *volt.*

151 , 13. Calvitium, & per similitudinem, promontorium, quod utrumque est albo vertice. Innuit nullam apud Matium fidam esse stationem, qualem vulgò præbent promontoria.

152 , 8. Inanis terror. 15. Sensum & voluntatem. 19. Animi significationem.

153 , 3. Heroes, Brutus, Cassius &c. 14. Cibo abstinuisti. 22. Memoriæ lapsus. 23. Conturbatio multa.

154 , 3. Mobilia, tamquam Euripus. 10. Rerum novarum.

155, 2. In reip. administratione versari. 3. Absurdum... Tyrannicidas. 11. Remp. gessimus. 14. Ad remp. magis pertinentia. 24. Elegantes. 28. Elegantia.

156, 26. *Reginæ.* Cleopatræ, Ægypti reginæ.

158, 1. *Designati consules.* Hirtius & Pansa.

159, 1. *Capitolino die.* Quum interfecto Cæsare, conjurati in Capitolium confugerunt.

Ibid. 14. Terram pro terra, quod dicitur de iis, qui solum vertere cogitant. *Tua tamen.* Nempe Epirus, quò me invitas, ὑπηνέμιος, vento exposita, nec satis ab hostibus tuta. *Nausea jamne &c.* Ita locum distinguit & interpretatur Ernestus.

Ibid. 31. Juris concertationem.

160, 17. Intemperantiam.

161, 19. *Odii pœnam.* Notat Victorius codices (& sic regii) habere *penam*, sine diphtongo, legendumque omnino censet, *odii plenam*, sensu aperto & commodo.

Ibid. 21. O factum præclarum quidem, sed imperfectum.

162, 18. *Ubi nec Pelopidarum, inquit*, scil. Accius. Versum integrum adducit lib. 15. ep. 10.

Ibid. 29. *Apud Vestorium.* Qui Puteolis argentariam faciebat.

163, 6. Planâ & humili. 10. Sed nobis curæ non est convivio suavi operam dare; verùm valde magnam tempestatem, o Jovis alumne, intuentes, extimescimus, in dubioque est, salvine, an interituri simus. Ili. ί 228.

164, 3. Non tibi, nata mea, data sunt opera bellica; verùm tu placita persequere munera eloquentiæ. Ili. έ 428. Pro γάμοιο Cicero scri-

psit λόγοιο, ut ad fenfum, quem intendit, verba accommodet.

166, 18. *P. Clodium.* Cujus patre a Milone interfecto, matrem Fulviam duxerat Antonius.

167, 10. *Quod mecum per litteras agis.* Hanc Ciceronis epiftolam poftea in fenatu protulit Antonius. Vide Phil. 2, 4.

169, 7. *Parilibus.* Quæ parilia fumptu fuo dedit Octavius, ut populum muneribus sibi devinciret.

Ibid. 17. *Phetriorum.* Ita Jac. Gronovius. *Phetria* dicebantur collegia hominum ad facra & epulas convenientium. Pofterior ætas dixit *frerias.* Vulgò editur *Pherionum*, quod Grævius mutabat in *Vestorianorum.*

Ibid. 18. Quæ ad reip. adminiftrationem magis pertineant.

Ibid. 27. *Rufio Vestorianus.* De quo lib. 5, ep. 2.

170, 7. *Illam fessionem Capitolinam.* Moram illam desidem conjuratorum in Capitolio, poft interfectum Cæfarem.

172, 4. Animadversionem, considerationem.

173, 1. *Tyrotarichum.* Obfonium ex cafeo & falfamentis. Vide Fam. 9, 15 & 16.

Ibid. 7. Præclarum facinus. 8. Animadversio, consideratio. 27. Singula quæque tamquam telæ licia percurrendo.

175, 10. Ipsi curæ erit. 19. Non edendum.

176, 2. *Etsi contentus eram.* Hanc eamdem epiftolam vide Fam. 9, 14.

179, 21. *Faberii.* Hic fuit Cæfaris fcriba, cujus manu abufus eft Antonius, ut ejus pecuniæ, quam Cæfar in templo Opis depofuerat, partem

Dolabellæ daret, quò eum sibi obnoxium fidumque faceret.

181, 4. Defectu solutionis, quum quis solvendo non est.

182, 11. Actionem. 15. Actionem.

183, 26. Generalem regulam.

185, 5. Non esse accedendum ad rempublicam.

Ibid. 28. *Nosti vultum.* Ita codices regii, pro editorum *nosti virum.*

186, 12. Subabsurda. 17. Ætas acta est. 21. De quinis reliquum. Latet in voce Græca jocus in Hirtium, quem eâdem voce designat ep. 2. lib. sequentis. 23. Nugæ multæ.

Ibid. 24. *Talaria videamus.* Quæ sint ad fugam celerem apposita paremus. *Talaria* calcei alati, qui Mercurio & Minervæ tribuuntur Nat. D. 3, 23.

Ibid. 29. *Tinniat.* Mihi pecuniam annumeret, quæ tinnire & sonare solet.

187, 12. *Meus discipulus.* Hirtius. Vide Fam. 9, 16.

Ibid. 15. Argumentum, quo nituntur. 24. Probabile. 30. Apertâ facie procedendum.

188, 1. Eundum. 6. Aliis bonis egregiis hoc depellunt vituperium.

190, 29. *Dolabellam domi esse.* Debita exsoluturum. Contrà dicuntur *foris esse*, qui non sunt solvendo.

191, Nihil sincerum. 20. Non idem ex eodem, *supple* ore efflavi.

Ibid. 31. *Here dederam.* Ita codices, non ut vulgò *heri*, Ceterum Corrado, Junio rectè videtur hoc esse initium novæ epistolæ, quæ malè adhæsit superiori.

192, 18. Argumenta.

Ibid. 24. *Totus alius ſum.* Ita cum Malaſpina, Urſino, Grævio dedimus, ut ſententia poſtulat. Vulgò editur *ſolus alius ſum.*

Ibid. 29. Supra modum Atticus. 30. Demoſthenis. 31. Quæ maximè ſunt Attica.

193, 21. *Multóque magis id probes.* Ita regii codices, pro vulgato, *probabis.*

Ibid. 25. *Qui de Buthrotiis.* Ita codices regii, ut voluit Frid. Gronovius. Infrà pro *quod puto* (*tantùm enim video*) mallet idem Gronovius, *haud puto*, *quantum enim video*, *non videmur &c.*

194, 13. De quinis reliquum. Hirtium. Vide ſuprà lib. 14. ep. 21.

195, 17. Ilias. *Supple*, malorum exoritur.

196, 10. *Surſum fluminum.* Supple ex Euripide, ſacrorum fontes feruntur. 23. Dubitatio.

197, 6. Curæ erit. 13. Molitio in alieno opere, quum argumentum ab alio tractatum ſcribimus. 15. Heraclideum opus, simile iis, quæ ſcripsit Heraclides Ponticus.

Ibid. 22. *Ille enim numquam revertiſſet.* Innuit Antonium simul cum Cæſare tolli oportuiſſe: quod si eſſet factum, nunc in Antonio Cæſar non reviviſceret.

198, 8. *Quàm vellem.* Incipit hîc epiſtola diverſa a ſuperiore, ut rectè vidit Mongaltius.

Ibid. 26. *De Kalendis Martiis.* Ultimam vocem, auctore Grævio & aliis, delevimus: hîc enim ſermo eſt de Kalendis Juniis, quo die ſenatus futurus erat.

199, 6. *De re.* Nempe de armatis, qui mittendi in Tuſculanum dicuntur. Vulgò editur *de te*, qua in lectione vix ſenſus conſtat,

Ibid. 25. Fullo carbonarius. Proverbium in eum, qui dum ſtudet rem meliorem facere, facit deteriorem.

202, 20. *Persice porticus.* Fuit apud Lacedæmonios porticus hujus nominis, quam ſuſtinebant, inſtar columnarum, ſtatuæ ducum Perſarum, quos Græci vicerant. Brutus in ſuo Tuſculano ejuſdem nominis porticum exſtruxerat, quam fortè alluebat rivulus, quem dixerat *Eurotam.*

Ibid. 29. *Difficili ad consiliandum legatione.* Brutus in ſuum Lanuvinum Atticum invitarat ad consiliandum cum amicis. Id vocat Cicero legationem, quam tamen Atticus, qui ſemper ſe a talibus consiliis removiſſet, non obiit.

203, 23. *Dionis legatio.* Proverbium de beneficio in contumeliam collato, inde natum, quòd Dionysius tyrannus Dionem sibi ob virtutem ſuſpectum, ſpecie obeundarum huc illuc legationum, procul ab ſe, & a Sicilia amandabat.

204, 12. *Nisi ut ſalvos eſſe.* Supple liceret. Mallet Frid. Gronovius, *nisi ut ſalvis eſſe.*

205, 1. *Decimumque... accuſabat.* Is obſtiterat, ne Antonius cum Cæſare occideretur.

Ibid. 26. An igitur iter hoc quidquam tibi prodeſt, qui oraculum conſulis?

206, 4. *A. d. IV Nonas Apriles.* Ultimam vocem malè inculcatam a librariis delevimus. Scripta eſt hæc epiſtola menſe Junio.

Ibid. 16. Quæ ſunt mali ominis 18. Et quidem valde gravis.

207, 9. Horum culpam quis Brutorum ſuſtinet? 11. Heroas. 14. Inſtitutioni.

Ibid. 18. *Si præcipit noſtro, noſtris.* Supple amicum eſſe Bruto noſtro, noſtris heroibus. Ita

regii codices. Vulgò, *si præcipit noſtro noſtri*, quod vitioſum eſſe vidit Mongaltius.

Ibid. 21. Si permanſerit.

208, 1. Taciturnitas in reſpondendo. 5. Dialogum Heracledium. Vide ſuprà ep. 4.

209, 24. Philoſophica argumenta tractamus. 25. Quæ ad officia pertinent. 26. Nuncupamus, inſcribimus.

211, 16. *Cujus eximiam... voluntatem... perſpexiſſet.* Ita codices regii uterque. Salebroſa eſt vulgata lectio, *ut tuam eximiam... perſpexiſſet.*

212, 9. Scriptiones librorum. 12. Animi pendens. 26. Erudito homini idonea.

213, 1. Humaniter, amanter.

214, 5. Doctè & politè. 6. Progreſſum in litteris. 16. Domus amica. *Addit proverbium*, domus optima. 18. Rerum variarum deſcriptio. 21. Declamitant. 29. Peramanter.

215, 2. Quæ dantur. *Supple*, neceſſe eſt accipere.

Ibid. 14. *Nisi explicato A.* i. e. ære alieno perſoluto. Ita regii codices. Vulgò, nisi explicato λ' quæ nota significat trigesimum mensis diem, quo die apud Græcos debita ſolvebantur.

Ibid. 26. Amanter & eleganter.

216, 11. *Ut in his (quoniam intelligo... ad te pertinere) ut ergo in ejuſmodi re, tribues &c.* Tullius interpoſitâ longâ parenthesi, pro *ut in his*, ſcil. rebus, poſuit, *ut ergo in ejuſmodi re.* Scriptores ſolent in ejuſmodi repetitionibus ad ſenſum potiùs, quàm ad verba reſpicere. Ita locum in vulgatis tenebricoſum, mutatâ diſtinctione, elucidarunt Frid. Gronovius, & poſt eum Grævius.

217, 1. Laborioſum. 2. Ferendum, toleran-

dum. 8. Subitum consilium & tumultuarium. 21. non dicenda, non narranda.

218, 1. *Mihi aliquid, vel quod Niciæ.* Fuit hic grammaticus, Dolabellæ & Ciceroni familiaris. Muretus legebat *modò aliquid, vel quod &c.*

Ibid. 2. *Quis enim hæc, ut ſcribis, ante? ne nunc &c.* Quis enim antè nullius etiam consilii homo, dubitavit quin meus diſceſſus deſperationis eſſet, non legationis? nunc dubitare possit aliquis prudens? Ita Victorius emendavit corruptam mſſ. lectionem., *anteno nunc &c.* Alii aliter.

Ibid. 15. *Quo caſurus es.* Quidam codices præferunt, *quo caſurus eſt.* Supple, optimus quiſque.

Ibid. 25. Nonnihil commoveor. *Scil.* Bruti diſceſſu.

219, 11. *Dotalium prædiorum.* Sic vocat domos in Argiletho, quas ab uxore Terentia acceperat.

Ibid. 22. *Hæc putavi meâ manu ſcribenda.* Ita regii codices, pro vulgato, *hanc putavi meâ manu ſcribendam.*

220, 9. Dubitationem, retentionem *deliberationis* de nuptiis Quinti cum filia Cani. 11. Sincerè, abſolutè *dotem reſtitutam &c.* 22. Navigatio.

221, 22. Libellum, commentarium, *ſupple* dabo.

222, 13. *Myſteria.* Scil. Bonæ deæ quæ Clodius olim violarat. Tunc autem celebrabantur Nonis Decembris; quo die Cicero conſul Catilinæ ſocios in cuſtodiam tradiderat.

Ibid. 25. Falsè perſcripto, ſuppoſititio.

223, 5. Abſurdiſſimum.

224, 1. *Me... ſervitutis apud ſe aliquid habiturum.* Ita e conjectura Frid. Gronovius, qui tamen, deleto pronomine *me*, mallet *habituros.*

Ibid. 12. *Octavam partem tolli luminarium ædium ad Streniæ.* Ita e regiis mss. alter, ut voluit Corradus. Mendosè vulgò, *Octavam partem tuli luminarium in ædium &c.*

Ibid. 29. Valde amanter.

225, 17. Heraclideum, ad exemplum Heraclidis Pontici. 26. Vesperâ, tempore quo boves solent ab aratro solvi.

Ibid. 30. *In Puteolanum.* Ita ex ipso epistolarum contextu legendum vidit Mongaltius, pro vulgato *in Tusculanum.*

226, 12. Consilii inopia. 30. Pacisci, fœdus facere.

227, 9. Abominabar. 10. Scopus, finis. 11. Non propter hoc, non eo moveretur Julia, quominus ei nuberet.

230, 1. *Nonis Juliis.* Indignatur Cicero in proscriptione ludorum Bruti usurpatum esse nomen Cæsaris, quem Brutus tamquam tyrannum occiderat.

Ibid. 5. Discedamus. *Nihil vidi.* Imprudens, cæcus fui, qui non antè discesserim. 12. In societate navigandi. 15. Inanem terrorem. 19. Nugæ multæ 25. Tenuiter, minutatim.

231, 1. *Pindaro de Cumano negaram.* De villa Cumanâ negaram, dixeram Pindaro non esse venalem. *Ego verò*, inquit libro 14, 13 *de venditione nihil cogito.* Regii codices & veteres editi id habent quod dedimus, pro vulgato, *Pindaro decumano negaram.*

232, 31. Societate navigandi.

233, 2. Suspensiore animo. 10. Tutum. 15. Impulsio. 19. Glorior. 20. Post nævo carentem. 21. Nævo carens... Divinus. 22. Collectio.

234, 10, Contra propriè loquendi rationem.

235,

235, 5. Societate navigandi.

236, 31. *Repræsentandam.* Citiùs proferendam.

237, 31. *Domo mittito.* Ita regii codices, pro vulgato, *emittito.*

238, 1. Heraclideum opus.

Ibid. 3. *Eclogarii.* i. e. loci insignes, digni qui excerpantur.

Ibid. 20. Opus, de Gloria. 28. Primigenium exemplar.

240, 29. *Pedibus æquis.* Æquatis velis. *Pedes* sunt funes ad angulos velorum. Mendosè vulgati, *pedibus equis.*

241, 8. Longam navigationem molientes. 14. Iter huc susceptum quid tibi prodest?

242, 17. Scriptum, librum.

243, 27. Nulli reprehensioni obnoxia.

244, 2. Præclaram mortem, *supple*, laudas. 6. Explicationem tui consilii. 11. Defensionem componam. 12. Explicatione.

Ibid. 19. A Phædro. Qui Epicureus, atque adeo de honesto nihil cogitans.

245, 20. Omnino defensione carens. 27. Difficultas mutuandæ pecuniæ.

246, 11. Tentari paralysi, seu nervorum resolutione.

247, 24. Opportunitatem. 28. Securitatem. 31. Dubitatione.

248, 8. Tergiversor. 12. Præclarum facinus. 23. Flores, loca insigniora. 29. Nati natorum.

249, 1. *Sine vallo Luciliano.* Ita ut nemo ab orationis lectione arceàtur. Lucilius satiras suas quasi vallo muniebat, nolebatque ad eas legendas omnes admitti. Vide Or. 2, 25. Ita

Olivetus locum interpretatur, quem alii variis conjecturis sollicitant.

Ibid. 3. *Ista oratio.* Philippica 2.

Ibid. 5. *Quo fuerint illi triumviri.* i. e. quo perierint tres Antonii, Marcus, Lucius, & Caius. Vulgò *quod fuit illis triumviris.* Emendavit Frid. Gronovius, & sic ferè regius alter, in quo scribitur, *quod fuerint illis III viri.*

Ibid. 8. Unus mihi decem millia. 10. Loquax. 16. Benevolentia. 21. Ironia. 24. Peplographiam, librum, in quem nomina clarorum virorum congesserat. 26. Heraclideum opus.

250, 2. Centurio. 4. Quæ de officiis sunt. 18. Capita. 20. De officio, cui adjuncta est circumstantia. 24. Nuncupo, dico. 25. Alienum.

251, 4. Veriti sunt quidem recusare, timuerunt autem suscipere. Ili ᾗ 93. 13. Obviam itio, occursus.

Ibid. 26. *Balbus ad me usque ad III Kal.* Locus hic malè interpungitur in vulgatis.

252, 5. *Septimo Idus.* Ita codices regii, & sic legendum esse res ipsa clamat. Mendosè vulgati, *sexto Kal.* quod a Bosio profectum est. Iidem codices infrà, *ut* v Idus, pro vulgato, ut II Idus, errore librariorum non insolito.

253, 7. Heraclideo. 16. Longam navigationem molientem. 26. Absurdum, ineptum. 29. Præter ventosum Mimanta insulam ad Psyriam, Appiam a sinistra habentem. Alludit ad locum Homeri Oduss. γ'. 71. Suadebat Ciceroni Atticus, ut inter Apenninum montem (Mimanta) & viam Appiam, in Arpinatem insulam (Psyriam) proficisceretur, ne in Antonii manus incideret. Ernestus.

254, 3. *Et quidem ut a me dimitterem.* Hîc lacunam agnoſcit Mongaltius, & quidem deeſſe initium novæ epiſtolæ ſuſpicatur.

255, 27. Officium.

256, 7. Commentarium.

257, 9. Verecundiam. 22. In eo genere, quod ad reip. adminiſtrationem pertinet.

Ibid. 24. *Quamquam enim poſtea.* Videtur eſſe admittenda Frid. Gronovii conjectura reponentis, *quamquam enim poteſt, & in præſentia &c.*

Ibid. 29. Ne ſalvus quidem ſiam ab hoc.

258, 18. Imperatorculus.

259, 23. *Conſenti in hac cura, ubi ſum, ut me expediam.* Latet hîc fortaſſe aliquid vitii. E mſſ. regiis alter habet, *conſtitui in hac cura in uſum ut me expediam.*

260, 3. *Ad Plancum ſcripsi.* Epiſtolæ, quæ ſequuntur, non eodem tempore ſcriptæ ſunt, ſed eadem de re. De quibuſdam earum mentio fit ſuprà Epiſtolâ 4.

264, 28. *Plancum dederunt.* Omiſſas eſſe duas voces cenſet Manutius, legitque, *litteras ad* Plancum dederunt.

267, 2. *Officii tui.* Manutius, probante Grævio, mallet *officii ſui.*

FINIS.

INDEX LATINUS.

Ex Joan. Ernesti clave Ciceroniana excerptus, in quo voces aut rariores, aut ex sensûs varietate difficiliores explicantur.

Priore numero liber, altero distinctio Gruteriana, aut epistolæ indicantur.

A

Accedo. Or. 1, 9. *ad rempublicam accedere*, h. e. magistratus petere. * Dicitur de febrili paroxismo. Att. 7, 2. *accedere alteram leviorem*, nempe febrim * Verr. 3, 40. *accedere ad vectigalia* dicuntur, qui ea redimere volunt. Phil. 2, 26. *accedere ad scelus sectionis.* * Verr. 2, 38. *accedere ad causam*, suscipere, de actore.

Accensus. Verr. 1, 28. publicus magistratuum minister, similis viatori.

Accessio. Rabir. Post. 11. *accessio decumæ*, pro compendio.

Accire. Fin. 5, 31. *Nisi ea voluptatem acciret*, i. e. afferret, efficeret.

Accipere, pro capere. Verr. 3, 18. *sensum oculis animoque accipere.* * Intelligere. Nat. D. 1. *quæ parum accepi.* * Tractare. Tusc. 4, 36. *quo te modo accepissem, nisi iratus essem.* * *Judicatum solvi satis accipere*, opponitur ei, qui satis dat. * Pro discere. Or. 1, 23. *si quis est, qui hæc arte accipi posse putet.* * Verr. 3, 30. *jubet magistratus Siculos accipere decumas*, h. e. redemptores esse decumarum. * Div. 1, 46. *accipere omen*, est formula, quâ utebantur, omine bono oblato * *Acceptum*, vel *in acceptum ferre* & *referre alicui*, est in tabulis scribere nos aliquid ab aliquo accepisse pecuniæ.

Acclamatio dicitur non solùm in bonam, sed etiam in malam partem. Ad Q. Fra. 2, 1. *maximâ acclamatione senatûs*, i. e. senatu valde reclamante.

Accola, pro populari, qui in eodem agro, oppido habitat. Verr. 4, 30. *accolæ Cereris.*

Accommodo. Off. 1, 21. *accommodare se ad rempublicam*, i. e. accedere ad rempublicam. Or. 7. *accommodare vim suam ad eloquentiam*,

Eorum mentio Verr. 4, 22. Sext. 54. Arch. 9.

ACROASIS. Att. 15, 17. *litteræ sic... scriptæ, ut eas vel in acroasi audeam legere*, h. e. in cœtu hominum doctorum.

ACTIO. Magistratuum *actiones* sunt, vel leges, quæ iis ferentibus ad populum acceptæ sunt, vel senatusconsulta, quæ iis referentibus ad senatum facta sunt. Hoc sensu commemorantur *actiones tribuniciæ*, *consulares*. Senatorum autem consularium *actiones* sunt sententiæ in senatu dictæ, in quas senatusconsulta facta sunt. Talis est *actio* Ciceronis Fam. 10, 23. * In sensu verò forensi *actio* est 1°. accusatoris vel petitoris, qui ex lege in aliquem agit accusando vel petendo. Rosc. C. 12. *integram actionem alicui relinquere*. Hinc prætor dicitur *actionem* dare, quum permittit accusatori vel petitori in aliquem ex lege aliqua agere. Cæcil. 5. *civibus quum sunt ereptæ pecuniæ, civili ferè actione, & privato jure repetuntur*, i. e. eà actione, quâ civis utitur in eum, qui pecunias eripuit, & est juris civilis vel privati. 2°. est formula, quâ actor utitur in intendenda reo lite, quæ a jurisconsultis ferè petebatur. Cæcin. 3. *quâ actione illum uti velit*. Att. 6, 1. *Cn. Flavium scribam actiones composuisse*. Tales fuere actiones hostilianæ &c. 3°. Quum actio prima, altera, tertia commemorantur, significatur quoties in comperendinatione, aut ampliatione causa ad judices tota acta sit. Sic duæ sunt *actiones* in Verrem. * Actio quid sit apud rhetores notum est. Ea memoratur Or. 3, 26. *consumere & exhaurire actionem*, i. e. ab initio statim vehementem nimis esse, ut ad finem actio durare non possit.

ACTOR, est in sensu forensi is, qui alterius no-

Clodii, poteſtati ejus permittere, ut ea ſunt in noſtra poteſtate, quæ a nobis empta ſunt, aut potiùs, ut eſt debitor judicio nobis addictus.

ADDICTUS. Roſc. C. 14. *addictus erat tibi?* h. e. condemnatus, ut tibi ſolveret pecuniam, quam petieras? Flac. 20. *quum judicatum non faceret, addictus Hermippo, & ab hoc ductus eſt.* Fam. 7. 24. *addictus Hipponacteo præconio*, h. e. infamiæ addictus traditusque, Calvo poetâ quasi præcone, eoque ejuſmodi, qualis fuit Hipponax, qui Anthermum & Bupalum versibus ſuis infamiæ tradidit. Verr. 2, 32. *pretio addictam habere fidem*, h. e. corruptum eſſe. Phil. 2, 21. *vendita atque addicta ſententia.*

ADDICTIO. Verr. Act. 1, 4. *addictio bonorum*, quum judex petitori ejus bona poſſidenda tradit, unde petitur.

ADIPATUS, de dictione: opponitur eleganti & politæ.

ADJUNCTIO. Inv. 2, 57. *quaſdam eſſe cum adjunctione necessitudines, quaſdam simplices & abſolutas &c.* * Oratoria quædam exornatio. Heren. 4, 27.

ADMODUM, planè. Brut. 55. *litterarum admodum nil ſciebat.* * Leg. 2, 11. *ſcis, frater, ſolere in hujuſmodi ſermone, ut tranſiri aliò poſſit, admodum dici.* Verbum aſſentientis: nam addit Quintus: *non equidem aſſentiar.*

ADSCRIPTOR. Red. 1, 4. *Adſcriptor in me reſtituendo*, h. e. qui auctori reſtitutionis meæ aſſenſus eſt. * Agr. 2, 9. *adſcriptores legis*, ſunt approbatores legis e consilio tribunorum, qui unà cum Rullo ferendam ſtatuerant.

ADSTIPULATOR, eſt qui in re præſenti eſt, & unà idem pro eodem ſtipulatur, quum quis ſibi ſti-

aut nobiscum in rem præsentem venit. Vide Off. 1, 10. Quint. 8. Or. 2, 47. * Phil. 1, 7. armatos homines, quos in senatum induxerat Antonius consul, *advocatos* vocat: *vellem adesset sine advocatis.*

ADUSTUS. Att. 5, 20. *adustus incendio Plateriano* dicitur, qui in alterius judicio notam aliquam abstulit, tamquam, qui judicio de repetundis, ex hoc capite legis accusatur, *ad quos ea pecunia pervenerit.*

AËR, pro homine, quocum consuetudo nulla esse potest. Att. 1, 18. *Metellus non homo, sed littus, aër, solitudo*, at locus hic videtur esse corruptus.

ÆRARIUS. Quint. 4. *ratio æraria*, h. e. ratio pecuniæ diversæ in Gallia & Romæ. * Cluent. 43. *in ærarios referre*, h. e. in ultimam classem, cui adscripti suffragio carebant, & tantùm æra tributi loco pendebant: erat autem hæc nota censoria, quæ plebi quidem in primis, sed interdum tamen etiam senatoribus & equitibus inurebatur, ut ostendit Frid. Gronovius. Or. 2, 66. *ex ærariis eximere.*

ÆRATUS, pecuniosus. Att. 1, 16. *tribuni non tam ærati, quàm, ut appellantur, ærarii*, h. e. non tam nummati & divites, quàm nummarii, & faciles ad corrumpendum.

ÆS. Att. 2, 1. *æs circumforaneum*, quod circa forum apud argentarios fœnori datur. Verr. 5, 13. *dirui ære*, i. e. solvendo non esse. Sed est elegans jocus in hac formula. Nam *ære dirui* propriè dicuntur milites, quibus ignominiæ causâ stipendium non datur. Quia igitur *castra aleatoris* dixerat, eleganter eum, qui aleà eversus erat bonis, *ære* dirutum dicit. Phil. 11, 6. *exire ære*

tio quædam ad res aliquas in comparandis cernitur. Hinc Top. 2, *res quæ quodammodo affectæ sunt ad id, de quo quæritur*, h. e. ad illud referuntur, aliquâ ratione ei junctæ, ut conjugata, genus, simile, differens &c. * Inv. 1, 25. *affectio est animi aut corporis ex tempore aliqua de causa commutatio, ut lætitia, cupiditas, morbus &c.* * Fin. 3, 20. *Affectio animi* dicitur de illa naturali ratione humani animi, quâ bene aliis consulendum, suos amandos putat, solitudinem fugit &c.

Affectus. Div. 2. 47. *quomodo affecto cælo*, i. e. quâ constellatione. * *Affectum* dicitur de eo, quod cœptum est, & jam ex parte profligatum. Prov. Conf. 8. *affectum bellum & pene confectum.* * Dicitur etiam quidquid afflictum debilitatumque est &c. Or. 3, 18. *affectus senectute.* Fam. 5, 13. *ita affectum, ut deletum exstinctumque fateare.* Ibid. 20. *nunc sic affecti sunt.* * De animi perturbationibus. Att. 12, 32. *graviter affectus.* * Tractatus. Verr. 4, 67. *ut abs te affecta est, ita in te animatam videmus.* * Dicitur & de rei statu quocumque. Fin. 1, 11. *manus tua sic affecta*, de manu extensa. Tusc. 3, 9. *manus rectè affecta.*

Afficio, tracto, habeo. Off. 1, 23. *corpus ita afficiendum, ut obedire consilio rationique possit.* * Tusc. 2, 7. *dolorem iis verbis afficias, quibus Epicurus voluptatem*, i. e. appelles. * De perturbatione. Rosc. A. 24. *sua quemque amentia afficit.* i. e. in furorem adigit.

Afflictus. Quint. 30. *ab afflicta amicitia*, i. e. ab afflicto, *transfugere ad florentem.*

Affligere, idem quod afflictare. Div. 2, 2. *nec afflixi me.* * Sext. 41. *causam susceptam afflige-*

pha postulatur. Læl. 23. *in forum versus agere cum populo*, i. e. converso ore in forum, ubi plebs est, quum solerent magistratus honoris causâ convertere os ad senatum & comitium. * Brut. 92. *agens orator* dicitur, cujus est vehemens actio, pene ut est histrionum, ut res non narrari, sed agi videatur. * Notandæ sunt etiam hæ formulæ. Fam. 3, 6. *agere forum*, i. e. jurisdictioni & controversiis dirimendis vacare. Verr. 4, 6. *agere spumas in ore*. Att. 14, 9. *agere rimas* Tusc. 3, 21. *actum habebo quod egeris*. Verr. 1, 3. *agunt præcipitem pœnæ civium Romanorum*, i. e. conscientia scelerum in cives Romanos pœnas ab eo exigit, eum ita furiosum reddit, ut in præceps ruat. * Fam. 8, 13. *agere animam*. i. e. morti propinquum esse.

Agrarii, agripetæ, qui agros legibus agrariis consequi cupiebant. Vide Catil. 4, 2. & Att. 15, 29. *aiebant... agripetas ejectos esse a Buthrotiis*. * Att. 1, 19. *ego... confirmabam privatorum possessiones, magna cum agrariorum gratia*, i. e. hominum locupletium, quorum magnæ erant agrorum possessiones.

Alarii. Fam. 2, 17. alæ sunt equitum, ex Italia & ex provinciis collectæ, quæ singulis legionibus addebantur, loco triginta turmarum, quæ olim ex ordine equestri.

Album, tabula alba, in qua edicta, & alia hujusmodi proponebantur. Or. 2, 12. Item omnes libelli, tituli proponendi in publico.

Alea, de re incerta, & a casu pendente. Div. 2, 15. *non percipitis aleam quamdam inesse hostiis deligendis*; fortuitum esse quibus extis hostia deligatur.

Alienatio. Or. 42. *alienatio sacrorum*, quum

ALTERNUS. Vatin. 11. *alterna consilia rejicere. Consilia* sunt judices omnes, quos prætor sortitus est. In judicio repetundarum, eos omnes ex lege Vatinia semel rejicere licebat reo, semel accusatori, quum antea liceret utrique ex eodem consilio rejicere tantùm nonnullos, quorum loca subsortitione replebantur. Planc. 15. *alterni judices.* * Arch. 10. *alterni versus.* i. e. generis elegiaci.

ALTITUDO. Rabir. Post. 16. *mentis luminibus officit altitudo fortunæ & gloriæ.* Mil. 8. *mens alta*, i. e. quæ res humanas contemnit. Fin 2, 16. *ut altior interdum fieres*, dicitur de his, quibus ipsa rerum magnitudo, quas dicunt, videtur animi magnitudinem afferre, ut qui audiat, sentire possit.

AMBITIO, petitio honorum honesta. Or. 1, 1. Fam. 7, 1. Att. 1, 10. *ambitio nostra nititur &c.* * Ambitio dicitur de omnibus rebus, quas aut gratiæ colligendæ causâ facimus, aut ut nos gratiosos esse ostendamus apud eos, a quibus petimus aliquid. Fam. 5. 20. *molestè tuli non illa beneficia tuæ potiùs ambitioni reservata esse, quàm meæ, qui ambitione nihil uterer*: ut scil. gratiam inire ab aliis posses, quibus id genus beneficiorum tribuisses. Brut. 69. *ambitione labi*, scil. in laude, quum laudamus indignos, ut gratiam ineamus. Fam. 13, 5. *ambitione meâ*, i. e. precibus meis, quibus utor, ut impetratis rebus gratiosus videar. * Off. 1, 30. *in Scipione ambitio major, vita tristior.* Est hæc gravitas quædam in cultu & habitu.

AMBITIOSÈ ea fieri dicuntur, quæ ineundæ gratiæ causâ fiunt. Fam. 13, 69. Att. 15, 1. *ut concionem non ambitiosè corrigerem*, non leviter;

ſolvuntur uſuræ uſurarum, ſed earum tantùm, quæ singulis annis ſolvi debuerunt pro ſorte, non pro uſuris.

ANDABATÆ. Fam. 7, 10. genus gladiatorum, qui ex equis, frontem oculoſque galeâ tecti pugnabant.

ANIMADVERTO. Fam. 11, 27. *dignitas tua facit, ut animadvertatur, quidquid facias.* Roſc. A. 40. *animadvertere peccata*, i. e. punire, quia puniuntur peccata, quum animadvertuntur & cognoſcuntur, quum contrà, non punire, sit negligere peccata.

ANNONA, pretium frumenti, item frumentum ipſum, quod anno quoque provenit. Verr. 3, 92. *ratio frumenti e temporibus & annona eſt conſideranda.* Ibid. 93. *annonæ similis.* Dom. 6. *annona durior.* Phil. 8. *perfugia annonæ.*

ANNULUS. Signum equeſtris dignitatis eſt annulus aureus; unde Verr. 3, 76. *annulum invenit.* i. e. eques factus eſt.

ANSA. Læl. 16. *anſam dare alicui ad reprehendendum*, i. e. occasionem, materiam. Sext. 10. *Sermonis anſas dare*, in ſermones hominum ſuâ culpâ incurrere.

ANTESTARI. Mil. 25. *te tamen, Magne, anteſtaretur.* h. e. teſtem citaret: e foro petitum verbum.

ANTIQUARE *legem*, non recipere, rejicere. Verbum inde natum, quòd in tabellis ſuffragantium ſcriptum erat *a. p.* i. e. *antiqua probo.*

ANTIQUITAS, de moribus similibus iis, qui apud antiquos fuere, de candore, fide &c. Sext 3. *gravissimæ antiquitatis vir.* Hinc Roſc. A. 9. *antiqui homines*, i. e. probi, simplices, qui ex ſuo ingenio alios judicant. Quint. 22. *antiqui*

omnia inter se sunt verba, ut numerosè cadat. Offi. 3, 29. *apta pinnis*, pro, cui pinnæ aptæ sunt. Sic Virg. Æneid. 11, 242. *cœlum stellis fulgentibus aptum.*

ARBITER, est in sensu forensi, qui aut honoris causâ deligitur ab iis, qui controversiam habent (*hinc arbiter honorarius*, *arbitria honoraria*) aut a prætore datur, ut, non ex certa formula, quemadmodum judex, sed ex æquo & bono, ex fide bona controversiam dirimat. Offi. 3, 16. *arbitrum adigere aliquem*, i. e. agere, cogere ad arbitrum. Cæcin. 7. *arbiter familiæ erciscundæ.* i. e. hereditatis inter coheredes dividendæ. * Sed est tamen interdum pro *judice*, ut *arbitrium* pro *judicio*. * Sumitur etiam pro *teste*. Verr. 5, 31. *ab arbitris remotus locus*, h. e. a testibus.

ARBITRATUS. Ad Q. Fr. 2, 4. *arbitratu suo concidere aliquem*, pro *lubitu*.

ARBITRIUM, est decisio ex æquo & bono, ex fide bona. Rosc. C. 4. *judicium est pecuniæ certæ*, *arbitrium incertæ.* Quint. 3. *arbitrium pro socio*, est judicium societatis. Offi. 3, 15. *arbitrium rei uxoriæ*, est de dote post divortium. * *Arbitrium* sumitur etiam pro pecunia ab sociis in impensas societatis collata. * Dom. 37. *arbitria funeris*, sunt omnes impensæ, quæ in funus fiunt.

ARCULA. Att. 11, 1. *meus liber arculas discipulorum Isocratis consumpsit*, h. e. omnia ornamenta ex præceptis Isocrateorum. Offi. 2, 7. est de scrinio, quo vestes muliebres servantur.

ARGENTARIA, genus negotii, quod in permutandis cum compendio nummis versatur: quod qui exercent, *argentariam facere* dicuntur, ut sagariam dicuntur facere, qui sagis vendendis rem

quærunt. Ab ea dicti *argentarii*, iidem cum *mensariis*, *nummulariis*, *trapezitis*, *collybistis*.

ARTOLOGANUS. Fam. 9, 20. genus placenti vilioris.

As, propriè æneus nummus, qui primò fuit ipsa æris libra, cujus partes hæ sunt, *uncia*, *sextans*, *quadrans*, *triens*, *quincunx*, *semis*, *septunx*, *bessis*, *dodrans*, *dextans*, *deunx*. Asses fuere librales ad tempus usque belli Punici primi. Tunc propter penuriam pecuniæ, facti sunt *sextantarii*, mox *unciales*, ac demum *semunciales*. Quoniam autem commoditates multas habet in computationibus, totius in duodecim partes distributio, etiam aliæ res ad eumdem modum distributæ sunt, in primis hereditates. Cæcin. 6. *fecit heredem ex deunce & semuncia Cæcinam; ex duabus sextulis M. Fulcinium: Æbutio sextulam adspergit.* Est autem *sextula* sexta pars unciæ.

ASSECTARI dicuntur, qui aliquem honoris & gratiæ causâ in comitia, curiam, forum, domumque deducunt. Hinc *assectator*, qui assectatur, & *assectatio*, ipsa assectandi opera.

ASSERERE. Flac. 17. *quum in causa liberali, eum qui asserebatur, cognatum suum esse diceret.* *Asserere* in foro dicitur, & is, qui eum, qui pro servo est, liberum esse testatur, & is, qui eum, qui pro libero est, vindicat in servitutem. Utriusque est *assertio* & *vindiciæ*, utriusque *asserere* & *vindicare*, uterque *assertor*, sed alter in servitutem, alter in libertatem.

ASSIDUUS, locuples. Top. 2. e XII tabulis, *assiduo vindicem assiduum esse*, id est, *locupletem locupleti*; quia scil. sit ab *ære dando*. Sed hæc notio verbi postea obsolevit. Apud Ciceronem *assidui* sunt, 1°. qui perpetuò in loco ali-

quo

quo versantur. Rosc. A. 6. *assiduus in prædiis esset.* Ibid. 29. *assidui erant Romæ.* Ibid. 16. *qui liberos suos assiduos agricolas esse volunt*, i. e. semper in agris esse. 2°. qui aliquem ubique sectantur, affectatores. Hinc Rosc. A. 24. *hæ sunt impiis assiduæ domesticæque furiæ.* 3°. Assiduum dicitur, quod est perpetuum, sine intermissione. Att. 13, 24. *Assidui imbres.* Ibid. 20. *assiduus cursus.* Planc. 8. *assidua frequentia.* Fam. 4, 7. *assiduæ lacrymæ.* Ibid. 10, 21. *febricula assidua*, opponitur intermittenti. Verr. 1, 39. *assidua commemoratio.*

ASSIGNARE, dare, tribuere. Att. 10, 4. *nihil assignabis nec patruo, nec patri*, scil. culpæ. In primis autem notanda ea ratio, quum de agris distributis, muneribus, honoribus dicitur. Pison. 36. *quid? per tuum servulum ordines assignati.* Somn. Scip. 7. *munus assignatum defugisse.* Agr. 3, 3. *assignare agros colonis.* Hinc Fam. 13, 8. *assignationes Sullanæ*, scil. agrorum. Differt *assignatio* a venditione, ut assignare, & vendere agros. Assignatio fit per leges agrarias coloniis deducendis, venditio autem auctione.

ASSUS. Fam. 9, 20. *usque ad assum vitulinum opera perducitur.* * Att. 12, 6. *pro isto asso sole, quo usus es*, sine unctione. * Ad Q. Fr. 3, 1. *in balneariis assa*, h. e. sudatoria, cella, in qua sudabatur tantùm sine lotione.

ATOMUS, corpusculum minutum & individuum, quo in explicanda origine mundi utebatur Democritus, & post eum Epicurus.

ATTRIBUTIO, in re pecuniaria dicitur, quam nunc assignationem vocant, quum non ipsi solvimus ex arca, sed ab alio, qui aut nobis debet, aut pro nobis solvere paratus est. Fam. 16,

AUCTORITAS tribuitur ei, qui quocumque sensu auctor est nuntiando, jubendo, suadendo, inveniendo, docendo, vendendo, testando, defendendo, rogando, exemplum præbendo &c. aut esse potest, aut esse posse putatur. * Tribuitur litteris, tabulis, rebusque aliis, quæ prosunt ad faciendam fidem. Verr. 3, 62. *auctoritates civitatum* sunt litteræ publicæ, & testimonia per legatos. Div. 2, 17, 22. *quid aruspicina auctoritatis habeat.* * Tribuitur etiam locis. Manil. 1. de Rostris: *quum antea per ætatem nondum hujus auctoritatem loci contingere auderem.* * *Auctoritas senatûs* aliquando dicitur ipsum senatûs decretum, cui intercessum sit, quodque nihilominus perscribebatur.

AUCTORAMENTUM, pretium aut merces *auctorati*, i. e. qui se suâ sponte alicui in servitutem addixit, in primis ad gladium: nomen inde ductum, quòd sit ipse auctor libertatis amittendæ. Offi. 1, 42. *est enim illis ipsa merces auctoramentum servitutis.*

AUCUPARI. Cæcin. 18. *Verba aucupari*, i. e. verbis nimis inhærere. Att. 6, 8. *aucupaturi eramus tranquillitatem* maris, i. e. exspectaturi. Sext. 55. *omni ex genere orationem aucupari*: materiam nimis studiosè quærere, in qua ornamenta locum habeant.

AUCUPIUM. Or. 25. *aucupium delectationis & quadrandæ orationis industria*, i. e. nimium studium auditoris delectandi. Cæcin. 23. *aucupia verborum*, & *litterarum tendiculæ.* Fin. 5, 11. *Philocteta propagabat vitam aucupio sagittarum.* In his verba *aucupari* & *aucupium* ducta videntur ex more auspicandi ab avium spectione.

AUDIENTIA. Cæcil. 13. *audientiam sibi facere.* Vide Or. 2, 80.

in medio foro basilicam texuit iisdem antiquis columnis. Ibid. 2, 14. *basilicam habeo, non villam, frequentiâ Formianorum.* Mur. 34. *si unius basilicæ spatio honestamur.*

Beatitas, & beatitudo. Utrumque verbum durum judicat, Nat. D. 1, 34.

Beneficium. Arch. 5. *in beneficiis ad ærarium deferri*, de hominibus, quos magistratus provincialis testimonio suo laudabat & commendabat. Ea autem commendatio apud ærarium deponebatur. * Læl. 25. *ad populi beneficium sacerdotia transferebantur.*

Bes. Octo unciæ. Att. 4, 15. *fœnus ex triente factum erat bessibus.* Fœnus *bessibus* est, quum singulis mensibus pro centum assibus, fœnoris loco, solvuntur duæ tertiæ assis, adeoque annis singulis octo asses pro centenis.

Bestiarius. Genus gladiatorum, qui cum bestiis componuntur. Eorum mentio Sex. 64. & alibi.

Bibo. Verr. 1, 26. *ut Græco more biberetur.* Est autem Græcus mos, quum toties merum bibunt, quoties & deos suos, & caros suos nominatim vocant.

Bimus. Fam. 3, 8. *Hortensium roges, ut de sententia bima discedat*, quâ censuit mihi in alterum annum provinciam esse prorogandam * Fam. 10, 24. *legio bima*, h. e. quæ duos annos meruit.

Bonus. Sex. 66. *bona fama bonorum*, i. e. optimatium, de quibus capiendum semper, quum de republicâ loquens *bonos viros* nominat. * Or. 2, 54. *bona dicta* sunt facetiæ, joci acuti, sales. Verr. 1, 56. *bonum suo cuique facito.* Lex redemptori publici operis a Verre præscripta, cu-

C.

Att. 8, 3. *cadendum in unius potestatem.* * Everti fortunis. Att. 16, 15. *turpius est privatim cadere, quàm publicè.* * De iis, qui in pugna intereunt. Phil. 3, 14. *cadere cum dignitate.*

CADUCUS. Cato. 15. *vitis natura caduca est.* * Phil. 10, 5. *hereditas caduca.* Or. 3, 31. *possessio caduca*, i. e. deserta, quam nemo petit.

CÆCUS, passivè, pro latens. Or. 2, 87. *res cæca.* Agr. 2, 14. *cur hoc est tam obscurum atque cæcum?* * Cæcum faciens & obscurum. Mil. 19. *neque cæca nox ostendisset Milonem.* Dom. 10. *cæcæ nubes reipublicæ.* * Ligar. 1. *cæcus timor*, est inanis & falsus.

CÆLATOR. Verr. 4, 24. artifex argenti cælandi, qui signa vasis aureis aut argenteis illiganda cælat. Hinc Verr. 4, 19. *argentum cælatum*, i. e. vasa argentea, quibus signa arte illigata sunt, ut aut tota aut dimidiata emineant, sine quibus *argentum purum* est.

CÆSUS. Top. 26. *ruta & cæsa recipere.* Confer Or. 2, 55. Vide *ruta.* Att. 5, 18. *inter cæsa & porrecta.* Vide *porrecta.*

CÆSTUS, est lorum clavis ferreis, cui manus utraque implicatur, ut pugil eò fortiùs ferire possit. Tusc. 2, 17. *cæstibus contundi.*

CALAMISTRUM, instrumentum ferreum, quo capilli crispantur urendo, unde *calamistrati.* Hinc traducitur ad nimia orationis ornamenta. Brut. 75. *orationem calamistris inurere.*

CALCULUS. Fin. 2, 19. *voluptatum calculis subductis.* Læl. 16. *ad calculos vocare.* Fragm. Hortens. *ut calculum reducas, si te dati pœnitet.* Ducta similitudo e ludo duodecim scriptorum.

CALLERE, callum ducere. Fam. 4, 5. *in illis rebus exercitatus animus jam callere debet.*

res in controversiis, isto calumniante, biennium. * De iis, qui falsò omnia timent. Fam. 9, 2. *sed calumniabar ipse.* Ibid. 7. *nam quod antea calumniatus sum, indicabo malitiam meam.*

CALX, terminus curriculi in circo, qui calce aut cretâ olim notabatur: unde formulæ. Tusc. 1, 8. *video calcem, ad quam quum sit decursum.* Læl. 27. *e carceribus ad calcem pervenire.* Cato. 23. *ad carceres a calce revocari.*

CAMARA. Ad Q. Fr. 3, 1. tectum conclavis fornicibus suspensum.

CAMPESTER. Har. R. 20. *campestris quæstus*, est pecunia a candidatis accepta, sic dicta a campo Martis, ubi magistratus creabantur. Cœl. 5. *ludus campestris*, est exercitatio corporis, cujus plura erant genera, quibus juvenes in campo Martio utebantur.

CAMPUS, de campo Martio sæpe dicitur simpliciter. * De quacumque re, quæ magnam facultatem alicujus rei præstat. Cæcin. 29. *me ex campo æquitatis ad verborum angustias, & omnes litterarum angulos revocas.*

CANCELLI. Verr. 3, 59. *cancellos alicui circumdare* dicimur, quum cavemus ne quis pro libidine sua malè facere possit, ductâ dicendi ratione a bestiis, quibus cancelli circumdantur, ne effugere, aut nocere cuiquam possint. * Sext. 58. *cancelli fori*, septa.

CANEPHORÆ. Verr. 4, 3. statuæ referentes speciem virginum sacerdotum Cereris, bina canistra in hujus divæ sacris ferentium.

CANO. Verr. 1, 20. & Agr. 2, 26. *intus canere*, proverbium in eos, qui omnia ad suam utilitatem referunt, ducta dicendi ratio a statua citharistæ speciem referente, qui *sibi intus cane-*

mum ſcribere. * Auctor rei. Flac. 18. *caput eſt Græcorum concitandorum Heraclides ille.* * Aliquando etiam caput dicitur pro ſtatu hominis, pro fama, pro jure libertatis aut civitatis, atque adeo pro vita. Top. 4. *mulier, quæ ſe numquam capite diminuit*, h. e. numquam nupsit, adeoque non transiit in aliam familiam, quæ eſt diminutio capitis minima. *Cauſæ capitis, res capitales*, in quibus caput hominis agitur, quum quis in judicium publicum ita vocatur, ut damnatus amittat ſtatum ſuum, aut famam, aut civitatem, aut libertatem, aut denique vitam, ut in crimine perduellionis. * Div. 2, 12. *caput jecoris.*

CARCER, in plurali, locus in circo, unde curſûs initium fit.

CARDIACUS, qui laborat doloribus ſtomachi, quem veteres Græci καρδίαν vocabant.

CARMEN, formula certa verborum. Mur. 12. *prætori quoque carmen compoſitum eſt.* Rabir. Perd. 4. *cruciatûs carmina.* Or. 1, 57. *in magiſtri carmine.* Eſt hoc loco magiſter, qui præeſt bonorum alicujus venditioni. Fin. 5, 15. *ſunt enim prima elementa naturæ, quibus auctis, virtutis quasi carmen efficitur.* Nempe elementa naturæ ſunt, ut singuli verſus: virtus eſt tamquam carmen ex iis compoſitum, *concentus virtutis.* Ita locum interpretatur Erneſtus.

CARPERE, deligere. Sext. 16. *floſculos undique carpere ac delibare.* Cluent. 46. *ſed carpas, ut velis*, h. e. deligas in quem animadvertere velis. Ibid. *in multorum peccato carpi paucos ad ſupplicium non oportet.* * Reprehendere. Balb. 26. *carpunt non illo inimico, ſed hoc maledico dente.* * Or. 3, 49. *carpere membris orationem*, h. e.

ejusque statum pertinent, ut scelera, quæ aut directè nocent, ut peculatus, majestas læsa, captæ pecuniæ &c. aut exemplo & periculo publicæ securitatis, ut parricidia, veneficia, cædes &c. vel privatæ, in quibus privatorum commodum unicè agitur, ut de testamentis, hereditatibus &c. * Causa etiam dicitur, in quocumque alicujus utilitas versatur. Manil. 2. *causam reip. ad me detulerunt.* Leg. 3, 4. *senator causam populi teneto.* * Dicitur etiam de ratione & prætextu, quare aliquid sit, aut fiat. Off. 1, 31. *alia in causa M. Cato fuit, alia ceteri.* Att. 7, 3. *causam causa illa non habet.* Verr. 1, 8. *cum causa accedere ad accusandum.* Dom. 5. *in bona ... locupletium per causam inopum impetus comparare.* * Excusatio. Att. 11, 7. *causas tuas nosco.* Fam. 16. 19. *accipio causam.* Verr. 1, 39. *omen magis patribus, quàm causa placuit.* Fam. 8, 8. *militum... causæ cognoscantur*, propter quas mitti volunt. Ligar. 11. *causas apud te rogantium gratiosiores esse, quàm vultus.*

Cautio. formula jurisconsulti, quâ cavetur alicui. Fam. 7, 18. *cautiones vestræ.* * Hinc est etiam formula pactionis in genere, quòd eâ is sibi cavet, qui pactionem facit. * Litterarum obligatio, quâ nobis a debitore cavemus. Dom. 50. *Cautiones fiebant pecuniarum.* Fam. 7. 18. *cautio chirographi.* * Cautio dicitur etiam omnis res, quâ nobis quacumque in re cavemus, ne quid fiat, quod factum nolimus. Sext. 7. *hunc Pompeius omni cautione, fœdere, exsecratione devinxerat.* * Off. 1, 14. *habet res multas cautiones*, h. e. in ea re multa cavenda & providenda sunt. * Declinatio rei prudenter instituta, *quæ declinatio si ratione fit, cautio appellatur.*

censu prohibere dicitur censor, quum aliquem, quia civem esse non putat, bona sua in censum deferre non sinit. Cluent. 48. *quum in equitum censu Sacerdos prodiisset.* * *Census nostri* Arch. 5. tabulæ censoriæ. * Pro re familiari sumi notissimum est.

CENTESIMA. Ad Brut. 18. & Att. 2, 16. vectigal publicum quod solvitur ex rebus venalibus, & ærario militari infertur. * Centesimæ usuræ, quum singuli asses in mensem solvuntur pro centenis, unde fiunt duodecim in annum. Verr. 3, 70. *centesimis binis fœnerari*, i. e. acceptis binis assibus pro centenis in singulos menses : unde facilè intelligi potest, quæ sint ternæ & quaternæ centesimæ. Att. 6, 2. *centesimæ perpetuæ* sunt, quum adduntur quotannis sorti sine anatocismo. His opponuntur *centesimæ renovatæ*. Vide Att. 5, 21.

CENTUMVIRI, sunt assessores judicii centumviralis, quod ita dictum a numero judicum rotundè enuntiato : nam judices erant omnino quinque supra centum, quum ex singulis triginta quinque tribubus terni deligerentur. Ad hujus judicii notionem pertinebant plurimæ causæ, quas enumerat Cicero Or. 1, 38; & præsertim hereditariæ.

CENTURIÆ, partes populi aut exercitûs. Populum in sex classes descripsit rex Servius Tullius, & classi cuique certum numerum centuriarum attribuit, non tamen hominum præcisè centum : nam classis sextæ, in qua aliquot hominum millia fuisse constat, unica fuit centuria : unde *centuria* numeri cujusque aut multitudinis nomen est, ut *decuria*. * *Conficere centurias alicui* est facere, ut eum renuntient.

CERTARE. Catil. 2, 8. *certare fructibus cum usuris* dicuntur, qui volunt usuras sortis acceptæ solvere reditibus prædiorum, idque aut difficillimè, aut planè non assequuntur.

CIRCULATOR. Fam. 10, 32. *circulator auctionum*, est circumforaneus, qui cum scrutis & undique collectis mercibus obit fora, & congestas res auctionibus vendit. Eodem modo *circulatores* dicuntur medici circumforanei.

CIRCULUS, conventus privatus hominum colloquendi causâ. Or. 1, 34. *quemcumque patrem familiâs arripuissetis ex aliquo circulo.* Ibid. 18. *quum in circulo decipiare adversarii alicujus stipulatiunculâ.* Balb. 26. *in conviviis rodunt, in circulis vellicant.*

CIRCUS, ædificium publicum, in quo habebantur ludi equestres, qui inde dicti sunt *circenses.*

CISIUM, genus vehiculi celerrimi, & quidem biroti. Rosc. A. 7. *cisiis Ameriam pervolavit.*

CISTOPHORUS, nummus Græcus Asiaticus, qui nomen habet a cista mystica, quæ in hoc genere nummorum conspicitur. Dom. 20. *ut in Asia cistophorum flagitaret.* Att. 11, 1. *in cistophoro habeo ad sestertium bis & vicies.* De nummo eodem mentio Att. 11, 6 & 16.

CIVILIS. Jus civile. Vide Top. 2. 1°. opponitur naturali, adeoque & privatum & publicum jus complectitur. Sext. 42. *nondum neque naturali, neque civili jure descripto.* 2°. Opponitur juri publico. Vide Verr. 1, 42. ubi a jure civili removentur causæ publicæ & quæstiones. Cæcil. 5. *nam civibus quum sunt ereptæ pecuniæ, civili fere actione & privato jure repetuntur.* * Or. 3, 16. *quum a re civili & a negotiis animi quodam judicio abhorrerent*, h. e. quum neque remp.

lat & claudicat. * Off. 1, 33. *nec in ullo officio claudicare.* * Dicitur eodem ſenſu *claudere.* Or. 51, & Tuſc. 5, 8.

CLAUDUS. Piſ. 28. *claudus, quomodo aiunt, pilam retinere* : proverbium in eos, qui, quæ a magiſtro audierunt, retinent; ſed neque rectè intelligunt, neque iis rectè uti poſſunt, ut claudus, qui pilam ſibi traditam retinet; ſed eâ uti ſecundum ludi regulas non valet, quia celeriter currere non poteſt.

COACTOR. Cluent. 64. qui in auctionibus pecunias cogit ab emptoribus ſolvendas : & eſt ferè argentarius. Sed & dicitur de omnibus, qui in quocumque negotio cogendæ pecuniæ miniſtri ſunt. Sic Rabir. Poſt. 11. *utrùm accessionem decumæ, ut noſtri facere coactores ſolent centesimâ*: ſunt miniſtri publicanorum, qui decumas exigunt.

COCTUS. Att. 13, 52. *bene coctus & conditus ſermo.*

COEMPTIO. Or. 1, 56. & Flac. 34. genus eſt matrimonii ineundi, ſive ritus, quo in manum viri femina conveniebat. Illud certum eſt emptionem quamdam imaginariam in hac coemptione interveniſſe : qualis autem & quibus verbis & ritibus non ſatis conſtat. * Ab hac coemptione diverſa eſt ea, de qua Mur. 12. *ſenes ad coemptiones faciendas.* Hoc enim genus erat ad ſacra interimenda. Heres ut haberet hereditatem ſine ſacris, eam ſeni vendebat, qui deinde empta bona, ac proinde libera ſacris, heredi ex pacto reddebat.

COEMPTIONALES ſenes. Fam. 7, 29. ſunt ſervi, qui ſinguli, propter ſenectutem, pretium nullum, juncti plures aliquod inveniunt.

COERATOR. Leg. 3, 4. antiquè, pro *curator.* Ibid. eſt *coerare*, pro *curare.*

adhærescunt, h. e. ad eas illisi naufragium faciunt.

Columnarii. Fam. 8, 9. *nolo te putare Favonium a columnariis præteritum esse.* Ita dicebantur homines de vili plebe, qui ad columnam Meniam, otii fallendi causâ, totos dies versabantur: similes *subbasilicanis*, & *subrostranis.*

Columnarium, vectigal, quod solvebatur pro columnis. Att. 13, 14. *columnarium vide ne nullum debeamus.*

Comitia. Ad Q. Fr. 2, 15. *comitia gratuita*, in quibus nulla largitio facta est. Red. 1, 11. *comitia justa*, sunt centuriata. Verr. 1, 7. *comitia mea*, in quibus ego petitor fui. Cœl. 8. *comitia pontificia*, sunt creandis pontificibus. Sic *comitia consularia*, *prætoria &c.*

Comitialis, Ad Q. Fr. 2, 2. *dies comitiales*, h. e. per quos comitia habentur, aut haberi possunt. Sic Verr. 2, 52. *mensis comitialis.*

Comitiatus, pro comitiis. Leg. 3, 4. *comitiatus maximus* dicuntur comitia centuriata, quia maximè justa.

Comitium. Brut. 84. locus in foro Romano, ubi coibant comitiis curiatis, & litium causâ, unde & nomen duxit.

Commentarii, sunt in genere libri, in quibus memoriæ causâ res perscribimus quàscumque, unde de tabulis acceptorum & expensorum, de tabulis censorum, de libris pontificum sæpe dicuntur.

Committere. Fin. 3, 2. *ludis commissis*, i. e. cœptis. * Simpliciter pro crimen committere. Rosc. A. 20. *quum verisimile erit aliquem commisisse.* * Cluent. 37. multam *committere*, pro facere, quò multâ dignus fias. * Rosc. A. 5. *com-*

ſponſione, amiſſuram. Verr. 2, 27. *judicium de compromiſſo.* In genere dicitur *compromiſſum* id omne, de quo inter duas partes convenit.

CONCIO. Att. 4, 2. *concionem dare* alicui dicuntur magiſtratus, quum privatum hominem, cui ex roſtris cum populo agendi poteſtas non eſt, producunt, eique dicendi poteſtatem faciunt. * Oratio ad populum. *Epiſtola concionis in modum ſcripta*, h. e. vehemens.

CONDITIO, ſtatus hominis. Off. 1, 13. *infima conditio eſt ſervorum.* * Voluntas alterius, id quod nobis præſcribitur. Verr. 3, 62. *venire ad conditiones* alicujus, pro facere, quod quis vult. * Pactio. Verr. Act. 1, 6. *manſit in conditione.* * Jus. Quint. 28. *conditione pari.* Verr. 1, 54. *conditione optimâ* eſſe dicuntur in redimendo, qui præcipuum aliquod jus habent redimendi, ut ad eos potiùs, quàm ad alios res redimenda perveniat. Agr. 3, 2. *optimâ conditione prædia*, h. e. optimo jure. Att. 12, 3. *Vecteni conditione ſemiſſem*, h. e. ſortis partem dimidiam, ut Vecteno ſolutum eſt. * Natura rei. Marcel. 4. *a quo conditio viſque victoriæ devicta eſt.* * Pactio cautionibus & ſyngraphis facta, pecuniæ vel gratiæ promiſſio. Ad Q. Fr. I. 1, 2. *nullius pecuniæ conditione ab integritate deduci.* Manil. 23. *quibus conditionibus, quibus jacturis homines in provincias proficiſcantur.* * Similis hujus vocis uſus eſt, quum ponitur pro nuptiis, quæ fiunt ſub conditione dotis. Læl. 10. *uxoria conditio.* Phil. 2, 38. *filiam ejus, ſororem tuam ejeciſti, aliâ conditione quæſitâ, & antè perſpectâ.* Cœl. 15. Clodia dicitur *conditiones legere*, h. e. adoleſcentes ad ſtuprum. * Mur. 28. *iniquam legem, & miſeram conditionem inſtituet periculis hominum.*

in quo audiendi causâ. *Consilium publicum* dicitur de senatu, de senatûs decreto, de judicio &c.

CONSOLIDATUS. Fam. 5, 20. *rationes consolidatæ*, in quibus accepta & expensa consentiunt.

CONSTITUERE. Verr. 1, 1. *constituere accusationem* dicitur actor, quum ea comparat, quæ ad accusationem sunt necessaria. Part. 9. *fidem constituere*, est facere ut fides habeatur. Mur. 5. *ex Asia laus familiæ constituta est*, i. e. comparata. Rabir. Perd. 2. *constituere rempublicam* dicuntur, qui legibus aliisque rationibus, malis reip. ingravescentibus medentur. Marcel. 8. *constituenda judicia*, pro restituenda. Att. 1, 3. *constituere* dicuntur, qui de re aliqua paciscuntur, inter quos de re aliqua convenit. *Cincio H S. xx constitui me curaturum.*

CONTESTARI. Propriè est testem aliquem in re aliqua facere hac formulâ, *testis esto*: unde Att. 16, 15. *Litem contestari*, est, quum adversarius uterque, qui ad prætorem controversiam detulerat judicio dirimendam, causâ expositâ breviter & narratâ prætori, dicebat præsentibus, *testes estote.*

CONTORQUERE, propriè dicitur de eo motu hastæ, aut cujuscumque jaculi, quo ei majorem vim atque impetum addimus. Atque is motus, eaque agitatio, pro ratione jaculorum, aut manu fit, aut machinâ, quæ inde *tormentum* dicitur. Hinc fit, ut quidquid celeriùs movetur & fertur, aut vehementiùs propter brevitatem ferit, id omne *contorqueri*, *contortum* dicatur. Nat. D. 1, 10. globus dicitur *magnâ celeritate contorqueri.* Or. 2, 17. *qui* (animus) *tamquam*

quæ in id forum convenirent : quum prætor conventus ageret, & de controversiis judicaret.

CONVENTUM. Cæcin. 18. *pacti & conventi formula.*

CONVENTUS, corona auditorum in judicio. Brut. 62. *minimè dignos elegantis conventûs auribus.* Sext. 56. *ſcio, quid gravitas veſtra* (*ſcil. judicum*) *quid hæc advocatio, quid ille conventus poſtulet.* * Pactum. Att. 6, 3. *ex pacto & conventu ab aliquo diſcedere.* * Verr. 5, 11. *conventus agere* dicitur magiſtratus provincialis, quum in civitate certa jus dicit, controverſiaſque dirimit. * Ab his conventibus, ipſæ urbes, in quibus aguntur, quæque vocantur *fora*, conventus etiam dicuntur. * In primis autem *conventus* dicuntur cives Romani, qui in ejuſmodi urbibus negotiandi causâ domicilium sibi conſtituerunt. Verr. 2, 13. *ex civium Rom. conventu.* Verr. 5, 36. *is eſt conventus Syracusis civium Rom.*

COR. Tuſc. 1, 8. *aliis cor ipſum animus videtur, ex quo excordes, vecordes, concordes dicuntur.*

CORBITA, navis oneraria, quæ nomen habet a corbe, quam in malo ſummo interdum appendebant, loco signi.

COROLLARIUM, idem quod corolla. Dabantur corollaria hiſtrionibus, si placuerant, acroamatibus, in conviviis, quum probabantur. Verr. 4, 22. *hic, quasi feſtivum acroama, ne sine corollario de convivio diſcederet.* Pro corollariis interdum pecunia, aut aliæ quædam res dabantur honoris causâ : & quia præter juſtam conſtitutamque mercedem hæc addebantur præmiola, *corollarium* dictum eſt pro auctario. Verr. 3, 50. *corollarium nummorum.*

qui *Curio* dicebatur, & ubi *curiales* convenirent, de rebus communibus acturi. * Locus consilii publici, ubi senatus conveniebat. Non una Romæ *curia* senatûs fuit, sed tamen propriè *curia* dicitur ea, quæ in foro fuit a Tullo Hostilio exstructa. * Hinc tropicè *curia* ponitur pro ipso senatu, auctore Cicerone Or. 3, 42.

CURIATA comitia, in quibus ex instituto Romuli per curias suffragia ferebantur. De his vide locum classicum Agr. 2, 10, 11 & 12. Att. 2, 7. *legis curiatæ auspices* sunt, qui in auspicio erant, dum lex curiata ferebatur.

CURULIS. Verr. 5, 14. *Sella curulis* fuit antè regum, pòst majorum magistratuum, putà consulum, censorum, prætorum, ædilium curulium. Hi ab hujus sellæ usu, dicti sunt *ædiles curules*, ut distinguerentur a plebeiis ædilibus.

CUSTODES. Red. 1, 11. Ita appellantur in comitiis, qui a candidatis urnis & diribitoribus apponebantur, ne qua fraus intercedere posset.

CYBEA. Verr. 5, 17. Navis fuit oneraria, sic dicta propter latitudinem, quæ propè ad κύβου formam accedebat.

CYNOCEPHALUS. Att. 6, 1. Simiarum genus fuit, de quo fabulosa sunt apud Plinium, Hist. 6, 30.

D.

DECEMPRIMI dicuntur decem seniores & principes senatores in municipiis aliisque civitatibus liberis, qui magistratus proximè sequebantur. Rosc. A. 9. *magistratus & decemprimi.*

DECEMVIRI. 1°. stlitibus (antiquè pro litibus) judicandis, sunt judices causarum privatarum, creati non multò pòst prætorem peregri-

DECURIARE, in decurias conscribere, quod faciebant, qui tribuum largitione corrumpendarum causâ, coitiones faciebant, unde crimen de *sodalitiis*; aut qui seditionis causâ populi fæcem sollicitabant. Idem est *centuriare*.

DECURIO, senator municipalis aut colonicus.

· DEFERRE, propriè est ad locum quemcumque portare. Verr. 4, 57. *ita factus animo & corpore, ut multò appositior ad deferenda, quàm ad auferenda signa esse videatur.* * Transfertur ad multa. Verr. 1, 25. *Is ad eum rem istam defert*, i. e. narrat. Or. 3, 13. clientes dicuntur causam *ad patronos deferre*, i. e. docere. Rabir. Post. 17. *totum te ad me cum tuis copiis detulisti*, i. e. obtulisti, contulisti. Att. 5, 11. *præfectos, quos voles deferto*, i. e. commendato. * Defertur res ad alios deliberandi causâ. Verr. 2, 7. *decumanos convocat: rem defert: statuunt illi &c.* aut auxilii petendi causâ. Fam. 5 8. *ut intelligeres nihil te... frustra ad me detulisse.* * Accusator, ejus quem accusare vult, *nomen defert*, scil. ad prætorem, ut inter reos scribatur, quod est *accipere nomen*. Rosc. A. 3. *nonnihil tamen in deferendo nomine secuti.* * Nec solùm hominis, sed etiam criminis *nomen defertur*. Verr. 2, 28. *inimici ejusdem rei nomen deferunt*, scil. capitalis. * Deferunt etiam calumniatores. Agr. 3, 1. *quæ apud vos de me deferunt*, unde dicti *delatores*. * Rationes, senatusconsulta dicuntur deferri, referri ad ærarium: ibi enim servabantur. * Dom. 5. *malum delatum* opponitur *nativo*.

DEFICTUS. Att. 13, 31. *libri ad Varronem non morabantur: sunt enim defecti*, i. e. perfecti, absoluti. Præpositio *de* interdum perfectio-

solebant in montibus habitare, qui salubriùs habitabantur; ea autem loca in vallibus inter montes erant. Phil. 8, 2. *consul se cum præsidio descensurum dixit.* Phil. 2, 6. *hodie non descendit Antonius.* * Hinc etiam ductum videtur, Cœl. 1. *descendere ad accusationem.* * Descendere etiam dicuntur, qui statuunt ea facere, quæ inviti faciunt. Verr. 1, 38. *quò ego vellem descensuros*, i. e. gravissima quæque facturos. Fam. 10, 33. *descendere ad extrema.*

DESCRIBERE, dividere, distribuere in partes. Agr. 2, 29. *in jugera dena describat.* * Dialectici dicuntur *describere*, quum formas & genera rerum constituunt. * Ab hac dividendi significatione multæ dicendi formulæ ducuntur. Rabir. Post. 15. *descripta* opponuntur universis. Verr. 5, 25. *describere civitatibus summas pecuniarum.* Off. 1, 34. *jura describere*, quia in juribus describendis discrimen servatur ordinum, ætatum &c. * Describere est etiam definire. Or. 1, 49. *describere finibus ingenii sui.* * Describere aliquem, ita de aliquo loqui, ut etiamsi non nominetur, facilè intelligi possit, de quo sermo sit. Ad Q. Fr. 2, 3. *Crassum descripsit.* Mil. 18. *videlicet illi me latronem describebant.* Phil. 2, 44. *ista tua minimè avara conjux, quam ego sine contumelia describo.* Pis. 28. *non mehercule contumeliæ causâ describam quemquam, præsertim ingeniosum &c.*

DESCRIPTIO, tot modis sumitur, quot verbum ipsum *describere*. Off. 1, 7. *privatarum possessionum descriptio.* * Ordo, qui scil. ex apta rerum descriptione & partium pendet. Cato. 17. *atqui ego ista sum dimensus: mei sunt ordines: mea descriptio: multæ etiam istarum arborum meâ manu satæ sunt.* * De formis geometrarum. Tusc.

Phil. 4, 4. *O dii immortales! avertite, & detestamini, quaeso, hoc omen.*

. Deversari, & devertere. Verr. 1, 25. *Rubrium parum lautè deversari.* Ibid. 6. *ad hospites meos & necessarios deverti potiùs.* Sic utrumque nomen in mss. scribitur; & hinc *deversorium.* Et quidem *devertere*, est aliquò se convertere, in quo tamen respicitur etiam ad locum, unde veneris. At divertere dicitur de duobus, qui diversam viam ingrediuntur. *Diversi abiere, divortium.*

. Devovere, propriè idem est quod vovere. * Est etiam certis ritibus se morti, sive Telluri & diis manibus consecrare. Fin. 2, 19. *quum se Decius devoveret.* * Illi etiam caput suum devovere dicuntur, qui se aut maximis periculis pro patria objiciunt, aut votum faciunt, in quo caput suum tamquam pro hostia diis offerunt. Vide Dom. 57. Hinc ducitur lusus ille Ciceronis Phil. 11, 6. *Vidi etiam P. Decii auctionem, qui majorum exempla persequens, pro aere alieno se devovit.* Hinc quoque *devotio.* Dom. 57. *hanc ego devotionem capitis mei convictam & commissam putabo.*

Dextella. Att. 14, 20. *Q. Axius Antonii est dextella.*

Diadema, est fascia alba, quâ caput redimere reges olim solebant, unde insigne regiae potestatis putabatur.

Diaeta, lenia remedia, in primis illud, quod dies & tempus affert. Att. 4, 3. *diatâ curari incipio, nam chirurgiae taedet.*

Diarium, ita dicitur quidquid datur in dies singulos. Att. 8, 14. *iis diariis Caesar militum*

incuriæ & negligentiæ significationem. Or. 2, 40, est simpliciter futuri curam non habere. *si barbarorum est in diem vivere, nostra consilia sempiternum tempus spectare debent.* * Eleganter dicuntur *in diem vivere* Academici, quibus licet modò hoc, modò illud defendere, prout verisimile videatur. * *Alio die*, formula est, quâ obnuntiatio fiebat in comitiis.

DIGAMMA. Att. 9, 9. *tuum digamma videram.* Est propriè littera F. ea autem quia prima est in *fœnoris* verbo, propterea ludens Cicero *digamma* de fœnore dicit.

DIGITUS. Verr. 3, 11. *digito liceri.* Verr. 1, 54. *tollit digitum*, i. e. licetur. Att. 7, 3. *digitum nusquam*, scil. discedere. Cæcin. 25. *quà digitum proferat non habet*, h. e. nihil agere, nihil moliri potest.

DIGNUS. Phil. 9. ex edicto Antonii, *nulla contumelia est, quam facit dignus*, seu is, qui sive odio, sive ira, sive quacumque alia de causa id faciat, quod debet facere. * Cum genitivo. Att. 8, 15. *suscipe curam & cogitationem dignissimam tuæ virtutis.* Har. Resp. 24. *unum esse in hac civitate dignum hujus imperii.*

DIPLOMA, litteræ publicæ, quæ profecturis dabantur, ut iis equi, & quæ ad iter necessaria sunt, in oppidis præberentur: nomen ductum a duplici litterarum forma.

DIRECTUS. Cœl. 16. *huic tristi ac directo seni*, h. e. severo, qui omnia rectè, sapienter, moderatè fieri vult. Cum Grævio dedimus *decrepito seni*: sed alteram lectionem tuentur Lambinus, Gruterus. Sic eadem oratione 18. *non semper superet vera illa & directa ratio*; & paulò pòst, *directum iter ad laudem*.

dunt. Ita Manutius. At Ernestus jocum agnoscit in verbo *discingi*. Nempe *discincti* dicuntur homines negligentes, rerum suarum parum curiosi, unde *discincti nepotes*. Itaque sensum hunc putat esse. Canto eumdem, quem tu, Cæsarem; neque uno Pompeio nitor; sed illum quoque amo: verùm ita, ut numquam me aut remp. ab eo satis securam putem, aut nobis non ab eo cavendum existimem.

DISSIPATUS. *Dissipata* dicuntur, quæ non sunt aptè & ordine inter se connexa. Or. 71. *facilius est apta dissolvere, quàm dissipata connectere*. Brut. 59. *in instruendo dissipatus*, de oratore, qui inventa non ordine & aptè disponit.

DISSOLVERE, in re pecuniaria variis modis dicitur. Verr. 3, 75. *dissolvere alicui pecuniam*. Planc. 28. *dissolvere nomen*, i. e. debitum. * *Dissolvi* etiam dicuntur, qui dissolvunt pecuniam & nomen. Catil. 2, 3. *dissolvi nullo modo possunt*. * Hinc ad alia transfertur. Att. 15, 10. *dissolvere vota*. * Refellere. Or. 2, 38. *Dialectici multa inveniunt* (sophismata) *quæ ipsi non possunt dissolvere*. * Tollere. Cæcin. 14. *periculosum est dissolvi hoc interdictum*.

DISSOLUTUS, nimis negligens. Opponitur severo & justo. Catil. 1, 2. *nimis dissolutum*. * Item apto. Off. 1, 35. *nec histrionibus concedendum, ut iis hæc apta sint, nobis dissoluta*. * In re familiari opponitur attento. Quint. 11. *quis tam dissolutus in re familiari fuisset? quis tam negligens?* * *Dissolutum* etiam & dissipatum dicitur, quod non est ad artis formam redactum. Or. 1, 42. *adhibita est ars... quæ rem dissolutam divulsamque conglutinaret*.

quum eam edit ſpectandam. Brut. 18. *Livius minor fuit aliquanto is, qui primus fabulam dedit, quàm ii, qui multas docuerunt.* Tuſc. 4, 45. *quum Oreſtem fabulam Euripides doceret, primos tres verſus revocaſſe dicitur Socrates.* * Cauſam *docere* dicitur de cliente, quum eam defert ad patronum.

DOLIUM. Brut. 83. *si potare velit, de dolio sibi hauriendum putet. Dolium*, vas magnum, in quo vinum recens ſervatur in cella ſubterranea, unde deinde defunditur in teſtas & amphoras, & in apothecam conditur. Hinc vinum recens *doliare* dicitur, cui opponitur vinum *defuſum.*

DUCERE, abſolutè dicitur, pro in carcerem sive publicum, sive domeſticum ducere. Agr. 2, 37. *ne mihi in carcere habitandum sit, si tribunus plebis duci juſſiſſet.* Verr. 2, 12. *si non accipit, quod te debere dicis, accuſes; si patitur, ducas.* * In rationibus pecuniariis *ducere* eſt de ſumma, quæ efficitur, singulis nominibus colligendis. Att. 6, 2. *ut fœnus quaternis centesimis ducant.* * Hinc ad alia transfertur. Quint. 16. *Officii & exiſtimationis rationem ducere*, pro habere. Tuſc. 18. *oratio tua ad credendum ducit.* * Fam. 10, 32. *Balbus quæſtor... duxit ſe a Gadibus*, i. e. abiit clanculum. Div. 1, 18. *oracula, quæ æquatis ſortibus ducuntur.* Nempe ſors propriè ducitur, quum ex urna manu tollitur. * Att. 5, 21. *diem ducere*, pro conſumere.

DUPONDIUS, nummus duorum assium: pro minimo pretio ſumitur. Quint. 16. *si tuus dupondius ageretur.*

DUUMVIRI. Rab. Poſt. 4. Or. 46. Hi ex inſtituto Tulli Hoſtilii perduellionis judicandæ cauſâ conſtituebantur.

E.

EFFARI, verbum augurale de consecrationibus, dedicationibus. Att. 13, 42. *opinor augures nihil habere ad templum effandum.* Leg. 2, 8. *urbem & agros & templa liberata & effata habento.* Dom. 5. *nec ullum verbum solenne potuit effari.*

EFFEMINARE. Nat. 2, 26. *effeminarunt aërem*, h. e. feminam fecerunt, Junonem appellando.

EJERARE, idem quod ejurare, aliquem rejicere, quem nobis iniquum putamus. Or. 2, 70. *non ego illum mihi iniquum ejero, sed omnibus.* Verr. 3, 60. *prætor provinciam suam totam sibi iniquam ejurat.* * Fam. 9, 16. *tu autem quod bonam copiam ejures, nihil est.* Est autem formula e foro petita, quâ significatur aliquem jurare se non esse solvendo, quo facto persona debitoris pignori capiebatur, & creditori addicebatur.

ELOCATUS. Flac. 28. *quòd illa gens victa, quod elocata.* Si sanus est locus, sensus est; vectigalem esse factam, & locatam publicanis, *quòd servata*, scil. in nostra potestate, nec se liberare potuit.

ELOGIUM, titulus, inscriptio. Tusc. 1, 14. *quid ipsa sepulcrorum monumenta, quid elogia significant?* Hinc ducta ea significatio, quâ elogium pro laude ponitur: nam tituli monumentorum continebant honorum rerumque gestarum nomina. * *Elogia* quoque dicebantur reorum ad supplicium ducendorum inscriptiones, in quibus causæ notabantur damnationis: ad quam similitudinem Cicero Cluent. 48. *elogium de testamento recitasti Cn. Egnatii, idcirco se exheredasse filium &c.*

Equuleus, machina, quâ in quæſtionibus utebantur, ad verum extorquendum. Nomen traxit a similitudine equi.

Erciscere, dividere, quasi *erctum ciſcere* ſeu *ciere*, h. e. rem clauſam & reconditam in apertum proferre, ut ſcil. dividatur. Erctum pro re familiari, pro patrimonio dixere veteres. Or. 1, 56. *qui quibus verbis erctum cieri oporteat neſcit, idem erciſcundæ familiæ cauſam agere non poteſt.*

Essedarius. Fam. 7, 6. *tu qui aliis cavere didiciſti, cave ne ab eſſedariis decipiare.* genus militum Britannicorum, qui ex *eſſedis* ſeu vehiculis pugnabant.

Evocati, ſunt milites, qui legitima ſtipendia fecere, ſed precibus commoti, caſtra ducis alicujus ſequuntur. Fam. 3, 6. *præfectus evocatorum.*

Euripus. Leg. 2, 1. *ductus aquarum, quos iſti nilos & euripos vocant.* Confer ad Q. Fr. 3, 1.

Exanclare. Tuſc. 1, 49. *quum exanclaviſſet omnes labores.* Quinctilianus hoc verbum ponit in nimis antiquis, nec facilè uſurpandis. Eſt autem a vetere *ancla*, quod fuit vas, quo aqua hauriebatur, unde ſumitur pro exhaurire.

Exarare, propriè eſt arando eruere. Div. 2, 23. *exaratum eſſe, deum dicam, an hominem?* De ſcribentibus quum dicitur, extemporalem ſcriptionem ſignificat. Att. 14, 12. *ſtatim hoc neſcio quid exaravi.*

Excetra, hydra. Tuſc. 2, 8. *hac dextrâ Lernam mactata excetra placavit.*

Excitare, teſtem in judicio ad dicendum teſtimonium vocare. Rabir. Poſt. 12. *in judicio*

EXOSTRA, machina in ſcena, quâ circumactâ, quæ poſt siparium geruntur, a ſpectatoribus cerni poſſunt. Vide Prov. Conſ. 6.

EXPEDIRE, eſt in re pecuniaria ſolvere debitum. Att. 16, 6. *nomina ſua expedire.* Ibid. 12, 29. *si expediatur illud Faberianum*, ſcil. nomen. Si Faberius pecuniam ſolvat. * Mil. 4. *omnis honeſta ratio eſſe expediendæ ſalutis*, h. e. defendendæ, & in tuto collocandæ.

EXPEDITUS, in re pecuniaria eſt, certus. Att. 13, 6. *nomen expeditum.* Fam. 1, 3. *in tua provincia magna negotia, & ampla, & expedita habet.* * Att. 11, 1. *fidem expeditam relinquere*; quod fit ſolvendis debitis aut promissis ad diem. * Paratus. Att. 11, 22. *pecunia expeditissima quæ erat, tibi decreta eſt.* * Fam. 25. *video autem, Planco conſule, etsi etiam sine eo rationes expeditas haberes, tamen &c.*

EXPENSUS. Roſc. C. 1. *expenſam alicui pecuniam ferre.* h. e. ſcribere in tabulis expenſorum pecuniam alicui datam. * Fam. 8, 4. *Pompeio expenſam tulit legionem Cæſar*, h. e. dedit. Scil. etiam hujuſmodi res datæ & acceptæ in tabulis acceptorum & expenſorum ſcribebantur.

EXPERIRI, ſæpe dicitur de controversiis juris forensibus. Roſc. C. 9. *experiri judicio.* Quint. 11. *experiri ſummo jure.* Ibid. 16. *experiundi poteſtas non eſt.* Cæcin. 12. *juris experiundi gratiâ.* Cœl. 8. *experiri de injuriis.*

EXTRAORDINARIUS. Verr. 2, 70. *extraordinariæ pecuniæ*, quas, quippe injuſtis viis conciliatas, non audemus in tabulas acceptorum referre, ne ex iis convinci possimus. Fam. 8, 8. *extraordinarius reus*, de quo judicium extra ordinem fieri debet. Verr. 5, 14. *extraordinaria*

per ἐυφημίαν, pro, si mortuus esset. * Verr. 2, 16. *quid hoc homine facias.* * Lucul. 4, 30. *quid faceret huic conclusioni?* * Fingo. Nat. D. 1, 30. *his nominibus deos esse facimus, quibus a nobis nominantur.* * Verr. 3, 42. *tributum facere coegisti*, h. e. dare.

FACTIO, jus faciendi. Top. 11. Fam. 7, 21. *factionem testamenti non habere.* * Partes, etiam in bono sensu. Ad Q. Fr. 3, 1, 5. *Gabinium tres adhuc factiones postulant.*

FACULTAS, pro copia, dicitur diversis modis, ut ipsum *copiæ* verbum. Sull. 14. *cujus generis virorum in senatu facultas maxima.* Quint. 4. *facultas nummorum.* Fam. 10, 4. *si facultas tui præsentis esset.* Quint. 1. *facultates amicorum.* * De possibilitate, occasione &c. Fam. 1, 8. *si res facultatem habitura videatur.* Fam. 2, 3. *facultatem munerum nemo admiratur: est enim copiarum, non virtutis.* Rosc. A. 33. *age nunc ceteras facultates consideremus.*

FAMILIA, servi. Fam. 14, 4. *familia liberata.* Hinc Cluent. 15. *familia Martis*, h. e. servi Martis, qui *Martiales* dicuntur, ut *Venerii* in Sicilia, qui *Veneri* addicti erant. * Gladiatores, quia & ipsi servi. Sull. 19. *comparare familiam.* Item *præesse familiæ.* * Res familiaris. Cæcin. 7. *arbitrum erciscundæ familiæ postulavit*, i. e. ad divisionem hereditatis provocavit. * Dicitur etiam de secta philosophorum. Or. 1, 10. *singulæ familiæ.* Div. 2, 1. *Peripateticorum familia.* Hinc fluxit proverbium illud *familiam ducit*, Fam. 7, 5. quo significatur præcipuum aliquid, quodque principem in re quapiam obtinet locum.

FAMILIARIS. Quint. 27. *manus allatas esse*

formulâ adjectâ, *ut inter bonos bene agier oportet.* * Est etiam *fiducia* in hereditatibus, quum quis heres fit hac conditione, ut acceptam hereditatem reddat alteri, verbi gratiâ, filiæ, quæ per legem Voconiam heres esse aut scribi non poterat. * Est item in emptionibus, quum alicui venditur aliquid venditione imaginariâ, quod fiebat in hereditate a sacris liberanda &c. Rosc. C. 6. *si quæ sunt judicia privata summæ existimationis, & pene dicam, capitis, tria hæc sunt, fiduciæ, tutelæ, societatis.* Vide & Nat. D. 3, 30. & Off. 3, 17.

FIMBRIA. Pis. 11. *madentes fimbriæ cincinnorum. Fimbriæ* sunt cirri capillorum, extremitates calamistratæ: nam *fimbriæ* & *fibræ* sunt propriè extremitates rerum.

FINITOR, agrimensor, qui in coloniis deducendis agros metitur & definit. Agr. 2, 13. *finitorem mittant &c.* Confer. capp. 17 & 20.

FISCUS, de pecunia, quia in fiscis reponebatur. Cæcil. 8, 9. *fisci Sicilienses.*

FISSUS. Div. 2, 13. *fissum familiare & vitale.* Ibid. 1, 10. *fissum in extis.* Nat. D. 3, 6. *fissum jecoris.* Div. 2, 12. *quod fissum, periculum, quod, commodum aliquod ostenderet.* Fuit autem *fissum* linea imaginaria, exta bipartitò dividens, ut altera pars ad hostes, altera ad sacrificantem ejusque amicos pertineret: unde *familiare fissum*, & *pars familiaris extorum* dicitur.

FISTULA, canalis plumbeus vel ligneus ad aquam deducendam aliquò. Rabir. perd. 11. *fistulas præcidi imperarat.* * Sibilus, explosio. Att. 1, 11. *sine pastoritia fistula*, i. e. sine sibilo, cujus similem sonum notum est e pastoritiis fistulis reddi.

4. *formula quædam constituenda est.* * In jure civili *formula* est certus verborum modus. Formulæ sunt 1°. eæ, in quas judicium datur. Quint. 7. 2°. Jurisconsultorum, quibus agitur in aliquem, quibus testamenta, sponsiones, stipulationes, & reliqui hujusmodi actus juris fiunt, quibus cavent alicui. Et ipsæ sunt verborum conceptiones, & formæ, unde etiam nomen duxerunt. Mur. 13. *formulæ vestræ, atque actiones &c.*

FORNIX. Præter vulgarem significationem, significat arcum triumphalem, aut honoris causâ etiam non triumphanti constitutum. Verr. Act. 1, 7. *fornix Fabianus.* Verr. 2, 63. *hujus fornix in foro Syracusis est, in quo nudus filius stat, ipse autem ex equo nudatam ab se provinciam prospicit*: quem locum illustrant nummi, qui fornices exhibent statuis impositis ornatos.

FORUM. Or. 1, 36, *ego istos non modò oratoris nomine, sed ne foro quidem dignos putarim, qui causas in foro agunt*, de oratoribus, qui juris civilis sunt imperiti. Fam. 13, 10. *in forum venire.* Ibid. 5, 8. Mur. 9. *forum attingere* de iis dicitur, qui puram togam, h. e. virilem in foro acceperunt a prætore, ac deinde in judiciis versari, & causas agere possunt. * Quia in foro tabernæ argentariorum sunt, ibique pecuniæ perscriptionibus transcriptionibusque tractantur, ideo sæpe in re pecuniaria fori mentio. Manil. 7. *ratio pecuniarum, quæ in foro versatur.* * Flac. 29. *in foro versari* dicuntur negotiatores. Agr. 1, 8. *fidem de foro sustulistis.* Rabir. Post. 15. *Postumum non haberemus in foro*, quod & *foro cedere* dicitur: *faire banqueroute.* * *Fora* dicuntur conventus provinciales, h. e. non modò civitates, in quibus aguntur,

GENS, quid Romæ fuerit, intelligitur ex hoc loco Or. 1, 39. *quum Marcelli ab liberti filio ſtirpe, Claudii patricii ejuſdem nominis hereditatem gente ad ſe rediſſe dicerent, nonne in ea cauſa fuit oratoribus de toto ſtirpis & gentilitatis jure dicendum.* Scil. *gens* eſt communis diversis *ſtirpibus*, sive familiis. Sic *gens Claudia* comprehendit diverſas familias patricias & plebeias, Appios, Marcellos : *ſtirps* autem sive familia eſt pars gentis. Ceterùm gens & familia ſæpe permutantur. * Fam. 9, 21. *patricii minorum gentium*, h, e. earum quas Tarquinius Priſcus in ſenatum legit : *majores* autem *gentes* ſunt, quæ a Romulo lectæ ſunt. * Hinc ad alia transfertur loquendi ratio. Lucul. 41. *Cleanthes quaſi minorum gentium Stoicus.* Tuſc. 1, 13. *dii majorum gentium.*

GENTILIS. Top. 6. *gentiles ſunt, qui eodem inter ſe ſunt nomine, ab ingenuis oriundi, quorum majorum nemo ſervitutem ſervivit, qui capite non ſunt deminuti.* Sic Brut. 28. M. Pennus *Bruti gentilis* dicitur, quia uterque e Juniis. Et Tuſc. 1, 19. Ciceronis gentilis dicitur Servius Tullius, ob commune *Tullii* nomen.

GERMANUS, verus. Brut. 86. *germana ironia.* Leg. 2, 1. *germana patria.* Att. 4, 3. *asinus germanus.*

GLADIATOR. *Gladiatoribus* ponitur pro *ludis gladiatoriis*, quum gladiatorium ſpectaculum eſſet. Fam. 10, 32. Att. 2, 3. Phil. 9, 7.

GRAMINEUS. Verr. 4, 56. *gramineas haſtas*. Vero simile eſt fuiſſe opus naturæ, graminis ſcil. culmos invisitatæ magnitudinis, ut haſtas æquarent.

GRASSATOR. Fat. 15. genus latronum, quod

HASTATUS, est genus militum, qui in acie prima stabant, ut in media principes, in ultima triarii. Div. 1, 35. *signifer primi hastati*, h. e. primæ centuriæ hastatorum.

HEDYCHRUM, unguentum. Tusc. 3, 19. *hedychrum incendamus*, quæ vox de unguento dici vix potest. Itaque Davisius partim ex mss. partim ex conjectura, quam probat Buherius, reponit *hedychrum demus & intendamus*, i. e. porrigamus.

HELVELLÆ, minutæ herbæ. Fam. 7, 26.

HERMATHENÆ. Att. 1, 9 & 10. statuæ ex Mercurio & Minerva.

HERMERACLÆ. Att. 1, 6. statuæ e Mercurio & Hercule.

HIR. Fin. 2, 8. Vola manûs, quâ utuntur interdum, qui furtim vinum gustant, quum siphon, aut aliud instrumentum non est ad manum.

HONOR, in plurali de magistratibus dicitur: de magistratu autem in singulari. * Præmium, donum, & quidquid honoris causâ datur, aut datum honori est. Sic de hereditate, Quint. 4. *ut ad quem maximus mæror morte suâ perveniret, ad eum maximus etiam honos &c.* Rosc. A. 37. *nonne satis fuit his... honoris aliquid haberi.* Ibid. 47. *quòd viris fortibus honos habitus est, laudo.* Fam. 16, 9. *medico honos habeatur.*

HONORARIUS, arbitri epitheton, quòd honoris causâ ad aliquem arbitrium defertur. Rosc. C. 5. *honoraria arbitria.* Cæcin. 2. *honoraria opera amici*, scil. arbitri. * Honorarium est, quod non debemus, sed nostrâ sponte facimus liberè, honoris causâ. Opt. gen. dic. 1. *docere debitum est, delectare honorarium, permovere ne-*

aliorum consulere commodis. Phil. 2, 4. *humanitatis expers*, qui litteras sibi ab amico scriptas, offensione interpositâ, profert. Att. 1, 13. *litteræ sale humanitatis sparsæ.* Verr. 3, 4. *at sermone, & litteris & humanitate ejus delectamini.* Or. 2, 57. *Socratem in hac ironia dissimulantiaque longè lepore & humanitate omnibus præstitisse.*

HUMANUS, Homo. Att. 13, 29. *possum falli, ut humanus.* * Homine dignus. Verr. 3, 97. *humana & usitata ratio.* Or. 1, 8. *humanus cultus.* Arch. 7. *animi remissio humanissima.* * Æquus, moderatus. Fam. 10, 24. *moderatissimi atque humanissimi fuit sensûs.* Fin. 2, 31. *homo bellus & humanus.* * Acutus, sive etiam curiosus, quia hominibus hoc innatum est, ut velint scire, in primis ea, quæ occultantur. Verr. 5, 28. *Syracusani, homines periti & humani, qui non modò ea, quæ perspicua essent, videre, verùm etiam occulta suspicari possent.* * Humana & res humanæ dicuntur, quæ hominibus propria sunt, iis accidere possunt, ut divitiæ, honores, morbi, pericula, paupertas, mors &c. Off. 1, 4. *humanarum rerum contemptio.* Leg. 2, 17. *quæ fateor humana esse.* Læl. 5. *amicitiam omnibus rebus humanis anteponatis.*

HUMATUS. Leg. 2, 22. *& quod communiter nunc in omnibus sepultis est, ut humati dicantur, id proprium tum erat in iis, quos humus injecta contegeret.*

HYDRAULUS. Tusc. 3, 18. *hydrauli hortabere ut audiat voces potiùs, quàm Platonis.* Fuit instrumentum musicum, in quo id efficiebat aqua, quod in nostris spiritus.

IGNOTUS. Activè sumitur quum alibi, tum Verr. 1, 7.

ILLIM, pro *illinc*. Att. 7, 13. *quid illim afferatur*. Frag. ad Brut. *veritus... ne... in Catonem nostrum transferamus illim aliquid*.

IM, antiquè pro *eum*. Leg. 2, 24. *ast im cum eo sepelire urereve, se fraude* (sine fraude) *esto*.

IMAGO, opponitur rei ipsi, ut nomen. Rabir. Post. 15. *umbra & imago equitis Romani*. * De Echo, Tusc. 3, 2. *imago vocis*. * εἴδωλα Epicuri. Fin. 1, 6. Div. 2, 57. Nat. D. 1, 12. * Verr. 5, 14. *jus imaginis ad memoriam posteritatemque prodendæ*. Hoc jus dabat curulis ædilitas, & ceteri magistratus majores. Itaque *imagines* sunt signa nobilitatis : nobiles enim sunt, quorum majores *magistratus majores* gessere. Agr. 2, 1. *imagines familiæ suæ*. Planc. 7. *qui imaginibus ducuntur*. Sex. 8. *imaginis ornandæ causâ*, nempe titulis magistratuum, triumphorum &c.

IMBIBERE, constituere secum, decernere : Quint. 6. *quod si facere nolit, atque imbiberit ejusmodi rationibus eum ad suas conditiones perducere*.

IMPENDIÒ, valde. Att. 10, 4. *Itaque impendiò magis odit senatum*.

IMPENDIUM, cumulus, auctarium, fœnus. Brut. 4. *impendiis augere largitatem muneris*. Att. 6, 1. *cogito fœnus & impendium recusare*.

IMPERATOR est honoris nomen, quod aut a militibus re bene gestâ, ducibus tribuitur, aut a senatu, certo numero hostium occiso.

IMPERARE. Or. 2, 7. *domi nihil imperavi*; nempe ad cœnam. Fam. 2, 25. *ades ad imperandum*, h. e. ut tibi imperetur.

cum indicibus. Indicis verbum Ciceronis temporibus convicium, & nomen hominis perditi fuit & nocentis, ut sub imperatoribus nomen *delatoris* & *cognitoris.* Quippe homines seditiosi conducebant egentes & impudentes perditosque, qui falsis indiciis periculum bonis civibus crearent apud populum, aut in senatu. * Titulus. Att. 4, 15. *parantur orationibus indices gloriosi.*

INDICIUM, quod indices ediderunt. Sull. 13. *lege indicium* * Præmium *indicii.* Vatin. 10. Rosc. A. 37. Cæcil. 11. *si tibi indicium postulas dari*, nempe promissâ impunitate.

INDORMIRE, negligens esse in aliqua re. Ad Q. Fr. 2, 15. *in isto homine colendo tandem indormivi.* Phil. 3, 14. *si indormierimus huic tempori.*

INDUCERE, afferre. Inv. 1, 36. *inducere approbationem.* Fam. 11, 22. *causam inducere.* * Commemorare. Dom. 34. Att. 13, 27. *sermonem alterius inducere.* * Referre in rationem. Fam. 13, 10. *rationes, in quibus quantum legatis datum, induxit.* * Delere. Dom. 4. *inducere senatusconsultum.* Att. 13, 22. *inducere nomina.*

INFLECTERE. Brut 9. *inflectere orationem*, h. e. molliorem & suaviorem reddere. Red. 2, 3. *inflectere oculos*, h. e. movere ad dolorem. Fam. 1, 7. *magnitudinem animi inflectere*, h. e. demittere.

INFULA. Infulæ sunt ornamenta sacerdotum, velamina capitis. Verr. 4, 50. *sacerdotes cum infulis & verbenis.* * De quocumque ornamento. Agr. 1, 2. agri publici dicuntur *infulæ imperii R.* quia scil. sunt ornamenta reipublicæ, & eam venerabilem efficiunt. Or. 3, 21. *Pamphilum sinamus in infulis tantam rem* (artem dicendi)

INITIATUS. Tusc. 1, 13. ad mysteria admissus.

INOFFICIOSUS. Verr. 1, 42. *inofficiosum testamentum*, quo prætermittuntur conjux, liberi, proximi, quibus officii nostri est consulere.

INORATUS. Rosc. A. 9. *re inoratâ legati reverterunt.*

INSIGNE, criterium. Lucul. 11. *insigne veri.* Or. 2, 9. *insignia verborum & sententiarum*, sunt lumina orationis, tropi & figuræ.

INSOLENTIA, dicitur ut insolens, non solùm ratione rerum inusitatarum & insolitarum, ut Dejot. 2. sed etiam ratione hominum, qui insueti sunt alicujus rei. Rosc. A. 31. *propter insolentiam fori judiciorumque.* Pis. 11. *insolentia rerum secundarum.*

INSULA, domus a nulla parte aliis ædibus juncta, seu potiùs ædes plures junctæ unius domini, & ab omni parte liberæ. Cœl. 7. *insulam esse venalem.* Off. 3, 16. *Claudius proscripsit insulam.* Confer Fin. 2, 26.

INTERCALARE, diem unum aut plures inserere, quod fiebat, ut annus cum ratione cœli congrueret. Att. 6, 1. *quasi intercalatum non sit.*

INTERCALARIS, intercalatus. Quint. 25. *ante V Kalendas intercalares*: intellige de mense intercalato ex instituto Numæ. Annus Numæ erat 355 dierum, ex quo instituto, quia octo annorum spatio 90 dies aberrabat annus a cursu solis, hos 90 dies in quatuor menses intercalares sive Merkedonios descripsit Numa, duos binûm, duos ternûm & viginti dierum, & post biennium quodque unum ex his, & quidem alternis, modò parem, modò imparem interposuit. Fam. 6, 15. *Kalendas intercalares priores.* Hunc locum cape

nis petentibus civitatem, & se præcipitem illum daturos joco minantibus, constantissimè negavit.

INTERPRES, internuntius, mediator, per quem quid transigitur inter duos. Verr. Act. 1, 12. *interpretes corrumpendi judicii.* Cluent. 36. *nummarius interpres pacis & concordiæ.* Nat. D. 2, 4. *interpretes comitiorum* dicuntur aruspices, quia nempe scire se profitebantur an justa fuissent comitia, an vitiosa.

INTERREX, magistratus extraordinarius, qui comitiorum habendorum causâ creabatur, quum nullus erat magistratus major, qui habere ea posset. Nomen retinuit in libera republica, quod habuerat post mortem Romuli in interregno. Interregem patricium esse, & a patricio prodi oportebat. Dom. 14. Interregum potestas intra quinque dies finiebatur.

INTERROGARE. Flac. 10. *bene testem interrogavit.* Moris fuit in judicio testem interrogari & ab eo qui testimonium ejus confirmari, & ab eo qui infirmari & refelli vellet : unde *interrogatio*, quum patronus testem sive suum, sive adversarii interrogat. * Est etiam *interrogare*, compellere de crimine aliquo, quod est accusatoris. Dom. 29. *quis me umquam ullâ lege interrogavit ? quis postulavit ? quis diem dixit ?*

INTERTRIMENTUM. Verr. 1, 50. est damnum, quod ad duos pertinet, ut detrimentum ad unum. Asconius.

INTORQUERE. Tusc. 4, 36. *alternis versibus intorquentur inter fratres contumeliæ.*

INTUS. Verr. 1, 20. *intus canere.* Proverbium in eos, qui suis commodis unicè student. Vide *cano*.

INVIDENTIA, quomodo ab invidia differat, vide Tusc. 3, 9.

tur. Fam. 10, 25. *quum tantum tuum consilium judiciumque sit.* * *Judicium* quoque sumitur pro ipsis judicibus. Verr. 2, 18. *judicium sortiri.* * *Judicia legitima*, quæ legibus constituta sunt. * *Publica*, in quibus causæ publicæ aguntur: *Privata*, in quibus causæ privatæ disceptantur.

JUGATUS. Tusc. 3, 18. *omnes virtutes inter se nexæ & jugatæ sunt*: propriè de vitibus, in quibus *capitum jugatio* dicitur.

JUGIS. Div. 2, 36. *ne juge auspicium fiat, jubent jumenta disjungere.* Est autem *juge auspicium*, quum junctum jumentum stercus facit. Servius.

JURARE. Att. 12, 13. *perpetuum morbum jurare.* Rosc. C. 1. *essene quemquam tantâ audaciâ præditum, ut quòd injuratus in codicem referre noluit* (scil. quia falsum) *id jurare in litem non dubitet?* h. e. id sibi deberi jurejurando apud judices confirmet, litis obtinendæ causâ * *Jurare Jovem lapidem.* Fam. 7, 12. est per fictile simulacrum Jovis in Capitolio.

JUS, significat ea omnia, ex quibus quid justum sit, quid faciendum, quid omittendum intelligitur, ut leges, edicta prætorum, consuetudo &c. Verr. 1, 41.

JUS civile. Vide *civilis.* Sed aliter sumitur jus civile Flac. 32. *quæro, sintne ista prædia censui censendo: habeant jus civile?* h. e. eam conditionem, quâ gaudent prædia, quæ possunt in censum deferri.

JUS divinum est vel naturale, vel pontificium, quod res divinas attingit, in quibus cognitionem habent pontifices.

JUS humanum, quum opponitur divino, versatur circa res profanas. Har. Resp. 7. *domum*

Jus quoque eſt poteſtas in aliquam rem, ſive juſta, ſive iniqua. Phil. 4, 4. *omnes ſub jure & imperio conſulis debent eſſe provinciæ.* Unde *ſuo jure facere* aliquid dicuntur, qui liberè, pro arbitrio, nemine impediente faciunt. Fin. 5, 25. Manil. 22.

Jus denique ponitur pro loco, ubi jus dicitur. Quint. 19. *in jus vocas : ſequitur.* Cæcin. 19. *quando te in jure conſpicio.*

Justitium eſt, quum juriſdictio & judicia publica non exercentur : id fit edicto conſulum. Phil. 5, 12. *juſtitium edici.*

Justus, ſatis magnus, ſufficiens. Att. 5, 2. *juſta itinera.* Fam. 2, 10. *juſta victoria.* * *Juſta* dicuntur exſequiæ, funus. Roſc. A. 8. *juſta ſolvere.* Flac. 38. *juſta facta Catilinæ.* * *Juſta* ſunt certus quidam modulus rerum ſtato tempore faciendarum, fungendarum, dandarum, percipiendarum, quodvis penſum, officium, ſolennia. Hinc Har Reſp. 10. *ſolennia & juſta ludorum.* Frid. Gronovius Obſerv. 4, 6.

Juvare. Fam. 3, 1. *homo, quod juvet, curioſus.* Formula, quâ utimur in re, quæ bonam & malam interpretationem habet, ne deteriùs, ac volumus, accipiatur. Ita Victorius, & Gronovius : ſed ex regiis & Græviani mſſ. dedimus, *homo, quod vidi, curioſus.*

L.

Labellum, lapis excavatus in labri formam, quam & arcam vocabant. Leg. 2, 26. *ſuper terræ tumulum noluit quid ſtatui, niſi columellam tribus cubitis ne altiorem, aut menſam, aut labellum.*

LAUDATIO, genus est testimonii publici, quod magistratibus provincialibus a civitatibus per legatos Romæ tribuitur, quum rei de repetundis facti sunt. Font. 2. In Verrinis passim.

LAUREATUS. Att. 8, 10. *lictores laureati* dicuntur, quum fasces *laureatos* præferunt Imperatori victori.

LAUREOLA, triumphus. Fam. 2, 10. *negotium, quod esset ad laureolam satis*, scil. parandam, merendam.

LEGATIO. Fam. 12, 21. *legatione liberâ legatus.* Flac. 34. *legationes liberas sumere.* Att. 2, 18. *libera legatio voti causâ* datur. Dicuntur *liberæ legationes*, quum senatoribus privatæ rei causâ, ut voti solvendi, hereditatis aut syngraphæ persequendæ, extra Italiam abeuntibus jus nomenque legatorum populi R. datur. * Missi a civitatibus legati dicuntur *renuntiare legationem*, h. e. quid in legatione actum sit. Fam. 1, 4. *nisi legationibus perfectis*, h. e. nisi auditis ab senatu legationibus, decretum sit quid singulis responderi placeat.

LEGATORIUS. Att. 15, 8. *aliqua legatoria provincia.*

LEGARE, legatum facere aliquem. Att. 15, 10. *Dolabella me sibi legavit.* Att. 13, 14. *solitos esse majores nostros legare in decemviris, qui essent imperatorum necessarii.* * Alibi verbum est testamentarium. Top. 4. *legare a filio*, h. e. ut filius solvat legatum.

LEMNISCATUS. Rosc. A. 35. *lemniscata palma*, propriè est, in qua majoris honoris causâ lemnisci sunt. Nam lemnisci sunt vittæ in honorem deorum usitatæ. Porro dabantur palmæ gladiato-

proponit. * *Lex centuriata*, *curiata.* Lata nempe in comitiis *centuriatis*, *curiatis*, de quibus vide Agr. 2, 10. 11. 12. * *Lege agere*, eſt actionem alicui intendere ex ea lege, quæ facultatem dat intendendæ actionis. Hæc formula continet quidquid ex lege apud prætorem fit, juris ſui obtinendi causâ, eique a parte prætoris reſpondet *jus dicere* vel *reddere.*

Lexis, verbum. Or. 3, 43. è Lucilio.

Libare, decerpere. Div. 1, 49. *a natura... deorum libatos animos habemus.*

Libatio. Har. Reſp. 10. *libationes epulæque ludorum publicorum.* Sunt ſacrificia, quæ fiunt defundendo vino.

Liberalis. Flac. 17. *cauſa liberalis*, eſt in qua de libertate alicujus agitur. Off. 2, 12. *ſumptus liberalis* diſtinguitur a neceſſario.

Liberalitas, eſt propriè omnis ratio vivendi & agendi, quæ a liberali educatione proficiſcitur; & eſt propria hominum honeſtè liberaliterque educatorum, eorumque perſonis digna. Sic pro cultu liberali homine digno eſt Off. 1, 39. *quæ pertinent ad liberalitatem, ſpecie & dignitate moderata sint.* * Pro hilaritate quadam vultûs & ſermonis, quæ ſeveritati opponitur. Brut. 25. *homo non liberalitate, ſed ipsâ triſtitiâ & ſeveritate popularis.* * Pro ſtudio alterius commodis aut largitione, aut officiis inſerviendi, quod eſt liberaliter educatorum proprium. Vide Off. 1, 14. * Pro ea facilitate, quâ omnes æquè bonos, ac nos ſumus, judicamus. Ad Q. Fr. 1, 1, 4. *a quibus, rudis quum eſſes, videtur decipi potuiſſe liberalitas tua : nam ut quiſque eſt vir optimus, ita difficillimè alios improbos ſuſpicatur.*

bent amovendi ea, quæ liberum prospectum impediunt.

Libertini. Sext. 45. sunt homines e servis liberi facti. Iidem sunt qui *liberti* : sed hi ita dicuntur in relatione ad patronum. Locus in Suetonio Claud. 4. induxit quosdam ut existimarent *libertinos* dictos esse *libertorum* filios : quod est falsum. Suetonius non hoc dicit : sed Appii cæci temporibus nomen libertinorum mansisse etiam in posteris libertinorum, quamvis jam ingenuis.

Libramentum, est superficiei æqualis altitudo. Lucul. 36. *punctum est extremitas & quasi libramentum.*

Librarium, capsa librorum, chartarum. Mil. 12. *librarium legum vestrarum.*

Libratus, in æquilibrio servatus. Tusc. 5, 24. *terra quibus librata ponderibus, quibus cavernis maria sustineat.*

Linea, pro perpendiculo. Fin. 1, 6. *solida corpora ferri suo deorsum pondere ad lineam.*

Lineamentum, delineatio operis, adumbratio. Brut. 87. *intelliges nihil Catonis lineamentis, nisi eorum pigmentorum, quæ inventa nondum erant, florem & colorem defuisse.* * Paulò aliter est hoc verbum Or. 55. *quasi quamdam palæstram, & extrema lineamenta orationi attulit.*

Lingua. Or. 3, 30. *linguam procudere*, est exercere dictionem, declamare.

Lis. Fin. 2, 12. *lites privatæ* sunt causæ privatæ. * Sumitur pro pecunia, de qua est judicium. Rabir. Post. 4. *summa litium*, est *æstimatio litis*, quæ dicitur Cluent. 116. ubi est etiam *æstimare litem*, quod fit, quum summa fit omnis ejus pecuniæ, de qua judicium est, ut in causa de repetundis, in qua *lis* dicitur *æsti-*

mari , quum omnium furtorum , quæ ab aliquo repetuntur , summa fit.

Litteræ , quæcumque scripta. Leg. 1 , 2. *abest historia litteris nostris.* Div. 2 , 2. *Græcæ de philosophia litteræ.* Fam. 7 , 19. *nullam artem litteris sine interprete... percipi posse* * Tabulæ & chartæ scriptæ quæcumque. Leg. 3 , 20. *publicis litteris consignatam memoriam publicam non habemus.* Artes liberales omnes. Or. 3 , 34. *instructa litteris eloquentia.* Fam. 15 , 21. *litteræ reconditæ.* * Græcæ *litteræ* sunt artes Græcorum libris illustratæ. Acad. 1 , 2. Latinæ *litteræ* , Latinis libris illustratæ artes. * Dicitur tamen etiam de singulis generibus , ut de grammatica , Or. 1 , 3. Or. 3 , 10. Off. 1 , 37. De philosophia , Balb. 1. Sext 51. De reliquis præter philosophiam artibus liberalibus. Pis. 19. *est autem non philosophiâ solùm , sed etiam litteris perpolitus.* * Epistolæ. Att. 11 , 5. *conficere plures litteras non potui ; iis tantùm rescripsi , à quibus acceperam.*

Lito , parento , hostiis placo. Flac. 38. *litemus Lentulo.* * Litare dicuntur , qui in hostiis bona exta inveniunt. Div. 2 , 15. *proximâ hostiâ litatur sæpe pulcherrimè.*

Lituus. Div. 1 , 17. lituus augurum unde traditus. * Fam. 11 , 12. *lituum profectionis meæ fuisse* , h. e. auctorem , quia lituo , ut tubâ , in bello signum datur.

Locare , usum alicujus rei aut fructum alteri certâ mercede concedere. Cæcin. 6. *locare fundum.* * Pro consistere. Off. 3 , 17. *prudentia est locata in delectu bonorum & malorum.* * Locant vectigalia censores redemptoribus , unde *locatio* dicitur.

LOCUPLES, de testibus, cognitoribus &c. dicitur, cui scil. fides haberi debeat, tamquam diviti, sic dictus a *loco*, pro agro, fundo. Flac. 17. *qui locuples testis doloris & sanguinis sui non fuerit.*

LOCUS, caput philosophiæ, aut cujuscumque artis, materia. Div. 2, 1. *perpurgatus est locus de finibus bonorum & malorum a nobis quinque libris.* Ibid. *quintus eum locum complexus est.* * Sunt etiam *loci* rhetorum, qui sunt fontes argumentorum. * Loci autem communes sunt, quum de re universa dicitur, quum revocatur oratio ad genus. * Status in re gladiatoria & militari, ut gradus. Catil. 2, 1. *loco ille motus est, quum est ex urbe depulsus.* * Dignitas. Fam. 14, 18. *isto loco feminæ.* * Ordo, classis in civitate. Quint. 13. *locus, quem honestissimè defendit.* * Res. Verr. Act. 1, 15. *cui loco consulite ac providete.* * Genus, pars. Off. 1, 6. *loci, in quos honesti naturam divisimus.* Ibid. 15. *alter locus cautionis.* * Locum *relinquere* & *dare* non eodem modo dicitur. Verr. 5, 50. *fortunæ alicujus veniam & locum dare.* Cluent. 42. *locum defensioni non relinquere*, de judice, qui pecuniâ corruptus inutilem defensionem reddit. Fam. 1, 1. *locum* non *relinquit precibus*, de eo, qui etiam non rogatus facit, quæ volumus, ut non opus sit precibus. * Verr. 5, 14. *ædilitas loco posita*, h. e. rectè & bene.

LOLIGO, genus piscis. Div. 2, 70.

LOMENTUM, fabarum farina, quâ ad interpolandam faciem & tegendam deformitatem utebantur. Fam. 8, 14. *censuram lomentum & nitrum putat.*

LUCANICA, genus farciminis e carne suilla, a Lucanis populis inventum.

MACULOSUS, censoriâ notâ infamis, turpis vitiis. Att. 1, 16. *maculosi senatores.*

MAGISTER, director, ut hodie vocant. Att. 5, 15. *magister scripturæ.* Verr. 2, 74. *magister societatis.* Ibid. 70. *pro magistro in scriptura*, est vice-director. Similiter dicuntur *magistri auctionum*, qui quum bona alicujus venduntur, ab iis quorum interest, constituuntur, ut ejus rei curam suscipiant, quos hodie curatores bonorum appellant. Unde Or. 1, 57. *magistri carmen*, quæ formula est a magistro auctionis promulgata. * Att. 9. 13. *magister equitum*, qui in exercitu equitibus præest, quasi collega dictatoris, qui *magister populi* dicitur.

MAGISTERIUM. In convivio est ejus, qui *regna vini sortitus est talis*, ut loquitur Horatius. Cato. 14. *me & magisteria delectant a majoribus instituta.* * Prov. Consul. 19. *morum magisterium* est censoris, qui & *magister morum* dicitur.

MAJALIS. Pis. 9. est porcus pinguis, qui Maiæ mactatur.

MALLEOLUS, in vitibus est palmes novus cum parte ligni durioris ab utraque parte recisus, ut malleoli figuram habeat. Cato. 15. * In re militari sunt manipuli spartei pice inducti, quibus sagitta inserta, unde malleoli figura, ut projiciatur in hostilia munimenta, opera, tecta &c. incendii excitandi causâ. Catil. 1, 13. Mil. 24.

MANCEPS, redemptor, conductor. Sic publicani dicuntur *mancipes*, quia publica vectigalia redimunt. Dom. 10. Item alii redemptores decumarum. Cæcil. 10. *Manceps* etiam dicitur redemptor ædificii alicujus aut operis publici. Verr. 1, 54. Item qui prædam emit. Dom. 18. Item is qui & *sector* dicitur. Rosc. A. 8. *manceps*

habebant, *sic osculabantur*. Ibid. 8, 1. *manus ad os apponere*, signum silentii servandi. Flac. 6. *porrigere manum*, modus Græcorum suffragii ferendi. Fam. 7, 5. *tollere manus*, admirantis gestus. Att. 3, 15. *vulneribus suis manus afferre*, h. e. dolorem instaurare, augere. Fam. 10, 23. *Vocontii sub manu ut essent*, h. e. parati, si quid vellem, ad manum. * Top. 4. *mulier viro in manum convenit*: id fit per coemptionem, de qua suprà.

MASTRUCATUS. Prov. Cons. 7. *mastrucati latrunculi*, dicti a mastruca, villosâ veste, quâ montani Sardi utebantur.

MATERIATUS. Off. 3, 13. *ædes malè materiatæ*.

MEMORIA, tabulæ, litteræ, quibus rei memoria conservatur. Arch. 4. *litterarum memoriam flagitare*. Cluent. 23. *exstat memoria*, *sunt tabulæ publicæ*. * Memoria publica, est rerum publicarum, publicè in senatu, in concione, in bello gestarum. Or. 2, 12. Leg. 3, 20. * Or. 1, 2. *ac mihi repetenda est veteris cujusdam memoriæ non sanè satis explicata recordatio*, ubi videtur memoria dici pro re olim gesta, disputatione vetere. Brut. 69. *in memoriam notam & propè æqualem incurro*. Phil. 2, 43. *& tu in Cæsaris memoria diligens?* scil. honoranda, conservanda.

MENSA. Fam. 16, 21. *mensa secunda*, h. e. bellaria, poma, pira. Fin. 2, 28. *Syracusanæ mensæ*. Tusc. 5, 35. *mensæ Italicæ*, *Syracusiæ*, h. e. lautæ, deliciis refertæ. Att. 5, 1. *discubuimus omnes præter illam*, *cui tamen Quintus de mensa misit*. * Est mensa deorum in templis. Nat. D. 3, 34. * Est etiam *mensariorum*, qui

Mitella. Rabir. Post. 10. est mitra parva, sive corollæ e veste serica diversicolori, unguentis madidæ. *Mitra* vero est fascia, quâ caput redimitur.

Mola. Div. 2, 16. *molam spargere*, quod uno verbo *immolare* dicitur. *Mola* est far tostum, comminutum, & sale mixtum, quo victima conspergitur.

Momentum, propriè id quod movet, pondus, gravitas. Nat. D. 2, 46. *astra formâ ipsâ figurâque suâ momenta sustentant.* Mur. 2, *momenta officiorum perpendere.* Ibid. 8. *momento pari fortis.* Or. 1, 31. *momento quodam atque judicio dispensare.* Phil. 5, 10. *minimis momentis maximæ temporum inclinationes fiunt.*

Monitor, in judiciis est patroni, cui subjicit, si quid prætermittit, aut obliviscitur. Cæcil. 16. *video non te, sed hunc librum, quem monitor tuus tenet, esse responsurum.* * Nomenclator. Mur. 36. *cives per monitorem appellare.*

Monogrammus, adumbratus, delineatus. Nat. D. 2, 23. *monogrammi dii Epicuri*, quia non habent verum corpus, sed quasi corpus, adeoque similes sunt delineatis a pictore corporibus, non expressis.

Monumentum, dicitur id omne, quo memoria hominis alicujus, aut rerum aliarum excitatur. Verr. 1, 4. *monumenta Africani*, sunt statuæ, quas ille, Carthagine deletâ, Siculis reddiderat, quibusque ideo nomen ejus erat inscriptum. Div. 1, 28. *monumentum Marii* est templum ab eo exstructum. * Eodem sensu litteræ publicæ dicuntur *monumenta*, quòd rerum memoriam conservant. Dom. 28. *scribæ nobiscum in rationibus publicis monumentisque versantur.*

N.

NÆVUS. Brut. 91. *totum aliquem non nævo atque crepundiis velle cognoſcere*, petitum e fabulis in quibus finguntur homines, liberi, e nævo agniti eſſe aut crepundiis.

NARTHECIUM, myrothecium, capſula, in qua unguenta, medicamenta ſervantur. Fin. 2, 7. *medicamenta illa tamquam de narthecio promant.*

NATIO, genus hominum. Mur. 33. *tota natio candidatorum.* Sext. 44. *quæsiſti quæ eſſet noſtra natio optimatium... non eſt natio, ut dixiſti.* Ex his poſtremis patet *nationis* verbum in contemptum dici. * De populo, ad quem quis originem refert. Fam. 15, 20. *Oratorem Sabino tuo commendavi. Natio me hominis impulit, ut ei rectè putarem.*

NATURA, indoles hominis. Cœl. 6. *natura varia multiplexque.* * Res ipſa, cujus eſt certa natura. Verr. 1, 15. *non poteſt ea natura... hoc uno ſcelere eſſe contenta*, pro, homo eâ naturâ. Nat. D. 1, 57. *his naturis relatus ſonus amplificatur*, pro, rebus eâ naturâ. * Eſt etiam in periphrasi. Nat. D. 2, 54. *natura alvi*, pro, alvus. Div. 2, 70. *matrona viſa eſt obsignatam habere naturam.* * Ordo rerum naturalis. Sext. 21. *vita reſervata naturæ.* Fam. 6, 10. *Cæſar mihi quotidie delabi ad æquitatem, & ad rerum naturam videtur*, h. e. mitior fieri, ut fert natura hominum. * Leg. 1, 12. *jus in natura poſitum eſſe.*

NECESSARIUS, naturalis. Mil. 7. *mors neceſſaria.* * Conjunctus cum aliquo ſanguine, affi-

quam vim eamdem habentia. Diſtinguit tamen Har. Reſ. 7. Vide mancipium.

NEXUS, adj. pendens ex alio, junctus. Tuſc. 3, 8. *omnes virtutes inter ſe nexæ ſunt.* Or. 41. *res collocatæ, & quasi ſtructæ & nexæ verbis.*

NILUS, genus aquæductûs, qui & euripus vocatur, de quo ſuprà. Leg. 2, 1. Ad Q. Fr. 3, 1. *ductus aquarum, quos illi nilos & euripos vocant.*

NITEDULA. Sext. 33. *ut illa e vepreculis extracta nitedula remp. conaretur arrodere.* Eſt autem mus agreſtis, quæ & *nitela* dicitur.

NITRUM. Fam. 8, 14. *cenſuram nitrum & lomentum putat*, quo nempe possit ſuperioris vitæ maculas eluere.

NIXUS, gravitas. Nat. D. 2, 46. *terra nixu ſuo conglobata.*

NOBILIS, quasi noſcibilis, qui facilè ſolo nomine audito agnoſcitur. Tales erant apud Romanos orti ex familia sive patricia, sive plebeia, in qua majores fuerant magiſtratus, hoc eſt, ædiles curules, prætores, conſules: hi enim jus habebant imaginis ſuæ ad poſteritatem prodendæ; unde nobilis etiam sic definitur, *qui imagines majorum habet*: ab his enim imaginibus nobilitas.

NOMEN, verbum. Tuſc. 3, 34. *omnis caſus in quo calamitatis nomen ponitur.* * Claritas, nobilitas, quia ſcil. nobilium nomen notum eſt. Planc. 7. *nominibus ducuntur.* Fam. 3, 7. *iſta veſtra nomina numquam ſum admiratus.* * Cluent. 32. *res ſuo nomine in judicium numquam eſt vocata*, h. e. nullius quæſtionis proprium crimen fuit. * Species, prætextus, titulus. Fam. 1, 4. *nomen fictæ religionis.* Att. 5, 13. *me nomen habere duarum legionum exilium*, h. e. non verarum, sine viribus. * Nomen etiam dicitur de reb.

eum &c. Dom. 13. *quæ omnis notio pontificum esse debuit.* * De nota censoria. Off. 3, 31. *notio censorum.* Sext 25. *notiones censoriæ.*

NOVUS. *Res novæ* significant aliquam insignem perturbationem & commutationem statûs reipublicæ, veteribus institutis vel sublatis, vel novis, & iis quidem perniciosis, inductis. Verr. 1, 7. Fam. 11, 21. * *novi homines.* Agr. 2, 2. qui primi e familia sua ad magistratus pervenere. * Or. 2, 66. *sub novis*, intellige tabernis, fuit pars fori Romani, cujus passim mentio apud veteres.

NUMERUS. Ad Q. Fr. 2, 13. *ad numerum judices habere*, h. e. justum eorum numerum. * Rhythmus. Or. 64. *Pæon quòd plures habeat syllabas, quàm tres, numerus quibusdam, non pes habetur.* Or. 3, 44. *numerus adstrictus* qui proximè ad poeticum accedit. *Solutus*, qui longiùs recedit. * Certus & concinnus corporis gestus in histrionibus, saltatoribus, palæstritis &c. Parad. 3, 2. *histrio si paulùm se movit extra numerum, exsibilatur.* Leg. 1, 4. *numeri in cantu.* * Dicitur res esse *omnibus absoluta numeris*, *omnes habere numeros*, h. e. eas partes earumque numerum, qui requiritur, ut perfecta sit. * Eamdem ob causam cohortes, turmæ, ceterique ordines militares *numeri* dicuntur. Fam. 11, 10. *septem nunc numeros legionum alo*, h. e. cohortes. Ibid. 12, 13. *Græcorum militum numeros*, i. e. cohortes Verr. 5, 51. *si naves suum numerum haberent*, h. e. vectores, remiges, quorum numerus certus requiritur. * Locus. Cæcil. 19. *parentis numero*, i. e. loco, *prætorem esse quæstori oportet.*

OBNUNTIARE, auspicium malum, diras, comitia habenti, nuntiare, ut comitia dirimantur, in quo utebantur hac formulâ, *alio die.* Phil. 2, 33. *consul consuli obnuntiasti.* * Obnuntiatur etiam singulis hominibus. Div. 1, 16. *Ateius Crasso obnuntiavit* in Persas ituro.

OBROGARE, legem ferre, quæ adversetur alteri legi, ut eâ perlatâ, prior tollatur. Phil. 1, 9. *quid, quod obrogatur legibus Cæsaris?* Confer ad Att. 3, 23.

OBRUSSA, est auri experimentum, quod igne sumitur, unde pòst & aurum *obrysum* dictum. Brut. 74. *adhibenda, tamquam obrussa, ratio est, quæ mutari non potest, nec utendum pravissimâ consuetudinis regulâ.*

OBSERVARE, curiosè spectare, aucupari, captare, etiam in deteriorem partem, & insidiarum causâ. Fam. 11, 16. *ut tempus observaret epistolæ reddendæ.* Verr. 3, 1. *vitam tuam observari pluribus oculis.* * *Observare* dicitur de officiis salutandi, deducendi, præsertim candidatos, & hinc in genere pro colere. Mur. 34. *si interdum ad forum deducimur... diligenter observari videmur.* Att. 13, 49. *si observare est servire.* Phil. 2, 20. *observatus a me in petitione quæsturæ.* Fam. 7, 27. *ego te in consulatu observaram.* * Fam. 13, 4. *observare commendationes alicujus*, h. e. complecti eos, qui commendati sunt.

OBSES, pignus, quodcumque signum certum voluntatis. Cluent. 30. *damnationem dederat obsidem &c.* Cæcil. 22. *obsides a nobis habet populus.* Confer Catil. 2, 2. Cœl. 32.

OBSTIPUS. Nat. D. 2, 42. de cervice rigida & reclinata nimis in tergum.

aliis auspiciis. Ibid. 48. *sic aquilæ clarum firmavit Jupiter omen.*

OPTIMATES, qui sint propriè docetur Sext. 45, 66. qui sunt loci classici. Et quoniam hi sunt ferè homines superiorum ordinum, pauci de plebe, nisi fortè locupletiores, *optimates* etiam interdum opponuntur plebi. Tusc. 1, 45.

ORBICULATUS. Fam. 8, 15. *ut milites malis orbiculatis pasti esse videantur*, h. e. optimis & delicatissimis: rotunda enim mala, ova &c. optima putantur; unde orbiculata mala per jocum hoc loco pro lautissimis cibis ponuntur.

ORDO, omne hominum in civitate genus: sic de libertinis dicitur Verr. 1, 47. de scribis Verr. 3, 79. de publicanis Fam. 13, 9. * In militia *ordines* sunt tricesimæ partes legionum, quibus in singulis partibus duæ centuriæ, a decimo hastato ad primum pilum; unde Pis. 36. *ordines assignare.* Et Phil. 1, 8. *ordines duxerunt.* * Subsellia theatri. Phil. 2, 18. *sedisti in quatuordecim ordinibus.* * Rosc. A. 48. *rectè & ordine judicare*, est formula antiqua, pro, ex legibus, laudabiliter, sapienter. * *Extra ordinem*, est aliter ac legibus est constitutum. Cluent. 31. *pecuniam extra ordinem accepisse confessus est.* Fam. 6, 5. *spes quam extra ordinem habemus*, est major quàm de ceteris.

OSCINES. Nat. D. 2, 64. aves augurales, quæ cantu augurium faciunt.

OSCITARE. Or. 2, 35. *oscitans sapientia*, i. e. otiosa, quæ nihil laboris affert.

OVARE, minus est quàm triumphare, ingredi urbem ob victoriam non ita insignem, equo. Ad Brut. 15. *ut ovanti introire Cæsari liceret, decrevi.*

P.

27. *servus primarum partium.* * Verr. 3, 4. *pars virilis*, est ea pars cujuscumque rei communis pluribus, quæ unicuique debetur æqualiter. * Genus, species. Or. 1, 6. *pars dicendi.* Top. 7. *formas qui idem putat esse, quod partes, confundit artem.*

PARTITIO, genus est legati, quo legatarius tantum capit, quantum heres, si unus est, aut omnes simul, si plures sunt; ita nempe, ut heres quisque dimidium ejus partis ei det, quam ex hereditate cepit. Leg. 2, 20. 21.

PARTURIO, de re matura, mox eruptura in lucem. Mur. 39. *periculum conceptum respublica parturit.* Phil. 2, 46. *utinam reip. dolor pariat, quod jamdiu parturit.* * Laborare, *securitate frui animus non potest, si tamquam parturit unus pro pluribus.* Læl. 13.

PATELLA, diis propria, in qua iis cibi apponuntur. Fin. 2, 7. *ita non religiosi, ut edant de patella.*

PATRICIUS, qui e familia aliqua eorum senatorum ortus est, quos Romulus & Tarquinius Priscus legerunt : & qui ab illis quidem orti sunt, *majorum gentium*; qui verò ab his, *minorum gentium* dicuntur. *Patriciis* opponuntur plebeii. Ad Brut. 5. *dum erit unus patricius magistratus, auspicia ad patres redire non possunt.* Patricii magistratus sunt consulatus, prætura, ædilitas curulis &c. quia olim patriciis proprii fuere, & a patriciis capi potuere.

PATRIUS, a majoribus relictus & traditus; antiquus. Or. 1, 18. *mos patrius Academiæ.* Mur. 41. *sacra patria.* Verr. 1, 3. *dii patrii* sunt quorum cultus a majoribus ad nos venit. * Paternus. Rosc. A. 46. *animus patrius in liberos.*

prios adſcivit & colit. Colebantur autem privatim in impluvio. Illi ſunt penates publici, hi privati.

PENULA, veſtis craſſior, quâ in itinere utebantur. Att. 13, 10. *eorum ego vix attigi penulam.* Ibid. *ita egi ut non ſcinderem penulam.* Mil. 10. iter faciens dicitur fuiſſe *penulatus.*

PENUS. Nat. D. 2, 27. *Eſt omne, quo veſcuntur homines, penus.*

PERCUSSIO, eſt in muſicis, ac deinde in poeticis & numeris oratoriis, qui & *ictus* dicitur, quia tibicen pede ferit terram. Or. 3 47. *ſed ſunt inſignes eorum numerorum percuſſiones.* Ibid. 48. *percuſſio intervallorum.* Or. 58. *non ſunt in oratione tamquam tibicini percuſſionum modi*

PERDUELLIO, eſt propriè parricidium, h. e. cædes hominis liberi, quam quis ſciens fecit: verùm perduellionis crimen in ſpecie illud dictum eſt, quo quis libertatem populi R. violavit, tamquam affectato regno, tribuno plebis pulſato, aut interfecto, cive Romano virgis cæſo, aut percuſſo, aut alio ſupplicio ſervili affecto.

PERDUELLIS, qui propriè sit, vide Off. 1, 12.

PEREMNIS. Nat. D. 2, 3. *nulla peremnia ſervantur.* Peremne auſpicium eſt, quum magiſtratus amnes auſpicatò tranſeunt.

PERICULUM, judicium, quod capitis periculum affert. Roſc. A. 30. *periculum creare*, pro accuſare. Arch. 6. *pericula amicorum.* * Fàm. 13, 68. *quid ſentiam non ſæpe ſcribam, propter periculum ejuſmodi literarum.* * ſpecimen, quod experiendarum virium causâ fit. Leg. 1, 1. *faciunt imperitè, qui in iſto periculo non ut a poeta, ſed ut a teſte veritatem exigant.* * Verr. 3, 79. *ſcribis tabulæ publicæ periculaque magiſtratuum*

tur. * Persona dicitur per quamdam periphrasim de hominibus, sed cum respectu ad eorum conditionem, officium, mores &c. Cluent. 29. *hujus Staleni persona ab nulla turpi suspicione abhorrebat.* * Nec solùm de hominibus dicitur, sed etiam de rebus aliis, ut in his formulis abstractum pro concreto ponitur, Mur. 3. *personam gravitatis severitatisque non appetivi.* Att. 15, 1. *fœda est persona ipsius senectutis.* Arch. 2. *in ejusmodi persona, quæ minimè in judiciis periculisque versata est.* Verr. 2, 17. *persona calumniæ imponatur.* Hinc *personatus*, i. e. simulator, dissimulator. Att. 15, 1. *quid est autem cur ego personatus ambulem?*

PERTINERE. Variis modis construitur apud Ciceronem cum præpositionibus *ad*, *in*, *per*, & cum ablativo. Att. 3, 6. *ad multa pertinuit.* Off. 2, 10. *quæ ad gloriam pertinent*, Nat. D. 1, 14. *ratio pertinens per omnem rerum naturam.* Ibid. 2, 55. *venæ in omnes corporis partes pertinentes.* Ibid. *implicatio nervorum toto corpore pertinens.* Arch. 11. *pertinebit ad aliquam animi mei partem.* * Dicitur etiam ad aliquem pertinere id, cujus est auctor. Rosc. A. 36. *ad quem maleficium pertineret.* Verr. 1, 17. *pertinet res ad ipsum.*

PES quomodo a numero differat, vide Or. 64. * Pars terræ exigua. Att. 7, 22. *pedem in Italia vides nullum esse, qui non in istius potestate sit.* In navibus pedes sunt funes, quibus interiores veli anguli versùs puppim trahuntur. Or. 3, 40. *pes in navi.* Att. 16. 6. *pedibus æquis.* * Cluent. 13. *constituitur ante pedes*, dicitur de eo, qui coram tribunali aut subselliis judicum constituitur. * Sæpe etiam servi dicuntur esse *ad pedes*, *circum pedes &c.* Verr. 1, 36. *homines circum pedes habe-*

nis, quo utebantur magiſtratus, in primis conſules, in ſenatores, qui v. g. vocati in ſenatum parere nollent. * Eleganter pignora dicuntur omnia, quæ fiduciam faciunt, qualem aliquis ſe præſtiturus sit. Att. 8, 9. *minùs multa illi dederant reip. pignora.* Phil. 13, 4. *magnis & multis pignoribus M. Lepidum reſpublica illigatum tenet.* Ea deinde pignora enumerantur.

PISCINARIUS, qui piſcinis murænarum aliorumque piſcium pretioſorum delectatur, qualis L. Lucullus fuit. Att. 1, 16. 17.

PLANGUNCULA, pupa, simulacrum cereum a voce Græca πλαγγών. Att. 6, 1. *inventæ ſunt quinque planguneulæ matronarum.* Ita regii cum Bosianis & aliis codicibus. Recentiores dederunt *imagunculæ*, quum priùs eſſet nullo ſenſu, *languneulæ.*

PONERE, abjicere, deponere. Or. 59. *ponere ambitum.* Or. 3, 12. *ponere vitia* Fam. 8, 6. *candidè ponere inimicitias.* * Afferre, commemorare in diſputatione & oratione. Cœl. 7. *poſuiſtis enim conjurationis hunc participem fuiſſe.* Huc refer illud. Fam. 9, 15. *ponor ad ſcribendum.* * Pecunia dicitur *poni*, quum fœnori datur. Verr. 3, 70. *quum poſita eſſet pecunia apud eas ſocietates, unde erat attributa, binis centesimis fœneratus eſt.* Hinc *ſumptus, beneficium, tempus* poni dicuntur. * Ponere quæſtionem dicitur, qui aliquem jubet de re aliqua dicere. Fam. 9, 26. Tuſc. 1, 47. * Apponere, ſubornare. Fam. 8, 12. *ponere alicui accuſatorem.* * Tamquam conceſſum & verum ſumere. Div. 1, 52. *hoc autem poſito & conceſſo.* Cæcin. 11. *eſt hæc res poſita, quæ ab adverſario non negatur.* * Att. 5, 3. *ponere aliquem in gratia apud aliquem.* Ibid. 12,

V iv

intelligere possit. Leg. 1, 6. *populariter loqui.* Fin. 5, 9. *populariter scribere.* * Seditiosè, invidiosè. Verr. 1, 58. *me populariter agere.*

PORRECTUS. Att. 5, 18. *inter cæsa & porrecta.* Propriè est tempus interjectum inter victimæ mactationem, & extorum in aram impositionem. Proverbialiter dicitur, quum aliquid nobis accidit, dum aliis rebus intenti sumus, neque nobis ab eo cavere possumus.

PORTITORES, sunt operæ publicanorum, qui vectigalia redemerunt: quæ quidem operæ in portu sedebant, merces excutiebant, & portorium exigebant.

PORTORIUM, vectigal quod in portu pro mercibus solvitur. Font. 5. *portorium vini.* Verr. 2, 75. *portorii vicesima*, h. e. vicesima mercium, quam portorii loco solvebant.

PORTUOSUS. Fam. 6, 20. *navigatio portuosa*, h. e. in qua multi portus patent. Or. 3, 19. *mare portuosum*, est portubus frequens.

POSTLIMINIUM, reversio, reditus. Vide Top. 8. Balb. 11. *postliminio fieri potest civitatis mutatio*, putà si Gaditanus, civitate Romanâ donatus, postea remigret in patriam, ibique jus civitatis amissum recipiat.

POSTULARE, in sensu forensi est in causis privatis rogare prætorem, ut liceat actionem alicui intendere, in causis autem publicis, ut liceat nomen alicujus deferre. Hinc pro accusare dicitur. Fam. 8, 12. *Appium eadem lege postulavi.* Ad Q. Fr. 3, 1. *Gabinium tres factiones postulant.* * Off. 3, 7. *ut geometræ non omnia solent docere, sed postulare, ut quædam sibi concedantur, sic ego a te postulo, ut mihi concedas &c.* * Dicuntur etiam provinciales *postulare*, quum aliquid suâ causâ

ra, *regio*, *vicinitas vestra.* * Munus præfecti. Att. 6, 1. *præfecturas sumere.* Ibid. *dare & deferre præfecturam.* Ibid. 5, 21. *petere præfecturam.*

PRÆFECTUS Præfectorum genera quatuor: nam fuere *præfecti alarum*, qui equestribus turmis præerant, *præfecti evocatorum*, *præfecti fabrûm*, & *civitatum* denique, h. e. qui a magistratu provinciali in civitates eas mittebantur, in quibus ipse non posset esse assiduè, ut jus dicerent. His adde *præfectos*, qui a prætore R. in Italia mittebantur in præfecturas.

PRÆPES. Div. 1, 47. avis quæ volatu auspicium facit.

PRÆROGATIVUS. Planc. 20. *prærogativa centuria.* Div. 2, 35. *referre prærogativam* dicitur rogator centuriæ, quum suffragia consuli renuntiat. *Prærogativa* dicitur centuria vel tribus, quæ per sortem accepit locum primum ferendi suffragii. Quum verò a ceteris centuriis vel tribubus ferè semper crearetur, quem prærogativa crearat, quumque etiam id spectaretur, ut prærogativa nomen haberet boni ominis, inde evenit, ut prærogativa pro bono omine & significatione aliqua diceretur. Fam. 15, 5. *supplicatio est prærogativa triumphi.* Verr. Act. 1, 9. *dedit prærogativam suæ voluntatis ejusmodi, ut eam pro prærogativis reddidisse videatur.* Div. 2, 40. *prærogativa omen comitiorum.* Mur. 18. *prærogativum omen.*

PRÆS, qui vel suo, vel alterius nomine prædiis populo cavet. Fam. 2, 17. *prædes pecuniæ publicæ.* Dicti tamen etiam in litibus privatis fidejussores, qui prædiis cavebant. Verr. 1, 45. *pro præde litis vindiciarum quum satis accepisset.*

que ingenuæ. * *Prætexta* etiam dicitur fabula Romani argumenti, in qua prætextati, h. e. magiſtratus inducebantur. Fam. 10, 32. *prætextam poſuit* h. e. agendam curavit. Ibid. *prætextam si voles legere.*

PRÆTOR, olim nomen conſulis, & quidem veteres omnem magiſtratum, qui exercitui præeſſet, prætorem appellabant, unde *prætorium*, tabernaculum ducis, *prætoria* cohors. Poſtea a conſulatu ſeparata eſt juriſdictio, & qui eam acceperat, juſque dicebat inter cives, dictus eſt *prætor urbanus*: nam huic additus eſt alter, qui jus diceret inter cives, & peregrinos, & dictus eſt *prætor peregrinus.* Quum autem anno urbis 604, quæſtiones perpetuæ conſtitui cœpiſſent, prætores creati ſunt, qui quæſtionibus illis præeſſent; & hinc *quæſitores* dicti. Sulla ſex inſtituit, octo Julius Cæſar: auxit quoque numerum eorum Auguſtus. * Sed *prætores* etiam aut *proprætores* dicti, qui poſt præturam in urbe, aut etiam poſt conſulatum, mittebantur cum imperio in provincias; quamquam erant provinciæ propriè *prætoriæ* aut *conſulares*, quique iis præerant, dicebantur *proprætores*, aut *proconſules*, etiamsi conſules non fuiſſent. Sic. Fam. 2, 17. Bibulus Syriæ *proconſul* dicitur *prætor*.

PRÆTORIUM, tabernaculum ducis in caſtris, vel ædes in provinciis, in quibus magiſtratus provincialis habitabat.

PRÆTORIUS. Red. 2, 7. *prætorii*, qui prætores fuerunt. Verr. 1, 52. *prætoria turba*, qualis ſcil. confluere ad prætorem urbanum ſolet. * *Cohors prætoria*, vide *cohors*. * *Jus prætorium*, vide *jus*.

PRAGMATICUS, juris peritus, oratorum mi-

PROBARE, cum dativo personæ, efficere quocumque modo ut aliquid rectum, verum, justum, &c. videatur. Tusc. 2, 10. *mihi non probant mediocritates suas*, Balb. 20. *possumusne tibi probare auctorem exempli Marium?* * Examinare, perspicere. Agr. 2, 34. *probare hostias.*

PROCINCTUS. Or. 1, 58. Nat. D. 2, 3. *testamenta in procinctu*, sunt militaria, quæ fiunt antè, quàm ad prælium itur : tunc enim miles in procinctu.

PROCURATOR, est qui res alterius absentis curat, causam agit, defendit, quemadmodum curator præsentis. Fam. 1, 3. Quint. 7.

PRODERE, relinquere, tradere. Verr. 5, 14. *imaginis prodendæ jus.* Leg. 2, 19. *ut deinceps familiis prodantur.* * Creare. Mil. 10. *flaminem prodere.* Confer Dom. 14. * Deferere. Flac. 41. *ego te prodidero.*

PROMULGATIO, est legis, quum publicè proponitur ante comitia. Fam. 1, 5. *nefaria promulgatio.* Confer Leg. 3, 19.

PRONUNTIARE. Vis aliquando inest huic verbo eadem ac promittere. Cluent. 29. *quam pro reo pronuntiasset pecuniam.*

PSYCHOMANTIUM, locus ubi manes evocantur. Tusc. 1, 48. *venisse in psychomantium.* Confer Div. 1, 58.

PULLARIUS, qui pullos in cavea auspiciorum causâ habet & curat. Div. 1, 25.

PULVINAR, lectus deo in templo positus, & ipsum templum. Har. Resp. 5. *pulvinaribus stuprum intulit.* Dom. 53. *aram & ædiculam & pulvinar dedicasset.*

PUNCTUM, suffragium, quia scil. in comitiis suffragia singulorum punctis notabantur. Planc. 22.

* De quæstione rei capitalis. Verr. Act. 1, 8. *quærere de repetundis.* * Deliberare, excogitare. Phil. 9, 1. *honores quærere alicui.* * Desiderare. Verr. 3, 18. *quærere multitudinem jugerum.*

QUÆSITOR, est prætor, qui quæstioni præest. Verr. Act. 1, 10.

QUÆSTIO in rhetoricis quid sit, Inv. 1, 6. Or. 2, 19. * Materia quæcumque de qua quæritur. Or. 10. *sustinere quæstionem tantam non possim.* Att. 13. 27. *omnis Academica quæstio.* * Tormenta ad veritatem exquirendam adhibita. Rosc. A. 41. *in quæstionem dari.* Dicitur & de iis, quæ tormentis expressa sunt. Cluent. 63. *tabellæ quæstionis.* Ibid. 66. *quæstio ficta.* Et de advocatis, quibus præsentibus quæstio habita est. Cluent. 63. *quæstio dimissa est.* * Judicium in causa capitali. Verr. Act. 1, 10. *quæstioni præesse.* Mil. 5. *quæstio nova*, h. e. novâ lege constituta. Rab. Post. 6. *quæstione alligari*, quum scil. lata lex est, ex qua accusari in causa publica possumus. Brut. 27. *quæstiones publicæ*, vide suprà in voce *prætor.* * Brut. 76. *judex quæstionis.* Confer Cluent. 33. quibus ex locis colligitur illum fuisse prætoris vicarium. * Judices, & quicumque judicio intersunt. Verr. 2, 30. *dimisit quæstionem.*

QUÆSTORIUM. Planc. 41. ædes in quibus quæstor habitat.

QUÆSTORIUS. Verr. 1. 21. *legatus quæstorius*, qui post quæsturam fit alicujus imperatoris legatus.

QUÆSTUS de fœnore. Pis. 33. *in quæstu relinquere pecuniam.* Cluent. 26. 36. *quæstus forensis* & *judiciarius*, de pecunia ob rem judicandam contra leges accepta.

libellæ seu assis, unde iis temporibus, quum ære rudi utebantur, assis locum obtinuit. Asses olim dicti sunt *æra raudera*.

RECIPERE, Cæcil. 8. *Recipere causam* dicitur is, cui oblata est: *suscipit*, qui sponte eam agere instituit. * Est & verbum forense: nam prætor *recipere nomen* dicitur, quum delatum ab aliquo in numerum reorum refert. * Excipere in venditione. Top. 25. *venditores... rutis cæsis receptis, concedunt tamen aliquid emptori.* Gladiatores *recipere ferrum* dicuntur, quum jugulari se ab adversario patiuntur. Sext. 37. Tusc. 2, 17.

RECUPERATOR, est judex in causa privata, ad quem de re pecuniaria, aut possessione quacumque certatur. Verr. 3, 13. Cæcil. 15. Cæcin. 1. Hinc *recuperatorium judicium* Verr. 3, 11.

REDHIBERE, est recipere quod erat venditum, quia improbatum est, deteriusque repertum, quàm venditor dixerat. Off. 3, 23.

REDIMERE, dicitur de eo, qui ædificium exstruendum conducit: ei opponitur *locare*. Verr. 1, 54. 56. *si pupillo opus redimitur.* Hinc illud intellige Verr. 1, 11. *qui istum eripiendum redemerunt.* * Pecuniâ datâ, se aut alium aliquâ molestiâ liberare. Verr. 3. 20. *redimere pericula sua.* Ibid. 56. *redimere conantur rem confessam.* Unde & metaphoricè Fam. 2, 16. *acerbitatem a rep. privatis incommodis redimere.*

REDIVIVUS. Verr. 1, 56. *rediviva sibi habeto*, nempe lapides & alia, quæ ex ædificio vetusto destructo viva & salva redeunt.

REDUVIA, particula cutis quæ circa ungues digitorum se resolvit. Hinc proverbium de re parva & levi, Rosc. A. 44. *reduviam curare.*

REFERRE, respondere. Cæcin. 29. *ego tibi*

49. *homo religionibus deditus.* Fam. 2, 4. *religiones suscipere.... deponere* * Item de summa quacumque in re diligentia. Fam. 11, 29. *religio in consilio dando.* Cæcin. 2. *judicandi mora ac religio.* Brut. 8. *religio oratoris.* Ibid. *nimia religio.* * Difficultas, objectio. Or. 2. *hac ego religione non sum ab hoc conatu repulsus.*

RENUNTIARE. Verr. 1, 54. *renuntiat illam decisionem*, h. e. pactionem illam, quam fecissent, nuntiat improbari, ratam non esse. Verr. Act. 1, 6. *renuntiata est tota conditio judicii.*

RENUNTIATIO. Verr. 1, 3. *rem gestam renuntiarat... renuntiationemque ejus, quæ erat in publicas litteras relata, tolli jusserat.*

REPRÆSENTARE, propriè est in re pecuniaria pecuniam statim solvere, atque adeo prænumerare, ante diem solvere. Att. 12, 25. *a Faberio repræsentabimus.* Ibid. 29. *si qua etiam jactura facienda sit in repræsentando.* * Hinc dicitur, pro facere aliquid ante tempus, citiùs quàm debeas, aut constitutum sit Att. 16. 4. *mihi videntur... incendi ad repræsentandam improbitatem suam*, h. e. citiùs demonstrandam, quàm constituerant. Fam. 5, 16. *neque exspectare temporis medicinam, quam repræsentare ratione possumus.* Ibid. 16, 14. *dies promissorum adest, quem etiam repræsentabo*, h. e. libertas etiam antè dabitur, quàm promiseram. Phil. 2, 46. *si repræsentari morte meâ libertas civitatis potest*, h. e. si mors mea efficere potest ut eò citiùs libertas restituatur civitati. * Sext. 11. *quod ipsum templum repræsentabat memoriam consulatûs mei*, h. e. præsentem animis faciebat, instaurabat.

RES, de re familiari, pecuniaria. Cato. 7,

non vocatos. * Paria præstare, gratiam referre. Att. 4, 3. *Quinti fratris liberalitati pro facultatibus nostris, ne planè exhaustus esset, respondemus.* * Solvere ad diem constitutam. Att. 16, 4. *fit sæpe, ut qui debent, non respondeant ad tempus.*

RESPUBLICA, tribus modis dicitur; nempe 1°. de universa civitate aut imperio. 2°. de singulis ejus partibus. Partes autem reip. commemorantur commodè Sext. 46. *religiones, auspicia, potestates magistratuum, senatûs auctoritas, leges, mos majorum, judicia, jurisdictio, fides, provinciæ, socii, imperii laus, res militaris, ærarium.* 3°. dicitur de quacumque actione, negotio, quod publicæ utilitatis causâ suscipitur, aut quocumque modo ad rempublicam pertinet. Pis. 32. *Cæsarem non eadem de rep. sentisse, quæ me, scio :* quia Cæsar in ratione populari voluit excellere. Mur. 11. *republicâ perfrui possumus*, h. e. omnibus commodis, quæ jure, lege civium Rom. sunt.

RESTILLARE. Att. 9, 7. *litteræ mihi quiddam quasi animulæ restillarunt.*

RESTIPULARI, est vicissim ab eo aliquid stipulari, qui a nobis aliquid stipulatus est.

RESTITUO, verbum juris, 1°. quum aliquem reduco in eum locum, fundum, ædes, unde vi dejeci. Cæcin. 13. *vim factam restituere.* 2°. quum is, qui restituere jubetur a prætore, negat se dejecisse : nam id facit, quum dicit *restitui*, quoniam enim non dejecit, & mansit in possessione is, qui restitui jubetur, idem est ac si dejectus restitutus esset. Cæcin. 19, 29. Verr. 2, 26. *judicia restituta sunt*, h. e. res judicatæ sublatæ, & ii qui damnati erant, in integrum restituti sunt.

accipitur. Nam *petere* propriè est verbum, quo utuntur candidati, quum prensatur populus: *rogare* autem quis dicitur, quum unus hac potestate est, ut magistratus tribuat, quibus velit, adeoque ab eo candidati magistratum petunt. Phil. 2, 30. *in proximum annum consulatum peteres, vel potiùs rogares.* * *Rogare* est etiam magistratuum, quum ferunt ad populum legem, aut comitiis creandorum magistratuum præsunt. Mur. 1. *quibus consulatus me rogante datus esset.* Sext. 26. *Pisoni provincia rogata est.* * Leg. 2, 12. *lex jure rogata*, in qua ferenda nihil contra auspicia, legesque alias factum est.* Flac. 13. *in mare superum sestertium ter & quadragies rogabamus*, h. e. erogabamus.

ROGATIO, intercessio & prensatio in comitiis. Planc. 10. *rogatio semper est gratiosissima.* * Item lex promulgata. Sul. 22. *rogatio Cæcilia.*

ROGATOR, in comitiis est 1°. magistratus qui præest comitiis. Nat. D. 2, 4. *rogatorem comitiorum justum non fuisse.* 2°. amici candidati, aut ejus ad quem lex pertinet, qui singulos cives suffragia ferentes rogant, quem suo suffragio creatum velint, quid de lege sentiant, idque ex veteri instituto, quo suffragia voce dabantur. Pòst, tabellis inductis, mansit nomen *rogatorum.* Red. 1, 11. *quando illâ dignitate rogatores, diribitores, custodesque vidistis?* Pis. 15. *vos rogatores, vos diribitores, vos custodes fuisse tabularum.* Div. 2, 25. *rogator centuriæ.*

RUDIS, baculus quem accipiebant gladiatores qui mittebantur e ludo, tamquam signum libertatis. Hi enim, dum exercebantur, pugnabant rudibus.

SALTUS, pascua. Quint. 6. *de saltu agroque communi dejicitur.* Dixerat autem suprà, n. 3. *pecuaria res ampla & rustica.* Hoc sensu verbum hoc crebrò est apud Ciceronem.

SANCTIO, est caput legis, quod pœnam continet, quâ sanctæ & inviolabiles leges fiunt. Verr. 4, 66.

SANNIO, scurra. Or. 2, 61. Fam. 9, 16.

SAPIENTIA, quid Græcis sit, Or. 3, 15. *Sapientia omnis est eruditio.* Or. 2, 1. * Juris scientia. Hinc Fam. 1, 11. jocus in jurisconsultum, *ubi audaciâ licet pro sapientia uti.* Tusc. 3, 18. in plurali, *sapientiæ.*

SARTUS. *Sarta tecta* sunt opera publica, in primis templa, quæ a censoribus locantur, ut aut nova ædificentur, aut sarciantur, si quid in iis aut vitii sit, aut melius aliquid novumve exstruendum esse videatur. Ubi autem opus a redemptore ex lege censoria traditur censoribus, censores dicuntur *exigere sarta tecta* Verr. 1, 40. 49. Confer Fam. 13, 11. Hinc metaphoricè ibid. 50. *sartum & tectum ab omni incommodo præstare.*

SATIS. Quint. 13. *judicatum solvi satis accipere*, respondet τῷ satisdare. Verr. 1, 45. *satis accipere pro præde.*

SATISDARE, est datis prædibus cavere alicui, aut sponsoribus, in re pecuniaria. Fam. 13, 28. *si quid satisdandum erit.* Quint. 7. *judicatum solvi satisdare*, est datis prædibus cavere alicui & polliceri, quod judices judicaverint solvendum esse, solutum iri. Ex ea autem oratione intelligitur honestum fuisse interdum *satisdare*, nempe quum pecunia; hereditas &c. peteretur; minus autem interdum honestum fuisse, juberi a præ-

proverbio est, *scopas mihi videntur dissolvere*.

SCRIBA. Genera scribarum duo fuere, alterum privatorum, alterum publicorum. Privati sunt hominum privatorum servi. Fam. 5, 20. Publici autem sunt homines liberi, sed plebeii ordinis, in primisque libertini, qui in certas decurias descripti erant, & mercedem ex ærario accipiebant. Sorte distribuebantur inter magistratus. Verr. 3, 79.

SCRIPTURA commentatio oratoris. Or. 1, 33. * Vectigal ærarii e pascuis. Verr. 2, 70. *scriptura Siciliæ*. Fam. 13, 65. *in scriptura pro magistro dat operas*.

SCRIPULUM & SCRIPTULUM. Att. 4, 16. est ducentesima & octogesima octava pars libræ, seu quarta & vicesima unciæ, quæ est duodecima libræ pars.

SECTIO, redemptio prædæ universæ, aut bonorum proscripti damnative omnium. Phil. 2, 26. *nemo fuit, qui ad illud sectionis scelus auderet accedere*. * Bona ipsa, quæ venduntur. Inv. 1, 45. *cujus præda sectio non venierit*. Ex Agr. 1. apud Gellium 13, 24. hoc fragmentum est: *prædam, manubias, sectionem, castra denique Cn. Pompeii, sedente imperatore, decemviri vendent*. Ex quo loco intelligitur *sectionem* dici eam prædæ partem, quæ ad publicum pertineret, sicut etiam Romæ *sectio* est eorum bonorum, quæ ærario inferenda sunt. Nam *præda* est militum; *manubiæ* imperatoris: *sectio* ergo populi.

SECTOR, universæ prædæ aut bonorum omnium redemptor, vox, ut & *sectio*, a secando ducta, quod *sectores* ideo prædam universam, aut bona redimebant, ut iis velut per partes secandis & vendendis lucrum facerent. Huc refer

ille : Ex animi tui ſententia tu uxorem habes ? Non hercule , inquit , ex animi mei ſententia. Nam illud eſt, reſponde ad id , quod rogo : illud ex voto , uti vellem. * *Sententiam ferre* , de judicibus. * *Sententiam dicere* , de ſenatoribus &c.

SEPIA , piſcis atro ſanguine. Nat. D. 2 , 50. *atramenti effuſione ſepiæ ſe tutantur.*

SEPTUM. Mil. 13. locus in campo Martio , qui & *ovile* dicitur , in quem coibant in comitiis , qui ſuffragii jus habebant.

SEQUESTER , eſt interpres & internuntius ; quo ad rem aliquam conficiendam utimur , apud quem pecunia in corruptionibus judiciorum aut comitiorum deponitur. Itaque ſequeſter eſt in conviciis , pro corruptore. Cœl. 7. *crimen ſequeſtrium.* Planc. 16. *cujus tu tribûs venditorem , corruptorem , ſequeſtrem Plancium fuiſſe clamitas.* Verr. 2 , 44. *is eſt C. Claudius qui in Sicilia ſequeſter iſtius , interpres , confector negotiorum , propè collega Timarchidi , numerabatur.*

SERPERASTRUM. Att. 7 , 3. *de ſerperaſtris cohortis meæ nil eſt quòd doleas. Serperaſtra* propriè ſunt adminicula , quæ cruribus puerorum primùm ambulantium alligantur , ne vari aut compernes fiant , dicta a *sirpando* , h. e. alligando ; unde sirpulæ apud Varronem : ideo fortaſſe legendum *Sirpiraſtra.* Hoc autem nomine Cicero deſignat legatos , quæſtores , tribunos , & alios , quos ſecum duxerat , quorumque operâ in coercendo exercitu , & regenda provincia utebatur. Eos audierat Atticus pessimè ſe gerere : ideo ſcripſerat Ciceroni ſe dolere. Hæc Boſius.

SESQUI. Or. 56. eſt contractè pro *ſemiſque* : ſed dicitur *ſeſqui* pro *ſeſque* , ut *heri* pro *here.*

chum videor videre de M. Octavio deferentem sitellam.

SOCIUS, de publicanis simpliciter, & adjecto nomine vectigalis quod redemerunt. Planc. 9. *sociis unicè diligebatur.* Fam. 13, 9. *socii Bithyniæ* Ibid. 65. *socii scripturæ.* * *Arbitrium pro socio*, Quint. 3, est in quo quis a socio sibi injuriam & fraudem factam persequitur. Hinc Flac. 18. *damnari pro socio*, quum quis fraudis in socium convincitur.

SODALIS, collega, non in quocumque collegio: nam *sodalitas* a collegio disertè distinguitur Brut. 45. sed in eo, quod sacrorum causâ in honorem alicujus dei institutum est. Cœl. 11. *sodalis in Lupercis.* Cat. 13. *primùm habui semper sodales: sodalitates autem me quæstore constitutæ sunt, sacris Idæis Magnæ Matris acceptis. Epulabar igitur cum sodalibus, omnino modicè.* * Verr. 1, 37. *quæstor appellatur sodalis legati.* Or. 2, 49. *sodalis prætoris.* * Dicitur & pro socio. Verr. 1, 36. *sodalis istius erat in hoc morbo & cupiditate.* * Sodales etiam dicuntur, qui coeunt, ut magistratum alicui modis injustis conficiant. Cœl. 7. *crimen sodalium.* Hinc *sodalitas*, quæ vox quot modis sumatur, ex supra dictis patet.

SODALITIUM, sodalitas, coitio. Planc. 15. *lex Licinia quæ est de sodalitiis.* * Convivium sodalium. Heren. 4, 51. *venit in ædes quasdam, in quibus sodalitium erat eodem die futurum.*

SOLARIUM, horologium, quod Solis radiis tempus metitur, cujusmodi in foro Romano fuisse Plinius & Censorinus tradunt, quò homines faceti & otiosi confabulandi causâ conveniebant. Hinc inter modos vitæ suaviter eleganterque

* Liberari ab obligatione aliqua. Agr. 2, 36. *solvi legibus*, opponitur *teneri legibus*. * Refellere. Fin. 1, 7. *quâ viâ captiosa solvantur.* * Nautæ dicuntur *solvere*, quum ancoras solvunt navigaturi. Mur. 2. *e portu solventibus.*

SOLUTUS, liber, cui integrum est facere quod velit. Fam. 1, 9. *Omnia mihi solutissima sunt.* * Agr. 3, 2. *soluta* prædia opponuntur *obligatis*. * Planc. 30. *solutus* opponitur ei, qui beneficiorum vinculis *adstrictus* est. * Dejot. 1. *solutus* opponitur ei, qui est in equuleo. * Remissus, negligens. Catil. 2, 12. *mea lenitas solutior visa est.* * Facilis. Fam. 6, 7. *solutum putatur alterum laudare.* * Debilitatus, cui nervi exsecti sunt. Agr. 2, 33. *urbs soluta.* * De hominibus facetis, qui liberè rident omnia. Dom. 39. *ò rem, quam soluti homines ridere non desinant.* * Absolutus. Mil. 4. *scelere solutus.* * In dicendo solutus est 1°. qui facilem & volubilem linguam habet. Brut. 47. *solutus in explicandis sententiis. Verbis solutus satis... solutissimus in dicendo.* Hinc Or. 1, 25. *solutio linguæ.* 2°. in actione remissior. Brut. 62. *tum solutus & mollis in gestu.* 3°. qui verba aptè collocare, quod *vincire* dicitur, nescit. Or. 2, *verbis solutis numeros primus adjunxit.* Confer Brut. 79. &c.

SONIVIUS. Fam. 6, 6. *tripudia sonivia* sunt, quum offa excidit pullis pascentibus, & in terram cadens sonum reddit.

SPECILLUM, instrumentum chirurgicum. Nat. D. 3, 22. *Æsculapiorum primus... qui specillum invenisse & primus vulnus obligasse dicitur.*

SPECTATIO, exploratio nummorum, an genuini sint, & probi, necne. Verr. 3, 77. *de-*

lim quando dicar spopondisse , & pro patre , anne pro filio. Ad Brut. 18. *magis enim illum pro quo spopondi , quàm me obligavi.*

SPONSIO , propriè est promissio ejus rei , quam alter stipulatur. In controversiis privatis, ne calumniis impunè quisquam alterum vexaret, aut solebat certam pecuniam deponere petitor, quæ *sacramentum* dicebatur , aut tantùm spondebat se aliquam pecuniæ summam daturum , ni vinceret, stipulante eo , unde petebatur : quum autem spopondisset petitor, idem stipulabatur ab eo unde petebatur , & hic eodem modo spondebat. Hinc dicebatur is , qui litem intendebat , *sponsionem facere.* * Et *sponsio* dicitur pro causa , quæ agitur , sive judicio , quod intenditur, sponsione interpositâ. Cæcin. 16. *sponsionem optimè facere posse* dicitur de eo , qui justam causam habet. Hinc & aliæ formulæ , Verr. 3 , 57. *sponsione lacessere.* Cæcin. 32. *sponsione certare.* Ibid. 31. *condemnari sponsionis.* Quint. 27. *sponsione vincere.* Cæcin 31. *sponsionem vincere.* Verr. 3 , 62. *sponsiones prohibitæ judicari.* * Leg. 2 , 16. *voti sponsio , quâ obligamur deo.*

SPONSOR , qui pro altero spondet. Fam. 5 , 8. *sponsores pro Pompeio.* Fam. 7 , 5. *sponsor humanitatis tuæ.* Hinc Quint. 23. *creditores* & *sponsores* junguntur , quòd qui pro altero spoponderunt in re pecuniaria , eodem periculo sunt , quo creditores.

SPONSUM , idem ac *sponsio.* Quint. 9. *ex sponso egit.*

SPORTELLA , est obsonium , cibus , qui opponitur *cœnæ justæ.* Fam. 9 , 20. *dediscendæ tibi sunt sportellæ & artolagani tui* , h. e. non , ut soles , placentis & similibus cibis levioribus nos

res, iique, & milites, quamdiu ſtatum obtinent, tamdiu ſalvi ſunt, hinc *ſtatus* ſumitur pro commoda rerum conditione & ſalute. Sext. 1. *offerre ſalutem in diſcrimen pro ſtatu civitatis.* Sull. 22. *ſtatus civitatis maximè judicatis rebus continetur.* * Dicitur etiam *ſtatus* pro conditione & ratione alicujus rei ſimpliciter. Fam. 9, 6. *ſed hoc viderint ii, qui nulla ſibi ſubſidia ad omnes vitæ ſtatus paraverunt.* * Eſt etiam verbum juris, quo civilis hominum conditio ſignificatur, utrùm quis patricius ſit, an plebeius, ſervus an liber, porrò liber utrùm ingenuus an libertinus, libertini denique utrùm cives Romani, an Latini, an dedititii. Leg. 5, 7. *quòd in civitatibus ratione quadam agnationis familiarum diſtinguuntur ſtatus.* Nam omnes agnati ſunt ejuſdem familiæ, adeoque omnes aut patricii aut plebeii.

STATUS, Adj. certus, definitus. Har. R. 92. *ſtatæ ſolenneſque cæremoniæ.* Off. 1, 12. *ſtatus dies cum hoſte.*

STELLATUS, in ſtellas relatus. Tuſc. 5, 3. *ſtellatus Cepheus traditur cum uxore.*

STIGMATIAS, ſervus fugitivus, notis in fronte compunctus, quæ *ſtigmata* dicuntur.

STILUS, dicendi genus. Brut. 45. *ſtilus Atticus.* * Exercitatio ſcribendi. Or. 2, 23. *in ſumma ubertate ineſt luxuries quædam, quæ ſtilo depaſcenda eſt.*

STIPENDIARII propriè populi erant, qui certam quotannis pecuniæ ſummam ſolvebant, quæcumque eſſet frugum ubertas aut caritas: *vectigales* autem, qui dabant decumas aut alia vectigalia, quæ quidem incerta erant, pro frugum copia aut inopia; hique erant æquiori jure, quàm ſtipendiarii, qui tamen cum vectigalibus confundi ſolent.

petam stirpem juris a natura. Fin. 4, 2. *differo eam partem, quæ est quasi stirps hujus quæstionis.* * Familia distinguitur a gente. Or. 1, 39. *Marcelli ab liberti filio stirpe, Claudii ejusdem nominis hereditatem gente ad se rediisse dicebant.*

STRAGULA, vestis, stragulum, peripetasma, peristroma, tapetum, quo lecti sternuntur. Tusc. 5, 21. *collocari jussit hominem in aureo lecto, strato pulcherrimè textili stragulo, magnificis operibus picto.*

STRANGURIA, difficultas & dolor in urina mittenda. Tusc. 2, 19.

STRIGILIS, instrumentum balneare, quo ad radendum detergendumque corpus utebantur. Tusc. 4, 12.

STROPHIUM, zona acu picta, quâ feminæ præcinguntur. Har. R. 21.

SUBROGARE, consulem aut alium magistratum in mortui locum rogare. Est magistratûs habentis comitia: populus verò *sufficit.* Ad Brut. 5 *statim Pansa collegam sibi subrogasset.*

SUBROSTRANI. Fam. 8, 1. homines otiosi, qui dies totos sub rostris ambulant, circulos faciunt; iidem qui & *subbasilicani* & *columnarii* dicuntur.

SUBSCRIBERE, propriè est Att. 9, 16. *Cæsar mihi litteras misit, quarum exemplum subscripsi.* * De accusatore, quòd in deferendo nomine alicujus suum quoque nomen & causam accusationis subscribebat. * Est deinde accusatoris secundarii. Ad Q. Fr. 3, 3. *Gabinium de ambitu reum fecit P. Sulla, subscribente privigno Memmio.* * Censores subscribere etiam dicuntur, quum sub nomine alicujus scribunt qua de causa notatus a se sit. Cluent. 42. *video animadvertisse censores in*

sint mancipi; subsignari apud ærarium, apud censorem possint? Prædia dicuntur *subsignari*, quum in censum deferuntur, h. e. sub nomine civis Romani in tabulis censoriis scribuntur.

SUBSORTITIO, est altera sortitio judicum, quâ scilicet supplentur judices, post priorem prætoris aut judicis quæstionis sortitionem rejecti ab accusatore & reo. Verr. 1, 61. *nam de subsortitione illa Juniana judicum nihil dico.* * Catalogus judicum subsortitione delectorum. Cluent. 33. *quòd Verres subsortitionem ejus in eo codice non haberet, qui tum interlitus proferebatur.*

SUCCIDIA, caro suillà fumo durata. Cato. 16. *hortum ipsi agricolæ succidiam alteram vocant.*

SUCCONES. Att. 7, 13. *Oppios enim de Velia succones dicis.* Oppios argentarios Atticus dixerat *succones*, a voce Græca ὀπὸς succus. Sed Corradus mavult *saccones*, a saccis, qui sunt nummorum receptacula. Manutius autem & Gronovius reponunt *salacones*, h. e. ostentatores pecuniosos.

SUFFICERE, in locum alterius creare, de magistratibus, in primis consulibus, qui in locum mortui consulis, aut de ambitu damnati &c. creantur. * Inficere, imbuere. Frag. Hortensii apud Nonium, *qui combibi purpuram volunt, sufficiunt priùs lanam medicamentis quibusdam.*

SUFFRAGARI, laudare, favere. Leg. 11. *videris fratrem laudando suffragari tibi.* Dom. 10. *si ejus dignitati suffragatus viderer.* * In primis autem in petitionibus magistratuum, ut amici, ita res quædam suffragari dicuntur. Sul. 24. *quum Catilinæ suffragaretur.* Off. 1. 39. *domus suffragata est domino, homini novo.* * Quum de legibus dicitur, est suadere. Verr. 5, 69. *legi suffragari.*

me ad otium pacemque converto, h. e. in omni re hoc summum duco, hoc in primis ago, ut me ad pacem convertam.

SUMMUS. Arch. 8. *summi homines*, de eruditis. * Att. 15, 18. *omnia summa facere*, est facere quantum possis. * In primis autem eleganter jungitur substantivis, ut significetur id a quo res tota pendet. Verr. 1, 15. *summæ rei causæque nocere*. Dom. 2. *summa religio*, est res, a qua omnis religio pendet. Cæcin. 2. *summa existimatio*. Rosc. A. 51. *summa respublica*, est salus universæ reip. & id a quo ea pendet. Catil 1, 5. *summum reip. tempus*, est quo summa salus periclitatur. * *Summum jus*. Vide *jus*.

SUPERIOR. De loco superiore, est de tribunali, de sella curuli, vel de suggesto in concione populi. Verr. 1, 5. *hanc ego causam quum agam... de loco superiore*. Fam. 3, 8. *sermones ex superiore & ex æquo loco habiti*.

SUPERSTES. Mur. 11. *utrisque superstitibus præsentibus*. *Superstites* esse præsentes docuerunt ad hunc locum viri docti, adjectamque vocem *præsentibus* esse glossema, atque adeo delendam.

SUPPLICATIO, est solenne plurium dierum ex senatusconsulto, quo diis gratiæ aguntur ob res in bello feliciter gestas. Ciceroni tamen hoc contigit uni, ut propter rem domi gestam supplicatio ei decerneretur. Catil. 4, 10. * Sed sunt etiam supplicationes funerum, eæque, ut Manutio placet, unius diei, Vatin. 12. Phil. 1, 6.

SUSQUE DEQUE. Att. 14, 6. *Nam de Octavio susquedeque*, h. e. non curo sursum an deorsum, quomodocumque eat. Nam propriè est *sursum deorsum*.

SUSTINERE, retinere currentem vel præci-

ferunt. Item pro syngrapha, aut alio instrumento, quod fidei faciendæ causâ fit. Tusc. 5, 11. *tabellis obsignatis agis mecum, & testificaris quid dixerim.* * Sunt etiam *tabellæ*, quibus in comitiis suffragia, in judiciis sententiæ feruntur, unde leges tabellariæ dictæ sunt.

TABERNACULUM. Legatis, magistratibus in provincias ituris dabantur publicè tabernacula, in quibus pernoctarent, si quando deesset deversorium. Att. 5, 16. *multis locis ne tectum quidem accipio, & in tabernaculo maneo plerumque.* Agr. 2, 13. *deinde ornat decemviros tabernaculis, tentoriis, supellectili.* * In castris solent esse milites in tabernaculis, unde elegans illud in Brut. 9. de Demetrio Phalereo. *Processit enim non ut e militari tabernaculo, sed ut e Theophrasti umbraculis*, h. e. non in causis forensibus versatus est, de quibus etiam *pulvis* & *sol* dicitur, sed in philosophorum ratione subtili & leni. * Porrò *tabernaculum* est etiam auspicantium ante urbem noctu in templo. Div. 1, 17. *quum tabernaculum vitio cepisset imprudens*, hoc quale sit ostenditur ibid. *quòd inauspicatò pomœrium transgressus esset consul.* Div. 2, 35. *tabernaculum rectè captum.* Or. 3, 20. *collocare tabernaculum vitæ suæ in philosophia.*

TABULA, omne genus instrumenti, sive ex ære facti, sive cerati, in quo aliquid scribitur. *Tabulæ* ergo dicuntur 1°. codices acceptorum & expensorum. Rosc. C. 1. *is in suo judicio suis tabulis testibus uti conatur.* Verr. 2, 7. *multorum tabulis vobis satisfactum est.* Codices etiam rationum publicarum dicuntur *tabulæ publicæ* 2°. *tabulæ novæ* dicuntur, quum nomina in tabulis expensorum mutantur, h. e. aut planè delentur,

TABULARIUM

TABULARIUM, locus in quo tabulæ publicæ ſervantur. Rabir. Perd. 3. Arch. 4.

TAGAX, fur, ab antiquo *tagere*. Att. 6, 3. *eſt enim levis, libidinoſus, tagax*.

TALARIA, calcei alati, qui Nat. D. 3, 23. Mercurio & Minervæ tribuuntur, ad significandam celeritatem. Hinc Att. 12, 21. *talaria videamus*, h. e. fugiamus.

TALUS, os eminens in extremo pede animalium, ex quo ludi, qui inde talarius dictus, inſtrumentum fit, unde nomen duxit: ſed beatiores ex ebore, auro, argento habebant. Tali differunt a teſſeris, quæ ſex latera habent, quum in talis ſint quatuor, & quidem in longitudinem: duorum in latitudinem laterum ratio nulla ducitur. Punctum eſt in uno latere unum: latus oppoſitum ſex puncta habet, unde *ſenio* dicitur: reliqua latera tribus & quatuor punctis notantur. Luditur talis quatuor, Div. 1, 13. teſſeris autem tribus: concutiuntur in fritillo, & inde in tabulam mittuntur luſoriam ſive talariam. Optimus jactus eſt *Venerius*, quum omnes tali latus aliud oſtendunt; peſſimus, quum omnes idem, qui *canis* dicitur: in reliquis jactibus numerus punctorum valet. Ceterum non eaſdem leges videntur omnes ſervaſſe, ſed de quibus convenerat inter ludentes. Quum talus cadebat in caput, h. e. in latus, quod erat in latitudinem, jactus repetendus erat. In hoc jactu dicitur talus *rectus cadere*, *rectus aſſiſtere*. Fin. 3, 16.

TANTUM. Formula, *tantùm quòd*, duobus modis accipitur. Ac 1°. *pro vix*, *modò*. Fam. 7, 23. *tantùm quòd ex Arpinati veneram*. 2°. pro *hoc unum deerat*, *nihil deerat*, *niſi &c.* Verr. 1, 45. *tan-*

accusare instituentibus. Fam. 1, 9. *scripsi tres libros versibus de temporibus meis*, h. e. de utraque fortuna, consulatu & exsilio. Et exsilium quidem suum, totumque illud casum & periculum a Clodio, sæpe tempus suum appellat. Sext. 58. *tempori meo defuerunt*. Fam. 6, 6. *magna temporum nostrorum varietas*. Ibid. *rerum hoc natura & temporum civilium ratio non patietur*. Nempe *tempora civilia*, sunt status & conversiones civitatum. Dicitur etiam de tempore, quo quid actum est, aut agitur, aut agendum est, & de re, quæ quodam tempore acta est. Fam. 1, 7. *tempus Caninianum*. Dom. 51. *tempus illud erat tranquillum... tuum porrò tempus libertate populi. R. oppressâ &c.* * Opportunitas temporis. Rosc. A. 10. *tempore pugnare*, unde pro tempore opportuno dicitur. Ad Q. Fr. 1, 2. *sed tempore ipso de epistolis*. * *Ad tempus*, est quia tempus postulat. Planc. 30. *ne proferre videar ad tempus*. * Eodem sensu dicitur etiam *ex tempore*. Verr. 3, 20. *ex tempore nascebantur edicta*. Ibid. 71. *nihil ex tempore dicit*, aut *temporis causâ*, ut alibi loquitur. Aliter autem est hæc forma, Att. 10, 1. *ex tempore futura conjicis*, h. e. ex præsenti tempore.

TENERE, tangere. Har. Resp. 11. *terram non tenuit*. * Sustinere, ne labatur res, & intereat. Or. 3, 45. *terra tenetur nutu suo*. Nat. D. 2, 54. *vita tribus rebus tenetur*. * In potestate sua habere, regere. Sext. 19. *tenere rempublicam*; unde illud Att. 2, 18. & 7, 12. *qui tenent*, omisso reip. verbo. Mur. 38. *totam remp. in hac causa tenetis & gubernatis*. Att. 10, 11. *ego meum facilè teneo*. * Continere, reprimere. Fin. 2, 7. *tenere se non potuit*. Verr. 3, 1. *tenere*

neri. Cluent. 44. *argumento crimen tenetur.* Cæcin. 2. *facilè tenerentur testibus.* Verr. 2, 40. *teneri in maleficio.* * Vincere, causam obtinere. Att. 12, 14. *tam claram, tamque testatam rem non tenebimus.* Lucul. 30. *si rectè concluserit, teneo : sin vitiosè, minam reddet Diogenes.* * Teneri dicuntur etiam, quibus lege, jurejurando, pacto, aut aliâ hujusmodi re necessitas est imposita alicujus rei aut faciendæ aut omittendæ. Pis. 13. *pactione obstrictum teneri.* Off. 3, 27. *teneri jurejurando.* Verr. 4, 34. *summo legum metu teneri.* Att. 12, 19. *quodam voto ac promisso me teneri.* * Pœnâ *teneri* dicuntur, qui eam meruere. Ad Q. Fr. 2, 3. *teneri eâ pœnâ, quæ est de vi.* Eo quoque sensu dicuntur etiam *lege teneri*, qui contra eam fecerunt, ex ea rei sunt, & ejus pœnam meruere. Har. Resp. 8. *Decrevit senatus eos, qui id fecissent, lege de vi... teneri.* * Tenere in promissis est servare, facere promissa, pacta. Off. 3, 29. *tenendum est quod promiseris.* Balb. 15. *fœdus quum magis fide illius populi, justitiâ vestrâ teneretur.* * Contineri, conjunctum esse. Leg. 1, 7. *Deorum agnatione & gente teneri.* * Notanda est etiam hæc constructio, Leg. 3, 13. *nisi illi ipsi, qui frangere eas deberent, cupiditatis ejusdem tenerentur.*

TERRIPAVIUM, terripudium, tripudium quid sit, Div. 2, 34.

TERUNCIUS, intellige nummus. Fuit olim quadrans, qui tres assis uncias continebat. Att. 7, 2. Hinc quoniam tota hereditas asse significatur, ex *teruncio* heres esset, qui quartam partem hereditatis acciperet. Sed constat Ciceronis ætate *teruncii* illam significationem, quâ qua-

ditorum. Or. 3, 50. *tota theatra reclamant.* * Occasio, locus demonſtrandi ingenii, virtutis &c. Tuſc. 2, 26. *nullum theatrum virtuti conſcientiâ majus eſt.* Fam. 13, 64. *theatrum magnum habet iſta provincia.*

THENSA, vehiculum, quo simulacra deorum in pompa Circensi vehebantur, unde *thenſæ* apud Suetonium & alios, insignia divinitatis. Verr. 1, 59. *via thenſarum & pompæ.* Confer Verr. 3, 3. 5, 72. & Har. Reſp. 10.

TOGATA, intellige fabula, Sext. 55. quæ agitur ab actoribus togatis, atque adeo Romanorum hominum facta & mores exprimit. Huic opponitur Græca, quæ *palliata* dicitur. Græcis enim ita pallium proprium, ut toga Romanis.

TOGATUS, pro cive Romano, quòd civibus Romanis toga propria. Itaque togati opponuntur Græcis. * Pro Latino: nam Latini quoque togâ utebantur, utique poſtquam civitate donati, legibus Romanis utebantur. Etiam Gallia Ciſalpina a *togæ* uſu *togata* dicitur. * *Togati* opponuntur armatis, & ad pugnandum aptis, in quo toga impedimento eſt. Cæcin. 15. *advocatio togatorum.* * Offi. 1, 23. *qui togati reipublicæ præſunt* opponuntur imperatoribus.

TOGULA. Att. 1, 18. *Pompeius togulam illam pictam silentio tuetur ſuam. Toga picta* ſcil. acu, erat triumphantium, & thenſas ducentium veſtis, quæ & *Jovis toga* dicitur, quia ſumebatur e capitolio, ut & palmata tunica, quæ & ipſa *Jovis tunica* dicitur. Erant enim in templis plurimæ deorum pretioſæ veſtes, quibus diebus feſtis ornarentur. Primus Gordianus propriam habuit togam pictam, tunicamque palmatam.

TOLLERE, ſuſcipere. Verr. 3, 1. *quid one-*

plebeii. Itaque quum lege Aureliâ judicia cum omnibus ordinibus communicata essent, de plebe judicarunt tribuni ærarii. Per eos militibus pecunia stipendiorum numerabatur. In eorum nomine ludit Cicero Att. 1, 16. ubi de judicio Clodiano. *Tribuni non tam ærati*, h. e. nummati, divites, *quàm, ut appellantur, ærarii*, h. e. ære corrupti.

Tributarius. Verr. 4, 66. *tabulæ tributariæ* dicuntur litteræ, quæ pecuniam aut promittebant, aut missam nuntiabant.

Trinundinum, sive trinum nundinum, ternæ nundinæ, quibus lex in comitiis ferenda promulgabatur, ut cives, ex agris in urbem ad nundinas confluentes, etiam atque etiam possent eam considerare. Ternæ autem nundinæ cum diebus interjectis conficiunt summam dierum septemdecim. Numerandorum enim dierum initium fit a primis nundinis, & desinit in tertiis: nundinæ autem secundæ bis numerantur, ut sint & dies nonus a primis nundinis, & primus dies in altera enneade dierum.

Tripudium, quid sit Cicero docet Div. 1, 15. Confer etiam Div. 2, 8. & Fam. 6, 6.

Trulla. Verr. 4, 27. Erat vas vinarium, comparatum ad vinum hauriendum, & poculo infundendum, quod vel ipsum manubrium indicat.

Tumere, ægrotum animo & perturbatum esse. Tusc. 3, 9. *animus tumens in vitio est.* * Transfertur ad res ipsas. Att. 14, 4. *tument negotia*, h. e. imminent res novæ. Hinc ibid. 5, *tumorem rerum.* Hinc Phil. 8, 1. *tumultus*, qui est *perturbatio tanta, ut major tumor oriatur, unde etiam nomen ductum est tumultûs.*

Tunicatus. Agr. 2, 34. *qui metus erat tu-*

ſſio promittunt. Hinc formulæ. Quint. 6. *vadimonium promittere*. Ibid. 8. *vadimonium ſiſtere*. 2°. Ipſa poſtulatio & promissio præſentiæ. Ibid. 6. *hominem in præſentia non vadatur : ita sine vadimonio diſceditur*. Ibid. 5. *res eſſe in vadimonium cœpit*, h. e. res eò venerat, ut sibi inter ſe præſentiam certo die promisiſſent. Ad Q. Fr. 2, 14. *vadimonium concipere*, eſt formulam ſcribere, quâ vadimonium poſtuletur & promittatur. 3°. Ipſa dies, quâ præſentia poſtulata & promiſſa eſt. Cato. 7. *meminere vadimonia conſtituta*. Quint. 5. *quum vadimonia dilata eſſent*. Ibid. 16. *ad vadimonium venire*. *Deſerere vadimonium*. *Obire vadimonium*.

VALLUM, ſeu vallus, munimentum circa caſtra, quod fit e palis, qui & valli dicuntur : unde eleganter Nat. D. 2, 57. *munitæ ſunt palpebræ tamquam vallo pilorum*. Vide etiam Cato. 15.

VAPORARIUM, eſt hypocauſtum, ſeu fornax, in qua ignis aquæ calefaciendæ in balneis ſuccenditur. Ad Q. Fr. 3, 1.

VAS, obſes, qui cavet populo in cauſa capitis, quæ nempe vel maximè ad populum & rempublicam ſpectat, unde cauſa publica dicitur. Ad Brut. 18. *me pro adoleſcentulo vadem accepit reſpublica*. Tuſc. 5, 22. *quorum quum alterum vadem mortis accepiſſet : alter ut vadem ſuum liberaret, præſtò fuiſſet ad horam morti deſtinatam*. Sed ſunt etiam vades rerum privatarum.

VASARIUM. Piſ. 35. pecunia, quæ ex ærario magiſtratibus in provincias euntibus, dabatur ad comparanda vaſa, quibus opus haberent. In militia, in itinere in provinciam, *vaſa* dicuntur, quæ in urbe *ſupellex*.

Y vj

aut obmutescit. * Tusc. 2, 12. *verbo de sententia destitit*, paucis monitus facilè cessit. * Att. 16, 10. *suavium meis verbis des.* * Verba sunt etiam formula, quam prætor præscribit judicibus, ut ex ea judicent. Quint. 20. *judicium accepit in verba &c.* & sic sæpe.

VERMICULATUS. Or. 3, 43. ex minutis lapillis per flexus varios tortuosósque structus & compositus, in quo est quædam cum vermiculis similitudo.

VERNACULUS, est propriè domi natus, ut *verna*, qui est servus domi natus: unde quidquid domesticum, domo allatum dicitur, id etiam *vernaculum* dici potest. Or. 3, 24. *opus est rebus exquisitis undique, & collectis, arcessitis, comportatis ... ut ego in ædilitate laboravi, quòd quotidianis & vernaculis rebus satisfacere me posse huic populo non putabam.* Verr. 3, 61. *crimen domesticum ac vernaculum*, h. e. fictum ab accusatore. * Hinc vernaculum dicitur pro nativo, genuino, urbi Romanæ proprio. Fam. 9, 15. *imago vernaculæ festivitatis.* Brut. 46. *Tincam non minùs multa ridiculè dicentem Granius obruebat nescio quo sapore vernaculo.*

VERSURA est sumptio pecuniæ mutuæ: unde duæ formæ loquendi. Prima est Cœl. 6. Font. 1. Flac. 20. Verr. 2, 76. *versuram facere ab aliquo*, quæ significat simpliciter, pecuniam ab aliquo sumere mutuam. Altera est Att. 5, 1. *versurâ factâ solvere.* Tusc. 1, 42. *sine versura dissolvere*, h. e. debitum solvere ita, ut aliûs debitor fias.

VERSUTUS quis dicatur, vide Nat. D. 3, 10. Confer Fin. 2, 17. & 3, 1.

VIATICUM, pecunia, quæ ex ærario daba-

noſtram eſſe dicimus, quum alius teneat. Verr. 1, 45. *pro præde litis vindiciarum ſatiſdare.* Mil. 27. *injuſtæ vindiciæ.*

VINDICTA. Rabir. Perd. 5. *una vindicta liberabit.* Top. 2, *vindictâ liber factus.* Virgula, quam prætor manumittendi ſervi capiti imponens, eum in libertatem vindicabat, hæc verba ſolennia dicens, *aio te liberum more Quiritium.*

VIRTUS. Tuſc. 2, 18. *virtus ex viro appellata eſt; viri autem maximè propria eſt fortitudo.* Itaque ab hac ceteras ſic appellatas putat. * Fortitudo militaris. Sext. 65. *aditus in illum ſummum ordinem civium induſtriæ ac virtuti pateret.* Nempe *induſtria* cernitur cauſis in foro agendis, *virtus* in re militari. His duabus artibus aditus in curiam muniebatur. Sic Mur. 10. *rei militaris virtus* opponitur *forenſi laudi & induſtriæ.* * Ars, diſciplina, facultas artis alicujus. Offi. 1, 32. *Itaque ſe alii ad philoſophiam, alii ad jus civile, alii ad eloquentiam applicant; ipſarumque virtutum in alia alius mavult excellere.*

VISCERATIO, eſt diſtributio carnis crudæ inter plebeios, genus largitionis apud Romanos uſitatum. Offi. 2, 16.

VISIO, vox philoſophica, idem ſignificans, quod *viſum* & *viſus.* Eſt autem ſpecies alicujus rei animo impreſſa, impulſu oblata extrinſecus. Tuſc. 2, 18. *viſio doloris & ſpecies.* Lucul. 11. *viſio veri falſique communis a quibuſdam putatur.* Nat. D. 1, 5. *viſum habent inſignem & illuſtrem.* Tuſc. 1, 41. *viſa ſomniorum.* Acad. 1, 11. & pluribus aliis locis; nam in Academicis multa eſt de viſis diſputatio.

VITIARE. Att. 4, 10. *num cenſum impediant tribuni diebus vitiandis,* h. e. ſervando de cœlo,

busvis interdictis defendamus. * Ipsa dicteria. Cœl. 5. *contumelia, si facetiùs jactatur, urbanitas nominatur.* Or. 1 5. *celeritas & brevitas respondendi & lacessendi, subtili venustate atque urbanitate conjuncta.* Fin. 2, 3. *in quantam hominum facetorum urbanitatem incurratis.* * Venustas quædam in sono vocis, Romæ natis & educatis propria. Brut. 46. *urbanitatis color*, qui quid sit in voce, ibi explicatur.

URBS. Elegans est illud Ciceronis Div. 2, 16. *urbem philosophiæ proditis, dum castella defenditis.*

UREDO. Nat. D. 3, 35. *si uredo aut grando quippiam nocuit.* Plinius distinguit inter *rubiginem* & *uredinem*, ut *rubigo* sit ex rore putrefacto, *uredo* ex concreto, quum sole oriente inuritur pruina.

USUCAPIO, est jus rei possidendæ, seu dominii adeptio, quæ oritur ex eo, quòd rem per certum temporis spatium, legibus definitum, sine controversia possedimus. Cæcin. 28. *usucapio fundi, hoc est, finis sollicitudinis ac periculi litium, non a patre relinquitur, sed a legibus* * Eodem sensu dicitur *usus.* Ibid. 19. *auctoritatem fundi & usum lex jubet esse biennium.* Har. Resp. 14. *nihil mortales a diis immortalibus usu capere possunt.*

USURA, usus rei, item quod pro usu datur. Fam. 6, 12. *usurâ falsi gaudii frui.* Agr. 3, 1. *parvam exigui temporis usuram bonæ de me opinionis postulo.* Tusc. 1, 39. *natura dedit usuram vitæ, tamquam pecuniæ, nullâ præstitutâ die.* De Stoicis, qui corpore vitâ functo superstitem animum dicebant, sed non in æternum. Ibid. 31. *Stoici autem usuram nobis largiuntur, tamquam*

FINIS.

EX TYPOGRAPHIA BARBOU, 1768.

INDICULUS AUCTORUM,

QUOS in lucem edidit J. BARBOU, quorumque Editio locupletatur tum egregiis diagrammatibus, tum emendatissimis viticulis, exaratis a celebratissimo D. COCHIN, aliisque celeberrimis Magiſtris.

Catullus, Tibullus & Propertius, *in*-12.
Lucretius, *in*-12.
Virgilius, 2 *vol. in*-12.
Horatius, *in*-12.
Juvenalis & Persius, *in*-12.
Phædri & Aviani Fabulæ, *in*-12.
Martialis Epigrammata, 2 *vol. in*-12.
Plauti Comœdiæ, 3 *vol. in*-12.
Pub. Ovidius Naſo, 3 *vol. in*-12.
Cæſaris Commentaria, 2 *vol. in*-12.
Salluſtius, *in*-12.
Cornelius Nepos, *in*-12.
Velleius Paterculus, *in*-12.
Eutropius, *in*-12.
Quintus Curtius, *in*-12.
Cornelius Tacitus, 3 *vol. in*-12.
Imitatio Chriſti, ex recensione J. Valart, *in*-12.
Bezæ, Mureti & J. Secundi Juvenilia, *in*-12.
Selecta Senecæ Philoſophi Opera, *in*-12.
Sarbievii, (Casimiri) Carmina, *in*-12.
Encomium Moriæ ab Eraſmo.
Lucani Pharſalia, *in*-12.
Novum Jeſu Chriſti Teſtamentum, *in*-12.
Ciceronis Opera, 14 *vol. in*-12.

SUB PRELO.

Quintilianus, *in*-12.
Justinus, *in*-12.
P. Desbillons Fabulæ, *in*-12.
Plinii Naturalis Historia, *in*-12.
Titus Livius, *in*-12.

Reliqui Auctores singulis annis ab eodem Bibliopola prelo subjicientur.